

Holland=
 Falsters
 Historiske
 Samfunds
AARBOG

for

∞α∞xαIII

∞XIX∞∞XIX∞

Redaktionsudvalg:

Rektor Willesen, Nykøbing F.

Lærer A. H. Bendsen, Bandholm.

Lærer Svend Jørgensen, Toreby, Søllested.

Manuskripter bedes sendt til sidstnævnte.

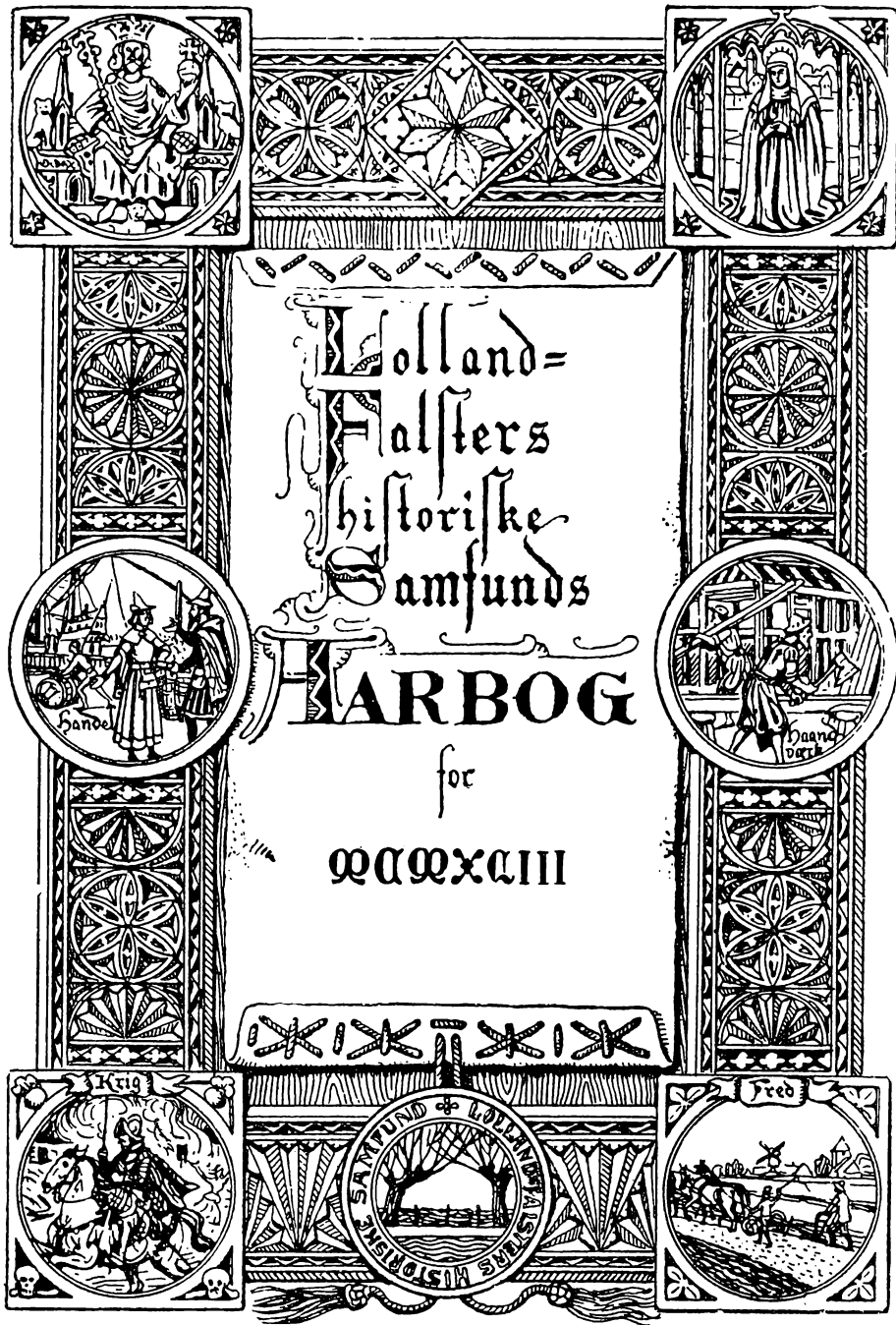

Lolland-Falsters
historiske Samfund

Aarbog XXXI
1943

Register
Aarbog XXI—XXX

Holland=
Falsters
historiske
Samfunds

HARBOG

for

1883

XIX

Nykøbing F.
Stiftstidendes Bogtrykkeri
1943

Indhold.

	Side
Redaktør <i>C. C. Haugner</i> :	
Fra Nakskovs Barndom og Ungdom	1
Fhv. Kommuelærer <i>C. Strandgaard</i> :	
Bønned Slot	10
Assistent i Post- og Telegrafvæsenet <i>C. V. Christoffersen</i> :	
Rødby—Femern Ruten gennem Tiderne	16
Ingeniør cand. polyt. <i>Axel Petri</i> :	
Udgravningen af Marie Grubbes Hus »Borrehuset« ved Grønsund Færgested paa Falster	37
cand. mag. <i>Niels Holtse</i> :	
Af Østofte Sogns Historie. Erikstrup i 1680'erne	50
Forfatterinden <i>Helene Strange</i> :	
Politiske Skikkelser paa Falster. Folketingsmand D. N. B. Sidenius	78
Gaardejer <i>Peder H. Stryhn</i> :	
Optegnelser om Familien Stryhn	88
Redaktør <i>Holger Bernild</i> :	
Da Nordjyderne var paa Lolland. Lidt Soldater- og Slægtshistorie	109
Fhv. Frimenighedspræst <i>N. Clausen-Bagge</i> :	
Cand. theol. Henrik Georg Clausen-Bagge (1823— 1853)	114
Kontorassistent <i>Carl Petersen</i> :	
Lollands sidste Haandpottemageri	130
Adjunkt <i>J. Jørgensen</i> :	
Fra Sprogets Verden. Østlollandske Ord	141
<i>Smaastykker</i> :	
Oplevelser paa Stornflodsdagen d. 13. Novbr. 1872, ved <i>V. Møller</i>	146
En Nemaaning, ved <i>Chr. Ringsing</i>	148
Gamle Bonde-Vejrregler, ved <i>Helene Strange</i>	149
Hvad siger Nattengalen? ved <i>Sigurd Olivarius</i>	150
En Gravskrift, ved <i>Gudrun Gregersen</i>	150
Fra gamle Dage, ved <i>Vict. Juul Petersen</i>	151
In memoriam	151

	Side
<i>Fra Bogverdenen, ved Sv. J.</i>	152
Harald Jørgensen og Fridlev Skrubbeltrang: Det Classenske Fideicommis gennem 150 Aar. — Acta Philologica Scandinavica 1937—38. — M. Mackeprang: Danmarks middelalderlige Døbefonte. — Lis Jacobsen og Erik Møltke: Danmarks Runeindskrifter. — Hans H. Fussing: Herremænd og Fæstebønder. — C. C. Haugner: Maribo og Fejø Birker (Fuglse Herreds nordre Del). — Hugo Matthiessen: Det gamle Land. — Jens Wølsing: Holeby. — »Danmark« 2. Aargang. — Fortegnelse over Rigsdagsvalgene m. m. — N. Clausen-Bagge: Grundtvigske Banebrydere. — Kaj Munk: Foraaret saa sagte kommer. Erindringer. — Bodil Neergaard: Spredte Træk af mit Liv.	
<i>Aarsberetning</i>	162
<i>Regnskab</i>	164
<i>Nye Medlemmer</i>	164
<i>Sted- og Personregister for Aarbøgerne XXI—XXX ved Centralbiblioteket, Nykøbing F.</i>	I—LX

Begyndelsen fastlagte Kerne, hvorfra de andre Gader og Stræder planmæssig har udviklet sig. I vort historiske Samfunds Aarvog 1925 skriver han bl. a.:

»Parallelt med Kystens Bue — følgende dennes bløde Krumning, men lagt i passende Afstand derfra paa det stigende Terræn — løber det gamle Hærstræde gennem Staden mellem de to gamle Porte: Søndergade og Vejlegade Port, som aabnede Adgang til Fæstningen mod Sydøst og Nordvest. Dette dominerende Adelstrøg, Søndergade og Vejlegade med Torvet i Midten, har fra gammel Tid dannet Rygrad i Byen«²⁾).

1934 slutter jeg mig i Nakskov Købstads Historie til Hugo Matthiessens første Opfattelse og søger at begrunde den³⁾. Det er ikke gjort paa en Maade, der har overbevist Magisteren; thi 1941 har han i det Tidsskrift, der udgives af Foreningen til gamle Bygningers Bevarelse, fastholdt Rigtigheden af sin Fremstilling i Aarbogen 1925⁴⁾. Da Spørgsmaalet er af ikke ringe historisk Interesse for Nakskov (maaske ogsaa for Købstadshistorien i Almindelighed), vil jeg gerne have Lov til at belyse det yderligere, idet jeg drager Byportene — som jeg tidligere er gaaet alt for let hen over — med ind i Undersøgelsen.

Allerførst er det bedst at se, hvad vi har af historisk Overlevering. Det er ikke stort, men siger dog en Del. Huitfeldt skriver kort og godt: »1420 brændte Nakskov — og Helligaandskirke paa nær faa Huse«⁵⁾. I Danske Atlas hedder det, at efter Branden 1420 blev Byens »bedste Del ved den nye Opbyggelse flyttet længere ned mod Stranden til større Magelighed for de Handlende; thi mod Nordvest, hvor nu (1769) Bredgade, Reberbanen, Klostergade og Klosters Kirkegaard ligger, findes i Haverne, hvor man ikke skulde vente det, Tegn til Gader og Grundvolde af gamle Bygninger«⁶⁾. — De Rester, Pontoppidan her nævner, kan man endnu ved Udgravninger støde paa hist og her, men i saa forstyrret Tilstand, at man kun ved større Eftersøgning, hvad Forholdene som Regel ikke tillader, kunde faa nogen sikker Viden om, hvad de har været. Nu kan de kun konstatere, at den

gamle Bydel har eksisteret og dermed vel ogsaa Rigtigheden af Beretningen om Flytningen af en Del af dette Bykvarter; men dermed er jo ikke ført Bevis for, at Søndergade ikke var udstykket og delvis bebygget længe før Branden. Vi maa altsaa have et andet Udgangspunkt, og det findes som nævnt i Byportene.

Byportene i Voldene om den befæstede By var altid Fæstningens svageste Punkt, og derfor nøjedes man med de for Samfærdselen med Oplandet strengt nødvendige Porte. Da Christian III 1539 gav Nakskovitterne Tilladelse til at befæste deres By⁷⁾, byggede man derfor kun to Porte, en mod Vest og en mod Øst; men 1590 ønskede Borgerskabet at bygge endnu en Port — og et nyt Raadhus — og søgte i den Anledning om Lættelse for Byskatten. Regeringsraadet gav paa den umyndige Konges Vegne den ønskede Bevilling. Skrivelsen herom lyder saaledes:

»Kongen bevilger, at Borgerskabet i Nakskov, der nu med det første vil begynde at opføre et nyt Raadhus og en ny Port og ogsaa i andre Maader vil forbedre Byen, i de to næste Aar maa være fri for at svare Byskat, da Borgmestre og Raad beretter, at Byen ikke er saaledes stillet, at den uden Kongens Hjælp kan udføre ovennævnte Arbejder; dog skal Byskatten udelukkende anvendes til de nævnte Arbejder«⁸⁾).

Her er klart nok Tale om en *ny* Port og ikke en gammel, der skal repareres, og det maa da ogsaa betragtes som udelukket, at den *ene* af de svære grundmurede Fæstningsporte skulde være saa forsømt, at den nu, kun 50 Aar efter Opførelsen, var ved at falde sammen. Der kan heller ikke være Tvivl om, at den nye Port blev opført for at lette vedkommende Gades Samfærdsel med Oplandet. Spørgsmaalet er saa: Hvor skulde den nye Port bygges? Der kan kun være Tale om Søndergade eller Tilegade. At det ikke var sidstnævnte fremgaar alene deraf, at den nu var en Gade af svindende Betydning, Søndergade var ved at tage Luven fra den. Og hvis Tilegade nu i 50 Aar havde klaret sig uden Port, var der saa vist ingen Grund til nu at bekoste en.

Jeg er ydermere saa heldig at kunne *bevise*, at det ikke var Tilegade, som skulde have en ny Port. Beviset findes i et Tingsvidne fra 1610. Det hedder heri, at 8 Mænd efter Borgmestres og Raads Befaling var udnævnt til at udstikke og udstene den rette Landevej fra den nye Bro udenfor Tilegade Port ud til Skalchenæs Led (der betegnede Byjordernes Grænse), saaledes som »den rette Landevej af Arilds Tid haver været, og udstene samme Vej paa begge Sider, at den kan blive saa bred, som Loven formelder«⁹). Derefter følger Beskrivelsen af »Udsteningen« d. v. s. Anførsel af de Steder, hvor de 29 Sten, som angav Vejens Grænse, var rejst.

Det siges her udtrykkeligt, at Vejen fra Tilegade Port har været den rette Landevej »fra Arilds Tid«, og selv om man som Regel ikke skal tage dette Udtryk for andet og mere, end hvad gamle Folk kan huske, saa er det i denne Forbindelse overbevisende nok, da det jo kun drejer sig om at bevise, at Vejen og dermed Porten eksisterede, før den nye Port kom paa Tale, det vil sige for en Snes Aar siden. Hvorfor dette Tingsvidne er optaget, oplyses ikke. Maaske har man fra Regeringsmagtens Side haft under Overvejelse at lukke Tilegadeporten af Hensyn til Fæstningen. (Da denne en Snes Aar senere blev forstærket, fik Østliniens nye Vold jo kun *én* Port omtrent midt mellem Søndergade og Tilegade). Det lyder meget rimeligt, at Borgerskabet 1610 overfor et eventuelt Krav om Lukning har paaberaabt sig Aldershævdnen for Vejen fra Tilegadeporten og skyndt sig at bringe den i lovformelig Orden med Skelstene og afstukne Grænser. Naar det saaledes er konstateret, at det ikke er Tilegadeporten, der er opført 1592, kan det kun være Søndergadeporten; thi Vejlegadeporten maa selvfølgelig lades ude af Betragtning; man byggede 1539 ikke en Fæstning med frit Kørind fra den ene Side.

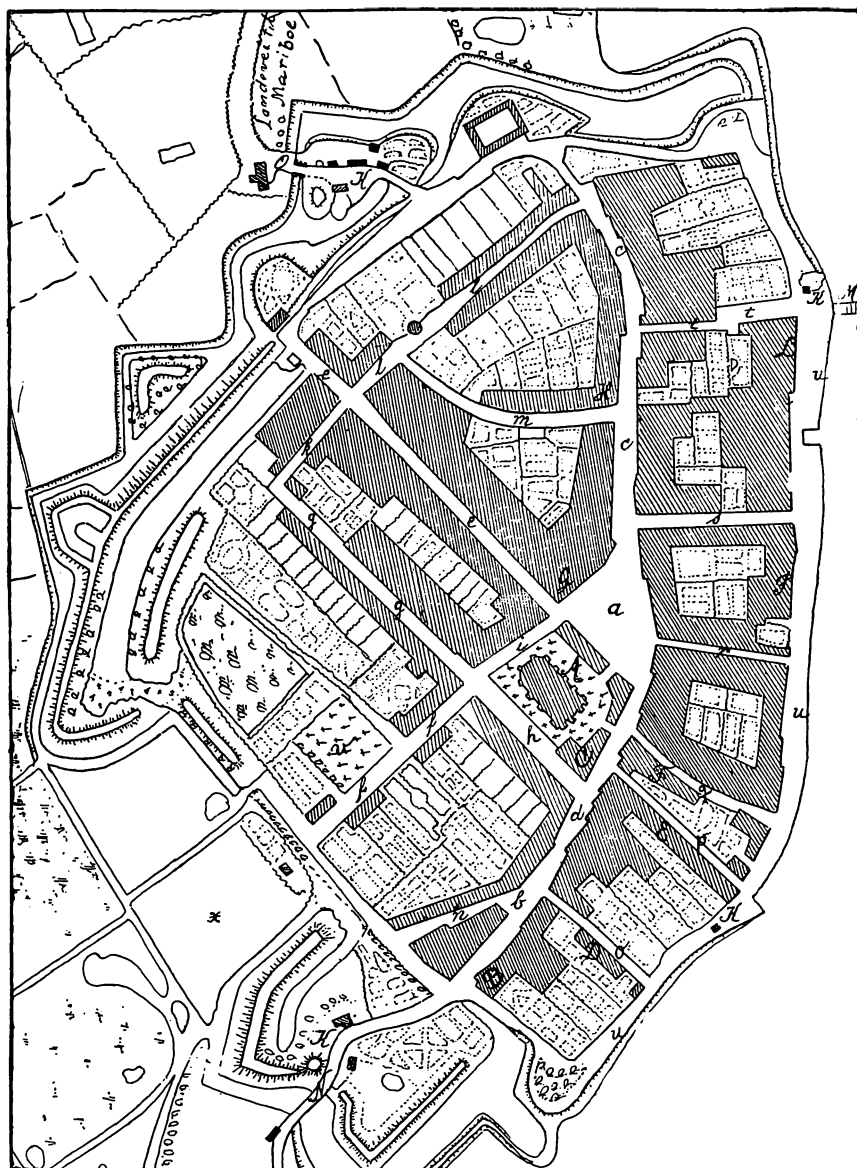
Henflytningen af Gaarde fra Søndergade er altsaa begyndt efter Branden 1420; men allerede ved den Tid har Staden haft et Værn som Sikkerhed mod at blive rendt overende af en eller anden tilfældig Trup af Stimænd eller vagabonderende Landsknægte. Byen har haft en Vold, Palisade-

række, eller hvad det nu har været, mod Øst, hvor den ikke som paa de andre Sider var omgivet af Vand eller Morads. I dette Værn har der været en Port for Enden af Tilegade som Byens Hovedgade, og ved Anlægget af den stærkere Befæstning 1539 er denne Port bevaret. Søndergade har derfor lige fra Begyndelsen været henvist til at benytte Tilegadeporten som eneste Udkørsel mod Øst, og denne Omstændighed har sikkert paa et meget tidligt Tidspunkt efter 1420 givet Anledning til Fruegades Tilblivelse. Et Blik paa omstaaende Kort fra 1798 viser, at Gaarden i Søndergade mellem Torvet og Dronningens Stræde har skabt sig en Stikvej ned til Tilegadeporten gennem den nuværende Fruegade for at blive fri for Omvejen ad Torvet. At Stikvejen ikke kunde gaa i lige Linie ned til Porten, skyldtes Gaardene nederst i Tilegade, der tvang Smutvejen ud i Kattesundet. Fruegades Karakter af Smutvej fremgaar ogsaa af dens Bebyggelse, der næsten udelukkende bestod af Boder, endnu 1620 havde Gaden kun to Gaarde men 14 Boder¹⁰), og saa sent som 1798 var den, som Kortet viser, kun delvis bygget.

Jeg mener, at man efter det her anførte kan fastlægge Hovedtrækkene i Byens Udvikling saaledes: Da man i Tiden opimod 1200 udstak den første Gade (Indkørslen fra Øst), kom denne ret naturligt til at ligge paa det bekvemst tilgængelige Terræn d. v. s. Højderyggen af den Bakke, hvorpaa den vordende By skulde bygges; det blev Tilegade. Med den som Midtakse opstod den første lille By. For Enden af Tilegade laa Torvepladsen og den lille Kirke. Mod Vest førte Vejlegade — med Navn efter Vejlen, d. v. s. den store Oversvømmelse paa Terrænet mellem Byfogedsøen og Fjorden — ud til Oplandet i Nordvest, og mod Syd førte Bybrostræde ned til Vandvej og Fiskeplads. Om disse Linier samlede Bebyggelsen sig, dog fortrinsvis om Tilegade. Der var ikke meget Byplan i denne Bebyggelse, der helt igennem var dikteret af Øjeblikkets Behov og den lettest mulige Udnyttelse af de forhaandenværende Muligheder.

Nakskovs afsides Beliggenhed maa have medført, at dens Fødsel foregik ret upaaagtet ovenfra. Den nye By laa jo

Kort over Nakslov 1798*).

ikke — som f. Eks. Kalundborg og Nyborg — ved Alfarvej gennem Riget og paakaldte derfor ikke i større Grad Regeringsmagtens Interesse. Byens stærkt afgrænsede lokale Opgave som Ind- og Udførselsport for det nærmeste Opland paakaldte ikke heller Indgreb eller Retvisninger udefra i Form af Byplan eller fastlagt Gadenet. Der blev næppe slaet store Brød op i saa Henseende; det vigtigste var at komme i Gang, saa maatte det andet vokse ud af de Muligheder, Fremtiden bar i sit Skød.

Først ved Katastrofebranden 1420, da Byen var over et Par Hundrede Aar gammel og havde overvundet Børnesygdommene og skabt sig en Plads i Solen, spirede det, der nu ligner en Byplan, frem, idet man som Pontoppidan siger, flyttede de nedbrændte Handelsgaarde nærmere til Havnen: Søndergade blev udstykket, men der gik op imod et Par Hundrede Aar, før den var bebygget helt ud til Volden. Den Del af Fjorden, som afgav en bekvem Havn, hvor man kunde losse og lade ved Hjælp af Pramme eller Broer, laa mellem nuværende Tolderens Stræde og Dronningens Stræde. Det var derfor paa denne Strækning, Handelsgaardene paa Sydsiden af Søndergade og Vejlegade først skød op. Vest for Tolderens Stræde strakte sig et sumpet Terræn, som i nyere Tid er opfyldt og nu rummer Havneplads, Pakhus og Toldbod. Øst for Dronningens Stræde bredte en grundet Fjordindskæring sig helt op mod Søndergade. I Sommer (1942) har man under Byggearbejder i Gaarden tæt Vest for Dronningens Stræde fundet Rester af en Skibsbedding i et Par Me-

---

*) »Nøjagtig Grundrids af Kiøb og Handels Staden Nakskov, opmaalt og karteret 1798 af C. Heinen.

a. Store Torv, b. Gaase Torv, c. Sønder Gade, d. Vejle Gade, e. Tile Gade, f. Kloster Gade, g. Breed Gade, h. Norden Kirke, i. Præste Strædet, k. Hollænder Gade, l. Katte-Sund, m. Frue Gade, n. Koe Gade, o. Kongens Tofte, p. Told Stræde, r. Farve Stræde, s. Badstue Stræde, t. Dronningens Stræde, u. Stranden, v. Fattig Kirkegaard, x. Bleeg Dammen. — A. Kirken, B. Rektor Bolig og latinsk Skole, C. Spinde Skole, D. Mar. Piping Hospital, E. Md. Rigels Hospital, F. Byens Fattighus, G. Raadhuset, H. Jøde-Kirken, I. Veyer Boed, K. Consumtions Bode, L. Heste Mølle, M. Lange Broe, O. Sønder Gads Broe«.

ters Dybde, og helt oppe i Gaarden ca. 60 Meter fra Æolværket har man fundet Tang og Sandbund i en Meters Dybde. Skibsbeddingen laa saa tæt op ad Magasinet i Dronningens Stræde, at Værftet maa have været nedlagt, da Magasinet i 1592 blev bygget.

Hele den østlige Ende af Søndergades Sydside laa da ogsaa i over hundrede Aar efter Portens Opførelse uden nævneværdig Bebyggelse. Endnu 1620 nævnes Dronningens Stræde ikke i Perlestikkerbogens Fortegnelse over Stadens Gaarde og Boder¹⁰). Først ved Bygningen af Langebro 1646 blev Dronningens Stræde en Færdselsaare. Kortet fra 1798 viser, at paa Strækningen Øst for Dronningens Stræde er Størstedelen af Arealet mod Stranden ubebygget. Det viser, at Interessen hovedsagelig var knyttet til Strækningen Vest for Dronningens Stræde. Det forklarer ogsaa, at man i mere end halvandet Hundrede Aar klarede sig med Udkørslen gennem Tilegadeporten og Stikvejen gennem Fruegade. Først 1590 havde Søndergade i hele sit Forløb faaet et saadant Præg, at man fandt en særlig Udkørsel fra Gaden gennem Volden paakrævet.

Endelig maa jeg paapege, at selve Søndergades Navn viser dens nyere Oprindelse. De gamle Gadenavne opstod ikke paa maa og faa; de fortalte noget, en Nørregade fører altid nordud, en Østergade østerud osv., men Søndergade fører ikke sønderud, den gaar i Retning Vest—Øst. Den har derfor ikke faaet Navn efter sin Retning i Forhold til Verdenshjørnerne, men efter sin Beliggenhed i Forhold til Hovedgaden Tilegade; derfor kom den til at hedde den søndre Gade, der let forstaaelig snart blev til Søndergade. En Navnegivelse af denne Art kendes jo helt op mod vor Tid. Man behøver blot at minde om Nørre Farimagsgade i København, den har Retning Øst—Vest, men ligger Nord for den gamle Bykerne.

Derfor er det rigtigt, hvad Hugo Matthiessen skrev i 1913: »Hovedtrækkene i Nakskovs Gadenet er uden Tvivl ikke fæstnet ved Regulering fra oven, men naturligt fremvoksende og bibeholdt gennem Tidernes Omskiftelser«.

Henvisninger.

¹⁾ »Architekten« 18. Bind Side 145. — ²⁾ Aarbogen 1925 Side 96 ff. — ³⁾ Nakskov Købstads Historie I Side 85. — ⁴⁾ Aarsskrift for Foreningen til gamle Bygningers Bevarelse 1941. — ⁵⁾ Huitfeldt 8 Side 679. — ⁶⁾ Danske Atlas VII Side 291. — ⁷⁾ Danske Kancelliregistranter 1539 den 31. Juli. — ⁸⁾ Kancelliets Brevbøger 1590 den 4. August. — ⁹⁾ Nakskov Byfogedarkiv, Breve og Dokumenter angaaende Borgerne, 1610 den 9. Juli (Landsarkivet). — ¹⁰⁾ Perlestikkerbogen Side 1079. (Byarkivet i Nakskov).

Bønned Slot.

Af C. Strandgaard.

Alle de Slotte eller Borge, der i ældre Tider fandtes her paa Nordfalster, som Pæregaard (Carlsfeldt), Borgen paa Kongsnæs, Slottene ved Bønned, Virket Sø og i Torkildstrup, er sunket i Grus, ja til Dels helt udslettet, og vi er saa godt som blottet for synlige, historiske Minder af middelalderlig, verdslig Bygningskunst.

En lille Rest af svunden Storhed er endnu tilbage af Slotsruinen ved Bønned. Skønt beliggende ret tæt ved Vejen, der gennem Landsbyen fører ned til Østersøen og Østerskoven, overses den let, thi den gemmer sig i en Trægruppe bag en Bondegaard, men kunde de efterfølgende Linier bidrage til, at enkelte af dem, der farer forbi, standsede nogle Øjeblikke og dvælede paa historisk Grund, er Hensigten med dem naaet.

Staar man derude paa Voldstedet og lader Blikket vandre rundt for at komme til Forstaaelse af, hvorfor nu netop denne Plet er blevet valgt til Borgsted, vil man næppe komme til et Resultat, thi naar undtages Sporene af et Vandløb, der i sin Tid har kunnet forsyne Voldgraven med Vand, synes intet at fremhæve Stedet, men man maa da erindre, at det er over 400 Aar siden, Slottet blev bygget, og at Egnen her som mange andre Steder paa vor Ø har skiftet Udseende. Lad mig nævne, at f. Eks. Stubbekøbings ældste Havn, hvor nu Ploven vandrer og Kreaturer græsser, paa det Tidspunkt, da Bønned Slot opførtes, var tilgængelig for Skibe, og der er en Del, der kunde tyde paa, at Egnen ved Bønned har været opfyldt af Moser og Smaadamme, som har gjort en Fjendes Fremtrængen besværlig, og som

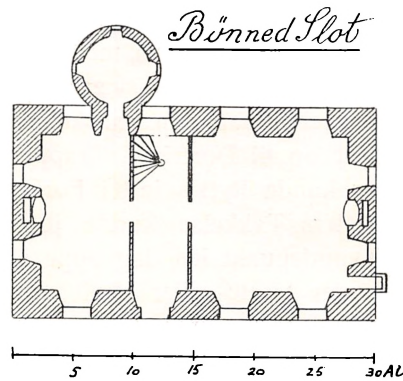
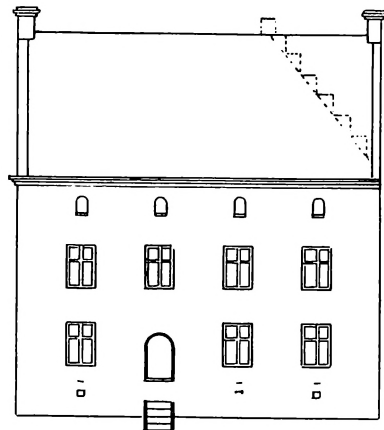
sandsynligvis har været medvirkende til, at dette Sted blev valgt til Anlæg af en Borg.

Bønned Slot blev opført ved Begyndelsen af det 16. Aarh. og rimeligvis af Oluf Holgersen Ulfstand. Herfor taler dets betydelige Lighed med Broderens berømte Slot, Glimmingehus i Skaane, der var bygget kort forinden, 1499, men i hvert Fald, Oluf var dets første kendte Beboer. Det tilhørte den Bygningsstil, som kaldes Sengotikken, og ejede de fleste af dens Ejendommeligheder: de glatte Mure, den ganske enkle Indgangsdør og det ikke-fremspringende Halvstokværk øverst, men det har udmærket sig frem for de allerfleste Herregaardsbygninger, der paa den Tid opførtes i Bindingsværk, ved at være en massiv Murstensbygning.

Som det fremgaar af Ruinerne, har Bygningen ligget paa det vandomflydte Voldsteds sydlige Del, og Adgangen har været fra Nord, hvor Indgangsdøren, Borgens eneste, fandtes. Endnu saa sent som 1815

saas Indgangen og Rester af en Vindebro, skønt der var hengaaet 115 Aar, siden Slottet nedbrødes efter forinden at have været hæret baade af Storm og Ild.

Ovenstaaende Tegning¹⁾ af den nordlige Facade, der viser, at Slottet har haft Kælder, to Etager samt et Halvstokværk, gør et ret moderne Indtryk, men Grundplanen nedenunder oplyser, at disse store Rum med de tykke Ydermure

og de aabne Kaminer navnlig om Vinteren har været meget mangelfulde, i hvert Fald efter Nutidsbegreber. Længdeskillerum, der vilde have bødet en Del paa Ulemperne, træffes kun undtagelsesvis her i Landet paa den Tid. Det runde Trappetaarn mod Syd, hvoraf en Del er bevaret, samt den lille Dør i det nordvestlige Hjørne er aabenbart ikke oprindelige, men tilføjet senere af Bekvemmelighedshensyn. I Forhallen ses en Del af Trappen, der fører ned til Kælderen, som rimeligvis har haft hvælvet Loft, men som næppe har tjent til andet end Forraadsrum, bl. a. paa Grund af det sparsomme Lys, der kunde trænge derved. Mærkeligt er det, at man intet Steds i Sengotikkens Borge har kunnet paavise Indretninger til Madlavning eller Bagning, og man maa derfor antage, at disse Virksomheder har fundet Sted i Bygninger udenfor Slottene.

Skønt Bønved ikke som dets Forbillede, Glimmingehus, har kunnet udholde en virkelig Belejring af Fjender, viser forskellige Forhold, at det var indrettet paa at kunne afslaa Angreb, og Dronning Margretes Forbud mod Befæstning af Herregaarde var hævet 1483. Først er der den solide Kælder med de meget smaa med Gitter eller Lemme forsynede Vinduer, dernæst den svære Dør, Slottets eneste. For at gøre Angrebet paa den vanskeligere, gik Stentrappen foran den ikke op til Dørtrinet, Trappens tre øverste Trin var af Træ og kunde flyttes ind i Forhallen. De massive Mure af 1½ Meters Tykkelse kunde jo døje en Del, men Forsvarets Tyngdepunkt laa dog oppe i Halvstokværket, fra hvis smaa Luger Lunte- eller Hjulbøssernes Kugler kunde rydde op i Fjendens Rækker, endnu inden Vindebroen var naaet.

Borgens første Beboer, Oluf Holgersen Ulfstand, er allerede nævnt. Efter en bevæget Ungdom i Kamp og Strid var han 1484, skønt kun Væbner, bleven udnævnt til Lensmand paa Nykøbing Slot og 1510 til Hovedsmand paa Engelsborg i Nakskov Fjord. At han foruden Embeder ogsaa har forstaaet at samle sig Rigdomme, fremgaar bl. a. af, at han 1523 nævnes som den, der har Plant i Steges Byskat til Fadeburet.

De mange Udaad, han havde øvet, voldte ham Sjælekval,

og da han 1514 ramtes af Biskop Beldenaks Bandstraale, fordi hans Svende efter Ordre havde dræbt to Mænd, besluttede han sig til at sende Paven, Leo X, en Skrivelse med ydmyg Bøn om Aflad for sine mange svære Synder, som han gør omhyggelig Rede for. Ved Brev af 9. Juli 1514, af hvilket Kopi først er kommen for Dagen i Vatikanets Arkiv i den nyere Tid, opnaar han det ønskede, og hans Taknemmelighed herover er stor. Maaske tør man se et Udtryk for den i det i Kalk malede Billede af Pavens Vaaben, som findes i Stubbekøbing Kirkes Kor²). — Kristiørn d. Anden slaar ham til Ridder, og 1523 bliver han Rigsraad. Han dør barnløs 1529 og begraves foran Alteret i Horbelev Kirke.

Bønned ejes derefter i 10 Aar af Olufs Brodersønner Arvid og Gert Jensen Ulfstand og fra 1539—60 af sidstnævnte alene. Arvid tjente som Høvidsmand om Bord paa Peder Skrams Flaade og skal have været Landets højeste Mand.

Efter Gerts Død bliver Søsteren, Sidsel, Ejer af Bønned, og det er hende, der sætter den Mindesten over Onkelen, som nu er opstillet paa Sydsiden af Horbelev Kirkes Taarn. Hun var gift med Rigsraad Knud Pedersen Gyldenstjerne, hvis Søn Per 1585 foretager en Byttehandel med Kronen, der derefter ejer Bønned³).

Fra Frederik den Andens Død til 1594 er Bønned tillagt Enkedronning Sofie paa Nykøbing Slot, der interesserer sig meget for Gaarden, udvider dens Jorder ved at inddrage et Par Bøndergaarde, anlægger en Fiskedam og giver Ordre til Gravning af en Grøft, der munder ud ved Hesnæs, »paa det at Engen desbedre kan gro, og Vandet fra hender kan have Flod«, men Formynderregeringen, med hvem den dygtige og kloge, men myndige, Dronning kom i Strid, fratog hende Bønned og oprettede et særligt Len af det og Tor-kildstrup⁴).

Af Kronens Lensmænd fra den Tid skal nævnes Peder Grubbe, Bønned, der fik en Søn døbt i Stubbekøbing Kirke 1597 i mange adelige og uadelige Fadderes Nærværelse. Blandt de sidste var Fru Magdalene Andersdatter, som har skænket Kirken den Lysekroner, der hænger nærmest Orgelet.

Den lille Begivenhed, som viser, der var Forbindelse mellem Beboerne af Bønned og Kirken her, giver et Fingerpeg med Hensyn til det foran omtalte Pavevaaben.

Samme Aar lægger den nu myndige Kong Christian den Fjerde paany Bønned ind under sin Moders Livgeding, og i de kommende Aar under hans hyppige Besøg i Nykøbing tog han af og til ud til Bønned, og adskillige Kongebreve er dateret her. Efter Enkedronningens Død 1631 boede »den udvalgte Prins«, Christian, paa Nykøbing Slot, og da han ligesom Faderen var interesseret i Jagt, hvortil der var rig Lejlighed i Østerskoven, blev Bønned Slot istandsat til Brug for ham og hans Følge. Vi hører Tale om, at ogsaa Haven ved Slottet kommer under kyndig Røgt af en Gartner, der skulde bo der, at der plantedes Frugttræer og avledes Meloner, Agurker og Artiskokker⁵). Mod Slutningen af Christian den Fjerdens Regering, da Krigene havde tæret slemt paa Rigets Kasse, kneb det med at holde Statens Bygninger vedlige. En indtrængende Anmodning fra Bønned om at faa en ny Bro over Graven er vel næppe bleven efterkommet, men efterat Svenskerne under Krigen 1658—60 havde huseret her, borttaget alt Træværk: Døre, Dørkarme, Vinduer og Vindueskarme, oprudt Loftet og Gulve og fjernet alle Metaldele, blev der i hvert Fald bygget en Bro over Graven med en Port paa, og Slottet bliver med en Bekostning af 374 Rdl. paany sat i beboelig Stand⁶). Nogle Aar senere, i 1666, var Kong Frederik den Tredie paa Gaarden, hvorom Horbelevpræsten Sadolin beretter, men i de følgende Aar forfalder den helt, hjemsøges desuden af Ildsvaade og Storm, og omkring ved 1700 begynder man at føre Mursten fra den til Slottet i Nykøbing og til et Hus ved Grønsund.

Til Ruinen knytter sig Sagnet om, at der mellem den og Slottet i Nykøbing skulde have været en underjordisk Forbindelse, Afstanden er 15 km, og Sagnet hviler næppe paa noget historisk Grundlag, men maa henvises til Fantasiens Rige. Et andet Sagn af lignende Indhold er følgende: Paa Bønned sad der en Herre saa rig, at han kunde sætte Dalere paa Kant derfra og til Nykøbing, og han vilde bygge en Hvælving over hele Vejen. Paa den Vej boede en Konge i

Bellinge, og han vilde grave en Løngang til Bønned, for han bejlede til Datteren der, men saa kom han i Krig med Kongen i Nykøbing, og hverken Løngangen eller Hvælvingen blev til noget⁷⁾.

Noter:

¹⁾ Tegningen er en Gengivelse af den, der findes i Vilh. Lorenzens Værk: »Studier i Dansk Herregaards Arkitektur i 16de og 17de Aarhundrede«, hvonfra forøvrigt mange gode Oplysninger i denne Artikel er hentet, men for Tydeligheds Skyld er det vandrette Mursnit her skraveret. — ²⁾ Pave Leo X's Afsending, Archimbold, var her paa Falster 1517, bl. a. i Klippinge, og man kan ikke se bort fra Muligheden af, at Vaabenet kan være anbragt paa hans Foranstaltning, maaske med Oluf som Mellemand. — ³⁾ En Skrivelse af 22. August 1585 viser, at Kong Frederik den Anden den Dag har været paa Bønned; thi han slutter saaledes: »Giffued paa Wor Gaard Bønnid«. — ⁴⁾ Holger Hjelholt: »Falsters Historie«, S. 181. — ⁵⁾ Side 238. — ⁶⁾ II Del, Side 28. — ⁷⁾ Thorkild Gravlund: Herredsbogen, Side 177.

Rødby-Femern Ruten gennem Tiderne.

Af C. V. Christoffersen.

Nu, da Arbejdet er paabegyndt paa Ruten: København—Rødby—Femern, knyttes Traadene atter til Fortiden — og til den store Verden mod Syd — og den saa ofte omtalte »Fugleflugtslinie« vil om nogle Aar blive til Alvor. Selve Navnet »Fugleflugtslinie« er skabt i Nutidens Agitation for Verdensruten Rødby—Femern, men Tanken er gammel; i Fortiden var der nemlig fra Rødby en blomstrende Overfart til Holsten og videre Syd paa. Det var en af Landets vigtigste Udfaldsporte mod den store Verden.

Rutens Oprettelse gemmer sig langt tilbage i Tiden. Første Gang, man finder den omtalt i Historien, er i et aabent Brev af 5. Oktober 1555, hvori det hedder, at da der udføres mange Heste og Øksner fra Landets Købstæder, uden at der betales Told, og da der er Mangel paa gode Heste her i Landet, har Kongen bestemt, at Heste og Øksner kun maa udføres over Assens, Kolding, Ribe og Rødby. Dette Brev fik overordentlig stor Betydning for Rødby, idet den nu blev den eneste Udførselshavn for Kvæg fra Sjælland og Lolland-Falster. En Størhedstid oprandt hermed for den lille By. Mængder af Kvæg udskibedes aarligt fra Byens Havn, Dragsminde, d. v. s. Udløbet mellem Sandrevlerne, idet Drag er Betegnelsen for en Sandbanke eller Revle, og Minde betyder Munding eller Udløb. Stedet Dragsminde er nu fuldstændig forsvundet og findes ikke anført paa Nutidens Kort, men paa Videnskabernes Selskabs Kort fra 1776 finder man Navnet »Dragsminde« mellem to Øer, Bredfjed og Myggefjed. Hvor stor Udførslen var af Kreaturer over Rødby, kan man finde i de gamle Toldregnskaber. Saaledes ser man i et Regnskab

Det kgl. Videnskabernes Selskabs Kort over Lolland 1776 Ved I ses Indsejlingen ved Dragsminde og ved II Indsejlingen ved Kramnitze.

fra 1590, at der i de forløbne 3 Aar af Hack Ulfstand var udført 110 Øksner, Niels Friis 72, Fr. Hobe paa Aalholm 42¹ og Christoffer Rosengaard 116, hertil kom saa det Kvæg, Bønderne paa Lolland selv udførte, og alt det, der kom fra Sjælland og Falster.

Det var dog ikke alene Kvægudførslen, Byen levede højt paa, Persontrafikken var ogsaa stor. Rejsende fra Sjælland og Skaane, der skulde til Holsten eller videre sydpaa, benyttede i stor Udstrækning Ruten over Rødby—Femern, ligesom ogsaa de rejsende sydfra tog denne Vej nordpaa. Der var saaledes en meget stærk Fremmedtrafik over Rødby; dette bevirkede f. Eks. i 1577, at Byens Kapellan, som Beboerne havde valgt til Sognepræst i Byen, ikke kunde faa kongelig Konfirmation, fordi Regeringen ikke ansaa ham for lærd nok til at kunne og burde prædike til Højmesse i en By, hvorfra der var Overfart til Holsten, og som jævnlig besøgtes af mange fremmede. Han var tillige ukyndig i fremmede Tungemaal, hvorfor han ikke kunde være Tolk for de mange Ud-lændinge.

De danske Konger gjorde ogsaa Brug af denne Rute, og selv om det ikke gav direkte økonomiske Fordele til Færgemændene, der havde Pligt til gratis at færges Kongen og hans Folk over, saa medførte det dog indirekte, at der, naar de kongelige Herskaber rejste derover, var stor Tilstrømning af Mennesker til Byen. Det var ikke Smaating, der skulde færges over, naar kongelige Personer tog ud paa Rejse. Saaledes fik Tolderen i Rødby 1557 Ordre til at have Færgesbaade parat, da Christian den III's Datter skulde rejse til Holsten, bl. a. skulde der overføres 70 Heste. Selv om Rødby-mændene saaledes ikke tjente derpaa, saa tjente de til Gengæld gode Penge paa de øvrige rejsende. Da der imidlertid ikke fandtes noget selvstændigt Færgeri, men hver Rødbyborger havde sin Skude, ja, Købmændene som Regel 2—3, udartede dette Forhold ofte til Optrækkeri. I 1563 fik Tolderen Ordre til at sørge for, at der ikke blev taget utilbørlige Færgpenge af de rejsende; thi Kongen har »til sin Forundring« hørt, at hans Krigsfolk, som han havde »hjemforlovet«, f. Eks. blev bebyrdet med baade $\frac{1}{2}$ til 1 Daler i Færges-

løn. Af et Kongebrev af 1567 ser man tillige, at det ikke blot var Krigsfolkene, det gik ud over, men ogsaa almindelige rejsende, og at det var de rigeste i Rødby, der tiltvang sig Overførselen af dem, der skulde og kunde betale, medens de fattige Borgere maatte nøjes med dem, der rejste i Kongens Ærinde, og som skulde færges gratis over. Der blev i nævnte Kongebrev givet Ordre til, at der skulde være faste Takster, bl. a. skulde der for en fuldtlastet Færge betales 10 Mk. om Vinteren og 8 Mk. om Sommeren fra Rødby til Heiligenhafen, og fra Rødby til Femern skulde der betales henholdsvis 5 og 3 Mk. Blev der afkrævet højere Takster, havde den paagældende Færgemand forbrudt sit Skib. Ligeledes blev det paabudt, at naar nogen vilde over og havde betalt derfor, skulde han straks færges over og ikke vente, til der meldte sig flere. Overførselen skulde ske efter Tur mellem dem, der havde Skib, hvad enten det var almindelige rejsende eller Kongens Folk. Det skete ofte, at Kongen havde Folk, der skulde over. Postvæsenet eksisterede jo endnu ikke her i Landet; skulde Kongen derfor have sine Brevskaber befordret, maatte han i hvert enkelt Tilfælde sende et Bud, og de befordredes altid, naar Kongen befandt sig paa Sjælland, og Brevene var bestemt til det sydlige Udland, over Rødby. I 1557 blev det paabudt Tolderen i Rødby, Abbedissen i Maribo og Peder Oxe i Soesmarke og Gaabense nævnte Steder at holde friske Heste og Postkarle parat for at viderebesørge Kongens Breve, og dersom de ikke overholdt denne Ordre, skulde de staa til Ansvar for den Skade, der deraf kunde opstaa for Landet.

Omkring 1600-Tallet begynder det imidlertid at gaa tilbage for Rødbyoverfarten. Flere og flere Købstæder havde faaet Tilladelse til at udføre Kvæg, men en langt mere skæbnesvanger Aarsag begyndte at gøre sig gældende: Tilsandingen af Dragsminde. Endnu blev Ruten benyttet af de rejsende, Christian den IV og Frederik den III rejste nogle Gange over Rødby til Tyskland. Den sidste Konge, der benyttede denne Vej, var Christian den V i 1678. —

Ruten var i Forfald, og da Christian den IV i 1624 oprettede det danske Postvæsen, skænkede han ikke Rødby—

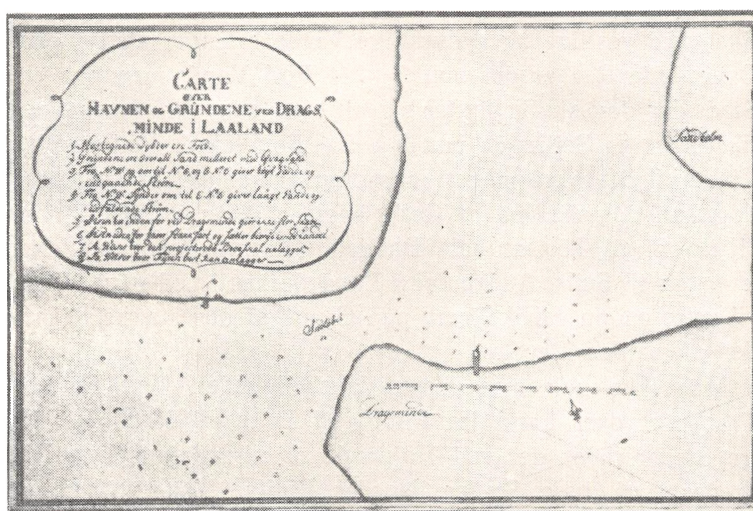
Femern Ruten en Tanke, men lod Hovedpostruten til det sydlige Udland gaa over Korsør—Nyborg og videre over Kolding til Hamborg. Med Rutens Hensygnen forsvandt ogsaa Byens Velmagtsdage, og Borgerne maatte se sig om efter andre Opgaver til deres Bys Trivsel, men Mindet om Byens Storhedstid levede stadigt i Byens Sjæl og vaagnede Gang paa Gang op i korte Glimt som et fata morgana af fordums Storhed. Byens onde Skæbne laa derude i Havet i Form af mægtige Sandrevler, der langsomt, men ubønhørligt ødelagde det, Rødbys Borgere byggede op. Der var intet, der kunde hindre Naturkræfternes lunefulde Spil.

Byen kæmpede endnu nogle Aar for at bevare Færgeoverfarten; der blev bekostet 4 nye Færger, som skulde drives af fastlønnede Færgefolk; men i Midten af 1700-Tallet var Dragsminde Havn ganske ubrugelig. Man forsøgte nu at flytte Byens Havn til Kramnitze. Her havde i mange Aar været Anløbsplads for mindre Skibe, og især Smughandelen blomstrede frodigt. Det var særlig de driftige Marstallere, der her drev deres Spil. De havde flere Gange ansøgt om Tilladelse til at søge Havn ved Kramnitze »for at tørre Sildegarn«, men det blev dem afslaaet. Amtmanden erklærede nemlig, at det med at tørre Fiskegarn kun var et Skalkeskjul for at komme i Land og drive deres ulovlige Smughandel til Skade for Rødbys Købmænd. Nu flyttedes Havnen dertil, og den Smule Færgefart, der endnu fandt Sted til Femern, skete fra Kramnitze, selvom det officielt hed sig, at Overfarten fandt Sted fra Dragsminde.

Ved en kongelig Resolution af 7. April 1779 blev det bestemt, at der skulde oprettes en ridende Post over Vordingborg, Rødby—Femern til »vor Stad« Hamborg. Nu blussede Haabet om Verdensruten over Rødby atter op, men faldt efter kort Tid igen til Jorden. Allerede den 14. Marts 1787 blev Overfarten indstillet — til bedre Tider.

Forarbejderne til den i 1779 oprettede Postrute paabegyndtes i 1752. Den 3. Oktober 1752 fremkom Generalpostamtet med en Forestilling til Kongen om at indrette en ridende Post over Rødby—Femern og Wagrien til Hamborg, og i et Reskript til de deputerede i Søetatens kombinerede

Admiralitets- og Generalkommissariatscollegium blev der givet Kaptajn i Flaaden Wigandt Ordre til at rejse til Rødby og Femern for bl. a. at undersøge Forholdene ved Dragsminde, Havnen ved Puttgaarden, hvor Færgebaadene lagde til, og Magelsdorf, eller hvor paa Femern en Havn bekvæmest kunde anlægges, at undersøge Farvandets Beskaffenhed,

Carte over Havnen og Grundene ved Dragsminde i Laaland. Udført af Kaptajn Wigandt 1753 (efter Original i Rigsarkivet).

hvilke Fartøjer, der skulde bruges til Postens Transport, samt, da Posten oftest vilde blive overført om Natten, at indberette, om det var nødvendigt at indrette Fyr paa begge Sider, og hvad det vilde komme til at koste.

Allerede den 17. Januar 1753 indsendte han sin Beretning, hvorefter der den 16. Februar nedsattes en Kommission bestaaende af Etatsraad Luxdorff, Justitsraad Anton Fabricius og Kaptajn Wigandt.

Saa vel Wigandts Beretning som Kommissionens Betænkning giver os et glimrende Billede af, hvorledes Forholdene var ved Dragsminde og Femern paa den Tid og hvilke Besværligheder, der vilde være at overvinde for Indretning af den paatænkte Postrute paa nævnte Rute.

I sin Beretning skriver Kaptajn Wigandt, at han har efter-

set alt ved Dragsminde og derover gjort et Kort, hvorpaa han har anført, hvor Færgebroen bedst kan anlægges. Omkostningerne med tilhørende Færgehus samt Fyr, som bedst kan opføres paa et Sted kaldet Bredfjed ligeoverfor, vil beløbe sig til 684 Rdl.

Derefter, skriver han, findes der udenfor langs med Landet og ved Indløbet til Dragsminde et Rev af Sand, hvor Søen ved vestlige og sydvestlige Vinde brænder stærkt paa. Over dette Rev er der kun 2—2½ Fod Vand, men paa eet Sted, der dog stadig flytter sig alt efter som Strømmen skær til, findes en Sejlrende paa 5 à 5½ Fod Vand. Ved vestlige Vinde vil det være meget vanskeligt at komme ud fra Land, dog kan det ske ved at sætte begge Ankre til Søs og ved Hjælp af et Tov at hale Baaden ud over Revet, saa den kan gaa til Sejls. At komme i Land derimod ved slige Vinde vil være endnu vanskeligere paa Grund af den stærke Braad, der staar paa Revet.

Men ikke nok med disse Vanskeligheder. Ved Postens Transport over Land fra Rødby til Dragsminde findes der tre Steder, hvor der ved Højvande er ufremkommeligt. Det bredeste af disse Steder, Norder Binitze Vaad kaldet, er 900—1000 Fod og 1 à 1½ Fod dybt, herover maatte anlægges en Vej for at sikre Kørslen.

Efter at han havde undersøgt Forholdene ved Dragsminde, ankom han den 6. Januar 1753 med megen Møje paa Grund af Is til Femern. Her undersøgte han saavel den nordre Side baade ved Magelsdorf, Puttgaarden og ved Preeds som den søndre og østre Side af Landet, men han fandt ingen Havne og heller ikke noget Sted, hvor en saadan kunde anlægges; »thi for det første findes der langt ud fra Land megen fladt og grundet Vand med Sand-Refler (paa hvilke Refler, de fra Dragsminde haver forlist en af deres Færgebaade) dernæst, uagtet det Land ved Søekanten er temmelig højt ved de i forrige Tider opkastede Værker af Jord, gaar dog Søen med højt Vande over det udi Landet og gjør stor Skade, og naar det da falder igen, skiær det store, dybe Aabninger ud igennem Landet til Søen igen, naar Søen atter er udløbet, opkaster den med nordlige og vestlige Vinde og Storm lige-

saa høje Banker som tilforn har været med Sand og Sten, altsåa kan heraf sees, at der ikke kan anlægges noget til Sikkerhed for den flagte Sø saavel som og for den aabne Søes Magt, som udi kort Tid ville forderve alt det, der blev giort«. Han kunde derfor ikke tænke sig andet, end at det maatte blive, som det var tidligere, at Baadene blev slæbt op paa Kysten. Et saadant Slæbested med dertil hørende Spil kunde anlægges ved Puttgaarden. Paa den østre Side af Øen $\frac{1}{2}$ Mil fra Burg fandt han et Sted, der hed Binnen See eller Burgs See, hvor der i tidligere Tider havde været en stor Havn, men nu var den ganske forfalden og tilsanded, der fandtes kun Rester af de 16—1800 Fod lange Værker, og det vilde koste mange Penge at istandsætte dem, og desuden var der fra dette Sted ikke længere end $\frac{1}{2}$ Mil til Færgestedet over til Holsten, saa Færgen kunde lige saa godt gaa direkte dertil.

Af Færgebaade fandtes der paa Femern kun 2, og de var ganske ubrugelige. Skulde der være Slæbested ved Puttgaarden, kunde disse Baade heller ikke bruges; dertil skulde anvendes fladbundede Jagter, hvortil de »Ærøes Baade« var de allerbedste.

Til Trods for Beretningens mindre gode Udfald blev der som nævnt den 16. Februar 1753 nedsat en Kommission, som »paa det nøieste med hverandre haver at overveje paa hvad Maade en Extra Post fra København over Wordingborg, Falster, Lolland, Femern igennem Wagrien til Holsten og Hamborg kunde være at anlægge«.

Efter nogle Maaneders Arbejde forelaa Kommissionens Betænkning, og den 2. August bestemtes det, at den skulde refereres Kongen.

Skønt Kommissionen ikke fandt Forslaget aldeles umuligt at sætte i Værk, saa vilde den dog anføre, at der i Almindelighed vilde forefalde større Vanskeligheder ved Dragsminde og Femern end ved Korsør—Nyborg, da baade Vinden og Søen havde en meget stærkere »Forie og Fart« gennem det første aabne Hav end det sidste, og Overfarten til Femern vilde især om Vinteren paa Grund af Drivis medføre sine store Vanskeligheder frem for det andet Sted, da det ikke

her var muligt at betjene sig af Isbaade, hvilket lod sig gøre i Storebælt, hvor Sprogø, der ikke laa mere end 6 Fjerdingsvej fra Korsør eller Knudshoved, ogsaa laa til stor Behagelighed for Istransporten.

Hvad nu angik denne Posts Anlæg, da maatte Kommissionen fremstille to Omstændigheder, den ene i Henseende til Lolland, den anden i Betragtning af Femern.

Ved Lolland mødte man den Vanskelighed, at der ved Ud- og Indløbet udenfor Dragsminde laa det i Kaptajn Wigandts Beretning omtalte Sandrev, deraf fulgte, at de Skibe, der stak dybt nok til at kunne sejle i aaben Sø, ikke kunde komme over Revet ved Søgang og vestlige Vinde, og at de, der var indrettet til at sejle over Revet, var altfor svage til at modstaa Søen i haard Kuling paa Grund af Afdriften, naar de kom ud i aaben Sø. Man kunde maaske med utrolig Bekostning bygge Værker ud i Stranden for at tvinge Strømmen og derved give den saa meget stærkere Fart, saa den kunde holde en dybere Rende aaben, men Søen vilde uvilkaarlig med Tiden opkaste lige saa store Sandrev udenfor disse Værker, hvorved Arbejdet blev forgæves.

Paa Femern var der ingen brugelig Havn, og der kunde heller ikke paa den Side mod Lolland indrettes nogen. Skulde Posten endelig over denne Ø, maatte der anskaffes 4 Færger og lige saa mange Robaade, de to ved Puttgaarden, hvor de altid maatte slæbes paa Land, og hvor der derfor skulde anlægges et Slæbested med Spil og dertil hørende Indretninger, og de andre to ved et Færgested i Sundet, hvor der skulde anlægges Værker 2—300 Fod ud i Søen. Disse to Færgesteder skulde staa under en Færgemand, for at Posten, naar den paa Grund af Vind og Vejr paa det ene Sted blev forhindret, kunde befordres til det andet Sted.

Med alle disse Anstalter skønnede Kommissionen ikke, at nogen tilforladelig Sikkerhed for Postgangen var at erholde; thi, da Søkanten ved Lolland var af den Beskaffenhed som omtalt, og naar Vinden stod paa Land med haard Kuling, vilde det være plat umuligt at lande paa denne Kant, hvor Fortøjerne ufravigeligt i saa Fald vilde blive knust. Ved Femern kunde det hælde, at Fartøjerne, alt efter som Vinden

blæste, blev tvungen til at sejle langs Øen og til Tider saa langt ned, at de i samme Tid og med samme Umage kunde sejle direkte til Wagrien i Læ af Femern. Saa vilde Kommissionen foreslaa, at Posten gik direkte fra Dragsminde forbi Femern til Heiligenhafen, hvor der fandtes en skikkelig Havn til Fartøjerne, og hvor de kunde sejle ud og ind med alle Vinde, og hvor der ikke ved Storm og Is var værre end alle andre Steder. Derved kunde Fartøjerne have den Fordel af Femern, at de, ligesom Vinden var til, kunde gaa snart ved den østre, snart ved den vestre Side af Landet og saaledes komme enten gennem Sundet eller ligefrem til Heiligenhafen. Ja, naar ingen af Delene vilde lykkes, var der endnu »dette Expedient« tilbage, at Færgerne da søgte at sætte Posten i Land paa Femern, hvor de bedst kunde komme til dermed. I saa Fald skulde der føjes den Anstalt, at Posten, hvor den end blev sat i Land, straks blev befordret videre uden Ophold gennem Øen til det smalle Sund og videre til Grosenbrode i Wagrien.

Foruden den ovennævnte var der yderligere følgende Punkter at iagttage:

1) fra Rødby til Dragsminde findes 3 vanskelige Steder at køre over ved Is og Højvande, og maatte et af disse Steder ved Opfyldning gøres passabel.

2) Ved Dragsminde maatte anlægges Færgebro Litra A (se Wigandts Kort) og lige over for ved Bredfjed et Fyr tilligemed en Hytte, Litra B, for den, der skulde passe Fyret, samt et Færgehus.

3) Ved Dragsminde anskaffes 2 gode Færger med Tilbehør samt 2 gode Robaade til at ro over i stille Vejr og sejle med i maadelig Kuling.

4) Vel er nuværende Byfoged i Rødby, Niels Siersted, den 8. Maj 1730 beskikket til Færgemand ved Dragsminde; men da det ved denne Indretning vil blive meget magtpaaliggende, at Færgeløbet holdes i forsvarlig Stand, saa anses det for Transportens Sikkerhed tjenligt, at Færgeløbet ved et Interessentskab, hvorudi Byfogden tillige med Borgerskabet, kunde blive bestyret.

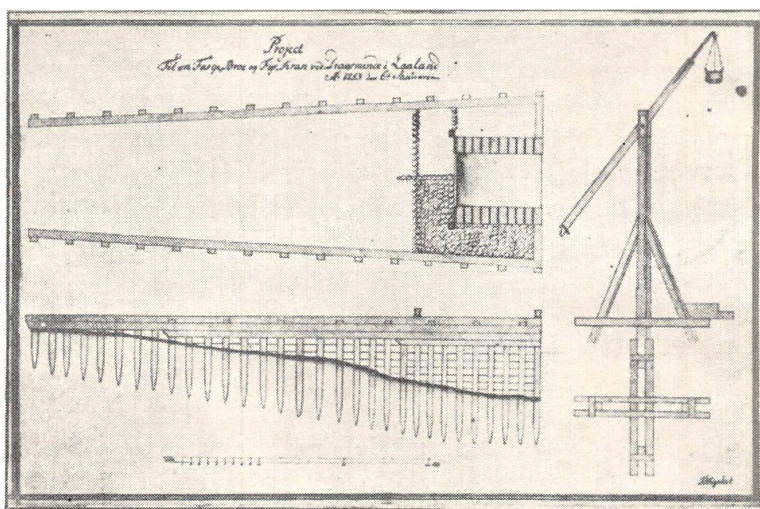
5) Til hver Færge maatte i det mindste 3 Mand af gode

og søfarne. Søfolk antages, og som bestandig kunde passe Færgeløbet.

6) Paa Femern behøves ligeledes et Fyr paa samme Maade som det paa Bredfjed.

7) Ved Heiligenhafen maatte ligeledes 2 Færgebaade og 2 Robaade anskaffes samt for Postens sikre Indløb om Natten ligeledes sammesteds anrettes et Fyr.

Project til en Færge-Broe og Fyr-Kran ved Dragsminde i Laaland. Udført af Kaptajn Wigandt 1753 (efter Original i Rigsarkivet).

8) Fra Heiligenhafen maatte Posten (saavidt man af Danckwerts Carta kan slutte) ride over Oldenburg, Eutin og Segeberg til Hamborg, hertil behøves Befordring til en lukket Felleisen*) (saaledes som den svenske Post bruger den igennem Danmark).

Bekostningen, som vil medgaa til den Ekstra Ridende Post's Anlæg, er følgende:

1) Anlæggelse ved Dragsminde af en Færgebro, Hus samt Fyr paa Bredfjed Land: 684 Rdl.

2) De Stenkul, som kunde beregnes at bruges til oven-

*) Felleisen er en cylinderformet Lædervadsæk, hvori Poststrytteren opbevarede Posten. Den var fastspændt bag paa Sadlen.

nævnte Fyr (siden man ikke kan vide, hvor tit sligt Fyr blive ordineret til at anstikkes) for en Vinternat bruges $2\frac{1}{2}$ Skip-pund á 8 Sk., i 6 Maaneder: 50 Rdl.

3) 2 gode Færger med Tilbehør af Sejl og Takkelage af de saakaldte Ærøes-Jagter á 450 Rdl.: 900 Rdl.

4) 2 Fartøjer til at ro á 50 Rdl.: 100 Rdl.

N.B. Hvad den aarlige Vedligeholdelse angaar, maa det ske af Færgemændene, naar de for første Gang er overleveret i god og forsvarlig Stand.

5) Til Færgerne behøves stadig 6 Mand, gode Søfolk, som og med Tiden burde at lønnes af de faldende Fragter med Færgen, ellers kan for hver Mand ej beregnes mindre for Nat og Dag end 3 Sk., som udgør ialt for 6 Mand udi et Aar: 1095 Rdl.

6) De Bekostninger, som medgaar til Postens Ridt gennem Sjælland og Lolland-Falster, kan ej fastsættes.

7) Den Person til Opsyn om Natten ved Fyret, kan ej vides, hvad sammes Underhold kan beløbe, da vi formener, at slig Person ugentlig holdes for 1 Rdl. 2 Sk., vil det beløbe sig aarlig til: 69 Rdl. 2 Sk.

8) Færgehusets Anlægning ved Dragsminde samt Fyrhytten ved Bredfjed af os ej kan siges.

9) Belangende den Vej paa Lolland, som er nødvendig til Postens Sikkerhed, kan ej heller opgives.

Femern vedkommende:

10) Fyr at indrette: 94 Rdl. 5 Sk.

11) De dertil hørende Kul: 50 Rdl.

12) Den Person, som opvarter Fyret: 69 Rdl. 2 Sk.

13) Færge- og Robaade: 1000 Rdl.

14) Færgefolk: 1095 Rdl.

15) Fyr ved Heiligenhafen: 94 Rdl. 5 Sk.

16) Stenkul: 50 Rdl.

17) Person til Fyrets Opværtning: 69 Rdl. 2 Sk.

18) Fyrhyttens Betaling, som Pkt. 8.

19) Postridtet over Femern, Heiligenhafen, Holsten til Hamborg, som Pkt. 6.

20) I saa Fald Deres Majestæt selv skulde ville ved Holmen at lade bygge de udfordrede Jagter, ongefæhr som de

der værende Sand-Baade dog med fast Pligt agter og for samt Børbrygge paa begge Sider til at lægge over i fuul Søe, da vides ikke for nærværende Tid, hvad slig en Jagt vil koste.

Skulde nu Hans Majestæt resolve til denne Posts Anlægning, saa vil det endnu i Forvejen være fornødent, at herom saavel med Generalpostamtet som med de øvrige vedkommende Collegier og Øvrighedspersoner vorde nærmere korresponderet for derved at erfare, hvorledes de hertil udfordrede Udgifter bedst kunde være at regulere, eller hvor meget der bliver at bekoste af Deres Majestæts egen Kasse.

Kommissionen var imidlertid nu under dens Arbejde bleven gjort opmærksom paa Havnen ved Kramnitze, som i flere Aar havde været benyttet af Rødbys Færgemænd og Skippere. Den foreslog derfor, at dette Steds »environs og situation« af en kyndig Mand blev taget i Øjesyn. Wigandt havde allerede, da han var nede ved Dragsminde, haft Opmærksomheden henvendt paa Stedet, men paa Grund af daarligt Vejr havde han ikke været der. Kongen gav herefter Kaptajn Wigandt Ordre til at gaa til Kramnitze for at undersøge Forholdene.

Den 27. April 1753 kunde Kommissionen meddele, at nu havde Wigandt været ved Kramnitze og ligeledes ved et Sted kaldet Myggefjed ca. 1 Mil fra Rødby og $\frac{1}{2}$ Mil Syd for Dragsminde, men han havde ikke der fundet bedre Anledning til en Postrutes Indretning paa den Kant, idet den havde samme Beskaffenhed med Hensyn til Grunden udenfor som ved Dragsminde. Hvad Vejene til Kramnitze angik, havde Wigandt undersøgt 4 forskellige fra Maribo til Kramnitze.

1) Fra Maribo til Rødby og videre til Lidsvejle, som er temmelig passabel, men saa kom et Vand, som var 500 Fod bredt og med maadeligt Vand ca. 3 Fod, over til en Ø, Lidsø kaldet; derfra var der atter et Vand paa 1500 Fods Bredde og 1— $\frac{1}{2}$ Fods Dybde, som var umuligt at komme over om Vinteren ved Højvande og Is. Disse Vande skulde passeres, før man kunde komme over til Øen Bredfjed, hvor Vejen gik videre over Vesterland, paa hvis yderste Ende Kramnitze laa. Distancen fra Maribo og dertil var ialt $3\frac{1}{4}$ Mil.

2) Fra Maribo paa den anden Side vester ud igennem Hillested, Christianssæde, Aalstrup, Opager, Baadesgaard og Dannemarevejen. Denne Vej gik overalt over Land til Kramnitze, men den var meget slem om Vinteren paa Grund af Huller og Bakker, og Hullerne var da fulde af Vand. Distancen denne Vej var $4\frac{1}{2}$ Mil.

3) Samme Vej fra Maribo ned over Hoby, hvor man mødte to Vande, som skulde passeres, det første 1400—1600 Fod bredt og ca. 3 Fod dybt, det andet henimod 500 Fod bredt og 1 Fod dybt. Distancen var her $3\frac{1}{2}$ Mil.

4) Samme Vej fra Maribo til Hoby og derfra saa længe der var aabent Vand med Baad til Kramnitze. Om Vinteren kunde denne Vej dog ikke bruges undtagen med Isbaad.

»Vi beklager«, slutter Kommissionen sin Betænkning, »de fast uovervindelige Vanskeligheder, som møder til Hinder i Deres Majestæts højtpreiselige Plans Fuldbgyrdelse«.

Foruden at have undersøgt Forholdene ved Dragsminde og paa Femern havde Kommissionen undersøgt Vejenes Beskaffenhed baade paa Sjælland, Falster og Lolland, ligesom Postvæsenets Forhold til de lolland-falsterske Postbønder blev taget op til Undersøgelse. Her forelaa nemlig den mærkelige Ordning, som ikke fandtes andre Steder i Landet, at Godsbesidderne ved Postforordningen af 25. December 1694, Art. 9, var tilpligtet at give den lollandske agende Post fri Befordring frem og tilbage mellem Gaabense og Nakskov. Dette blev ordnet paa den Maade, at der langs Landevejen henlagdes Bøndergaarde, hvis Fæstere skulde befordre Posten mod at være forskaanet for alt andet Hoveri. Ved en Circulærskrivelse angaaende dette Forholds Ophævelse til de interesserede Godsbesiddere og Bønder, viste det sig, at førstnævnte var mere end villige til at blive fritaget for denne Pligt, hvorimod langt de fleste Postbønder ønskede at bibeholde Ordningen. Ikke alene var det jo en stor Fordel for dem at være fri for andet Hoveriarbejde, men Postvæsenet forlangte endvidere, at de skulde betale 2 Mk. aarlig pr. Td. Hartkorn i Hoveripenge; et Beløb de alle syntes var for stort. Saaledes skriver Postbonden Hans Hansen i Tirsted: »Jeg underskrevne Hans Hansen, Postbonde i Tiersted,

som af min Husbond, velædle Hr. Peder Alrøe i Buckehauge er bekendtgjort Generalpostamtets Circulair-Skrivelse om Post-Vejenes Forholelse og Post-Bøndernes Afskaffelse mod, at de betaler til bemeldte Generalpostamt Hoveri-Penge pr. Td. Hartkorn 2 Mk., men det kan jeg ikke tilstaa for mig, men jeg kan, der i Brug har 7 Td. 2 Sk. 1 Fjerdingskar, betale 1 Mk. 2 Sk. eller ialt 4 Mk. 13 $\frac{1}{3}$ Sk.«.

En anden Postbonde, Christian Stopher, i Thoreby under Fuglsang Gods vilde hellere vedblive i sin Tur end nogen-sinde betale og ellers ikke over 1 Mk. pr. Td. Hartk.« ... og naar betragtes«, skriver han, »det kgl. Skiøde i den Henseende, hvorved Husbonden har Adkomst til samme Bonde, formenes og at jeg ej kan tilpligtes at svare Hoveri-Penge, saalænge jeg som tilforn uden Klage beforder Posten«.

Til Trods for Postbøndernes Modstand ophævedes dog nævnte Indretning mod, at de interesserede Bønder betalte 1 Mk. aarlig pr. Td. Hartk. til Postkassen.

Vedrørende Vejenes Beskaffenhed er der Grund til at citere dette Afsnit, dels fordi man efter dette forstaar alle de Klager, der fremkom over Vejenes Tilstand, dels fordi det giver et klart Billede af, at det langt fra var nogen ufarlig Historie at begive sig ud paa en Rejse mellem København og Nakskov, en Rejse, der som Regel varede 6 Dage. Det kan for iøvrigt ogsaa henføres til Landets øvrige Veje, der paa den Tid henlaa i samme Forfatning.

Det hedder i Beretningen:

»I Henseende til Vejenes Beskaffenhed til Lands, da er den slet med Slag og Huller. Ved Flasche-Kro er en Broe og derefter slet Vei og strax ved Kiøge er en Aae, som løber forbi den ene Side, man skal derover, naar man vil ind i Staden (der har Geheimeraad Mølsting fra Møle med 6 Heste i Isbrud siddet fast), da foruden den tunge Sandvei til Kiøge og ligeledes $\frac{1}{2}$ Miil paa hin Side af Valløe Kroe, derfra til Tryggevelde løs og leragtig Vei siden til Carisse et Stræde indgrøftet paa begge Sider, ujævn og leragtig, fra Carisse til Faxø 1 Mil til deels indgrøftet Stenbroe og øvrigt Lervej, fra Faxø til Windbyholt mestendeels ujævn Stenbroe og Lervej til Stranden ved Becheschau-Husene

(Bækkeskov-Husene) en høj Sandbanke tildeels henskaaren af Stranden, at ingen uden største Livsfare ved Nattetider kan passere der forbi og i Hulveien ikkun 3½ Alen bred, saa tvende mødende Vogne umueligen kan komme hinanden forbie. Igiennem Falster er Vejen temmelig god om Sommeren, men om Vinteren dyb og meget slet Vei med Moratz, imellem Alslev og Nørre Kirkeby en Ler-Banke, ved Vinter-Dage impassabel og foraarsager stor Ulejlighed, da adskillige er bleven siddende med Hest og Vogn og har maattet søge til Byen om Hjælp, og paa et Sted ved Nykiøbing afbrudte Slot meget smal og brat, saa den i glat Føre ikke uden største Fare kan passeres. Fra Sundby Færge i Laaland til Nysted 2 Mil igiennem Skov og Marker, sandigt og meget stenfuld, ujævn Vei. Fra Nysted til Herritzlev ½ Mil og ligeledes til Vester Ulslev og over Fuglse Fællet til Fuglse en slem ujævn Stenvei. Fra Fuglse til Rødby slem Vei og ved Hollebye Kirke et Vaad (Oversvømmelse) og strax forbi Kirken ligeledes et Vaad samt ved Sæddinge By, hvor Stranden gaar ind og om Vinteren gjør det umuligt at komme over. Fra Rødby til Tiersted 1 Mil. er et stort Vaad, Nebbelunde Vaad kaldet, som ved Vintertid er impassabel, derefter et slemt Vaad, Rundsted kaldet, der kan man med Besværglighed kiøre omkring samme og til at hjælpe. Fra Tiersted til Grøshauge findes et slemt Vaad og siden skal man over to slemme Marker med sort og fædt Jord, hvor det gaar i til Heste-Bugen, naar det er Tøveir, derfra til Landet By, hvor der er et slemt Vaad, hvor man ved Vinterens Tider med Livsfare maa saagodt som svømme over og i Isbrud hverken kan komme over eller kiøre omkring uden store Besværgligheder, ja, det er arriveret, at vi har maattet lade Vognen blive siddende og baaret Godset, derfra til Nakskov et slemt Vaad, Ølingse Vaad kaldet, hvorover man maa seile i Pramme. (Det skal her bemærkes, at Posten fra København til Nakskov gik over Nysted og Rødby paa Udturen og returnerede over Maribo og Saksøbing).

Fra Nakskov til Halsted en meget slidt, ujævn Stenbroe, en Sten ligger op, en anden ned, og der er store Huller, saa man ved Nattetider maa frygte at komme tilskade, der-

efter over Stockmarke og Hellinge Hede, hvor der er en meget slem Vei, videre til Maribo, igiennem Byens Skov, med Moratz og Stenbro, over Sørup og Østofte Marker, hvor der er leragtig, fed Jord. Fra Maribo til Saxkiøbing over Anderstrup Mark en meget leragtig Vei, hvor man undertiden kan køre fast med Heste og Vogn saavel som paa Waabensted Mark.

Fra Saxkiøbing til Nykiøbing er den bedste Vei i Laaland«.

»Overalt«, slutter Beretningen, »vides ikke, at Veiene i Laaland i lange Tider er bleven reparerede, men overalt i meget slet og uforsvarlig Stand. Veiene er totalt forfaldne, hvorfor man og maa køre over Grøfterne ud omkring paa Markerne for at undgaa de Steder af Landeveiene, som er impracticable, saa at man hele Landet igiennem køre det mindste paa Landeveiene, der mange Steder er ukjendelige. Naar de vilde indgrøfte Veiene, sætte Pæle eller andre Træer, som ville groe, da om Natten kunde Hestene ikke gaa af Veien, og man var mere sikker ikke at køre i Grøfterne, og derefter grave ohngefær en halv Alen ned i Vejen og sætte store Sten, hvorpaa Gruus og noget Sand, da fik vi gode Veie, og det kunde Bonden gjøre, naar han ikke havde syndeligt at bestille, lidet i Aar, lidet et andet Aar, tilsidst havde han intet dermed at bestille«.

Det var en saare simpel Fremgangsmaade til Vejenes Forbedring, men man var i disse Tider ikke saa fordringsfulde og langt fra saa forvante, heller ikke paa Befordringsvæsenets Omraade, som man nu er.

Paa Grund af de mange Vanskeligheder, der skulde overvindes, blev Sagen imidlertid henlagt. Saa skete det i 1777, at Regeringen ansaa det for nødvendigt, at den gjorde »en ny og lige Indretning med den agende Post til større Bekvemmelighed for Handelen og de rejsende og især for »at erholde en bedre Orden i Postvæsenet og øge dets Indtægter«. Man maa her særlig lægge Mærke til, at der ogsaa blev set paa de rejsendes Tarv, det var nemlig sjældent i hine Tider, at der var Tale om en hurtigere Passagerforbindelse, »efterdi det ikke kommer en agende Post an paa, enten den kommer en Dag før eller sildigere«. For Brevpo-

sten var det en anden Sag, det var jo meget magtpaaliggende baade for Regeringen og for Handelsstanden at have gode Brevpostforbindelser, især over Hamborg til og fra den store Verden.

Generalpostamtet fik derfor Ordre til at tage under Overvejelse, hvorledes man bedst kunde oprette nye Poster, samt om der var Mulighed for at oprette en agende Post mellem København og Hamborg over Rødby-Femern. Med Hensyn til denne Rute foreslog Postdirektør Holm og Kaptajn Lützow af Flaaden, der sammen havde undersøgt Forholdene dernede, at man i Stedet for at benytte Rødby-Femern, hvor der ingen Havn fandtes, skulde lade Overfarten finde Sted fra Albuen ved Nakskov til Heiligenhafen. Generalpostamtet vilde helst stille Overfartsspørgsmaalet i Bero, da man frygtede for, at Ruten ikke skulde kunne betale sig; men en kongelig Resolution af 7. April 1779 fastslog ikke blot, at Forbindelsen mellem Lolland og Femern skulde finde Sted, men ogsaa, at den skulde etableres mellem Rødby og Femern.

Overfarten blev nu indrettet, men det blev meget primitivt. Det var dog ikke Postvæsenets Skyld. Det havde ikke ønsket Rutens Oprettelse, men da den ved kgl. Resolution blev befalet oprettet, tog Generalpostamtet ogsaa Konsekvenserne, idet det anbefalede Anskaffelsen af tidssvarende, sødygtige Fartøjer samt Anlæg af Broer og Fyr. Man arrangerede sig med Byfogeden i Rødby, Joachim Hahn, der tillige var Forpagter af det derværende »Færgeri«, om at han skulde paa tage sig Overfarten mod en Betaling af 12 Rdl. for hver Tur. De Fartøjer, han anvendte, var imidlertid saa smaa og saa slet udhalede, at de rejsende klagede over, at de under Overfarten var udsat for Livsfare. Der fremkom Tilbud fra andre om at overtage Sejladsen, men da de forlangte det dobbelte af, hvad Hahn fik, ønskede man ikke at kontrahere med dem. Følgen var, at Ruten sygnede hen, og den 14. Marts 1787 blev Overfarten indstillet til — bedre Tider.

De bedre Tider udeblev imidlertid. I 1823 blev der i Dagbladet »Dagen« slaaget til Lyd for dens Oprettelse, men det blev kun derved, og imens forfaldt Havnen ved Kramnitze eller i hvert Fald det, der kaldtes saadan. Nogen egentlig

Havn fandtes der nemlig ikke, Skibene maatte, da der hverken fandtes Anløbsbro eller Fortøjningspæle, ankre op udenfor Revet, og man maatte benytte Baade for at komme i Land, hvilket undertiden kun kunde foretages med Fare for Livet. Andragender om at faa Forholdene ved Kramnitze forbedret blev stadig afslaaet, og i Midten af forrige Aarhundrede hedder det om Kramnitze Havn, at den dannes af 4 Pæle paa 7 Fod Vand indenfor Kramnitze Gab. Fra Pælene gik en Rende mod Nord om Langø til en Bro af løse Sten ved Næsbæk, som tjente som Udskebningssted for Rødby; men da der ved Indløbet til Fjorden kun var 4 Fod Vand, var det kun muligt for smaa Baade at gaa op til Næsbæk, hvorfor Rødbys 6 Fartøjer maatte blive ved Kramnitze og losse og lade ved Hjælp af Baade.

I 1857 blev da ogsaa denne »Havn« opgivet, og nu skulde der gaa over et halvt Aarhundrede, hvor Rødby slet ingen Havn havde. De Rødbymænd maatte køre den lange Vej til Bandholm efter deres Varer.

Endnu en Gang skulde Rødby vaagne op med Haabet om en ny Storhedstid for Byen. I 1866 fik Ingeniør Krøncke Koncession paa en Jernbane til Vordingborg og videre over en Bro over Storstrømmen til Syltholm, oprindelig en Ø Syd for Myggefjed, hvorfra der skulde anlægges en Færgeforbindelse til Femern; men da Krøncke ikke kunde fremskaffe den fornødne Kapital, blev denne Plan intet til. Imidlertid var Tanken om en Forbindelse mellem Gedser og Warnemünde dukket op, og straks mødte Rødby frem med nye Planer, men heller ikke disse blev til noget. Og i 1900 udarbejdede Oberstløjtnant P. Hansen nogle Udkast til en Færgehavn ved Syltholm. Realiseringen af denne Plan vilde for Danmarks Vedkommende koste 9.850.000 Kr.; da den ikke vandt Tilslutning hverken hos Regering eller Rigsdag, faldt ogsaa denne Plan til Jorden.

I 1906 nedsatte Byen et Udvalg, der skulde arbejde for Anlægget af en Fiskerihavn ved Syltholm, og da den nødvendige Anlægssum var sikret med Støtte fra Stat, de omliggende Kommuner og en Række Institutioner, paabegyndtes samme Aar Arbejdet baade med Havneanlægget og Jernba-

nens Forlængelse fra Rødby til den nye Havn. I 1912 blev begge Dele indviet. Navnet Syltholm forandredes til Rødbyhavn, og nu havde Rødby atter en Havn ud mod den store Verden mod Syd.

Desværre blev man ikke Sandrevlerne kvit. De lagde sig udenfor den nye Havn og forårsagede store Vanskeligheder, og det viste sig hurtigt, at den som Fiskerihavn var mislykket. Der blev derfor agiteret stærkt for en Udvidelse af Havnen for at faa anden Trafik dertil. I 1915 paabegyndtes Anlægget af et Jernskibsværft og af den foreslaaede Udvidelse. Kort Tid før den første Verdenskrigs Afslutning fik Trafikforbindelsen mellem Rødby og Femern fornyet Interesse og forøget Aktualitet; Professor i Vandbygningsvæsenet ved Polyteknisk Lærestalt, Ingeniør J. Munck-Petersen, holdt bl. a. 1917 i Ingeniørforeningen et med mange Lysbilleder ledsaget Foredrag om denne Plan. Professorens interessante og instruktive Udtalelser efterfulgtes i Dag- og Fagblade af lange Diskussioner, der vidnede om udbredt Interesse for den betydningsfulde Plan og varslede gunstigt om Chancerne for dens lykkelige Gennemførelse. Bladene bragte saaledes lange Artikler om »Vor store nye Kontinental-Rute over Rødby-Femern«, »Fugleflugtslinien, Skandinavien-Kontinentet« o. m. a. Grunden til, at Planen om Fugleflugtslinien dukkede op, var, at Forslaget om Bygningen af Storstrømsbroen, der 6 Aar før var blevet forkastet, atter laa paa Rigsdagens Bord; men selv om man maatte erkende, at det vilde være af største Betydning for Landet at have sine store gennemgaaende Trafikforbindelser i bedst mulig Orden, naar Krigen var endt, og Verdenshandelen paany vilde blomstre op, var Tidspunktet ikke gunstigt for Forslagets Gennemførelse, baade Materiale-mangel og Prisstigninger vilde lægge adskillige Hindringer i Vejen. Alt laa imidlertid klart til Planens Gennemførelse, Sekretæren i Rødby-Femern Komiteen, Direktør Olesen,, udtalte til Pressen, at saa snart Krigen var forbi, vilde Fugleflugtslinien blive en Kendsgerning.

Det skulde imidlertid ikke gaa saaledes. I 1918 var de foreslaaede Udvidelser i Rødbyhavn fuldført, ligesom man for

at standse Sandet havde foretaget en Forlængelse paa 350 Meter af den vestre Mole; men den forventede Trafik udeblev, og i 1923 maatte Byen give op. Staten overtog nu Administrationen af Havnen, og Byen blev fri for at svare Afdrag og Renter af Pengene, der var låant.

De stolte Forhaabninger var atter bristet. Man maa nu ønske, at det Arbejde, der er paabegyndt, maa fuldføres, saa den lille By's Drømme maa blive til Virkelighed til Gavn for den selv og for det ganske Land.

Fot.: Ingeniør G. Frandsen, Maribo
Fra Arbejdet paa Autostradaen Rødby Havn—Storstrømsbroen

Udgravningen af Marie Grubbes Hus »Borrehuset« ved Grønsund Færgested paa Falster.

Af *Axel Petri*.

I Danmarks Rige der var engang
en Frue elskovsombuset;
nu nynner Kvinden en Solfaldssang
som Kone i Borrehuset.

Har Vanheld afmejet Agerens Korn,
dog straaler Alkærligheds Stjerne
— og kalder fra Kysten Gud Herrens Horn,
hun fænger i Fred mod det Fjerne .....

Frederik Nygaard. (Af Operaen Marie Grubbe).

I Borrehuset ved Grønsund fandt som bekendt een af de mærkeligste Livsskæbner i vor Historie sin Afslutning, idet Marie Grubbe, Herremandsdatteren fra Tjele, efter sine to mislykkede Ægteskaber med Ulrik Frederik Gyldenløve og Palle Dyre, her endte sit bevægede Liv som Søren Færgemands Hustru.

Hendes Ophold i Borrehuset, Mødet med Ludvig Holberg og Drabssagen, der saa brat afsluttede hendes Samliv med Søren Møller, er nærmere beskrevet i Aarbogen for 1932 i en Artikel af Svend Jørgensen, hvorimod Spørgsmaalet om, hvor Borrehuset laa, stadig har ventet paa at blive løst.

Severin Kjær skrev i sin Bog om Erik Grubbe og hans Døtre, at Borrehuset laa ved Borreknolden (en Høj Vest for Færgestedet), at dette ikke har været Tilfældet, vil fremgaa af det følgende.

Ifølge den mundtlige Overlevering skal det have ligget et

Sted paa Marken imellem Landevejen og den nuværende Færgemands Hus. Stedet kaldes paa de gamle Landkort for Borren. (Fig. 1).

I Sommeren 1940 bemærkede jeg, at der i Grønsværen, lidt Øst for Indgangen til Færgemandens Have, var kommet et Par flade Sten til Syne, og ved at fjerne Græstørven saa man tydeligt Grundstenene til Hjørnet af et Hus. (Fig. 2).

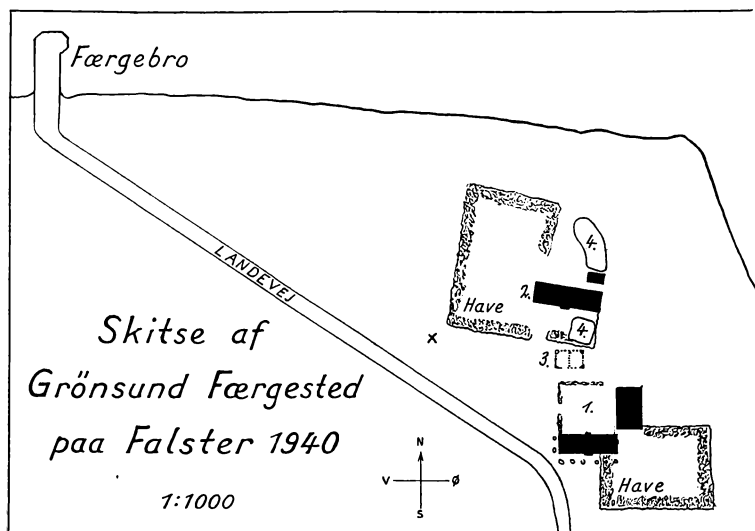

Fig. 1. 1. Færgegaarden. 2. Den nuværende Færgemands Hus, opført 1839 inde i Borreskansen. 3. Den i 1940 først afdækkede Hustomt. 4. Rester af Skansen. x. Stedet, hvor Borrehuset ifølge den mundtlige Overlevering skal have ligget.

Ved Hjælp af disse Stens Retning fandtes snart Husets øvrige Hjørner, saaledes at en foreløbig Opmaaling kunde finde Sted. Huset har ligget omtrent midt imellem Færgegaarden (1.) og Færgemandens Have (2.) lige bagved Borreskansen, af hvilken Rester endnu kan ses.

Det ældste paalidelige Kort over Stedet (Jens Sørensens Søkort 1692)¹⁾ viser intet Hus ved Grønsund, medens Husene i den nærliggende Landsby Næs er indtegnet paa Kortet. Færgebroen ses paa sin nuværende Plads. Færgeriet²⁾ fra Falstersiden til Møn var dengang tillagt en af Gaardene³⁾ oppe i Landet, og Færgemanden havde derfor ikke Bolig ved Grønsund. Lodserne boede dengang i Næs, idet de først

i 1762 fik Tilladelse til at flytte til Grønsund, da nogle Skipere havde klaget over, at Lodsens boede for langt oppe i Landet.

Omkring 1705, da Marie Grubbe og Søren Møller kom til Grønsund, var der saaledes ingen Beboelse, hvilket yderligere bekræftes af følgende Oplysning, som Arkivar Dr. phil. Holger Hjelholt, under Forarbejdet til Falsters Historie, har meddelt i en Artikel i Berl. Tidende d. 5/3 1933 om Marie

Fig. 2. Grundstenene til Hjørnet af den først afdækkede Hustomt.

Grubbes og Søren Møllers Ophold i Borrehuset. »Paa Nykøbing Slot paa Falster residerede i disse Aar som Regel nogen Tid hver Sommer Christian V's Enke, Enkedronning Charlotte Amalie. Til hendes Hofholdning baade paa Nykøbing Slot og paa Charlottenborg i København blev der hvert Aar hugget store Mængder af Brænde paa Falster, og navnlig maatte de vidtstrakte østfalsterske Skove holde for. Mangt et Skib, lastet med Brænde, sejlede hver Sommer fra Falster til København. Omkring 1705 blev der efter Enkedronningens Ønske ved Grønsund bygget et Hus paa seks Fag til en Mand, der skulde føre Opsyn med hendes Favnebrænde. I dette Hus var det, at Marie Grubbe og Søren Møller kom til at bo .....«. Endvidere oplyses, »at det tillodes ham at holde sig en Baad til at føre Folk over fra den falsterske Side til Møn .....«. Søren Møller blev saaledes den

første bosiddende Færgemand ved Grønsund, ansat af Enkedronningen.

I samme Forfatters Falsters Historie (1934) findes følgende

Fig. 3. Signalet, der indtil for faa Aar siden benyttedes til at kalde Færgen fra Møn. Naar Skodderne fjernes, kommer et hvidmalet Felt tilsyne, der kan ses fra Færgestedet paa Møn.

Indtil for ca. 10 Aar siden bestod Færgen fra Falstersiden af en mindre Baad, medens den Færge, der havde hjemme paa Møn, var noget større og kunde medtage f. Eks. Heste o. l. Det har derfor af og til været nødvendigt at kalde denne Færge over til Falster.

I Søren Møllers Tid har man dog næppe brugt dette System, men har hidkaldt Færgen fra Møn ved at tænde Ild. Jfr. det i Teksten citerede Tingsvidne.

ret paa 6 Fag, i 1718 paa 14 Fag og skulde i 1731 genopføres med 9 Fag. At Huset i 1718 er blevet større er forstaaeligt, men at det inden 1731 atter skulde være blevet mindre, synes mærkeligt. At dette dog alligevel har været Tilfældet, fremgaar af et Tingsvidne dateret d. 28. Juni 1731⁶). Det hedder heri: »Efter aflagde Eed vidnede Jens

gørende Oplysninger om Borrehuset⁴). »I Fæsteregisteret for 1706 hedder det under Aastrup Sogn, at Søren Sørensen (Møller) antager det Hus, som er opsat ved Grønsunds Færgebro. Huset angives i Krigsjordebogen 1718⁵) at bestaa af 14 Fag, og det oplyses endvidere, at Borrehuset brændte den 3. Juni 1731, samt at Beboeren Christian Wendt (Marie Grubbe var død 1718) kun reddede Indboet i Stue og Køkken, medens alt, hvad der var paa Loftet og i Kammeret, brændte. Hans Virksomhed bestod i at overføre »ledige« Personer i en Baad samt give Signal (Fig. 3). I Forslaget om at faa det opbygget igen siges det at være paa 9 Fag«.

Borrehuset skulde alt-
saa oprindelig have væ-

Rasmussen i Næss at i Søndags 3 Uger under Prædiken, laa Vidnet tilligemed een Del andre ude paa Stranden, og da blev Vidnet vaer, at det røg sterk i Borrehuset, og vidste da icke andet, end at de efter Sædvane røgede effter Fergen, men da Vidnet fornåm at Røgen meer og meer tiltog, forføjede Vidnet tilligemed de andre sig udj Land, det snarestee skee kunde, og da de nu kom til ermældte Borrehus, saa Vidnet, at samme Huus gandske af Ilden var bespent, og Ovringen deraf var nedfalden; dereffter gjorde Vidnet tilligemed andre sit bæste at redde og bierge, saavit mueligt var, og blev af Biugten (Bygningen) ei andet staaende end Skorsteenen, ellers blev alt Tømmeret gandske forbrendt undtagen 2 Spenderum (d. v. s. 2 Fag) af samme Huus, som var nedbrudt og igien sammenhugget.«

Det fremgaar heraf tydeligt, at Huset paa eet eller andet Tidspunkt er blevet formindsket. Endvidere synes det, som om man dengang har benyttet sig af at tænde Ild for at kalde Færgen fra Møn.

I Sommeren 1941 fortsattes Udgravningen, hvorved hele den fundne Tomt kom tilsyne (Fig. 4 og Fig. 5). Husets ydre Maal er 10,32 m $\times$ 5,20 m. Næsten alle Grundstenene er bevaret, de faa Sten, der mangler, vides at være fjernet for ca. 40 Aar siden. Enkelte Steder fandtes tydelige Rester af Fodtømmeret, der har hvilet direkte paa Grundstenene. Ved Husets nordøstlige Hjørne var dette Træværk saa vel bevaret, at der kunde ses Rester af det lodretstaaende Tømmer, hvilket muliggjorde en Maaling af Fagenes Bredde. Tømmerets Tykkelse har været ca. 6 Tommer = ca. 15,6 cm. Murfeltets Bredde ca. 1 m. 9 Felter à 1 m + 10 Stolper à 15,6 cm = 10,56 m, hvilket ikke afviger mere fra det førnævnte Længdemaal, end at man heraf tør slutte, at det fundne Hus har haft 9 Fag. Huset har haft to større Rum samt i den østlige Ende to meget smalle Rum, af hvilke det bageste er brolagt med store Kalksten. Langs begge Sider af Grundstenene findes Rester af Ler fra Husets Vægge. Der fandtes dog intet Spor af Ildsted og heller ikke andet Spor af Ild, der kunde tyde paa, at Huset var nedbrændt.

Borreskansens nære Beliggenhed kunde jo tyde paa, at Huset maaske havde haft Forbindelse med denne, en Tanke,

der bestyrkedes ved følgende udaterede Meddelelse fra 1656⁷). Meddelelsen indeholder et Forslag fra Oberstløjtnant

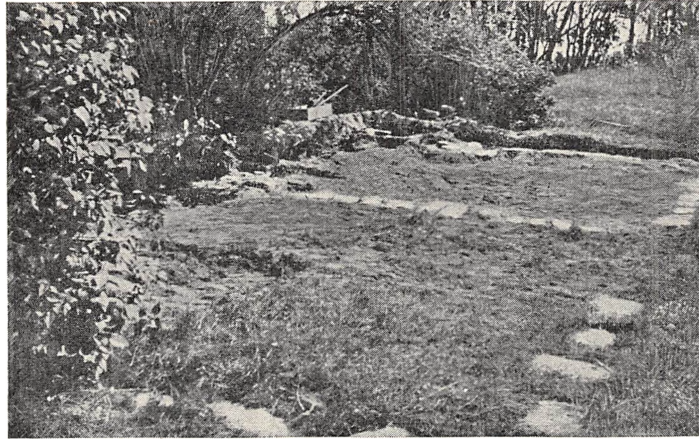

Fig. 4. Hele Hustomten afdækket. Billedet er taget fra samme Sted som Fig. 2.

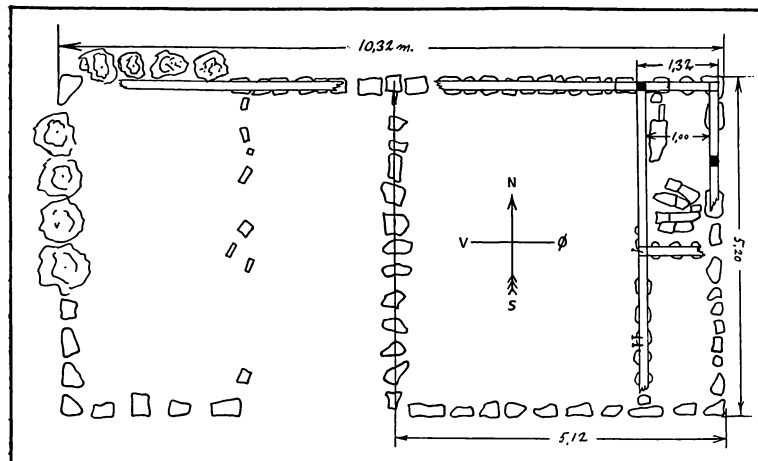

Fig. 5. Opmaaling af Hustomten. I det nordøstlige Hjørne ses to Steder Rester af det lodretstaaende Tømmer.

Joachim von Døbberen om, hvad der burde foretages for at udbedre forskellige Skanser paa Falster. Det var umiddelbart før vor Indtrædelse i Svenskekrigen 1657—60. Der staar saaledes om Borreskansen: »I Stubbekøbing skulde der byg-

ges en Kortegar (Hovedvagt) og et Sted, hvor Krudtet kunde opbevares. Borreskanse behøvede en god Officer, og da dens

Fig. 6. De første Spor af en Brolægning kommer til Synne lige ved Landevejen, der fører til Færgebroen.

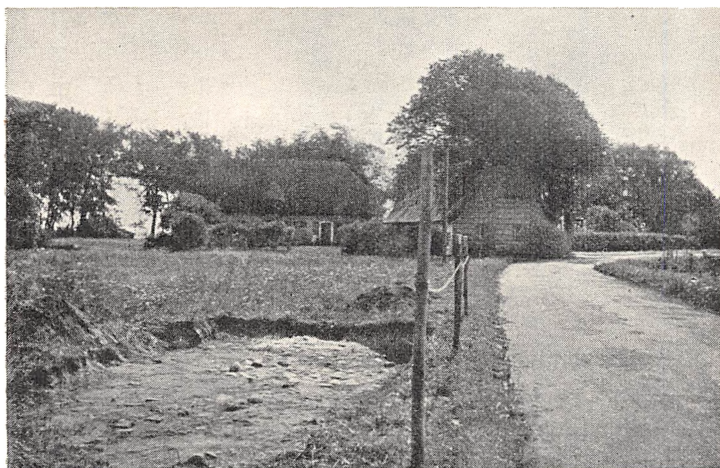

Fig. 7. Brolægningen er bedst bevaret nærmest Landevejen. Ind mod Marken taber Sporene sig. I Baggrunden t. v. ses Stedet, hvor den første Hustomt blev fundet. Midt i Baggrunden ses Færgegaarden.

Beliggenhed var meget udsat, skulde den gøres større, og Stykkerne (Kanonerne) forsynes med Skansekurve. Der maatte ogsaa nødvendigvis være en Kortegar og et Krudt-

kammer m. m. ...«. Det fremgaar bl. a. heraf, at Borreskan- sen er anlagt før 1656, antagelig under Svenskekrigen 1643 —45.

Som tidligere omtalt har den mundtlige Overlevering ud- peget et Sted paa Marken udenfor Færgemandens Have som Stedet, hvor Borrehuset har ligget (se Fig. 1). For at under-

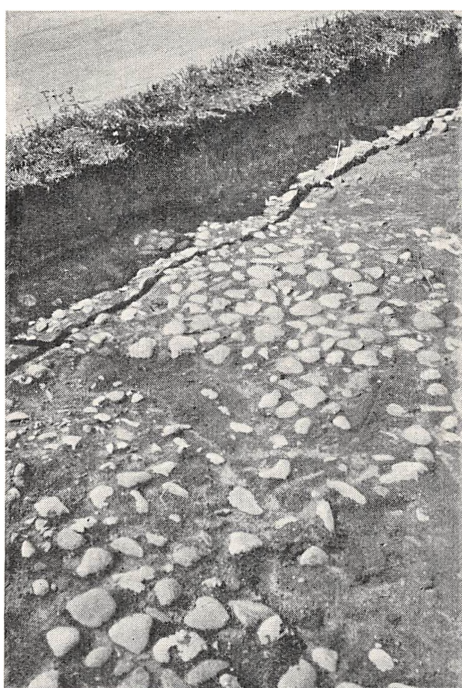

Fig. 8 Øverst t. v. i Billedet ses Landevejen.

søge dette Udsagn fortsattes Undersø- gelserne paa dette Sted, idet Marken sys- tematisk blev gen- nemgravet med det Resultat, at der ved Nordsiden af Lande- vejen i en Afstand af 50 m fra Færgegaar- dens sydøstlige Hjør- ne kom Rester af en Brolægning tilsyne. (Fig. 6, 7 & 8).

Denne Brolægning, der ligger 0,5 m un- der Landevejens Over- flade, bestaar af run- de Strandsten; dens Omrids ind mod Mar- ken er meget uregel- mæssigt, medens den langs Landevejen er sammenhængende i 7 m's Længde. Brolægningen fortsætter ind under Landvejen, hvilket gør det vanskeligt at danne sig et Billede af, hvorledes det Hus, den har tilhørt, har været placeret. Ved Gravning paa den anden Side af Lande- vejen fandtes en fortløbende Række Sten af samme Art, men da denne Række Sten fortsætter langs Vejen, har de sikkert været Kantsten til Vejen i ældre Tid, da Vejbanen ikke laa saa højt som nu.

Der fandtes ingen Grundsten i Forbindelse med Brolæg-

ningen; disse er antagelig fjernet og anvendt andetsteds, idet Egnen er fattig paa større Sten. Derimod fandtes et Lerlag, hvilket enten maa stamme fra et Lergulv eller fra nedstyrtede Vægge, idet Ler ellers ikke findes paa dette Sted. Antagelig har Brolægningen ligget udvendig langs Husets Vægge, saaledes som det bruges den Dag i Dag, og selve Huset har ligget Nord for denne ind i den nuværende Mark. Ved at fortsætte Gravningen her fandtes dog ikke yderligere Spor. Sporene af Ler taber sig hurtigt, rimeligvis som Følge af, at Marken har været pløjet gennem mange Aar. Tomten ligger nemlig kun 25 cm under Markens Overflade, og da Grundstenene er fjernet, har gentagne Pløjninger udslettet det sidste Spor af det tynde Lerlag og har samtidig forstyrret Brolægningen. I de overliggende Jordlag fandtes enkelte Lerskaar stammende fra Tiden omkring 1700 samt spredt i Jorden, særlig i Lerlagets Overflade, nogle smaa Stykker forkullet Træ. I Højde med Brolægningen fandtes endvidere enkelte Smaastykker af Mursten, der tydeligt var mærket af Ild, hvilket jo kunde tyde paa, at det var Tomten af det nedbrændte Borrehus, der her var kommet frem for Dagen.

Under min Søgen i Arkiverne efter Oplysninger om de to fundne Tomter fandt jeg i Ingeniørkorpsets Arkiv en lille udateret Tegning af Borreskansen⁸) (Fig. 9), der paa een Gang giver Oplysning om dem begge. Paa Tegningen ses Borreskansen, der har haft betydeligt større Omfang, end man paa Grundlag af de beskedne Rester har kunnet ane. I Midten ses den oprindelige Skanse, der i Tidens Løb er blevet udvidet ved Anlæg af en ydre Vold. Den paa Tegningen vedføjede Tegnforklaring giver Oplysning herom.

Udenfor den oprindelige Hovedskanse A. ses et Hus C., der er betegnet »Die Cortegarde«, hvilket bekræfter, at Joachim von Debberens Forslag fra 1656 om at bygge en Hovedvagt virkelig er bragt til Udførelse. Den først afdækkede Hustomt er altsaa Resterne af denne. Paa Tegningen er den vist kvadratisk, medens den fundne Tomt viser Grundplanen af et rektangulært Hus, der ved et Skillerum er delt i to ligestore kvadratiske Rum. Da Grundstenene til dette Skillerum er ret store, er det muligt, at Huset oprindeligt kun har

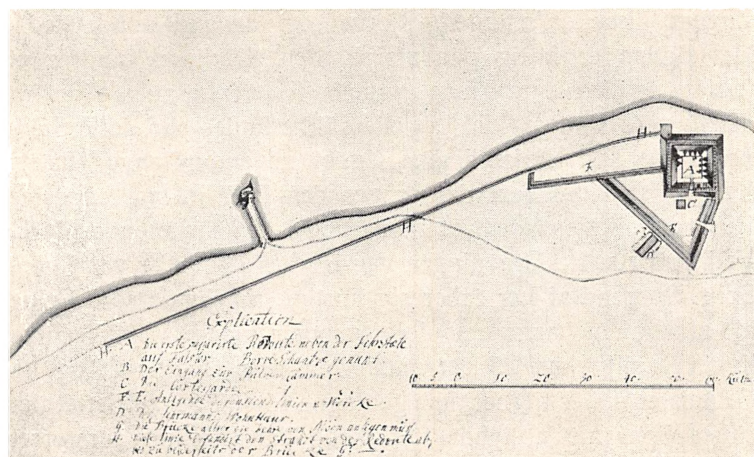

Fig. 9. Explication. A. Die erste reparirte Redoute neben der Fehr-Stäte auf Falster, Borre Schantze genant. B. Der Eingang zur Pulver Cammer. C. Die Cortegarde. F. E. Anligende defensions-Linien u-Wercke. D. Des fehrmanns Wohn Haus. G. Die Brücke allwo die Fehre von Möen anlegen muss. H. Diese linie defendirt den Strandt von des Redoute ab, bis zu beide Seitr der Brücke G.

bestaaet af eet Rum og først senere ved Tilbygning har faaet sin rektangulære Form.

Endvidere viser Tegningen paa det Sted, hvor den sidste Hustomt blev fundet, et Hus D., der i Tegnforklaringen angives som Færgemandens Bølig. Der kan herefter ikke være Tvivl om, at den sidst afdækkede Tomt ved Landevejen er Resterne af det nedbrændte Borrehus.

Tegningen viser endvidere, at Landevejen dengang laa lidt sydvestligere end nu. Da Tegningen viser begge de omtalte Huse, maa den være udført i Tidsrummet 1705—31, idet Borrehuset kun har eksisteret i dette korte Tidsrum. Hvor-naar Hovedvagten er nedbrudt, er uvist.

Efter Branden i 1731 blev Borrehuset genopført⁹). »I For-slaget om at faa det opbygget igen siges det at være paa 9 Fag, og Bekostningen ved at opføre det i den samme Skikkelse angives til ca. 125 Rdl., og det maa for de rej-sendes Skyld opbygges inden Vinteren, da det er Færgelus ved Grønsund. Endvidere nævnes det i 1741, at det er paa 12 Fag i 2 Længer«.

Huset er dog næppe blevet opført paa sin tidligere Plads,

men er ved Genopførelsen blevet flyttet og afløst af den nuværende Færgegaard, hvis midterste Del netop er paa 9 Fag. (Fig. 10).

Færgegaarden er senere ca. 1850 blevet forlænget med 2 Fag i hver Ende. Muligvis er Grundstenene fra det nedbrændte Hus blevet benyttet til det nye Hus, hvilket kan forklare, at disse ikke findes ved Tomten.

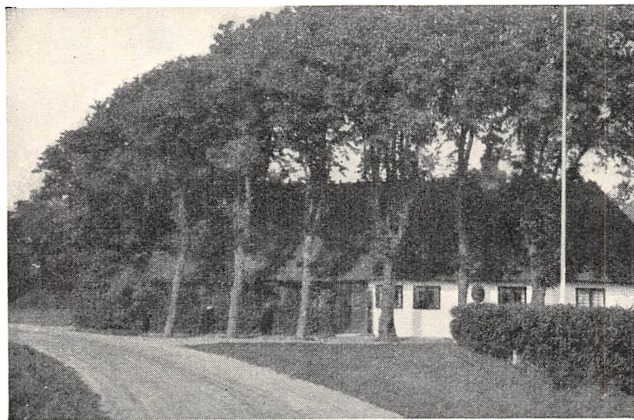

Fig. 10. Grønsund Færgegaard.

Et Søkort fra 1769¹⁰⁾ samt Videnskabernes Selskabs Kort fra 1776 (Fig. 11) viser nemlig begge kun to Huse ved Færgestedet. Det ene ligger paa Færgegaardens Plads og er paa Søkortet benævnt Færgegaard, det andet, der ligger lidt sydligere, er benævnt Lodshus, om dette sidste vides, at det blev opført i 1762, da den første Lods fik Tilladelse til at flytte fra Landsbyen Næs til Grønsund. Endelig viser et Opmaalingskort fra 1797¹¹⁾, at Færgegaarden paa dette Tidspunkt bestod af to sammenbyggede Længer, og af Aastrup Kirkebog fremgaar desuden, at der i 1741 boede to Familier i »Borrehuset«¹²⁾, hvilket forklarer og bekræfter, at det i 1731 opførte ny »Borrehus« paa 9 Fag, allerede inden 1741 har maattet udvides til 12 Fag i 2 Længer (jfr. ovenf.).

Skulde det nedbrændte Borrehus i Modstrid med det ovenfor anførte være blevet genopført paa sin oprindelige Plads, maatte det være sporløst forsvundet allerede inden 1769,

hvor det ovenfor omtalte Kort kun viser Færgegaarden og et Lodshus. Dette er næppe sandsynligt. Navnet »Borrehuset« er (jfr. Kirkebogen) gaaet i Arv til det nye Hus, der

Fig. 11. Forstørret Gengivelse af Videnskabernes Selskabs Kort over Møn, Falster og Lolland 1776. Ved Færgestedet ses afsat to Huse, Færgegaarden og et Lodshus.

først senere er blevet benævnt »Færgegaarden«. Angaaende dennes videre Historie henvises til Aarbogen 1932, hvor Svend Jørgensen har behandlet dette Emne. Om Bebyggelsen ved Grønsund Færgested har jeg i Næsgaardsbogen 1940 skrevet en Redegørelse, hvori bl. a. findes en fuldstændig Tidstabel over Stedets Bebyggelse fra 1692—1940.

Noter og Henvisninger.

¹⁾ Søkortarkivet. Antikke Kort Afd. I Nr. 40 1692. — ²⁾ Falsters Historie I S. 28. — ³⁾ Heslegaarden i Aastrup Sogn. Falst. Hist. II S. 280—81. — ⁴⁾ Falst. Hist. II S. 368—69. — ⁵⁾ Sømmesteds S. 489. — ⁶⁾ Rytterdistrikternes Kgl. Resolutioner Nr. 103. 19/10 1731 i Rigsarkivet. — ⁷⁾ Falst. Hist. I S. 346—47. Asmund Rosenachers Breve til Karl X Gustav. I Rigsarkivet i Stockholm. — ⁸⁾ Plan over Borreskanse XIV. I Ingeniørkorpsets historiske Tegnearkiv. — ⁹⁾ Falst. Hist. II S. 489. — ¹⁰⁾ I Søkortarkivet. — ¹¹⁾ Carte over Carlsfeldt Gaard og Godsens Marker og Skove, tegnet af E. C. Stockfleth. Tilh. Den Classenske Agerbrugsskole paa Næsgaard. — ¹²⁾ Aar bog for 1932 S. 51—52.

Af Østofte Sogns Historie.

Erikstrup i 1680'erne.

Af Niels Holtse.

Den Inddeling af Landsbyjorden i Gaarde og Huslodder, vi nu kender, er ikke af gammel Dato — smaa 150 Aar —. Den stammer fra de store Udskiftninger, som fandt Sted sidst i 1700-Tallet og først i 1800-Tallet. Før den Tid herskede Fællesskabet, d. v. s. at Bønderne ikke havde samlede Lodder som nu, men dyrkede Landsbyens Jord i Fællesskab. Hver Bonde havde nok sin ganske bestemte Jord at dyrke, men den laa spredt i talrige Strimler eller Agre i alle Byens Marker, og Fællesskabet krævede, at alle de lodtagende Bønder i en bestemt Agergruppe udførte Arbejdet nogenlunde samtidig. Af Hensyn til Sædskiftet var Landsbyjorden delt i Vange eller Marker. I Østofte Sogn havde nogle Byer 3, andre 4 Marker, ja enkelte 5, men Sædskiftet i disse sidste var alligevel 4-aarigt, da 2 af Markerne saa dyrkedes under eet. Markerne havde Navne, ofte efter Verdenshjørnerne. En Mark var igen efter Jordens Godhed delt i Aase eller Ager-skifter. Og hvert Agerskifte igen i Agre. Hensigten med denne Inddeling var, at Bønderne kunde faa forholdsvis lige store Andele af Byjordens forskellige Boniteter. Agrene var skilt fra hinanden ved en lille upløjet Kant — en Agerren; og man pløjede altid ind mod Agerens Midte, saa den blev rund som en gammeldags Landevej, og Furerne mellem Agrene kunde tjene til Bortledning af Vandet. Agerskifterne laa gerne saaledes, at Agrene havde Retning mod en Lavning, der kunde optage Vandet. Enkelte Steder i Landet, hvor der af en eller anden Grund ikke er blevet pløjet siden Fællesskabets og Hjulplovens Tid, giver Agrene sig endnu til Kende i Terræ-

net som brede, afrundede Rygge. I Bandholm Sogn kan Fænomenet studeres i den nordøstlige Udkant af Skoven Rørmarken under Knuthenborg, hvor man visse Steder ganske tydeligt ser saadanne Rygge, der uden Tvivl er Konturerne af de gamle Agre fra Havlykkegaards Rørmosemark, som Skoven har Navn efter. Retningen er Syd—Nord rettet mod Mosen norden for Skoven¹).

Mellem de forskellige Agerskifter i en Mark kunde der godt være udyrkede Stykker med Eng eller Krat og Træer, store Sten og lignende. Mosepletter, man nu næppe ænser, var dengang uopdyrkelige.

For at lette Orienteringen ved Arbejdets Planlæggelse paa Bystævnet og ved Udførelsen havde Agerskifterne Navne. Udenfor Bymarken laa Fællesgræsningen eller Overdrevet, hvor Byhyrden vogtede al Byens Kvæg. Overdrevet var Jord, som aldrig havde været under Kultur, Græspletter, Krat, Blandingsskov, Rester af den Urskov, der engang dækkede hele Landet. Al Bebyggelse laa samlet ved Landsbygaden, og ved hver Gaard var der en Toft, som ikke hørte under Fællesskabet.

Alt dette ændredes fuldstændigt ved Udskiftningen. De nye Skel gaar paa Kryds og tværs over alle de gamle Agerskifter. Svingploven har jævnet de gamle Agre, Gaardene er flyttet ud, Overdrevene taget under Kultur og de gamle Navne glemt, da man ikke længer har Brug for dem; enkelte lever maaske som Navne paa Udflyttergaarde, men de færreste kender deres oprindelige Sammenhæng. Saadan omtrent er Gennemsnitsbilledet af Landet; men den hjemstavnsinteresserede vil spørge, — hvor havde Gaardene i denne bestemte Landsby deres Agre liggende — hvad hed Agerskifterne her — hvor laa Overdrevet — o. s. v.

For at faa Svar paa disse Spørgsmaal maa man søge i Arkiverne.

I 1681—1683 blev alle Landets Agre opmaalt. Maalerne gik fra Agerskift til Agerskift, noterede Navnet, maalte hver enkelt Ager og føjede Ejerens eller Brugerens Navn til, dernæst blev hver Gaards Agre udtaget og samlet under eet,

Arealet beregnet og sat i Hartkorn og Græsningsret paa Overdrev o. l. takseret. Opmaalingerne og de tilhørende Ekstrakter findes i de saakaldte Markbøger. Det hele var færdigt i 1688 og fylder over 1800 tykke haandskrevne Foliøbind, der under Navn af Kristian den Femtes Matrikel opbevares i Rigsarkivet.

Det var kun Flademaal og Bonitet, men ikke Beliggenhed, man interesserede sig for, og derfor blev der ikke tegnet Kort. De ældste Kort over Landsbyerne (paa Lolland-Falster) er fra Udskiftningen og den nugældende Matrikulering, altsaa over 100 Aar yngre, men paa disse Kort er mange af de gamle Agerskiftenavne og Marknavne afsat, saa man kan stedfæste dem.

Sidst i April og først i Maj 1682 arbejdede de kongelige Landmaalere i Østoftes Sogn. Resultatet findes i Matriklens Bind 657 og 658.

Erikstrup havde 4 Bymarker, og Sædskiftet var 4-aarigt, d. v. s., at hver af Markerne laa som Græsning hvert 4. Aar, blev næste Aar saaet med Vintersæd, dernæst med Byg og tredie Aar med Ærter, Vikker eller Havre. Andre Afgrøder dyrkedes ikke. Markernes Navne var: Østermark, Søndermark, hvortil hørte Fauerrud, Vestermark med Krukkevænge og Galsvænge, og Nørremark.

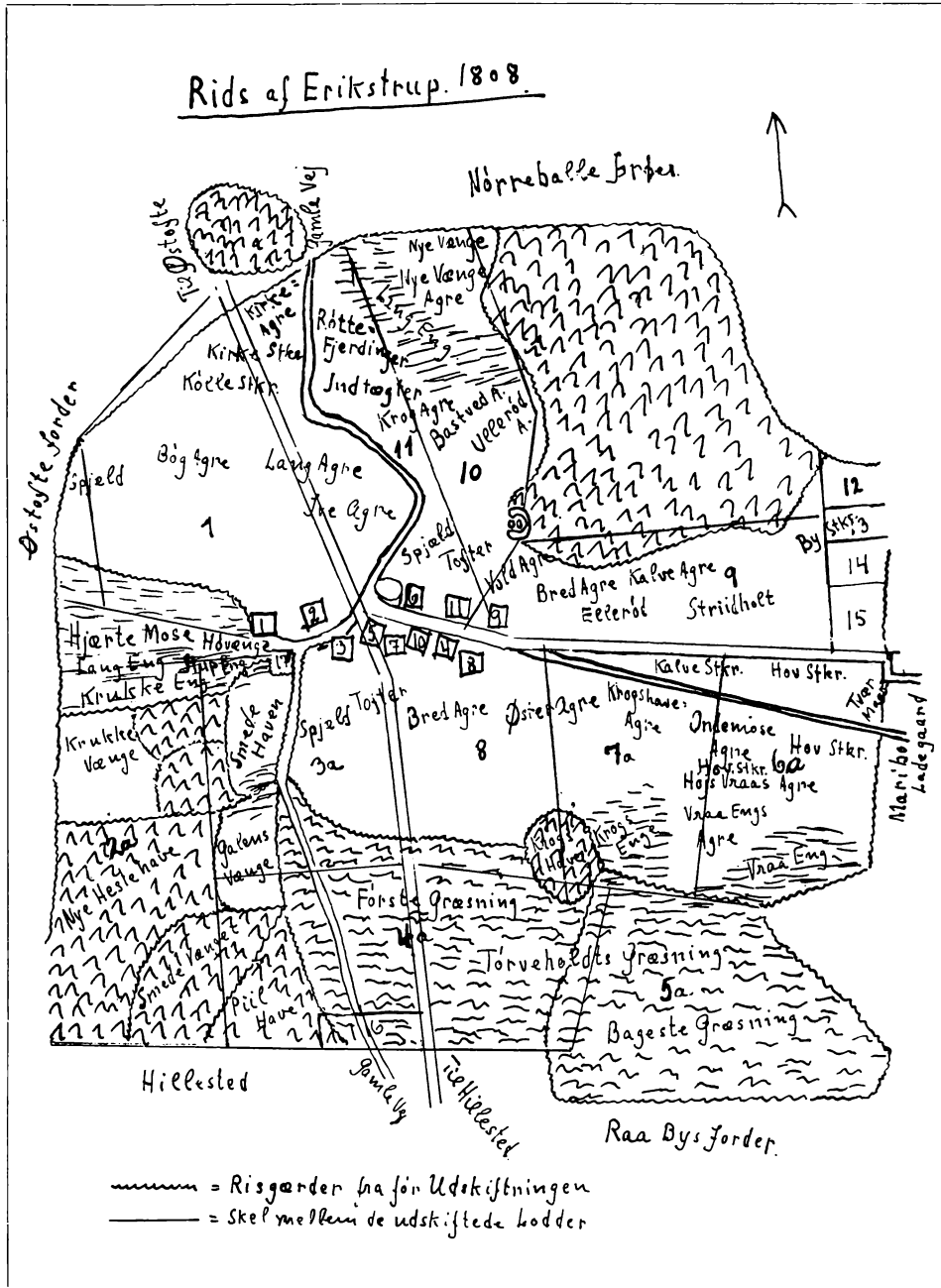
Paa det ældste Kort over Byen, Matrikelskortet fra 1808, findes saa godt som alle Agerskiftenavnene fra Markbogen af 1682, saa at det ved Hjælp af dem er muligt nogenlunde sikkert at angive Skellene mellem de 4 Marker. De viser sig at falde sammen med de gamle Veje, som findes afsat paa Kortet. Dog laa Østermark paa begge Sider af Maribovejen.

Vestermark laa Vest for den gamle Østoftes-Vej, som løb i Bugter noget Øst for den nuværende. Vest for den gamle Hillestedvej, som laa vestligere end den nuværende, laa Mose og Skov, men i Skoven var der dyrkede Vænger, som regnedes til Vestermark. Mellem Østoftes-Vej og Skaanshave laa *Nørremark*, som gik Syd paa til den gamle Maribo-Vej, der laa en Kende sydligere end den nuværende. Syd for Byen og Maribo-Vej laa *Søndermark*. *Østermark* laa Øst for Søndermark og den sydlige Del af Nørremark.

De 4 Marker var delt i 48 Agerskifter, der alle havde Navn, og Agerskifterne deltes igen i godt 400 Agre. Hvordan var nu disse 400 Agre fordelt paa Gaardene?

Det viser sig, at et stort Antal Agerskifter indeholdt 11 Agre, hvad der netop svarede til Antallet af Gaarde i Byen. Desuden at Gaardene ved Agertildelingen indenfor hvert Skift som Regel kommer i en ganske bestemt Rækkefølge. Tælles Agrene i et Skift fra Nord eller Vest, kommer Gaardene i en Rækkefølge, der er modsat den, der bruges, hvor der tælles fra Øst eller Syd. Erikstrup ser med andre Ord ud til at have været »solskiftet«, d. v. s.: den østligste eller sydligste Gaard i Landsbyen fik tildelt den østligste eller sydligste Ager i hvert Skift, hvor den var Lodtager, og fra denne talte man videre »med Solen«. Undersøger man de Agerskifter, som kaldes »Tofter«, og som laa ved Gaardene, vil man faa Besked om Gaardenes Beliggenhed i Byen. I Erikstrup var der Tofter i de 3 Marker, der stødte op til Landsbyen. I Søndermarkens Tofter var der 6 Lodtagere, som regnet fra Øst havde følgende Matrikelnumre: 5, 6, 8, 9, 4 og 7 (Matrikel 1688). I Nørremarkens Tofter var der 3 Lodtagere regnet fra Øst: 11, 10 og 3. Endelig laa der i Vestermarken et Skift kaldet »Tofterne norden Gaardene«, hvori Nr. 2 og 1 havde Del, regnet fra Øst. Hver Toft bestaar af flere Agre. Gaardenes almindelige Rækkefølge i Agerskifterne er: 5, 6, 8, 9, 4, 7, 1, 2, 3, 10 og 11. De 6 i Søndermarken tælles altsaa fra Øst til Vest, mens de 5 i Vestermark og Nørremark tælles fra Vest til Øst. Sammenligner man med Kortet fra 1808, ser man, at Byen ogsaa dengang havde 11 Gaarde. Byen laa i øst-vestlig Retning med 6 Gaarde Syd for Maribovejen og 5 Nord for. Af disse laa 2 Vest for den gamle Østofte-Vej, der som omtalt maa have dannet Grænse mellem Vestermark og Nørremark. Man begyndte altsaa med den østligste Gaard Syd for Maribo-Vejen og talte vestpaa. Dernæst østpaa fra den vestligste Gaard norden Vejen, d. v. s. med Solen. Paa Matrikelskortet fra 1808 har de udskiftede Lodder deres nuværende Matrikelnumre, og da de udflyttede Gaarde endnu havde deres gamle Gaardsplads i Byen, har denne samme Nummer som Lodden. Man kan deraf se,

Rids af Erikstrup. 1808.

hvor de nuværende Gaarde laa før Udskiftningen; og man kan derigennem identificere de nuværende Matrikelsnumre med Matrikelsnumrene fra 1688. I Skema saaledes:

	Syd for Vejen fra Øst til Vest	Norden for Vejen fra Vest til Øst
Beliggenhed i Byen		
før Udskiftningen:	1—2— 3—4—5—6	7—8—9—10—11
Gl. Matrikel 1688:	5—6— 8—9—4—7	1—2—3—10—11
Nuværende Matrikel:	8—4—10—7—5—3	1—2—6—11— 9

Af disse sidste blev Nr. 2, 4, 5, 6, 7, og 10 (nuværende Matrikel) flyttet ud efter Udskiftningen. Nr. 5 laa netop, hvor den nye Hillested-Vej kom til at gaa. Naar der i det følgende nævnes et Matrikelsnummer, menes der Matriklen fra 1680'erne. Disse Numre havde altsaa intet med Beliggenheden at gøre.

Byjorden.

(For Østermarken findes baade Maalebogen og Ekstrakten. For de øvrige 3 Marker kun Ekstrakten, hvor Agrene er samlet under de enkelte Gaarde).

Østermark

var Bygmark i 1682, men endnu ikke saaet, da Maalingen fandt Sted. Landmaalerne er begyndt at maale, hvor Maribo-Vejen førte ind i Østermarken. Her laa Syd for Vejen:

1. *Krageruds Agerskift* (Rud = Rydning).

11 Agre i Retningen Øst—Vest. »Løber med den østre Ende paa Undemose Agerskift og med den vestre Ende paa Gærdet mellem Østermark og Søndermark«. Det var god Bygjord af sort Muld. Agrenes Bredde var fra 20—22 Alen*), Længden fra 320—360 Alen. Hver af Gaardene har 1 Ager. Nr. 5 har den første Ager, Nr. 11 den sidste. De to sidste Agre var Alminder (paa Kortet findes Krogshave-Agre paa dette Sted).

*) Der brugtes gammel sjællandsk Alen = 1,007 dansk Alen.

2. *Krageruds Fierer*^s)

13 Ager i Retningen Øst—Vest. »Den østre Ende løber paa Krageruds Mose, den vestre Ende paa Gærdet mellem Søndermark og Østermark«. Det var middelmaadig Bygjord af Grus og Sten; Agrenes Bredde ca. 20 Alen, Længden forskellig, mest maalt i Trekanter. Nr. 10 og 3 har de to første Ager. Resten er fordelt med en Ager til hver Gaard i solskiftet Retning.

3. *Højsvraa Agerskift* (Vraa = Afkrog. Paa Kortet ses Højsvraa Ager). 10 Ager i Retningen Øst—Vest. Den østre Ende støder op til en Mose. Vestre Ende til Hovstykkerne. Det er middelmaadig Rugjord af Grus og Rødler. Den første Ager ligger norden for Højsvraa Fierer og løber i syd-nordlig Retning og er god Havrejord af Blaaler. Agrenes Bredde er 27—30 Alen, Længden over 300 Alen. Gaard 11 har den første og den sidste Ager, Gaard 1 og 7 har ingen Ager — ellers normalt Skifte.4. *Højsvraa Fierer.*

11 Ager i Retningen Øst—Vest. Den østre Ende støder paa den første Ager i Højsvraa Agerskift. Den vestre Ende paa en Mose. Middelmaadig Bygjord af Blaaler, ligger helt sidt; Bredde 18—20 Alen, Længde godt 30 Alen. Gaardene har hver en Ager i normal Rækkefølge.

5. *Søndre Hovstykker* (findes paa Kortet. Navnet kommer vel af, at de laa ved Hovvejen).

11 Ager i Retningen Syd—Nord. »Den sydlige Ende støder op til en Mose, den nordre Ende til Landevejen«. 90 Alen af hver Ager er ringe Havrejord, fordi det ligger sidt. Resten er middelmaadig Rugjord. Bredde 16—18 Alen, Længde varierer fra 410—580 Alen.

Det er vanskeligt efter Markbogens Opgivelser at forestille sig, hvordan disse sidste Skifter egentlig har ligget i Forhold til hinanden. Muligvis foreligger der Skrivefejl. Paa Kortet fra 1808 findes der »Hovstykker« ogsaa nordn for »Højsvraa Ager«.

6. *Undemose Agerskift* (findes paa Kortet. Unde = ond).
11 Agre i Retningen Øst—Vest. Den østre Ende støder op til Hovstykkerne. Den vestre til Krageruds Agre. Det var god Rugjord af sort Muld. Bredde 21 Alen, Længde 370—390 Alen. Gaardene har hver en Ager, talt med Sølen.
7. *Nordre Hovstykker* (paa Kortet norden for den gamle Hovvej).
11 Agre i Retningen Syd—Nord. »Støder mod Syd op til Landevejen. Mod Nord til nogle Buske«. Noget er ringe Havrejord, da det er sidt, Resten er middelmaadig Bygjord af Grus, Sand og Muld, næsten alle Agrene er maalt i Trekanter. Gaardene har hver en Ager talt med Sølen.
8. *Stridehøjs Agre* (Markbogen har Striide, Stryde, Strie, paa Kortet findes Striidholt. Holt = Skov).
11 Agre i Retningen Syd—Nord. »Støder mod Syd op til Undemose Agerskift, mod Nord til Skovvejen«. Noget ligger sidt og er Havrejord, Resten er god Rugjord af sort Muld, Gaardene har hver en Ager.
9. *Kalvehave Skift* (Markbogen har Kallhow, paa Kortet ses Kalveagre).
22 Agre i Retningen Syd—Nord. »Støder mod Syd op til Landevejen, mod Nord til nogle Buske«. Middelmaadig Bygjord af Muld. De ligger sidt. Bredde 15—18 Alen, Længde ca. 175 Alen. Gaardene har hver 2 Agre, saaledes at Gaard 5 har den første og 12. Ager, Gaard 6 den 2. og 13., o. s. v.
10. »Norden for fornævnte Skift ligger 12 Agre« i Retningen Øst—Vest. Ringe Havrejord, sidt og blandet med Rødler. Maalt som Trekanter. Agerfordelingen er uregelmæssig. Gaard 5 har den 1. Ager, Gaard 6 de to næste, dernæst har Gaard 8 to, Gaard 5 een til, Gaard 1 to, Gaard 2 to, Gaard 11 og Gaard 1 hver een.

Søndermark.

(»Findes i dette Aar besaaet med Belkorn«). Maalerne er begyndt østligst i Marken.

1. *Østre Agre* (paa Kortet).
11 Agre i Retningen Syd—Nord. God Hvedejord af sort Muld i Størstedelen af Skiftet. Agrenes søndre Ende er god Havrejord og ligger sidt med Vand. Agrenes Bredde ca. 24 Alen, Længde ca. 450 Alen. Gaardene har hver 1 Ager.
2. *Brede Agre* (paa Kortet).
12 Agre i Retningen Syd—Nord. God Hvedejord af sort Muld. Agrenes Bredde ca. 35 Alen, Længde ca. 680 Alen. Gaard Nr. 11 har 2 Agre, hvoraf een ligger ved Østermarkens Led. Gaard Nr. 1 har en enkelt Ager af sort Skovjord, middelmaadig Bygjord liggende ved dette Skift.
3. *De Søndre Tofter* (paa Kortet).
18 Agre i Retningen Syd—Nord. God Bygjord af Sand og sort Muld, noget ligger sidt. Gaard Nr. 5 har de 3 første Agre, ialt 2 Tdr. 3 Skp. Nr. 6 de 3 næste, 2 Tdr. 2 Skp., Nr. 8 de 3 næste, 2 Tdr. 1 Skp., Nr. 9: 3 Agre, 2 Tdr. 1 Skp., Nr. 4: 3 Agre, 1 Td. 7 Skp., Nr. 7: 3 Agre, 2 Tdr. 2 Skp.
4. *Smedespjældene* (paa Kortet ses Syd for Byen: »Spjæld« og i Nærheden ligger »Smedehaven«).
11 Agre i Retningen Syd—Nord. Den sydlige Ende af Skiftet er god Havrejord, da det ligger sidt, det øvrige god Hvedejord af sort Muld. Agrene er ret smalle, 10—12 Alen, Længden varierer fra 390 til 496 Alen. Gaardenes Rækkefølge normal, bortset fra, at Nr. 9 har den første Ager.
5. *Tiilsted Vænge* (ikke paa Kortet).
11 Agre i Retningen Syd—Nord. Middelmaadig Bygjord af sort Skovjord, ligger blandt Buske. Bredde ca.

15 Alen, Længde ca. 160 Alen. Gaardene har hver en Ager.

6. *De stakkede Tiilst Vænge Stykker* (stakket = kort).
10 Agre i Retningen Syd—Nord. Middelmaadig Byg-
jord af sort Muld. Skovjord. Bredde ca. 15 Alen, Længde
kun ca. 70 Alen. Gaardene Nr. 6 og 7 har ingen Agre,
medens Nr. 9 har baade den 3. og den 5. Ager.

Desuden har i denne Mark Gaard Nr. 4 »en Ager ve-
sten Spjældene« (hvormed maa menes Smedespjældene).
Den er middelmaadig Bygjord af sort Muld. Nr. 11 har
et Stykke ved Østermarkens Led, god Hvedejord af sort
Muld.

Vestermark

med Krukkevænge og Galsvænge.

1. *Kirkeskovstykkerne* (paa Kortet ses nordligst i Vester-
mark ved Vejen til Østofte Kirke: »Kirke Agre« og
»Kirke Stykker«).
Et stort Skift paa 34 Agre i Retning Øst—Vest. Noget
var god Bygjord af Muld og Ler og noget middelmaadig
Bygjord, som var sandet. Agrenes Bredde 12—14 Alen,
Længde noget varierende, adskillige maalt i Trekanter.
Gaardene har først i almindelig solret Rækkefølge hver
2 eller 3 Agre ad Gangen (tre Agre har Nr. 11, 2, 1,
7 og 8). De resterende 7 Agre er fordelt med een til
hver af de seks Gaarde Syd for Vejen og den vestligste
norden Vejen, men saaledes at der begyndes med denne
og tælles mod Solen.
2. *Kollestenten* (paa Kortet »Kølle Stykker« Syd for oven-
nævnte).
18 Agre i Retningen Syd—Nord. Middelmaadig Byg-
jord med Rødsand. Agrenes Bredde 20—24 Alen.
Længde ca. 190 Alen.
De seks sydlige Gaarde og de to vestligste Nord for
Vejen har hver een Ager i solret Følge. Af de resterende

Agre har Gaard Nr. 3 den 9., 10. og 11. Ager, Gaard Nr. 10 den 13. og 14. Ager og Nr. 11 Resten.

3. *Stumperne norden for Buller Mosen* (ikke paa Kortet).
6 Agre i Retning Syd—Nord. God Havrejord af Ler og Sand, ligger sidt. Bredde ca. 16 Alen, Længden ca. 60 Alen. Gaardene Nr. 4, 9 og 8 har hver 2 Agre i solret Følge.
4. *Vestre Spjæld* (paa Kortet).
11 Agre i Retning Syd—Nord. Den sydlige Del god Havrejord »formedelst det er noget suurt«. Det øvrige god Bygjord af sort Muld. Bredde ca. 15 Alen, Længde ca. 500 Alen. Gaardene har hver en Ager i solskiftet Orden.
5. *Vestre Smalle Spjæld*.
12 Agre i Retning Syd—Nord. Den sydlige Ende god Havrejord af sur og sidt Jord, Resten god Bygjord af sort Muld. Bredde 10—11 Alen, Længde ca. 300 Alen. Agerfordelingen er lidt uregelmæssig, idet Gaardene Nr. 7 og 2 har byttet Plads i Rækken, Nr. 3 har 2 Agre.
6. *Bøge Agre* (paa Kortet).
11 Agre i Retning Syd—Nord. Den sydlige Ende god Havrejord, det øvrige god Bygjord af sort Muld. Bredde 26—28 Alen, Længde ca. 500 Alen. Gaardene har hver en Ager i solskiftet Orden.
7. *Lange Agre* (paa Kortet).
11 Agre i Retning Syd—Nord. God Hvedejord af sort Muld, Bredde ca. 20 Alen, Længde ca. 600 Alen, men mange maalt i Trekanter. Gaardene har hver en Ager i normal Rækkefølge.
8. *Egevænge Agre* (Markbogen har Eegge Wenge, paa Kortet Ive Agre).
11 Agre i Retning Syd—Nord. Den nordlige Del mid-

delmaadig Bygjond, det øvrige god Hvedejord af sort Muld. Bredde ca. 20, Længde ca. 375 Alen. Der er en lille Uregelmæssighed i Agerfordelingen, idet Gaard Nr. 3 har den 3. og 4. Ager, mens Gaard Nr. 2 ingen har.

9. *Tofterne norden Gaardene* (d. v. s. norden Gaardene Nr. 1 og 2).

18 Agre i Retning Syd—Nord. God Hvedejord af sort Muld. Nr. 2 har de 10 østligste Agre, ialt 1 Td. 4 Skp., Nr. 1 har de øvrige Agre, ialt 1 Td. 3 Skp.

Dernæst følger en Del Vænger eller Rydninger, der laa i Byjordens sydvestre Hjørne, hvor Fællesskoven strakte en Udløber op mod Byen.

10. *Fauerruds Vænge* (= Fagerrud; ikke paa Kortet).

Det maales under Vestermark, skønt det siges at høre til Søndermark. 11 Agre i Retning Syd—Nord. God Hvedejord af »hvid Lerjord«, Bredde ca. 12 Alen, Længde ca. 180 Alen. Agerfordelingen uregelmæssig, idet Gaardene kommer i følgende Orden: Nr. 11, 5, 6, 8, 9, 4, 2, 10, 11, 8, 10.

11. *Gals Vænge* (Markbogen har Gaaels eller Gals Wenge. Paa Kortet Galens Vænge).

9 Agre i Retning Øst—Vest. Middelmaadig Rugjord »beliggende blandt Buskene med Sten bemænget«. Bredde ca. 14 Alen, Længde ca. 200 Alen. Den første og den sidste Gaard i Rækken, Nr. 5 og 11, mangler, ellers normal Agerfordeling.

12. »*Det andet Skifte i samme Vænge*«.

9 Agre i Retning Øst—Vest. Boniteten som i det foregaaende, Agrene lidt kortere. De samme Gaarde har Agre i samme Rækkefølge.

13. *Store Krukkevænge* (Markbogen har Krukke Wenge. Paa Kortet findes Krukke Vænge Syd for Krukke Eng).

7 Agre i Retning Syd—Nord. God Havrejord, Skovjord, der ligger sidt. Bredde ca. 20 Alen, forskellig Længde. De er delt mellem Gaardene Nr. 8 og 10 saaledes, at Nr. 10 har den 1., 3. og 5. Ager, Nr. 8 den 2., 4., 6. og 7. Ager.

14. *Lille Krukkevænge.*

11 Agre i Retning Øst—Vest. Snipper af forskellig Længde, delt mellem Gaardene Nr. 1 og 2, Nr. 1 har de fem første og den sidste Ager, Nr. 2 Resten.

15. *De stakkede Agre ved Eskeris* (d. v. s. Askekrat).

3 Agre i Retning Syd—Nord. Middelmaadig Bygjomd af Rødsand, blandet med Ler og Muld. Det er Snipper tilhørende Gaardene Nr. 2, 3 og 10.

16. *De smaa Stykker ved Vestre Gærde.*

2 Agre i Retning Syd—Nord, ringe Havrejord, som ligger noget sidt iblandt Buskadser, tilhørende Gaardene Nr. 2 og 3.

Nørremark

(hvilede i 1682); Landmaalerne er begyndt nordligst i Marken).

1. *Nye Vænge Fierer* (paa Kortet ses norden for Mosen ved Skaanshave »Nye Vænge« og »Nye Vænge Agre«). 11 Agre i Retning Syd—Nord, »ringe Havrejord, ligger sidt med Smaasten bemænget«. Bredde ca. 12 Alen, Længde ca. 280 Alen. Gaardene har hver en Ager i solskiftet Orden.

2. *Nye Vænge Lunde Skift.*

6 Agre i Retning Syd—Nord. Ringe Havrejord med Grus og Sten. Bredde ca. 25 Alen, Længde ca. 150 Alen. Agrene tilhører de 5 første Gaarde i solskiftet Orden samt den 7.

3. *Nye Vænge Agerskift.*
11 Agre i Retning Øst—Vest. Samme Bonitet som foregaaende. Længde ca. 200 Alen, Bredde ca. 20 Alen. Gaard Nr. 11 mangler, og Nr. 9 har ogsaa den sidste Ager.
4. *Rudvænge Fierer* (paa Kortet findes »Røtte Fjerdinger« nær Vestermarks Kirkeagre).
10 Agre i Retning Øst—Vest. Samme Bonitet som foregaaende. Agrene er smalle, 10—11 Alen, Længde ca. 360 Alen. Gaard Nr. 11 mangler.
5. *Indtægtsstykkerne^a* (paa Kortet).
8 Agre i Retning Syd—Nord. Ringe Havrejord blandet med Sten og Grus. Bredde ca. 15 Alen, Længde ca. 60 Alen. Gaardene kommer i følgende Orden: Nr. 11, 10, 4, 1, 2, 3, 10, 11.
6. *Krog Agre* (Markbogen: Croaggere. Paa Kortet Krog Agre).
5 Agre i Retning Syd—Nord. Middelmaadig Bygjord af Ler og Grus, Bredde ca. 13 Alen, Længde godt 460 Alen. Landmaalerne opgiver at have talt Agrene fra Øst til Vest, men Gaardene kommer i følgende Orden: Nr. 11, 10, 3, 2, 1, altsaa fra Øst til Vest norden for Vejen, og det bliver kun »med Solen«, naar der ikke tages Hensyn til de sydlige Gaarde.
7. *Fierstuds Engeskift* (Markbogen: Fierstutz).
20 Agre i Retning Øst—Vest. Middelmaadig Bygjord af Muld med Sand og Sten. Bredde 16—22 Alen, Længde godt 100 Alen. Gaardene Nr. 5, 6, 8, 9, 4, 7, 1, 2 har hver 2 Agre liggende samlet, Nr. 3 har 3 Agre, Nr. 11 har 1, Nr. 10 mangler.
8. *Bastved Stykkerne* (Markbogen: Bastwie Støcher, paa Kortet Bastved Agre⁵).
9 Agre i Retning Øst—Vest. Ringe Havrejord, »ligger

sidt og staar over med Vand«. Bredde 16, Længde ca. 180 Alen. Gaardene kommer i følgende Orden: Nr. 5, 6, 8, 9, 4, 3 (som har 2 Agre), 2, 11.

9. *Bastved Engeskift.*

8 Agre i Retning Syd—Nord. Ringe Havrejord med Grus og Sand. Ligger sidt. Bredde ca. 23 Alen, Længde ca. 60 Alen. Følgende Gaarde er Lodtagere: Nr. 6, 8, 9, 4, 7, 1, 10 og 11.

10. *Spjældagre Skift* (paa Kortet norden for Byen).

11 Agre i Retning Nord—Syd. Middelmaadig Bygjord, Ler og Grus. Bredde 6—10 Alen, Længde 450 Alen. Gaardene har hver en Ager i solskiftet Orden.

11. *Lange Agerskift.*

8 Agre i Retning Syd—Nord. God Bygjord af sort Muld. Bredde 8—16 Alen, Længde over 700 Alen. De 8 Gaarde har hver en Ager i solskiftet Orden.

12. *Ulleruds Agerskift* (Markbogen: Ullerus Aggere. Paa Kortet Ullerod Agre. Ulle = Ugle eller Ulve).

7 Agre i Retning Øst—Vest. Middelmaadig Bygjord af Muld og Sand. Bredde ca. 20 Alen, Længde fra 390 til 440 Alen. De tilhører de 7 første Gaarde i solskiftet Orden.

13. *Vold Agerskift* (Markbogen har: Vol Aggere. Paa Kortet ses Vold Agre mellem Byen og Eriksvolde).

5 Agre i Retning Syd—Nord. God Bygjord af sort Muld. Bredde ca. 20 Alen, Længde ca. 490 Alen. De tilhører de 5 Gaarde norden for Vejen, saaledes at den østligste Gaard har den østligste Ager, ligesom ved Krogagrene.

14. *Brede Agre Skift* (Markbogen: Bree Aggere. Paa Kortet Bred Agre Øst for Byen).

12 Agre i Retning Syd—Nord. Middelmaadig Bygjord,

Muld, Ler blandet med Sten. De er over 30 Alen brede, Længde ca. 400 Alen. Gaardene kommer i følgende Orden: Nr. 5, 6, 8, 9, 4, 7, 1, 2 (som har 3 Agre), 10 og 11. Nr. 3 har ingen Agre.

15. *Ellevraa Stykker*. (Paa Kortet ses Elleród Agre østen for Bredagre).

8 Agre i Retning Syd—Nord. Samme Bonitet som Bredagre. Bredde ca. 24 Alen, Længde fra 100 til 350 Alen. Gaardene kommer i følgende Orden: Nr. 5, 6, 8, 4, 9, 1, 2, 11.

16. *Tofterne Norden Byen*.

9 Agre i Retning Syd—Nord. God Bygjord af sort Muld. Nr. 3 har 3 Agre, ialt 2 Tdr. 6 Skp., Nr. 10 har 3 Agre, ialt 2 Tdr. 7 Skp., Nr. 11 har 3 Agre, ialt 3 Tdr. 1 Skp.

Af det foregaaende samt Kortet vil det ses, at den sydlige Del af Erikstrups Tilliggende, der, hvor nu Lodderne Matr. Nr. 2 a, 4 a og 5 a ligger, slet ikke var dyrket i 1680'erne. Det var Overdrevsjord, der først blev opdyrket efter Udsiftningen.

Erikstrups Bymarker bestod ligesom andre Byers Marker væsentlig af de højst liggende Partier af Jorden.

Vejene fra Maribo over Erikstrup til Østofte synes i sit gamle Løb at have fulgt Ryggen af et Højdedrag. Det var i det hele taget almindeligt i gammel Tid, at Vejene saa vidt muligt fulgte Vandskellene. (Eriksvoldes Beliggenhed staar sikkert i Forbindelse med denne Vej).

Byens Marker har da ligget paa den højeste Del af det let skraanende Terræn paa begge Sider af Vejen, og alle 4 Marker har saaledes ligget paa eet samlet Højdedrag og udgjort et sammenhængende dyrket Omraade i Modsætning til f. Eks. Paarup Bys Jorder, der bestod af 3 Marker, hver paa sit Højdedrag, adskilt ved udyrkede Moser; ogsaa Østofte og Sørup havde til Dels deres Marker adskilt ved Mosestrækninger og udyrket Jord.

Allerede en Betragtning af Landskabet vil saaledes kunne give et Fingerpeg om de gamle Bymarkers Beliggenhed.

Foruden deres egentlige Bymarker havde Erikstrupmændene fæstet noget Jord i Maribo Ladegaards Marker.

Det dyrkede Areal i Erikstrup udgjorde godt 230 Tdr. Ld. Nu er det samlede Areal af de 11 Gaardlodder, som ved Udskiftningen opstod paa det samme Byomraade, 560 Tdr. Ld.

Gaardenes Størrelse.

Erikstrups Gaarde maa fra gammel Tid have været omtrent lige store, idet det fremgaar af de gamle Jordebøger, at Gaardenes Afgifter var nøjagtig ens. I 1682 varierede Gaardenes Areal fra 29 til 21 Tdr. Land. Nr. 1 var den største og Nr. 7 den mindste. Nr. 2 og 11 havde hver 27 Tdr., Nr. 9 havde 26 Tdr., Nr. 3 og 8 hver 24 Tdr., Nr. 4, 5 og 10 hver 22 Tdr. Men heri er medregnet den Jord, de brugte i Ladegaardsmarkerne. Trækkes den fra, kommer de allesammen ned paa 20—21 Tdr. Land, hvad der kan anses for en almindelig Gaardstørrelse i Sognet dengang. Paa Grundlag af Arealberegningerne og Boniteten blev Gaardenes Hartkorn sat til mellem 8 Tdr. 7 Skp. og 7 Tdr. 2 Skp. Det største Hartkorn havde Nr. 1, det mindste Nr. 5. Dette Hartkorn har intet at gøre med det, som blev indført efter Udskiftningen. Efter Nutidsforhold var det kun smaa Gaarde, men derfor kunde der godt være langt til de bageste Agre. Det vil kunne ses af det foregaaende, hvor de forskellige Gaardes Jord laa, men det kan eksempelvis nævnes, at Rasmus Hovmand paa Nr. 1 havde sine 55 Agre liggende i 42 forskellige Agerskifter. Og saa er der endda set bort fra de Agre, han havde forskellige Steder i Ladegaardsmarkerne.

Græsning, Overdrev, Oldenskov.

Hvert Aar laa som nævnt en af Markerne til Græsning. Det var i 1682 Nørremark. Græsset blev ikke saaet, men da Redskaberne ikke ødelagde Græsrodderne, kunde Marken »springe i Græs« af sig selv. Det skete naturligvis til en vis Grad ogsaa, naar der var saaet Korn. Nørremark blev ved Matrikuleringen vurderet til »12 Høveders Græsning«. Ve-

stermarken og Østermarken med Kalvehaven ansloges til hver 8 Høveder, medens Søndermarken kun regnedes til 2 Høveder. Rundt om i Kornmarkerne fandtes der imidlertid Enge og Mosepletter, som man ikke kunde dyrke. I Østermarken nævnes følgende:

Kalvehave-Engen støder mod Øst paa Striehøjagere, mod Vest paa Nørremarks Gærde.

Brede Enge støder mod Syd paa Kragerismose, mod Nord paa Højs Vraas Fierer.

En Eng vesten for Højs Vraas Fierer.

En Eng østen for Kragerudsstykkerne.

Desuden nævnes to, som ikke ligger i Østermarken, nemlig »*Borre* (el. *Børre*) *Enge*, ligger sønden for Byen og er indhegnet«.

»*Høvænge Enge norden for* foreskrevne *Børre Enge*« (Høvænge, ses paa Kortet).

I de øvrige Marker, hvortil kun Ekstrakterne findes, nævnes ingen Engnavne, men paa Kortet findes adskillige. Engene var ligesom Agerskifterne delt mellem de forskellige Gaarde, saaledes at hver Gaard havde Ret til en Brøkdel Læs Hø fra hver Eng.

Desuden fandtes der forskellige Vænger og Skovrydninger med noget Græsning. Nogle af dem var Fællesjord som *Hestehaven*, der ansloges til 5 Høveders Græsning, og *Fauerrud*, der sættes for 1½ Høved. Men der fandtes ogsaa mere private Vænger og Skovhaver, hvor kun een bestemt Gaard havde Græsning. I 1683 klagede Niels Jørgensen (Nr. 7) til en kongelig Kommission over, at han havde faaet saadan en Skovhave ødelagt.

»Gunstige højædle og velbyrdige Herrer og kgl. Commissarier. Jeg fattige unge Karl har allerunderdanigst og ydmygst at andrage for Eder i gode Herrer og Commissarier, at jeg fattige unge Karl har en liden Skovhave, som af Arilds Tid har ligget og endnu ligger til min salig Faders Gaard, som jeg nu bebør. Og findes udi Matriklen at vi altid derfor har skattet og endnu skatter derfor. Men naar Olden falder, bruger mine andre Naboer og Bymænd den udi fællig med mig, men ganske ingen Skat deraf svarer, og jeg fattige unge Karl nu ingen Nytté derav haver, thi Haven er nu ganske forgroet med sur Underskov, Tjørne, Hassel og Elle, saa jeg aldrig kan faa

saa meget som en Næve fuld enten Græs eller Hø og dog skatter aarlig derfor.

Erikstrup den 5. Februar 1683

De gode Herrers aller ydmygste Tjener

Niels Jørgensen⁶⁾

egen Haands«

Den vigtigste Græsning fandtes imidlertid paa Overdrevet, der laa Syd for Bymarkerne. Paa Kortet ses Byens Græsning som et velafgrænset Omraade Syd for Søndermark, for i 1808 var Overdrevene udskiftede, men i 1680'erne havde Erikstrup Overdrev fælles med Hillested. Det vurderedes til 50 Høveder. Ligeledes var Langet og Østofte fælles om deres. Disse Overdrev udgjorde imidlertid kun en lille Del af et vældigt Skov- og Overdrevsbælte, der strakte sig tværs igennem Herredet og skilte Østofte Sogn fra det sydlige Herred. Det naaede fra Høleby over til Stokkemarke-skovene og mod Syd ned i Vejleby Sogn. En Del af det er siden blevet til Christianssædeskovene⁷⁾.

Naar alle Engparter og Græsningsarealer blev talt sammen, ansloges hver Gaard at have aarlig 3—4 Læs Hø.

I det store Overdrev var der desuden Oldenskov, hvor Svinene maatte bjærge Føden som Vildsvin. Men der var ogsaa Olden i Vængerne og Skovhaverne, saaledes sattes Fauerrud og Galsvænge for hver 2 Svins Olden, ligesom der stod »Oldentræer« hist og her i Markerne. I Nørreemark var der f. Eks. 3 Svinsolden.

Nøddebuske spillede ogsaa en vis Rolle, idet Bønderne i »Nøddeaar« maatte sanke »Hovnødder«, f. Eks. i 1666 hver 1 Skæppe, Husmændene hver $\frac{1}{2}$ Skæppe⁸⁾.

Oldenforekomsten var ret svingende fra Aar til Aar, og for at undgaa, at der blev sluppet flere Svin løs, end Skoven kunde føde, blev den sidst paa Sommeren vurderet af Synsmænd, som bestemte, hvormange Svin hver By maatte have gaaende der. Som Kontrol blev det tilladte Antal Svin brændt med Ejerens Mærke »indbrændt paa Olden«, og blev der truffet »ubrændte Svin« i Skoven, blev de »taget op« og Ejeren fik en Bøde. Der maatte betales baade »Brænde-

Penge« for Indbrændingen og »Oldengæld« for at have Svinene gaaende der.

Sørgeligt saa det ud med Oldenskoven i 1683 ifl. et Tingsvidne: Maribo Klosters Birketing d. 4. Sept.⁹⁾

»eftersom højagtbare og højbaarne Mand Hendrik Sørensen, Forvalter over Maribo Kloster Amt, har ladet os underskrevne 8 Mænd, navnlig: Laur. Jørgensen, Paarup, Formand, Morten Pedersen, Bandholm, Niels Due, Maglemer, Daniel Pedersen, Østofte, Niels Knudsen, Sørup, Rasmus Skafte i Skelstrup, Peder Ibsen i Bursø, og P. Hansen i Raee her af Maribo Kloster Birketing sidst forleden den 24. August opkræve og udmærke, at vi skulde begive os til alle Maribo Klosters Skove og Skovparter her udi Birket beliggende, hvoriblandt og er at forstaa Majbølle og Hjælms Skovlodder, og med Flid granske og besigtige, hvorledes de i Aar med Olden af Gud er velsignede og derefter at sætte og taxere hvormange Svin paa et hvert Sted og i hver Lykke og Vænge hvor Olden befindes i Særdeleshed kan fedes og indbrændes.

Sammeledes om Hasselskovene af Nøddernes Form og Vækst befindes, at Bønderne saavel Bomænd som Husmænd efter gammel Sædvane kan sanke og yde enten fuldkommen eller Halvparten af deres Hovnødder.

Efter derom vores meddelte og overleverede Takstes videre Bemelding, da har vi efter samme vores Takstes Anledning begivet os til Aastederne og med allerstørste Flid og Vindskibelighed synet og besigtiget. Da befindes efterskrevne Steder som følger — — — I Erikstrup: Jørgen Christensens Have, Hans Bruns Have, Nørrehave, Kalvehave, Fællesskoven og deres Marker og al deres Fang findes intet — — — Nødder findes der ganske ingen paa nogen af foromtegnede Steder«.

Herpaa vidnede de en for en med Ed og bekræftede med Underskrifterne, mens Retsbetjente og de 8 »Stokkemænd« attesterede. (Navnene Nørrehave og Kalvehave nævnes ikke i Matriklen, men Haverne maa have ligget ved Skaanshave. Selve Skaanshave hørte til Maribo Klosters Ladegaard).

Bedre saa det ud i 1637/38, hvor Erikstrup havde indbrændt 120 Svin paa Skoven. En Gaard havde 23 (Nr. 3), mens to havde hver 20 (Nr. 6 og 8). I 1667 havde kun Rasmus Hovmand (Nr. 1) Svin gaaende der. I 1669 derimod blev der i Skoven optaget ikke mindre end 44 »ubrændte Svin« fra Erikstrup, og Ejerne maatte bøde 24 Skilling for hvert¹⁰⁾.

Byen.

Erikstrups Bønder var i 1680'erne Fæstere under Maribo Kloster, der ejede det meste af Sognet, og de hørte saaledes til Kronens Gods. Klostergodset var fra 1676—86 forpagtet ud til Henrik Sørensen Rye¹¹).

De 11 Gaarde laa som nævnt i to Rækker, en paa hver Side af Maribo-Vejen, og paa denne Tid brugtes de af følgende Fæstere:

- Matr. Nr. 1 — Rasmus Christensen Hovmand, en gammel Mand, de fattiges Forstander, kom til Gaarden 1657.
 Matr. Nr. 2 — Peder Hansen, en ung Mand, nylig kommet til Gaarden.
 Matr. Nr. 3 — Hans Christensen, midaldrende, kom til Gaarden 1664.
 Matr. Nr. 4 — Jørgen Rasmussen, en ung Mand, kom før 1676.
 Matr. Nr. 5 — Ib el. Jeppe Hansen (Hovmand) ung Karl — nylig overtaget Gaarden efter sin Svigerfar.
 Matr. Nr. 6 — Hans Hs. Bruun, ung Mand, hvis Far og Bedstefar havde haft Gaarden.
 Matr. Nr. 7 — Niels Jørgensen.
 Matr. Nr. 8 — Albert Jacobsen, ung Mand, nylig overtaget Gaarden efter sin Svigerfar.
 Matr. Nr. 9 — Jørgen Madsen, ung Mand, kom til Gaarden før 1676.
 Matr. Nr. 10 — Hans Jørgensen, ung Mand, nylig til Gaarden.
 Matr. Nr. 11 — Rasmus Pedersen, ung Mand, nylig til Gaarden.

Foruden Gaardene var der 4 Gadehuse i Byen. Der laa et norden for Bystjøvlen, et ved »det vestre Vangeled« og et »nordøsten for det Nørre Vangeled«. I Husene boede i 1682 Mads Smed, Maren Koks, Peder Tønnesen og Jens Pedersen. Til Husene var der ingen Pløjejord.

Landgilde.

Da Bønderne var Fæstere, maatte de til Herskabet svare en aarlig Afgift, der kaldtes Landgilde. I 1680 betalte

de hver 5 Tdr. Byg, 1 Td. Havre, 4 Rigsdlr. for »Smaaredsel« og 5 Rigsdlr. 5 Skl. i Hovpenge.

»Smaaredsel« kaldtes forskellige mindre Naturalieydelser som Fjerkræ, Æg o. l.

Af ældre Jordebøger f. Eks. 1660—61 fremgaar det, at hver Bonde da maatte betale 4 Tdr. 3 Skp. Byg, 1 Td. Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 5 Høns, 3 Læs »Teglved«, $\frac{1}{2}$ Bolsvin samt godt 5 Daler Hovpenge¹²⁾.

Endnu tidligere maatte Byen ved Midsommer i Fællesskab, foruden det ovennævnte, levere $\frac{1}{2}$ Td. Smør, 5 Snese Æg; men man erstattede efterhaanden nogle af disse Ydelser med Pengeydelser.

Paa Grund af den slette Behandling, Jorden fik, var Landgildekornet meget urent, saa man paa Klosteret maatte harpe det meget grundigt. Herover opstod naturligvis ofte Uenighed.

Til Landgildet kom Skatterne til Kronen, som Klosterforpagteren ogsaa opkrævede.

Hoveri.

Erikstrupbønderne har sikkert i gammel Tid maattet gøre Hoveri paa Ladegaardsmarkerne.

I 1680'erne var de imidlertid fritaget for det egentlige Markarbejde, da Ladegaardsmarkerne var fæstet eller forpagtet ud. I en Jordebog fra 1. Jan. 1683¹³⁾ skriver Henrik Sørensen, at »Bønderne pløjer og saar intet til Hove, videre end som hegner Gærder med de andre«. De maatte saa til Gengæld betale Hovpenge. Dertil kom en hel Del Ægter, d. v. s. Kørsel, enten med Personer paa Gennemrejse eller med Korn og Brænde, hvad Bønderne var yderst misfornøjede med, som det fremgaar af talrige Klager til den Kommission, som i 1683 undersøgte Forholdene paa det lollandfalsterske Krongods. Blandt disse er der ogsaa en fra de Erikstrup Bymænd, hvor de samler alle deres Klager:¹⁴⁾

»Højædle og velbaarne Herrer og kongelige Commissarier.

Vi underskrevne Maribo Klosters Tjenere højliggen forsaarsages os for Eders kongelige Commissarier at beklage, hvorledes vi er besværede med Hovbrændes Hugning, Kløvning og Agen, samt Gærders »Lukkelse« om Raadmandsvænget og Lysemose, alligevel vi

giver en stor Del Hovpenge, ja enhver 5 Daler og derover, og alligevel maa køre lange Ægter her med Hendrik Rye og her med andre, som gives fri Vogn, som er os en stor »Besværen«, naar det kommer os paa i vor travle »Saad«. Alligevel kgl. Majestæts naadigste Forordning tilholder, hvem vi skal age og hvorhen. Ja, end ydermere maa vi os beklage over den store Korntabelse, som her hos os hvert Aar fast at sige, og Skatterne er saa mange og store i denne besværlige Tid.

Ja, giver et stort Landgilde og kan ikke fornøje dem med godt Korn med mindre det een, ja to, tre Gange bliver gennemharpet. Af saadanne Aarsager bliver vi fattige Mænd forarmede og maa gaa fra Hus og Hjem. Ja, endog har stor Fortræd, naar Gud giver Olden paa Skoven, at vi ikke kan have saa megen Nytte af vore Svin, at vi kan lægge en Gris til paa den, fornødelst vi boer i Skoven, saa vorder de os lige saa dyre at udløse som halv Oldengæld, og maa ikke faa Skoven at tinge efter de 8 Mænds Afsigt, men maa lade brænde smaa og store saa mange vi har, med mindre vi daglig vil løse dem ud i Klosteret. Beder derfor at vi for Hovbrændes Hugning og Agning maatte vorde forskaanet. Item Gærdernes Lukkelse om Raadmandsvænget og Lysemose. Eller om vi ikke slet bliver fri, at vi da over alt Maribo Kloster Amt skulde hegne paa samme Vænger, eftersom vi alle giver Hovpenge. Og i lige Maade hjælpe os med Hovbrændes Agning, saasom vi ligger næst ved Maribo og en Del andre er fri.

Og eftersom i vor By, navnlig Erikstrup, findes en Bysmedje, og har forhen været fri for Skat eftersom den ganske By holder Smedjen ved Magt, og han, som nu beboer samme Smedje, for rum Tid siden er paalagt at give hvert Kvartal Penge 2 Mark 2 Skilling, alligevel han svarer efter naadigste paabudne Kopskatter og for sit Haandværk efter kongelig Forordning, saa er vi alle ydmygeligst begærende, at vi for saa store Besværing med Ægt og Arbejde maatte formildes, saa vel som vores Smedje at anses, naar der er en Smed i, saasom en Inderste og derefter svare.

Hvorom vi i al Underdanighed søger og begærer at erlange et naadigt og mildt Svar og vil dagligen bede Gud at slig Medynksomhed maatte af Gud den Allershøjeste rigeligen blive belønnet.

Erikstrup den 6. Januar Anno 1683.

Eders Velbaarnes allerydmygeste Tjenere

<i>Rasmus Christensen</i>	<i>Peder Hansen</i>	<i>Hans H. C. S. Christensen</i>
	egen Haands	
Bomærke		
<i>Hans Jørgensen</i>	<i>R. P. S.</i>	<i>Ib I. H. S. Hansen,</i>
egen Haands		
<i>Hans H. S. Hansen</i>	<i>Albert A. I. S. Jacobsen</i>	<i>Niels Jørgensen</i>
		egen Haands
	<i>M. S.</i>	<i>I. R. S.</i>

Økonomiske Forhold.

Selvom Gaardene var ens stillede med Hensyn til Jord og Landgilde, kunde der naturligvis godt være økonomisk Ulighed imellem dem.

Af Akterne fra Kommissionen 28. Nov. 1682 ses, at der baade var forarmede og ret velstillede Bønder i Erikstrup, men at Forholdene som Helhed i denne By var bedre end i de fleste andre.

Om Nr. 4 hedder det i 1682: Jørgen Rasmussen er ganske forarmet og kan uden Hjælp ikke vedblive. Bygten er forfalden og Vaarjorden udreven«. Han anbefales til 1½ Aars Skattefrihed¹⁵⁾.

Jørgen Rasmussen klager selv i et Brev til Kommissionen over, at han i sin Tid har maattet give for meget i Fæste, og at han er blevet unødigt haardt behandlet med militær Indkvartering og Fængsel, fordi han ikke kunde svare Skatterne. Der blev sat Tærskere paa hans Lo, mens han sad i Fængsel, og det tærskede Korn sendtes til Klosteret. Som Følge deraf er han forarmet. Hertil svarer Hendrik Rye, at hans Armod skyldes Dovenskab. »Jørgen Rasmussen har siden sin Kones Død ikke haft særlig Lyst til Arbejdet, skønt hans Gaard er af de bedre. Han er en rask ung Mand, men altid bagefter med Arbejdet baade i Saaning og Høst, saa det ofte sker, at Køerne gaar og æder Kornet paa hans Agre, naar han gaar og høster længe efter, at de andre Bønder har opgivet Ævred (d. v. s. Hegnene). Han blev puttet nogle Dage i Fængsel paa Grund af sin Dovenskab. Tærskningen kunde han selv have overkommet, men gad ikke« ..... o. s. v. »Det er Bymændene vitterligt«. ¹⁶⁾

En anden fattig Mand var Hans Jørgensen paa Nr. 10. Det hedder i Fortegnelsen over øde Gods: »Chr. Pedersens Gaard, som han i største Armod har forladt. Paa Steden findes nogen gammel forfalden Bygt, som staar paa Fald«. Og Hendrik Rye tilføjer: »Denne Gaard er antagen af Hans Jørgensen, født i Erikstrup, med 1 Aars Frihed, eftersom Jorden er nogenledes dreven. Desforuden er ham til Hjælp forordnet Hans Christensen og Niels Jørgensen, Bomænd, Erikstrup«.

Hans Jørgensen klager i et Brev over, at han trods den lovede Frihed maatte betale forskellige Skatter, og at han er ganske uden Midler, da han til Gaarden kun fik lidt Byg og Bælgkorn. I sit Svar nægter Hendrik Rye imidlertid at have lovet Skattefrihed, »Da Jorden var i Brug og Bygten ret god«, men Gaarden var nu engang kommet paa Listen over det øde¹⁷).

I 1681—82 fik Erikstrup eftergivet ialt 62 Daler 3 Mark og 9 Skilling i kongelige Skatter, og disse 2 Gaarde fik hver 12 Dalers Nedsættelse, men de havde alligevel Restancer¹⁸) og i 1689 maatte Hans Jørgensen gaa fra Gaarden »for Armod's Skyld«¹⁹).

Bedre stod det til paa Nr. 8 hos Albert Jacobsen. I et Brev til Kommissionen 1682 dateret 6-2-1683 beklager Karen salig Rasmus Klemmesens sig over, at Hendrik Rye ved Skiftet efter hendes Mand 1678 tog rigeligt i Salær. Hendrik Rye svarer, at Boet var »det bedste her paa Godset«, ialt 700 Dalers Formue og at hendes Svigersøn, Albert Jacobsen, fik Gaarden i Fæste gratis²⁰).

Heller ikke Hans Brun paa Nr. 6 var daarligt stillet. Han klager over, at han maatte give for meget i Fæste, da han i 1677 fæstede Gaarden efter sin Far. Hendrik Rye svarer: »man er nødt til at tage noget, hvor der er at faa, da Fæstepengene er anslaaet for højt i Forpagtningsbrevet og de fleste Gaarde fæstes ud for ingenting²¹).

Ogsaa Ib Hansen Hovmand paa Nr. 5 klager over Hendrik Ryes Salær ved Skiftet efter P. Knudsen, Ib Hovmands Svi-gerfar, som havde Gaarden før. Og Hendrik Rye undskylder sig med, at »Gaarden er af de bedste«²²).

Naturligvis vilde Forpagteren i denne Situation ikke gøre Gaardene ringere, end de var, men det fremgaar ogsaa af Restancelister o. l., at de fleste Erikstrupgaarde var ret vel-stillede.

Bygningerne.

Gaardene var firlængede. Dog var een, Nr. 11, kun tre-længet. Men de har alle været en Del forsømte, idet det kneb med Tømmer og Halm. Nogle manglede flere Fodstykker og Spær, og de fleste manglede Langhalm til at reparere

Taget med. Værst var Nr. 4, altsaa Jørgen Rasmussens, den manglede 6 Fodstykker, 3 Kobbøl Spær og noget andet Tømmer, samt 20 Traver Halm. Men Nr. 2, 7 og 8 faar Karakteren »ved Magt«, noget ret sjældent paa Lolland-Falster paa den Tid, hvor en Mængde Gaarde laa helt eller halvvejs øde. Der oplyses intet om, hvordan Lerkliningen var passet, men det Materiale var dog forhaanden. Tømmeret derimod skulde udvises i Kronens Skove dernede, eller hentes i Norge, og alt, hvad der kunde skaffes, forsløg næppe til de værst medtagne. Det var Svenskekrigenes Hærgninger, der sporedes endnu.

Af Husene havde de tre een Længe, mens Peder Tønnesens havde to. De tre var »ved Magt«. Maren Koks »brøstfældigt«.

Ved Gaardene laa en Humle- og Frugthave. Dog manglede Nr. 10 og 4 helt Humlehave, men havde hver et Par Frugttræer. Kun hos Nr. 1 og 11 var Haven »ved Magt« og de havde hver 10 Frugttræer.

Til Maren Koks Hus hørte 3 Frugttræer, men ingen Humle. Peder Tønnesen havde slet ingen Have. Derimod havde Mads Smed en Humlehave, som var »ved Magt«²³).

Besætningerne.

Ifølge Tilføjelser til Jordebogen 1683 havde de 11 Gaardmænd ialt 60 Heste, 52 Køer, 31 Stk. Ungkvæg og 30 Faar. De var naturligvis ikke ligeligt fordelt. Nr. 11 havde 11 Heste, 7 Køer, 4 Stk. Ungkvæg og 6 Faar, hvorimod Nr. 10, Hans Jørgensen, kun havde 3 Heste og 4 Køer. Det er gennemsnitlig 5,4 Heste, 4,7 Køer, 2,8 Ungkvæg og 2,7 Faar²⁴). Det er et betydeligt Fremskridt siden 1661, da Svenskerne Aarene forud havde plyndret paa Egnen og hele Byen tilsammen kun havde 27 Heste, 24 Køer og 8 Faar²⁵). Af en Opgørelse i 1692 ses, at Stillingen da var gaaet yderligere frem, idet Gennemsnittet for 9 Gaarde var 7,2 Heste, 6 Køer, 8,4 Faar og 5,2 Svin²⁶).

En saadan Regelmæssighed i Agerfordelingen, som vi træffer den i det solskiftede Erikstrup, var ikke almindelig

paa Lolland, men fandtes især paa Sjælland og Falster. Solskiftet regnes for at være indført i Middelalderen som Afløser af et ældre System, hvor Agrene var fordelt ganske uregelmæssigt. Henrik Larsen skriver om Agerfordelingen: »Kommer man fra Falster til Lolland, vil man finde Forholdene ganske forandrede. Alt synes at staa paa et langt ældre Standpunkt end paa Naboøen. Af bolskiftede Byer kender jeg ingen, og solskiftede mindes jeg heller ikke at have truffet. Alle Byer har en mere eller mindre uregelmæssig Agerfordeling, der ofte bliver endnu mere indviklet ved at to eller flere Byer har deres Agre fuldstændig sammenblandede«²⁷).

Om Solskiftet i Erikstrup kan der imidlertid ikke være Tvivl. Desuden fandtes det i Reersnæs, og der synes at være Spor af det i Bandholm. I Hunseby Sogn fandtes det i Grimstrup og Maglemer; i Stokkemark Sogn i alle Byerne undtagen Stokkemark By. Fælles for de nævnte Byer er ogsaa, at de havde deres Bymarker klart adskilt fra andres. I Østofte derimod havde flere Gaarde Part baade i Sørupjorden og i Havlykke-Nørreballejorden. Nørreballe og Havlykke havde deres tre Marker fælles, men ogsaa andre Byer havde Part i dem. I en af disse Marker, Fuglebæksmarken, laa f. Eks. et Agerskift, som hed »Agrene ved Dusemosen«, det laa Øst for Sørup nær ved Landevejen. Det havde 37 Agre, der var fordelt paa 4 Havlykkemænd, 2 Sørupmænd, 3 Østoftemænd, 3 Nørreballemand, 2 Paarupmænd og 1 Fuglebækmand. Nogle af dem havde 2 eller 3 Agre samlet, andre havde Agre forskellige Steder i Skiftet. Og endelig var der Ager Nr. 32, som »ingen vidste Ejermand til«. I Reersnæs, Bandholm og Grimstrup var Gaardene ligeledes ens med Hensyn til Areal og Landgilde, hvorimod de var ret uensartede i de øvrige nævnte Byer.

Noter og Henvisninger.

1) Disse Agre er sikkert pløjet af Sørupmændene, der i 1790'erne havde deres »Hovmaal« her. Det meste af Reersnæs Mtr. 7 a udenfor Skoven hørte før Udskiftningen til Havlykkegaard. — 2) General Hovenireglementer efter Forordning 6/5 1769. — 3) Navnet forekommer hyppigt i Agerskifte og synes at staa i Forbindelse med Ordet »Fjerdings« (Mag. O. Widding). — 4) En »Indtægt« er Overdrevsjord, som er taget under Kultur. — 5) Skal maaske tydes som »Bastvidje« jvfr. »baste og binde«. — 6) Kommission af 28. Nov. 1682. B. Memor. 88. — 7) Henrik Larsen, Aarb. 1930, S. 24. — 8) Maribo Klosters Amts Regnskaber. — 9) Maribo Klosters Amts Forpagtningsregnskab. — 10) Maribo Klosters Amts Amtsregnskab. — 11) Jvfr. C. C. Haugner. Maribo Historie I. — 12) M. Kl. Amtsregnskab. — 13), 14), 15), 16), 17), 18) Kommission af 28. Nov. 1862. B. — 19) M. Kl. Amtsregnskab. — 20), 21), 22), 23), 24) Kommission af 28. Nov. 1682. B. — 25), 26) M. Kl. Amtsregnskab. — 27) Henrik Larsen: Nogle Oplysninger og Bemærkninger om danske Landsbyer: Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Historie 1918.

Politiske Skikkelser paa Falster.

Folketingsmand D. N. B. Sidenius.

Af Helene Strange.

Da den gamle Gaardejer og Sognefoged Hans Rasmussen, Egense, der havde været Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, ikke ønskede at modtage Valg til den nye Rigsdag, henvendte man sig til Sidenius, der da var Lærer i Skovby. Han modtog Opfordringen og valgtes i November 1849 til Folketingsmand for Stubbekøbingkredsen og blev her genvalgt Oktober 1852. Han nedstammede fra den for sin uhyre Veltalenhed vidt bekendte Provst Isac Sidenius i Riserup, der blev Stamfader til den store, vidt-forgrenede Sideniusslægt her i Danmark, som har talt mange dygtige og betydelige Medlemmer indenfor sin Kreds. Isac Sidenius var født 1712 i Jemtland som Søn af en Pelsværkshandler. Da han havde taget teologisk Embeds-eksamen, fik han Kald paa Fyn og var der i 13 Aar, hvorefter han blev kaldet til Præst for Nr. Vedby og Nr. Alslev Menigheder paa Falster og var her til sin Død 1780. I de sidste 20 Aar var han tillige Provst for Nr. Herred. Han var en lærd Mand og meget optaget af sine Bøger, men fandt en særlig Fornøjelse i at gaa paa Musejagt, og naar Taget paa Præstegaarden skulde tækkes, hjalp han gerne Tækkemanden. Han var gift 2 Gange og havde ialt 18 Børn.

Nr. 5 i Rækken hed Henning Christopher, født 1748. Han nedsatte sig 1772 som Købmand i Nykøbing, men nedlagde omtrent straks Forretningen og blev 1774 Skolelærer i Egelev. Om han havde nogen særlig Uddannelse til Pladsen, kendes ikke, men da Embedet hørte ind under Faderens Sognekald, kan det jo hænde, at dennes Indflydelse har gjort sig gældende ved Ansættelsen. At Provsten har haft sine Genvordigheder af Sønnen, ses imidlertid af følgende

fra en Tingsprotokol, hvor der skrives 17. Oktober 1773:
 »Da min Søn, Henning Christopher Sidenius, forhen Købmand i Nykøbing, har beholdt en Skoleplads i Egelev og der med Kone, Børn og Pige nødvendigt skulle have noget at ligge og sidde paa, saa har jeg af faderlig Kærlighed, uagtet den Gæld, han er i hos mig, laant ham og til Brug overleveret ham fornemmelig følgende Poster: 1 Jern-Bilægger Kakkelovn i Sovekamret, som jeg har købt af J. Trap, 1 Egebord, 6 Ryslædersstole, et Sengested med grønne og gule Gardiner og Tæppe, en gul og hvidstribet Overdyne, 1 brunstribet dito, 1 gulstribet Underdyne, 1 blaater-net Overdyne, en rød og hvid Dyne, 2 sortstribede Hoveddyner, 1 brun, 1 rødstribet og 2 stribede Tværpuder, 4 Par Blaargarnslagner, 2 Par Hørlærreds dito, 4 Haandklæder, 2 Blaargarnsduge, 6 Servietter, 2 Par Pudevaar, 2 Gryder, en stor og en lille, 1 stor og 1 liden Tekedel og Fyrfad, 1 Kedel af Kobber, 1 Ildskuffe, Tang og Kedelskrog, 1 Trefod, 1 Øltønde, Kar og noget andet ubetydeligt Tøj, som ikke er værd at specificere, 1 Spinderok, 1 Garnvinde og Hæspe, 1 Skrivepult, 1 Sold med noget andet af Ler- og Glastøj, som heller ikke agtes fornødent at specificere, ligesom jeg har lejet ham 2 Køer og har i Sinde at forskaffe ham en Griseso og 2 Faar, item laane ham nogle Tintallerkner og et Par Fade. Saa er alt overbemeldte med videre som i Egelev Skolehus findes mit og mig tilhørende, hvilket herme proclameres inden Falsterlands Birketingsret, paa det, at ingen af Uvidenhed skulle betro min Søn noget paa overskrevne Gods og annamme samme som Haandpant eller ved Panteobligation; ej heller, at nogen, som hos ham har Penge tilgode angriber overbemeldte Gods og Løsøre med videre enten med Arrest eller Udførsel, siden min Søn selv intet ejer, ej heller i det Levebrød han har med Kone og Børn kan vente at forhverve sig noget. — Dette proclameres. Riserup d. 2. Oktober 1773. *Isac Sidenius.*

At alt indbemeldte Gods og Kreaturer tilhører min kære Fader, Provst Sidenius, vedstaar

Egelev Skole, d. 2. Oktober 1773. *H. C. Sidenius.*

Samme Henning Christopher Sidenius havde ogsaa haft en Gaard i Øster Kippinge og blev 25. November 1773 dømt til at betale 220 Rigsdaler 8 Skilling fra Gaardhandelen og i Procesomkostninger, saa alt tyder paa, at han har været en uheldig Handelsmand og sin Far en dyr Søn. Men maaske det hele har bedret sig lidt, da først han har faaet fast Ansættelse som Lærer, skønt Embederne jo ellers den Gang ikke var ret fede. En bedre Stilling har han dog siden faaet, idet han 1778 forflyttedes som Degn til Gunslev. Hans Kone hed Cecilie Kathrine Wulf, og en Søn af dem var Kristian Ulrich Sidenius, født 1774. Han var først i Skræderlære, men blev 1794 Skolelærer i Skovby, saa han kan ikke ret længe have drevet paa med Skræderiet eller i lang Tid forberedt sig til Lærergerningen, om han overhovedet har haft nogen særskilt Uddannelse. Han og hans Kone, Karen Birgitte Brandt, havde 9 Børn, og en af Sønerne, Diderich Nicolaj Blicher Sidenius, er sikkert opkaldt efter den dygtige og nidkære Præst i Gunslev, hos hvem Moderen ogsaa havde opholdt sig inden sit Bryllup.

Denne Søn blev 1827 Skolelærer i Sundby og derefter 1840 Faderens Efterfølger i Skovby. De blev derfor ogsaa senere kaldt for den gamle og den unge Sidenius. Den sidste var altsaa Folketingsmand for Maribo Amts 5. Valgkreds, og alt tyder paa, at han har hævdet sig godt i Rigsdagen. Allerede i Marts 1850 tager han Del i Debatten om Forbedring af Skolelæreres Løn og siger bl. a. her: »Naar den ærede Rigsdagsmand for Maribo Amts første Distrikt (Wegner) har sagt, at Landsbyskolelærerne er saa knapt lønnede, at det snart ikke er muligt at faa Lærereembederne besat, da er jeg enig med ham deri, thi saalænge Lønningerne er saa knappe, vil vistnok kun meget faa opofre sig for dette Kald; men naar han mener, at naar Lærerne fik den Forbedring i deres Kaar, som dette Udkast tilsigter, saa kan jeg ikke være enig med ham heri. Vel har han sagt, det var ikke saa ganske lidt, thi der var enkelte Steder, hvor denne Forbedring udgjorde 20—30 Rd., og naar dette var Tilfældet overalt, vilde det nok forbedre deres Kaar — men

det er vistnok kun en enkelt Undtagelse, thi jeg kender mange Skolelærere, som jeg ved, det ikke vil beløbe sig til mere end 4—5 Rd. om Aaret. Og jeg tror ikke, at man for 4—5 Rd. mere vilde sætte sine Børn eller andre til den Stand, naar man ellers ikke gjorde det. Iøvrigt vil jeg sige, at smaa Smuler er ogsaa Brød, og jeg vil derfor stemme for, at Skolelærerne faar den Smule Indtægt, som dette Lovudkast tilsigter«.

I et andet Møde erklærer han ikke at kunne stemme for et Lovforslag om, at den Forpligtelse at udrede 1728 Heste til Militæret skal paahvile Hartkornet, da han mener, at det i Følge sin Natur maa være en Statsbyrde.

Han tager ligeledes stærkt Del i Debatte om Fæstes Overgang til Selvejendom og udtaler her: »Forslagsstilleren har klart og tydeligt fremstillet og godtgjort, at Ekspropriation ikke er noget nyt i vor Historie, saa jeg skal ikke vove mig ind i Lovgivningens Labyrinth for at bevise samme, men jeg vil søge at godtgøre, at Almenvellets trængende kræver, at Fæstegodset overgaar til Selvejendom, og at Ekspropriation saaledes er berettiget. Jeg vil ikke tale om, hvor meget Selvejendoms Indførelse vil bidrage til Agerdyrkningens Opsving og Produktionens Forøgelse, vil have paa Folkets Selvstændighedsfølelse, paa dets Sædelighed og paa Sundhedstilstanden, men jeg vil kun spørge — er der noget, som i højere Grad befordrer Almenvellets Betydning end netop dette, at alle samvirke til det store Maal at fremme Fædrelandets sande Gavn«. Han holder her en lang Tale og anbefaler til sidst at stemme for Lovforslaget om Fæstes Overgang til Selveje.

En anden Gang foreslaar han, skønt han ellers mener, at Postmestrene i Reglen er godt lønnede, ligesom hele den Klasse Embedsmænd er det, at Godsekspektionen i Gaabense faar 100 Rd. i Hjælp til Kontorhold, idet han henviser til, at Postekspektionen her ikke blot besørger Stubbekøbingposten, men hele den nordlige Del af Falster afhenter ogsaa der sin Post, ligesom det ogsaa maa antages, at mange i Gaabense lader sig indskrive for at gaa med Per-

sonposten. Sit Forslag stiller han sammen med den lollandske Folketingsmand, Hans Olesen, Sæddinge, men det forkastes med 42 Stemmer imod 27.

Sin største Tale holder han angaaende Det Classenske Fideicommis' Forhold til Fæsterne der og begynder med at sige: »Det vil være i det ærede Tings Erindring, at Fæsterne paa Det Classenske Fideicommis' Godser paa Falster i forrige Session igennem mig indgav en Petition til Rigsdagen, som gik ud paa, at man vilde nedsætte en Undersøgelseskommission i Følge Grundlovens Pg. 6 for at undersøge, hvorvidt Forvaltningen af disse Godsers Fæstegods var i Overensstemmelse med den Lov, som var fastsat for samme ved afdøde Gehejmeraad Classens Disposition af 28. Januar 1789 og 23. Marts 1792, hvilket Petitionærene forment slet ikke var Tilfældet. Af Mangel paa Tid blev denne Sag ikke videre fremmet i forrige Session, og derfor have Petitionærene atter gentaget deres Andragende — og jeg skal saa tillade mig at udhæve en Del mig velbekendte Fakta, hvoraf det forhaabentlig vil fremgaa, at Forvaltningen af disse Godser paa ingen Maade staar i Harmoni med den forannævnte classenske Disposition. Af denne skal jeg tillade mig at oplæse nogle faa Linier, der lyder saaledes:

»Paa mine til Fideicommisset hørende Godser gives alle paa samme værende Bønder Arvefæste, og maa derfor deres Hoveri bestemmes paa den allerømmeste og lemfældigste Maade, endog mildere end Love og Forordninger foreskriver, hvilket altid *in casu dubio* skal udtolkes til Bøndernes Vel«. Og i Codicilet hedder det: »Da Fællesskabets Ophævelse mellem Bønderne paa mine Godser, som jeg vil have iværksat, udfordrer ikke ubetydelige Omkostninger, som anvendes blot til Bøndernes egen Velstands Befordring, finder jeg det billigt, at disse forinden Arvefæste meddeles dem, vedtage at betale en forholdsmæssig forhøjet Afgift, som dog ikke maa overstige Renterne af den paa Indretningen anvendte Kapital. Iøvrigt overlader jeg de af mig indsatte *eksekutores testamenti* den nærmere Bestemmelse af Arvefæstens Indretning med Hensigt saavel til Fideicommissets Sikkerhed og Skadesløshed som til Bøndernes Vel«.

Det fremgaar jo aabenbart heraf, at Bønderne har en upaatvivlelig og soleklar Ret til at blive Arvefæstere, men desuagtet foretog de af Testator indsatte *eksecutores testamenti*, som var Konferensraad Classen, Konferensraad Colbjørnsen og Agent Koustrup, intet Skridt for at se denne Sag fremmet i 10 samfulde Aar, og da kun efter indirekte Paaskyndelse af daværende regerende Kronprins, afdøde Kong Frederik den 6. Først 12 Aar efter Testators Død — han døde 1792 — blev i 1804 Fæsterne indkaldte til at møde paa Korselitse, hvor der skulde tilbydes dem Arvefæste. Bønderne mødte da ogsaa, og Arvefæste blev dem tilbudt, men da paa saadanne Betingelser, at de paa ingen Maade kunde indgaa herpaa, da Fæstet var alt andet end et Arvefæste; og det blev da Bønderne betydet, at de og deres nærmeste Slægtninge siden vilde blive indkaldte paa Tinge, og Tilbudet der vilde blive gentaget, men det skete ikke. Betingelserne kan ses af vedlagte Bilag, Pg. 183.

Blandt de mange Betingelser, som her staar, skal jeg blot nævne en — den nemlig, at hvis de forsømte nogen af de mange Betingelser, som dette Arvefæsteskode indeholdt, kunde de tiltales til Fæstefortabelse som simple Fæstere. Jeg gad nok vidst, om et saadant Arvefæste i og for sig kunde fortjene dette Navn. — Bønderne kunde dog alligevel ikke opgive den Formening, at de havde Ret til Arvefæste, og de foretog ogsaa adskillige Skridt for at faa denne deres Ret gjort gældende, men uden Resultat. For at berolige Bønderne og muligvis ogsaa for at gøre dem mindre paastaaelige m. H. t. Arvefæstemeddelelsen, tilskrev Direktionen dem en Skrivelse under 2. Juni 1810, hvilken Skrivelse i Almindelighed er blevet kaldt »Forsikringsbrevet«, og hvoraf et trykt Eksempplar skulde vedhæftes enhver Fæsters Fæstebrev, som det hed »til Efterretning for sig og sine«.

I dette Forsikringsbrev tilstedes Bønderne Ret til at udnævne en af deres nærmeste Slægtninge til deres Efterfølger, naar de betalte en vis bestemt Indfæstningssum efter den Klasse, hvortil Gaarden hørte — thi i dette Forsikringsbrev var Gaardene delte i 5 Klasser.

Dette beroligede Bønderne, thi nu var deres Arvinger til-

dels blevet sikrede og kunde nyde Frugt af deres Flid og de Bekostninger, de havde anvendt paa deres Gaarde og Avlinger. Forsikringsbrevet blev ogsaa i en Del Aar taget til Følge lige til 1840. Direktionen havde i det mindste 1838 erkendt, at Fæsterne havde Ret til at udnævne deres Efterfølger paa de i Forsikringsbrevet nævnte Betingelser, hvilket fremgaar klart og tydeligt af de Fæsteauktions-Konditioner, hvorefter en Gaard 1838 blev bortfæstet. I disse Konditioner hedder det bl. a.: »Fæsteren erholder samme Ret som Fideicommissets andre Gaardmænd til at overdrage Gaarden med uforanderlige herskabelige Afgifter til hans nærmeste Arvinger imod, at den Indfæstning, for hvis Erlæggelse han har opnaaet Fæste paa Gaarden, ved hver en ny Fæsteforandring betales til Herskabet«. Intet er imidlertid mere foranderligt end Menneskets Sind, og man fik ogsaa snart at vide, at d'Hrr. Direktørers Sind og Tænkemaade i denne Henseende var forandret, thi i 1840 blev 4 Gaarde ledige, og hvor forbavsedes man ikke, da man nu hørte, at Direktionen af de nye Fæstere ikke alene forlangte en større Indfæstningssum, men endogsaa en højere Landgilde end deres Formænd havde svaret, og det af den Grund, at det nu behagede Direktionen at udtyde og fortolke Forsikringsbrevet saaledes, at det kun gjaldt dem, der var Fæstere før 1810, og at de andre Fæstere ikke kunde betragtes anderledes end som simple Fæstere paa private Godser, hvorimod hverken den classenske Disposition eller Forsikringsbrevet kunde komme dem tilgode. De fæsteberettigede Personer maatte finde sig heri, om de vilde tænke paa at faa deres Fædrenesteder i Fæste og maatte saaledes give baade en højere Indfæstning og en højere Landgilde.

Man priste nu de ældre Fæsteres Slægtninge særlig lykkelige, men erfarede snart, at de ikke var bedre farne end de yngre Fæsteres Slægtninge, thi for et Par Aar siden døde 4 Fæstere af dem, der havde fæstet før 1810, men nu kunde disses nærmeste lige saa lidt som de foregaaende yngres faa Gaardene i Fæste paa de Betingelser, som Forsikringsbrevet indeholdt; derimod tilbød man dem Arvefæste til saa høj en Pris, at de kom til at svare 70—80 Rd. mere aarlig

end deres Formænd. Herpaa hverken kunde, turde eller vilde de indlade sig, og støttende sig paa Forsikringsbrevet, forlangte de Fæste efter de deri indeholdende Bestemmelser; herpaa blev svaret, at Fæstet kunde de faa, men ikke uden betydelig Forhøjelse af Landgilden. Dersom jeg husker ret, har disse Gaarde en Gang i Foraaret været stillet til Auktion, og ved denne blev de efter Forsikringsbrevet fæsteberettigede Personer de højtbydende, men Budet blev ikke autoriseret. Siden har nogle af dem set sig nødsaget til at gaa ind paa de stillede Betingelser, dersom de vilde tænke at faa Gaardene, dog saaledes, at de har betalt 100 Rd. mere end der oprindeligt var forlangt — formodentlig som en Bøde, fordi de ikke straks var villige til at betale alt, hvad der forlangtes. Andre har derimod ikke villet gaa ind paa disse Betingelser og har, som jeg dog tror efter Overenskomst med Direktionen, forladt deres Gaarde, og disse er saa solgte til vildfremmede.

Spørgsmaalet om, hvorvidt disse Godsers Fæstere er berettigede efter den titnævnte classenske Disposition at erholde Arvefæste paa deres Gaarde, eller hvorvidt de efter den lige saa tit nævnte omtalte Forsikringskrivelse af 1810 er berettigede til at udnævne blandt deres nærmeste Slægtninge deres Efterfølgere, har jo været under Domstolenes Kendelse, som rigtignok ikke faldt ud i Bøndernes Favør; men derfor tror jeg dog, at det ikke vilde være unyttigt eller unødvendigt, at en saadan som af mig foreslaaet Kommission blev nedsat; i al Fald vilde den tjene til at berolige den ophidsede og virkelig i mange Henseender skadelige Stemning, som for Tiden hersker paa disse Godser, og efter min Formening ikke saa ganske uden Grund.

Husmændene har lige saa lidt som Gaardmændene paa disse Godser Grund til at rose sig at nogen skaansom Behandling, thi af et Hus med 3 Tdr. Land forlanges der 500 Rd. i Arvefæste og 4 Tdr. Byg i aarlig Afgift, men da den Mand, hvem dette blev tilbudt, naturligvis ikke kunde skaffe disse mange Penge, saa har han for at faa Hus set sig nødsaget til at give 100 Rd. i Indfæstning og 24 Rd. om Aaret. Fornøjelsen af at slide med Jorden kan han naturligvis faa,

men at faa noget for sit Slid, vil han næppe opnaa. — Jeg tror saaledes, efter hvad der her er anført, at Bønderne har haft god Grund til at forlange en Kommission nedsat«.

Sidenius' skarpe Angreb paa Det Classenske Fideicommiss' Ledelse bliver stærkt støttet af Balthasar Christensen, der var den følgende Taler, og han siger bl. a. derom: »Det er maaske en af de mærkeligste Sager, man har her til Lands, og hvor Det Classenske Fideicommiss' Fæstere er holdt hen i 2 Menneskealdre. Det var den afdøde Classens Vilje, at hans Bønder skulde gives en arvelig Besiddelse af Stederne, og det var hans Vilje, at de skulde behandles godt, og at man i alle tvivlsomme Tilfælde skulde forstaa hans Disposition til Bøndernes Fordel; men desuagtet har i 2 Menneskealdre disse Godsers Fæstere været behandlet saaledes, at mange private Godsers Fæstere har haft det bedre.

Men Classens Forskrifter er saa at sige fra første Begyndelse og i stadig voksende Grad blevet tilsidesatte, og jeg skulde mene, det er et Særsyn, som man Gud ske Lov ikke ret ofte støder paa, at her, hvor Testators arveberettigede Slægtninge var blevet udelukket fra Arv i Favør af almene Goder og i Favør af Godsets Bondestand, her har man hele Tiden fundet og finder navnlig nu en Mand af den udelukkede Linie, der fungerer med alle en Godsejers Herligheder og Rettigheder, og jeg skulde næsten tro paa meget lidt nær med alle de Fordele og Emolumenter, som han var virkelig Godsejer.

Man vil paa dette Gods finde ikke blot de samme overdrevne og stedse voksende Fordringer til Fæsterne, men man vil tillige ved Siden af finde alle disse Drillerier og Uhyggeligheder, som Godsejere saa tit gør sig skyldige i. Man vil finde denne Godsejer eller denne Mand af Familien, som er administrerende Direktør med sine Processer om skudte Hunde og fældet Vildt, saa godt som det værste Gods i den Henseende her i Landet.

Man behøver ogsaa blot at tage Fideicommissets første Aarsberetninger for at se, hvorledes de første Aaringers udmærker sig ved at være forskruede i en ganske vidunderlig Grad, og hvorledes de lidt efter lidt, navnlig efter Chr. den

8.s Tronbestigelse, svandt ind til en Tomhed og en Magerhed, der virkelig var ganske karakteristisk. — Jeg maa derfor ogsaa tillade mig at tro, at en Undersøgelse fra Statens Side vil kunne bringe det dertil, at Staten i Følge sin Pligt imod Testator og hans Vilje vil finde Anledning til at skride ind med Lov og ordne Forholdene, som de bør være.

Hans Olesen, Sædunge, og en anden Folketingsmand støtter ligeledes Sidenius' Forslag. Ved Navneopraab vedtages Forslaget med 81 Stemmer imod 1, og der nedsættes et Udvalg paa 5 Medlemmer til at behandle Spørgsmaalet. Sidenius havde saaledes her vundet en Sejr, og da der senere er meget lange Forhandlinger vedrørende Afhændelse af alt Fideicommisgods, tager han ogsaa Del heri, men hans Rigsdagsvirksomhed slutter brat, idet han dør ca. et halvt Aar efter; han var genvalgt i 1852. Samme Aar havde han købt »Ny Mejlgaard« paa Amager, hvor han døde 6. April 1853, kun 48 Aar gammel. Efter alt at dømme, er der Grund til at antage, at hvis han havde faaet Lov at deltage længere i det politiske Liv, vilde han have udviklet sig til en betydelig Politiker.

Optegnelser om Familien Stryhn*).

Af Peder H. Stryhn.

Navnet Stryn eller, som det senere blev skrevet, Stryhn, stammer som bekendt fra en Ø i den sydfynske Øgruppe under Svendborg Amt. En af denne Ø's Beboere er nemlig i Slutningen af det syttende eller Begyndelsen af det attende Aarhundrede indvandret her til denne Egn, det nordvestlige Lolland, og efter hvad der er fortalt af de gamle, skal hans Navn have været *Rasmus*, hvilket er troligt nok, eftersom dette har været et staaende Navn i Familien Stryhn. En Søn eller Efterkommer af denne Rasmus, *Peder Rasmussen*, skal have haft en Gaard i Fæste paa Pederstrup Gods. Denne Peder Rasmussen var Fader til tvende mere bekendte Bønder paa samme Gods, nemlig *Rasmus Pedersen* med Tilnavnet *Busk* (maaske det egentlige Familienavn) og *Peder Pedersen Stryhn*. Disse to Mænd var samtidige med og Fæstere under Statsministeren, den store Bondeven Greve Christian Ditlev Frederik Reventlow til Christianssæde.

Rasmus Busk, som han til daglig kaldtes, havde Dalbygaarden ved Birket Kirke i Fæste. Denne Gaard skal ifølge Historien i tidligere Tider have været Præstegaard. — Til en Sammenligning med senere Tider fremføres, at af denne gode tiendefri Gaard paa 8 Tdr. Hartkorn svarede han i aarlig Fæsteafgift 40 Sletdaler. — Som Følge af en saa billig Afgift, og da han levede og døde som Pebersvend, var

---

*) Denne Slægtshistorie, der forekommer os at have Interesse ud over Slægtens Kreds, skyldes afdøde Gaardejer Peder Hansen Stryhn, Torrig (1832—1915). Den er nedskrevet 1898 og er overladt os af Førstelærer O. Andersen, Løjtofte. Red.

det ikke overraskende, at han ved sin Død kunde efterlade sig en efter den Tid blandt Bønder meget betydelig Formue, 10.000 Rdl., som — med Undtagelse af et lille Legat, det Busk-Stryhnske, bestaaende af 562 Rdl. 3 Mk. skænket af Rasmus Busk og 150 Rdl. skænket af Broderen Peder

Kalkunkruset.

Efter Fotografi af Arkitekt ved Nationalmuseet C. M. Smidt.

Stryhn til Fattige i Birket og Vesterborg, som da var een Kommune — gik i Arv til Familien.

Denne Rasmus Busk var en af de gammeldags troende Kristne, som med Sognepræsten — den senere Biskop over Lolland-Falster, P. O. Boisen, der i Reglen besøgte ham efter »Sidst-Gudstjeneste« i Birket Kirke hveranden Helligdag — holdt af at disputere over religiøse Spørgsmaal. Da Præsten imidlertid dengang var paavirket i rationalistisk Retning, og

deres Anskuelse i meget var temmelig divergerende, kunde Disputen undertiden blive saa varm, at Rasmus Busk kunde slaa i Bordet for Præsten; denne kunde da udbryde: »Naa, naa, min kære Busk, hvad tror du, Rasmus tænker?« — Rasmus var en Brodersøn, som gerne sad og med Interesse

hørte til — »han tænker min Sæl og Salighed og saa noget«, sagde saa Busken.

Førend vi forlader R. Busk, skal endnu berettes om en Berøring med en anden af Tidens Stormænd, nemlig den foranævnte Statsmin. Greve C. D. F. Reventlow. For at vise sin Erkendtlighed for den overmaade billige Fæsteafgift sendte han gerne hvert Aar et Bur med Kalkuner til Grevens Køkken i København. Greven viste igen sin Paaskønnelse af denne Opmærksomhed ved at forære Rasmus Busk et sjældent smukt Porcellænskrus prydet med fine Tegninger i en Frise midt paa Kruset:

Kalkunkruset.

Fot. C. M. Smidt.

Kalkuner i alle Stillinger. Paa Laaget, som er af massivt Sølv, indvendigt forgyldt, forsynet med Ornamentter, findes i ophøjet Arbejde 2 Kalkuner og Indskriften: Givet Rasmus Busk for hans skjønne Kalkunske Høns 1791. — Kruset ejes og bevares endnu af en Gren af Familien¹).

Broderen til forannævnte: *Peder Pedersen Stryhn*, født 1741, var en dygtig og driftig Mand; han begyndte med en øde og forfalden Gaard Matr. Nr. 1 i Lille Lindet, Birket

Sogn; da han efter at have faaet nogenledes Skik paa denne havde paadraget sig Godsejerens Opmærksomhed, som forstod at vurdere Folks Flid og Dygtighed, blev der ham

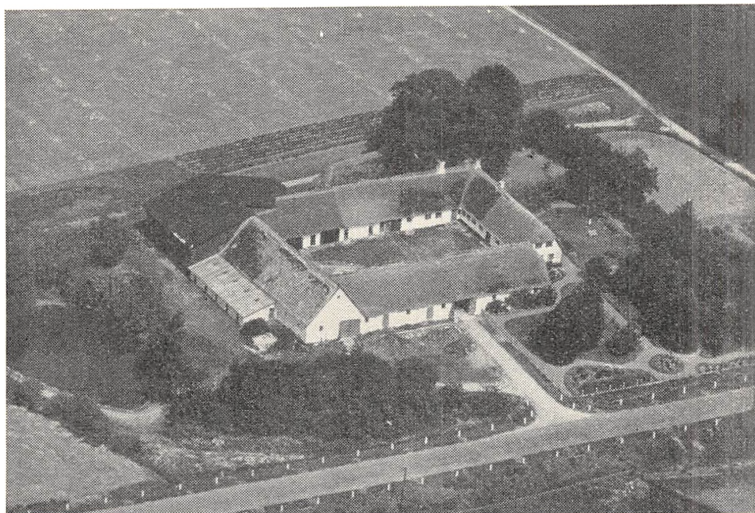

Kalkunkrusets Laag med Indskriften:
„Givet Rasmus Busk for hans skønne Kalkunske Høns“.

Fot. C. M. Smidt.

overdraget paa Fæste en meget større og bedre Gaard, som Greven ejede i Torrig i samme Sogn. Denne Gaard, som indeholdt et Areal af 82 Tdr. Land, deraf 14 Tdr. Land Skov og 4 Tdr. Land fortrinlig Eng, købte han til Arvefæste 1790, hvor den fik Navnet »Stryhns-Eje«. Købesummen for Gaarden med Bygninger, Besætning, Avl og Afgrøde var 938 Rdl. 1 Mk. 8 Sk., men desuden maatte han

købe de større Træer i Skoven efter Taxation, da disse ikke var medfulgt i Købet. Træerne blev taxerede til 1272 Rdl. 5 Mk. 8 Sk., men blev overdraget ham for $\frac{1}{3}$ mindre nemlig for 848 Rdl. 3 Mk. 10 Sk. Denne Gaard blev af Peder Stryhn senere skilt ad i 2 Dele, saaledes at den største Del 64 Tdr. Land tilligemed Bygningerne blev en Hovedparcel, som blev overdraget til den ene Søn. Resten

„Stryhns-Eje“.

af Arealet tilligemed en tilkøbt Parcel paa 14 Tdr. Land af Gaarden Plovenborg i Hjelmholt, som tilgrænsede Lodden, blev sammenlagt til en mindre Ejendom paa 35 Tdr. Land og blev bebygget med Stuehus og Udbygninger svarende til Arealet. Denne Gaard blev aldrig af P. Stryhn selv dreven eller beboet, men foreløbig forpagtet ud, da han havde erhvervet endnu en Gaard i Bønne (Standagergaard), hvor han henlevede sine sidste Dage, og hvor han døde 1815. Han var ogsaa en kort Tid i Besiddelse af en Gaard Matr. Nr. 8 (Skrækkenborg) i Hjelmholt, som oprindelig havde været Gaard i Birket By og var af ham der købt paa Auktion, hvor han havde haft Grev Frijs til Juelinge som Konkurrent til Gaarden, og denne skal have været været meget vred, da Gaarden blev tilstaaet P. Stryhn, og

sagt »det skal jeg huske dig«. Ved Jordernes Udskiftning fik han meget det saaledes, at denne Gaards Jorder blev udlagt ham i Hjelmholt. Han opførte da derpaa et nyt Stuehus, men solgte saa Gaarden igen. Senere blev den købt af Rasmus Nielsen, Fuglsanggaarden i Hjelmholt og lagt til denne.

Peder Stryhn var gift med en Gaardmandsdatter Ane Tækemand fra Store Lindet; med hende havde han 2 Sønner Jens Pedersen og Rasmus Pedersen. Efter hendes Død, som indtraf, førend Sønnen var fuldvoksne, giftede han sig 2. Gang med en Pige Kirsten Rasmussen, med hvem han ogsaa havde 2 Sønner, Peder Pedersen, som senere fik Gaarden i Bønned, og Anders Pedersen, som ved Giftermaal med Enken efter Rasmus Møller i Ravnsby fik dennes Gaard i Fæste, under hvilken Gaard den bekendte Ravnsby Bakke dengang henlaa. 2 Døtre var ogsaa Følgen af dette Ægteskab. Den ældste, Katrine, blev gift med Gaardmand Knud Knudsen i Vesterborg, den yngste, Ane Marie, med Gaardmand Hans Pedersen Plov i Bønned.

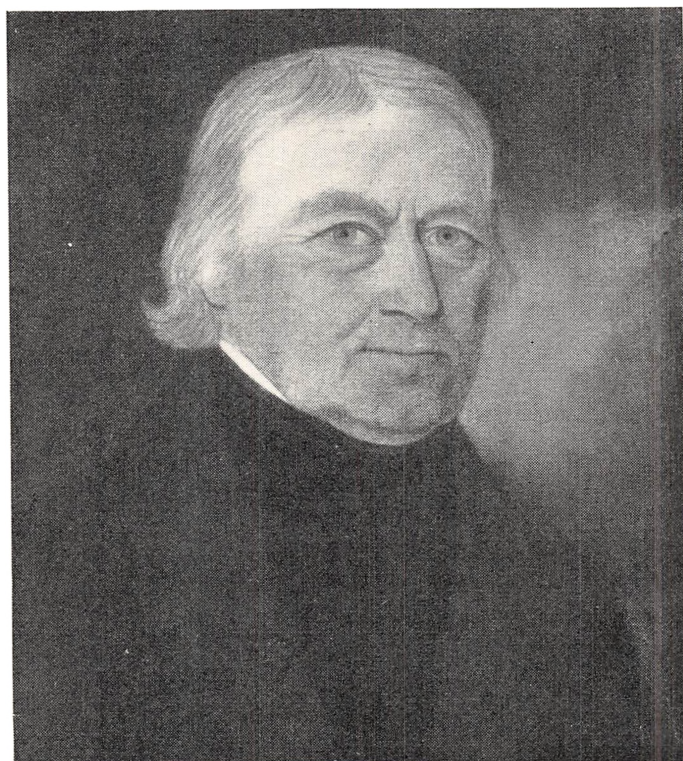
Anders Pedersen Stryhn.

Den ældste af Sønnen Jens Pedersen Stryhn var i legemlig Henseende en Kæmpe, men i aandelig svagt begavet.

Rasmus Pedersen Stryhn, født 17. August 1780, som Faderen havde overladt Fædrengaarden 1805 for Købesum 2500 Rdl., dansk Kourant, som senere ifølge Forordning af 5. Januar 1813 blev omskrevet til 1125 Rigsbankdaler Sølvværdi, var, naar undtages Væksten, i alle Henseender en Modsætning til Broderen. Ved Paapasselighed i sin Bedrift og ved fornuffig Økonomi blev han ikke alene Egnens mest velhavende Gaardmand, men ved sin Vandel og Færd og hele Personlighed blev han ogsaa en af Egnens mest ansete og agtede Mænd. Mange var de, som hentede Raad og Bi-

stand hos ham, ligesom hans Haand altid stod aaben for Fattigfolk og virkelig trængende. — Han stod ligesom Faderen højt anskrevet hos Greven, som ikke saa sjældent besøgte ham, og hvem han kunde takke for mange gode Raad og Vejledninger, og om hvem han havde mange interessante

Rasmus Pedersen Stryhn.

(Efter et Maleri paa „Stryhns-Eje“.)

Paa Bagsiden staar, skrevet med Rasmus Stryhns egen Haand, Ordene:
R. Stryhn, en Bonde.

Træk og Selvpoplevelser at fortælle. En af disse skal her fremføres med hans egne Ord: »Det var et Aar i Efterhøsten, at »Excellencen« en Eftermiddag kom gaaende ind hos mig for at se Frugten paa et Æbletræ i min Have, der, som jeg ved et andet Besøg havde sagt ham, var fremvokset af en Æblekærne, og om hvilket han derfor paastod, at det vilde blive

en egen Art, hvad et Kærnetræ altid blev. Efter et kort Ophold hos mig bad han mig vise sig den korteste Vej til Pederstrup. Jeg, som kun gjorde Regning paa at følge ham et kort Stykke, da vi ikke behøvede at gaa langt for at faa Gaarden i Sigte, gav mig paa Vej, som jeg gik og stod, i mine simple Hverdagsklæder og med et Par store Træsko paa Fødderne. Efter at have fulgt Greven over min egen og min Nabos Lod og passeret Saltov (en af Hovedgaardens Marker) og naaet Kørevejen, som fører hen til Gaarden, vilde jeg byde Farvel. — »Nej, nu følger du hjem med og hilser paa min Kone«, sagde han. Jeg bad ham undskylde, eftersom min Paaklædning ikke var passende. »Hvad, generer du dig, du skal ikke genere dig for mig«, udrød han igen, »du skal min Sandten følge med«. Der var altsaa ingen Ynk, jeg maatte med. Da vi kom op paa »det gule Hus«, satte jeg naturligvis mine Træsko udenfor paa Gangen og marscherede ind i Stuen paa Strømpesokkerne; her blev jeg præsenteret for Grevinden som »en Søn af den Peder Stryhn, som vi før har besøgt«, og Greven bad nu sin Kone holde mig med Selskab, medens han klædte sig om, samt befalede Tjeneren at bringe mig Vin og Kage. Grevinden bød mig Plads i Sofaen ved Siden af sig og talte derpaa med mig om min Familie og mit Hjem, som om det havde været en af hendes Lige. Efter at jeg havde taget Afsked og var kommet udenfor, stod der nogle Arbejdere, som formodentlig ikke kendte mig, da jeg hørte dem sige: »Hvad mon det er for en?« De troede rimeligvis, at det var én, som havde været for »Rivret« hos Greven for en eller anden Forseelse. Da jeg kom hjem til min Kone, blev hun aldeles forbavset ved at høre, at jeg havde været Gæst hos Herskabet i hvid Vadmølstrøje og Træsko.« — Denne Fortælling er nærmest fremført for at karakterisere dette ædle Grevepar og vise deres Forhold til deres Bønder paa en Tid, da Standsforskellen imellem Adelen og de andre Stænder, særlig Bondestanden, var saa dyb og paa saa mange Maader følelig²).

Rasmus Stryhn var gift med Maren Rasmusdatter Skafte, hvis Fader Rasmus Skafte havde den Gaard Matr. Nr. 1 i Lille Lindet, som foran er nævnt. Maren Stryhn, som hun nu

kom til at hedde, var en sjælden god og blid Kvinde, og deres Ægteskab var langt og lykkeligt. De kunde fejre deres Guldbryllup nogle Aar før deres Død.

Rasmus Stryhn var meget religiøs og en alvorlig troende Kristen. Saalænge han var rask og rørig, forsømte han sjældent nogen Søndag at møde til Gudstjeneste i Birket Kirke, ligesom han ogsaa tilholdt sine Børn og Tyende at gaa i Kirke. Da Alder og en legemlig Svaghed tvang ham til at holde sig ved Hjemmet, blev det en Regel for ham hver Helligdag at oplæse en Prædiken for sin Husstand; han fulgte ogsaa de kønne gamle Skikke at bede en lille Bordbøn før Maaltidet og om Aftenen læse en Aftenbøn for Børn og Tjenestefolk og med dem synge en Salme, før de gik til Ro. Det var opbyggeligt at høre ham og hans Hustru i deres Alderdom tilsammen synge i Brorsons Svanesang de deri værende dejlige Salmer.

I Rasmus Stryhns Tid var der en religiøs Bevægelse oppe, noget i pietistisk Retning, hvor der holdtes gudelige Forsamlinger med Taler, Bøn og Salmesang. Sognepræsten Dr. Lars Nannestad (Boisen, med hvem R. Stryhn omgikkes en Del (ligesom tidligere med Faderen Biskop Boisen⁸)) var ogsaa greben af denne Bevægelse, og gennem ham blev R. Stryhn paavirket i samme Retning, saa hans Hus blev et af de Steder her i Sognet, hvor de gudelige Forsamlinger afholdtes. Ved disse Forsamlinger kunde det indtræffe, at en eller anden mere kendt Personlighed kunde være til Stede og tale; saaledes var den senere saa bekendte Præst Frederik Engelhard Boisen, død som Præst i Stege, eller som han kaldtes Frits Boisen, flere Gange nærværende som Taler ved disse Møder, og den næsten ligesaa berømte og bekendte Bonde Peder Larsen, Skræppenborg (senere i Dons ved Kolding) var ogsaa Gæst engang hos R. Stryhn og talte i Forsamlingen. Der var forresten ingen stærk Tilslutning til disse Møder, som ogsaa Tid efter anden døde bort af sig selv.

R. Stryhns Religiøsitet var ingenlunde overspændt eller sygelig, som det udartede til hos adskillige; dertil var han en altfor sund og frisk aandelig Natur. Han kunde godt glæde sig ved al sund og anstændig Fornøjelse og Morskab

og var en særlig Ynder af Musik og Sang. I sine senere Leveaar var han ved Læsning af Grundtvigs Skrifter og Salmer nærmest blevet Tilhænger af denne kirkelige Retning.

Da Rasmus Stryhn, som rask og rørig, levede paa en Tid, hvor der endnu ingen Jernbaner fandtes i Danmark, næppe nok nogle enkelte Dampskibe, kunde Rejser dengang være baade langvarige og bekostelige, og det hørte da ogsaa til Sjældenhederne, at en Bonde kom udenfor sit Stift. Rasmus Stryhn derimod gjorde ikke saa faa Rejser i sin Tid. Allerede som ganske ung havde han maattet rejse omkring med sin syge Stedmoder⁴), (hvis Sygdom nok har været en Del Hysteri) til kloge Mænd og Koner saavel her i Stiftet som udenfor samme, ja havde endog været paa Als i den Anledning. Senere i de ældre Aar, førend han blev aldeles bundet til sit Hjem og sin Sofa paa Grund af den omtalte Legemssvaghed, gjorde han flere Rejser saavel til København⁵) som til Fyen og Sjælland. Paa en af disse Rejser besøgte han den foran omtalte Peder Larsen paa hans Gaard Skræppenborg, og han havde ogsaa besøgt Jakob Christian Lindberg i København, hvis Blad »Den Nordiske Kirketidende«, som kæmpede for kirkelig Frihed og kristelig Oplysning, han holdt og læste.

Da Rasmus Stryhns Svaghed forhindrede ham i at deltage i alt legemligt Arbejde, enedes han med Svigersønnen Hans Stryhn, som var kommet i Besiddelse af og boede paa den tidligere omtalte Parcelgaard, om at bytte Brugen af Ejendommen med Undtagelse af Skoven (1839). Til den lille Gaard blev endda kun forbeholdt den Jord af samme, som ligger Nord for Byvejen. Selv Driften af denne opgav han nogle Aar forinden sin Død, saa at det hele blev drevet under ét fra »Stryhns-Eje«. Rasmus Stryhn døde 23. December 1857. Hans Hustru, som var født 18. April 1782, flyttede ved hans Død ind hos sin Datter paa »Stryhns-Eje«, hun havde været sin Husbond og Ægtefælle en kærlig og trofast Livsledsagerinde og fulgte ham i Graven 2½ Aar derefter, 27. Marts 1860.

Rasmus Stryhn havde levet i et Tidsrum, hvor de største Samfundsomvæltninger var foregaaede i Danmark, saa be-

tydningsfulde som vel ingensinde før, ligefra Bøndernes Stavnsbaand, Hoveriarbejde og Jordernes Fællesskab til Frihedens Morgenrøde i 1848, under Trængselsaarene i Krigen med England fra 1807 til 14 (som han dog ikke selv havde deltaget i som Soldat, da han ved Sessionen var blevet fri som »Gammelmands Søn«) og de bevægede Aar med den for Danmark ærefulde Krig 1848—49—50. Han havde derfor oplevet og kunde fortælle meget, særlig om de gamle Tider, hvor usselt og besværligt det da i det hele havde været for Bondestanden. Hoveriet havde R. Stryhn ikke videre følt Trykket af, da dette tidligt havde været ophævet paa Grevskabet for Bøndernes Vedkommende, men derimod havde andet Pligtarbejde i hans Tid været meget trykkende, saaledes al Ægtkørsel under Krigen med England, da her laa Militær paa Øen, endnu mere det meget byrdefulde Vej-arbejde, da den nye Hovedlandevej blev anlagt igennem Landet. Birket Sogn havde sit Vejstykke, som Gaardmændene maatte grundforbedre og vedligeholde, imellem Østofte og Maribo og maatte hente Vejmaterialerne hertil fra Birket. At Vejene i Sognet under disse Forhold fik Lov at passe sig selv, er en Selvfølge, og de var da ogsaa i en Forfatning derefter, paa Tider saa at sige ufremkommelige. Det var ikke noget Særsyn at se en eller anden Bondekone komme ridende til Birket Kirke om Søndagen (selvfølgelig uden Damesadel) for paa denne Maade at komme frem.

Rasmus Stryhn og Hustru skænkede 1000 Kr. til et Legat for trængende i Birket Sogn.

De havde i deres Ægteskab 3 Børn, af hvilke den yngste Birthe Sofie var født 22. Januar 1811; hun blev 1829 gift med Hans Sørensen Stryhn, som var Enkemand og boede i den foran omtalte af P. Stryhn byggede Parcelgaard ved Siden af »Stryhns-Eje«.

Hans Sørensen Stryhn, født 8. April 1784, var en Søn af Fæstegaardmand Søren Hansen Stryhn i Vesterborg Skovhuse, som nok egentlig ingen Stryhn var af Fødsel, men havde faaet Navnet efter Kone og Gaard. Hans Kone Grethe Pedersen var nemlig en født Stryhn og Søster eller i alt Fald Halvsøster til de foran nævnte Brødre Rasmus Busk og Pe-

der Stryhn. Hans Stryhn var den ældste af mange Søskende, lærte i sin tidligste Ungdom at spille Violin og blev som Landsbymusikanter meget benyttet til at spille til Dans ved Bøndergilder, Baller, Julelege og andre Lystigheder paa Landet, ja, det skete endogsaa, at han tilligemed en anden Broder, som ogsaa var Musikanter, undertiden spillede til Dans for Herskabet paa Pederstrup.

Hans Stryhn kom senere til at tjene som Avlskari paa Skelstofte hos Godsforvalter og Landmaaler, Kammerraad Møller, som havde denne Gaard i Forpagtning; derfra blev han i 1816 gift med Enken efter gamle Peder Stryhn^o) og kom derved i Besiddelse af dennes Gaarde, Standagergaard i Bønned (hvor han først boede) og den lille Gaard i Torrig. Gaarden i Bønned overlod han senere til Stedsønnen Peder Pedersen Stryhn, som blev gift med hans Søster Birthe Sørensen Stryhn, og flyttede derefter til Gaarden i Torrig. Hans Stryhn havde i dette Ægteskab nogen Modgang at kæmpe med. Hans ældste Stedsøn, nævnte P. Stryhn, som var en Modsætning til ham selv saavel i hele sin Karakter som Tankesæt, havde han en Del Ubehageligheder af og maatte for at tilfredsstille ham overlade ham den ene Gaard. Derimod stod han i et hjerteligt Venskabsforhold til sin Hustrus Stedsøn, hans senere Svigerfader, Rasmus Stryhn i Torrig, med hvem han i eet og alt samstemmede saavel i Væsen og Tankegang som i alvorlig Kristendom, hvilket fremgaar af Breve fra Hans til Rasmus Stryhn, hvoraf her anføres et Par Prøver:

Kjære oprigtige Ven og Broder!

Hvad var Biskoppens Tale i Dag, min gode Rasmus, Du var ikke i Kirke, det ved jeg nok — men hans Tale var om Christi Indtøg i Jerusalem og hvorledes de mange Mennesker gjorde ham Ære og jublede, og der lød af alles Tunger: Lovet være den, som kommer i Herrens Navn; Hosanna i det Høieste — o! Hvad var det for en Ære, som de beviste — om faa Dage derefter, hvad hørtes da, o! da hørtes de fleste af den Skare, som var saa stor til at gjøre ham Ære, at raabe paa Golgata, Korsfæst, Korsfæst — o!

Saaledes er Menneskenes Ubestandighed i denne Verden, saa snart kan Menneskene forandres, naar de ikke har Tilid til Gud i deres Hjærte, saa ere de let henrevet til det Onde osv. — Saa henvendte han sig derefter til Epistelen, at vi nærmer os Evigheden Skridt for Skridt, og ingen Ting er os vigtigere end at arbejde for vor Salighed, da der nu er henrundet end et Kirkeaar, saa veed vi ikke, hvormange af os der skal gaae ind i Evigheden, inden endnu et Aar er henrunden — og han talte saa meget om Hyklerne, som fandt deres største Fornøielse i at føre andre Mennesker bag Lyset til Vildfarelse, og Gud i Himlen maa vide, hvem han mente, da han takkede Gud, at der ikke er mange her i Menigheden, men han sagde, Hykler, i hvo du er, tænk dog paa, at vi nærmer os alle vor Regnskabs store Dag og vort sidste Øieblik, da vi overgaae til og stedes for vor evige Dommer, hvor intet Hykleri hjælper eller finder Sted mere, men lad os bede som Abraham, da han bad for Sodoma og Gomora og sige: o, Herre, vi er kun Støv og Aske. Vi kan umulig bøie os saa meget, at vi jo er ringere, end vi kan udsige; vor Synd er saa stor, at der aldrig er Redning for os Elendige, uden Gud vil være os naadig for vor Herre Jesum Christum vor Frelser, som svedte den blodige Sved i Urtegaarden og blev korsfæstet for vore Synder. — O, Herre, vær med os her paa Banen, at vi maatte løbe til at kunne vinde Klenodiet og love Herren i al Evighed.

Og din Drøm, min bedste Ven, den har sat mig i en underlig Bevægelse, og Himlens Gud maa vide, hvad den skal betyde. Gud ved, om den ikke vil falde ud paa mig, — men saa vil jeg bede af mit Hjerte, hvad min Gud vil, det ske altid, hans Villie er den bedste; naar kun vi sætte vort Haab til Herren, saa har vi ingen Ting at frygte, om saa Taarerne skal løbe hede og strømmevis ned ad vore Kinder for de grumme Dyrs Skyld, som Du drømte, der vilde opsluge os.

Jeg er saa glad, min kjære Rasmus, ved Dit Venskab og synes mig ligesaa sikker som en Sømand i en god Havn, og paa min Oprigtighed skal Du heller aldrig tvivle, men med Guds Hjælp skal Du blive overbevist om, at jeg er og forbliver Din Broder. Din Drøm, Rasmus, tænker jeg

endnu paa, og mine Tanker derover er underlige. Hilsen fra din oprigtige Ven til Dig og Din kjære Kone og Børn, og Gud være med Eder alle.

Den 1. December 1816.

H. S. S. Stryhn.

Min elskelige Ven!

Da jeg saa kom hjem i Søndags Aften, saa gik jeg op i Sengekammeret, saa læste jeg i Bibelen, og saa kaldte jeg paa Peder og lod ham læse det, som staar i Pauli Epistel til de Romere i det 12. Cap. 17.—18.—19. Vers. Hvad synes Du, sagde jeg til ham; det kan jeg sige Dig, sagde han, den Hegl (d. e.: Sludder) bryder jeg mig ikke om, saadan noget gider jeg ikke hørt paa, svarte han; men saa svarte jeg ham: mon Taarerne aldrig kan komme til at trille af dine Øine for Tanken om Evigheden, og for det du foragter Religionen; saa blev han lidt stille, og der blev ikke talt mere om det, men henvendte jeg mig til det Vers i Salmebogen, som staar paa 321 og som er ogsaa meget ypperlig, min bedste Ven. Nu maa jeg til at byde god Nat og Du lade dig nøie med dette lidet. O Gud, lad os rolig byde det sidste Godnat, saa er vi lykkelige.

Din hengivne og oprigtige Ven

H. S. S. Stryhn.

E. S. Nu er vi snart akkorderet med Peder.

»Hierte kiere Ven!

Jeg kunde ikke see dig paa Møllehøien, min kiere Rasmus, i vor tit ieg saa efter dig; got kom ieg hiem — det er pregtig at gaa om Natten, naar man har Løgte. Nu skal du snart faa min Tegning at see. — Nu adies, min Ven, og lev vel til Døden, det ønskes af din oprigtige Ven og Broder — og Herren være vor Veileder paa alle vore Veie.

Bønnet, d. 21. October 1816.

H. S. S. Stryhn.

Til R. P. Stryhn i Torrig.⁷⁾

H. Stryhn havde ogsaa meget Besvær af sin Kones Sygdom. Hun var i flere Aar stadig Patient, og Sygdommen

krævede betydelige Udgifter til Læge og Medicin. Hun døde 1829^s).

Eftes sin første Hustrus Død blev han som nævnt gift med Birthe Sofie Stryhn samme Aar, og med hende levede han et lykkeligt Samliv til sin Død 5. Juni 1845. Birthe Sofie overlevede ham i 47 Aar som Enke.

Hans Stryhn var en rolig og sagtmodig Mand og en efter sin Tid meget oplyst Almuesmand. Han havde, trods en meget mangelfuld Skoleundervisning, dels ved Selvøvelse og dels ved Hjælp af og Omgang med Seminaristerne i Vesterborg (med flere af hvilke kan bevarede et vedvarende Ven-skab) bragt det til at kunne fremsætte sine Tanker paa Papiret i et klart og letfattelig Sprog og med en flydende Haandskrift, hvilket var en Sjældenhed blandt den Tids Bønder, hvoraf de fleste havde ondt nok ved at prente deres eget Navn; han var derfor saa godt som selvskreven til, efterat Kommunalloven af 13. August 1841 var udkommet, at blive valgt til Medlem af det første Sogneforstanderskab i Birket. I denne Egenskab fik han udrettet, at der paa Byvejen blev lagt Bro over Vandløbet, som skærer Vejen imellem hans og Naboejenommen, hvilket Vejstykke i Forvejen efter stærke Regnskyl eller pludselig Foraarstø kunde være ligefrem farligt at komme over.

Sammen med sin Svigerfader holdt han Avisen »Lolland-Falsters Stiftstidende« (som tilligemed »Lollands Posten« var de eneste Blade heri Stiftet), hvilket ogsaa dengang var en Sjældenhed paa Landet, som forresten da heller ikke var saa besynderligt, da der slet ingen Postgang eksisterede.

Aviser og Breve blev almindelig aflagt hos vedkommendes Købmand i nærmeste Købstad, hvor de saa kunde afhentes, naar der tilfældig kom Bud til Byen. Her var det nu saa heldigt, at Herskabet paa Pederstrup holdt privat Postmand, som modtog Post ogsaa til den nærmeste Omegn, som saa kunde afhentes der paa Gaarden 2 Gange om Ugen.

Hans Stryhn var en meget haandsnild Mand. Der var næsten ingen Gren af Træarbejde, uden at han havde Forstand derpaa og kunde efterlave det til Fuldkommenhed. Det var hans Fornøjelse at kunne vejlede sine Tjenestefolk i at bruge

de forskellige Slags Værktøj, hvormed han var rigelig forsynet som hos en professionel Haandværker og lade dem øve sig i at forfærdige de da brugelige Avlsredskaber, hvis Hovedbestanddele da bestod af Træ. Ogsaa i de lange Vin-

Peder Hansen Stryhn.

teraftener vilde han gerne, de skulde tilbringe Tiden med en eller anden nyttig Beskæftigelse. Husfliden var dengang meget mere almindelig, end den senere blev, særlig stod Kvinderne højt i den Retning. Alt i uldent og Linned i et Hus, saavel af Senge- som Gangklæder, var saa at sige uden Undtagelse hjemmelavet. Hele Vintertiden, med Undtagelse af den Tid, der gik til de nødvendige huslige Sysler, var Kvindernes stadige Plads ved Karter og Rok, ligefra de stod af Sengen om Morgen, til de lagde sig i den igen Kl. 10 om Aftenen.

Hans Stryhns eneste Rejse udenfor Stiftet var, da han, under Krigen med England 1807—14, ligesom saa mange andre herovrefra maatte køre til København med Befordring fra Hjemmet for at faa solgt lidt Korn og blive forsynet

Birthe Sofie Rasmusdatter.

med de allernødvendigste Købmandsvarer som Salt og mere, der ikke var til at opdrive i Købstæderne her.

Hans Stryhn efterlod sig ved sin Død 3 ukonfirmerede Sønner: *Peder^o*), *Søren* og *Rasmus Hansen Stryhn*; den ældste var da 13 og den yngste 7½ Aar.

Birthe Sofie Rasmussen Stryhn, eller som hun i daglig Tale kaldtes, *Sofie Stryhn*, sad altsaa, efter sin Ægtefælles Død, tilbage med disse tre Sønner, hvem hun foreløbig ikke kunde have videre Gavn af til Gaardens Drift og Bestyrelse; men hun besluttede desuagtet i Sam-

raad med sin endnu levende Fader af Hensyn til sine Sønner at forblive ugift og ofre sig alene for deres Opdragelse og Fremtid. Denne Beslutning kunde saa meget des lettere lade sig udføre, som hun selv var en meget forstandig og indsigtfuld Kvinde, der havde Overblik over alt baade ude og inde, og hun desuden havde sin Fader ved Siden at hente Raad og Hjælp hos i paakommende Tilfælde.

Sofie Stryhn opvoksede i et kærligt og kristeligt Hjem og blev sine Forældre en værdig Datter. Fra sit 7. til 14. Aar gik hun i Mageltving Skole, hvorfra hun under en dygtig Lærer Claus Brix udgik med meget gode Skolekundskaber; særlig blev hun af Læreren udmærket for sin fortrinlige Sang-

stemme. Hun havde i sine senere Aar saa mange smukke Minder at fortælle om fra denne sin Skoletid, navnlig om den Højtidelighed, der altid var over Eksaminerne i Skolen, hvor Biskop Boisen og Excellencen C. D. F. Reventlow altid var til Stede, ja, denne Bondens Ven og Velgører forsøgte ikke en eneste Eksamen paa sit Grevskabs Skoler, da han havde fuld Forstaaelse af, at om Friheden skulde bære Frugter, maatte der Oplysning til; han kunde tale saa smukt og hjerteligt til Børnene og formane dem til at blive gode og nyttige Mennesker. Hans Hilsen, naar han kom i Skolen (hvilket skete ved mange flere Lejligheder end ved Eksamen), var altid »Guds Fred, Børn«.

Som hun selv sang godt og gerne glædede sig ved andres Sang, bevarede hun denne Lyst og Interesse for Sang lige til sine gamle Dage. Hendes Fader fortalte, at han havde besluttet, paa Grund af hendes smukke Sangstemme og Interesse for Sang og Musik, at købe et Klaver og lade hende lære at spille; men ved at omtale dette til Venner og Bekendte fik han at høre, at de forstod ikke, hvor han kunde faa slige Tanker fra at lade en Bondepige lære at spille Klaver. Han opgav da Sagen. Ligesom hun af Natur var livlig og munter, kunde hun selv under de graa Haar glædes ved at deltage i de unges Leg og Munterhed.

Hun havde megen Interesse for Oplysning og god Litteratur og var i det hele godt med i, hvad der rørte sig i Tiden. Lærere og andre mere oplyste Folk var derfor altid velsete Gæster i hendes propre og hyggelige Hjem. Som et Bevis paa hendes Interesse og Sans for god og sund Oplysning kan anføres, at hun skænkede en lille Arv efter en Morbroder til sine Sønner til derfor i den enes Gaard at indrette et Forsamlingslokale til Brug ved Afholdelse af folkelige Foredrag, Koncerter og lignende, hvilket blev Forløber for det senere i Sognet byggede Forsamlingshus.

Som Sofie Stryhn var en kærlig og opofrende Moder for sine Sønner, var hun en omhyggelig og vejledende Husmoder for sit Tyende, saa hun havde altid let ved at faa ordentlige og flinke Tjenestefolk, som gerne var længe i hendes Tjeneste, da de havde Følelsen af der at have et godt Hjem,

ja, hun kunde opvise mere end eet Eksempel paa at have haft Piger i Tjeneste fra deres Konfirmation, indtil de over 30 Aar gamle blev gifte. Hun gjorde da selvfølgelig deres Bryllup.

Da Sofie Stryhn i hele sit Liv og hele sin Virksomhed arbejdede for sine Sønners Vel, fik hun selv den Glæde ved en særlig Skæbnens Tilskikkelse, at det blev hende forundt at se alle 3 Sønner som Gaardejere og Naboer samlet om sig.

Den mellemste Søn, Søren Stryhn, blev hos Moderen paa »Stryhns-Eje« og bestyrede Gaarden for hende, indtil han selv fik Gaarden i Eje.

Sofie Stryhn levede nu her hos denne Søn, hos hvem hun havde betinget sig livsvarigt Ophold og Forsørgelse. Her fra sit mangeaarige Hjem kunde hun nu saa nemt saa at sige staa i dagligt Samkvem med Børn og Børnebørn og faa Lejlighed til, hvad der altid havde været hendes Lyst og Glæde, at være dem til Nytte med Raad og Daad. »Bedstemoder«s Besøg blev altid imødeset og hilst med Glæde af gamle og unge.

Skønt noget legemlig trykket af Alderen i sine sidste Leveaar bevarede hun sine aandelige Evner usvækket indtil sin Død. Et Par Aar forinden denne skulde hun endnu have den Fornøjelse at se sin ældste Søns ældste Datter blive hendes nærmeste Naboerske i Gaarden nærmest »Stryhns-Eje«.

Sofie Stryhn døde d. 7. Juni 1892 i sit 82. Aar højagtet af alle, som kendte hende, efterladende sig et dyrebart Minde hos Børn og Børnebørn og et smukt Eksempel til Efterfølgelse.

Noter.

1) Hos Købmand Lund, Kragenæs. — 2) Ovenstaaende Beretning om Rasmus Stryhns Besøg hos Greven er gengivet i Hans Rasmusens Bog »Grev Reventlow og Bondens Frigjørelse« Pag. 118 f. — Meddelt samme af Forfatteren til disse Optegnelser. — 3) Biskoppen kunde undertiden ved sine Besøg hos Rasmus Stryhn medbringe sine Gæster, saaledes engang Sjællands Biskop, Frederik Münter, som da i et nødtørftigt Ærinde kom i en slem Forlegenhed, da Bønderne dengang ikke var saa vidt fremme, at de kendte til at have indrettet

den Slags nødvendige Aftrædelseslokaler. Højærværdigheden blev forløst ved Hjælp af en Karstol med et Bræt over. — ⁴⁾ Kirsten Rasmussen. — ⁵⁾ Engang i Følge med sine to Døtre. Rejsen derind skete med en Fejðskipper og medtog et Par Dage, Hjemrejsen foregik over Land med Dagvoñn til Nykøbing Falster, hvor de blev afhentede med Befordring fra Hjemmet. — ⁶⁾ Kirsten Rasmussen. — ⁷⁾ Det sidste Brev er skrevet i en ejendommelig Kodeskrift, som benyttedes af Rs. Stryhn og Hans Stryhn samt nogle andre Venner. — ⁸⁾ 2. August 1829 (Kinkebogen i Birket). — ⁹⁾ Forfatteren til disse Optegnelser.

Stamtavle for Slægten Stryhn (i Uddrag).

Rasmus fra Strynø (kom til Lolland ca. 1700)

Peder Rasmussen Stryhn, Gaardfæster i Vesterborg Skovhuse

Rasmus Pedersen Busk
Dalbygaarden, Birket

Peder Pedersen Stryhn (1741—1815) *Grethe Pedersen Stryhn*
„Stryhns-Eje“, Torrig g. m. *Søren Hansen (Stryhn)*
g. m. ¹⁾ *Ane Tækkemand* (1750—1831), Vesterborg
²⁾ *Kirsten Rasmussen* Skovhuse

Rasmus Pedersen Stryhn (1780—1857)
„Stryhns-Eje“, Torrig
g. m. *Maren Rasmusdatter Skafte* (1782—1860)

Birthe Sofie Rasmussen Stryhn 1811-1892) g. m. *Hans Sørensen Stryhn*
„Stryhns-Eje“, Torrig (1784—1845), som først
havde været g. m. sin
Morbroders Enke *Kir-*
sten Rasmussen

Peder Hansen Stryhn *Søren Hansen Stryhn* *Rasmus Hansen Stryhn*
Forfatteren til disse Optegnelser „Stryhns-Eje“

Da Nordjyderne var paa Lolland.

Lidt Soldater- og Slægtshistorie.

Af Holger Bernild.

Baade min Far og min Mor er ligesom jeg selv født paa Lolland, men paa mødrene Side er en Oldefar indvandret fra Nordtyskland, og en anden Oldefar var en Bondesøn fra Vendsyssel.

I min Slægt fortalte man om, hvorledes sidstnævnte havde været Soldat i syv Aar under Napoleonskrigene, og det hed sig, at det var som Soldat, han var kommet til Lolland og her havde fundet sin Hustru.

Hans Navn var *Samuel Sørensen*, og han var født 1778 i Landsbyen Snevre ved Hjørring; han nedsatte sig i *Rødby* som Bager og Avlsbruger, fik 1812 Skøde paa en Ejendom i Rødby Søndergade og døde i denne By den 23. September 1857, henimod firsindstyve Aar gammel.

Jeg har gerne villet vide, hvorledes og hvorfor denne Oldefar kom til Lolland, og dette har ført mig til nogle Studier, hvor jeg med Bistand bl. a. af cand. mag. *Jens Sølvsten*, Rigsarkivet, har faaet en Del Oplysninger frem, som jeg tror vil kunne læses med Interesse af Historisk Samfunds Medlemmer.

Om min Oldefar kan jeg da til at begynde med meddele, at han ifølge Lægdsrullerne og militære Stambøger i 1803 blev Soldat ved 3. jyske Regiments 8. Musketerkompagni. Han afsluttede sin Soldatertjeneste den 13. September 1810 efter at have tjent i 6 Aar og 11 Maaneder.

Inden jeg gaar over til at fortælle om, hvorledes Samuel Sørensen med sit Regiment førtes rundt om i det danske

Rige, skal jeg meddele lidt om Regimentets Historie gennem Uddrag af en Bog, som Kaptajn *F. N. Svane* i 1879 udgav i Aalborg i Anledning af et Garnisonsjubilæum. Bogens Undertitel er: »Det falsterske geworbene Regiment; det Aalborgske Infanterie Regiment«.

Kaptajn Svane var Kompagnichef ved 11. Bataillon, hvis Stamfader var det Falsterske Regiment, der blev oprettet ifølge kongelig Resolution af 15. Maj 1747 og fik Garnison i København.

Svane fortæller om, hvorledes Fodfolket dengang bestod af to vidtforskellige Bestanddele, nemlig de hvervede Regimenter og de nationale Regimenter. Forkærligheden for den førstnævnte Slags havde forskellige Aarsager. Det hedder herom:

»Herremændenes Fastholden ved deres personlige Interesser til Skade for Fædrelandet gjorde, at de kun nødig vilde afse Bønderne til længere Soldatertjeneste; Bonden var jo stavnsbunden og trællepligtig; han betragtedes ikke stort bedre end et Arbejdsdyr, som repræsenterede en Pengesum, der gik tabt, hvis han for længere Tid skulde ligge til Tjeneste. En anden Aarsag var vel den Forkjærlighed for det Tydske, som med Hoffet som Udgangspunkt bredte sig overalt, og hvorved de nationale Regimenter bleve trængte i Baggrunden... Regimenterne fik en stor Del af sin Rekruttilgang fra Hvervning i Tydskland, og de hvervede Regimenter vare næsten mere tydske end danske«. »Om de Hvervedes tidligere Vandel og Hæderlighed bekymrede man sig ikke stort. Regimentet fyldtes saaledes med temmelig tvivlsomme Individier, som hyppig gjorde sig skyldig i svære Forbrydelser, og Mandskabet kunde kun holdes nogenlunde i Ave ved haard Behandling og grusomme Straffe. Spidsrodsstraf brugtes meget hyppigt, og Tidsaanden og Forholdene tillode eller nødvendiggjorde Straffe som Pinebænk, Knibning med gløende Tænger og Radbrækning... Soldaterne vare slet lønnede og fik hyppig ikke Lønningen i rette Tid; de blev usselt indkvarterede hos de fattigste Borgere, som paa denne Maade søgte at gjøre sig en lille Fortjeneste«.

Det Falsterske Regiments Uniform findes beskrevet i »Vor-

stellung der sämtlichen Königlichen dänischen Armee« (Kjøbenhavn 1762) saaledes: »rød langskjødte Kjole (egentlig Frakke) med sort nedfaldende Krave, Rabatter og Ærmeopslag; de tvende sidste forsynede med brede, hvide Baand og Knapper; gult Underføer; gul lang Vest, gule snævre Knæbuxer, sorte Gamascher til op over Knæet; Livrem med Sabel; sort Lædenhalsbind; Haaret pudret og Pisk i Nakken; trekantet Hat med hvide Baandkantninger og 3 røde, smaa Kokarder«.

Tjenesten var for en Del Vagttjeneste, men Hovedøvelsen var Eksercits. Iøvrigt blev Mandskabet i stor Stil benyttet til offentlige Arbejder, saasom ved Fæstninger, Bygninger, Diger, Brolægning, Betonanlæg, Kanalanlæg, Skovhugst o.s.v.

I Kompagnierne maatte Underofficererne og nogle af Mandskabet være gifte. Da Lønningerne hyppigt ikke var tilstrækkelig til Familiens Underhold, faldt Børnene ofte paa Fattigvæsenet. Naar Regimentet drog i Felten, fulgte ofte Soldaterkonerne med og henregnedes til Trosset.

Forholdene i det Falsterske Regiment som i den øvrige Hær var, som man kan forstaa, ikke gode, men i 1785 fik Hæren en ny Organisation. Det Falsterske Regiment fik samtidig Navn af det Aalborgske Regiment, der igen i 1790 fik Navnet det 3. jydsk Infanterie Regiment. I 1803 bestod dette af 40 Officerer, 6 Læger, 91 Underofficerer, 47 Spillemand og 1500 Menige. Dets aarlige Rekruttilgang bestod af 250 Mand, som mødte i 2 Hold.

Paa det Tidspunkt skete iøvrigt et lille Fremskridt, idet man lod Nakkepiskan forsvinde og Baghaaret klippe kort. Aand og Tone blev ogsaa en anden og bedre end før.

Regimentet havde nu Garnison i Aalborg med to Kompagnier i Nibe, og det fik sit nationale Mandskab fra Aalborghus, Børglum, Seilstrup og Aastrup (senere Hjørring) Amter.

I 1803, det Aar min Oldefar indtraadte i Tjenesten, formeredes en Sikringsstyrke i Holsten, og Regimentet kom derned og laa i det Holstenske til Julen 1806. Man skulde sikre Sydgrænsen, nedenfor hvilken Kampe udkæmpedes mellem Franskmænd og Preussere, hvad der iøvrigt gav An-

ledning til en lille Fægtning mellem danske Forposter og Franskmænd, som havde betraadt dansk Territorium.

Fra Holsten rykkede 3. Jyske Regiment til Foldingbro—Skodborgeggen, senere til Fredericia, og her laa min Oldefars Kompagni indkvarteret, da Krigen med *England* brød ud.

Den 8. September 1807 fik Regimentets 1. Bataillon Ordre til at rykke til Kerteminde for derfra sammen med en anden Styrke at rykke til Sjælland, og Dagen efter fik 2. Bataillon og en Bataillon af slesvigske Infanteriregiment Ordre til at slutte sig til 1. Bataillon. Saa indløb imidlertid Meddelelsen om Københavns Kapitulation, og Styrken ved Kerteminde dirigeredes over Svendborg—Taasinge—Langeland til Lolland. Herfra rykkede Regimentet op i Sydsjælland og indkvarteredes med Staben i Præstø og 8. Musketerkompagni ved Jungshoved.

I April 1808 gik Bataillonen til Lolland med Staben i Nakskov og 8. Musketerkompagni i Rødby og Egnen Øst derfor; i Juni flyttedes til Egnen om Dannemarre. Her laa Bataillonen til Januar 1809, da der samledes en Styrke mod Sverige. Det blev imidlertid ikke til noget med en paatænkt Landgang i Skaane, og i Marts gik Bataillonen tilbage til Lolland med Staben i Nakskov og 8. Musketerkompagni omkring Ryde, hvor man blev liggende hele Aaret 1809.

I 1811 skriver Sessionsmyndighederne om Samuel Sørensen, at han er fritaget for videre Krigstjeneste og tilladt at vinde Borgerskab i Rødby ifølge Kancelliresolution af 22. September 1810.

Soldatertjenesten var slut for Samuel Sørensen, og han gik over til borgerlig Virksomhed. Han havde forlovet sig med en lollandsk Pige ved Navn Else Marie, men inden Giftermaalet drog han først tilbage til Vendsyssel. Det fortælles i Slægten, at det varede næsten et Aar, inden han kom tilbage, og Else Marie blev drillet med, at ham saa hun nok ikke mere. Men en skønne Dag meldte han sig igen hos sin Brud, og deres Hjem blev altsaa i Rødby Søndergade. Her drev han Bageri samtidig med, at han havde Jord paa Rødby Mark; han blev Ejer af forskellige Ejendomme i Rødby og regnedes efter Datidens Forhold for en velsitueret Mand.

Bageriet overtoges senere af hans Søn, min Morfar Søren Samuelsen, og som ovenfor nævnt døde han i 1857 og ligger begravet paa Rødby Kirkegaard. Hans Enke overlevede ham i mange Aar; hun døde først den 28. Februar 1882, nogle og halvfemsindstyve Aar gammel.

Paa Lolland lever endnu Efterkommere, nemlig *Samuel Samuelsen* i Nakskov (født 1859), Fru *Louise Hansen*, Rødby (født 1867), Driftsbestyrer *Valdemar Arnberg*, Maribo, samt Frøknerne *Karen* og *Ellen Hansen*, Maribo. Jeg skal sluttelig tilføje, at den 85-aarige Frimenighedspræst, Pastor *Niels Dael*, Antvorskov, er Søn af en Vendelbo, der ligesom min Oldefar om end maaske lidt senere kom som Soldat til Lolland. Niels Daels Far, Gaardejer C. A. Dael i Bjergby ved Hjørring, var født i 1791. Bedstefaderen var født i samme Landsby som min Oldefar, og da der kun var nogle faa Gaarde i Snevre, mener Niels Dael, at vi muligt er i Familie. Selv blev Niels Dael født i 1857, da hans Far var 66 Aar gammel. Faderen døde først i 1881, blev altsaa 90 Aar gammel. Soldatertjenesten synes altsaa ikke i særlig høj Grad at have taget paa de gamle Vendelboere.

Cand. theol.
Henrik Georg Clausen-Bagge. .
(1823—1853).

Af N. Clausen-Bagge.

I Skildringen af mine Bedsteforældres lollandske Præstehjem (Aarbogen 1941) er der ogsaa fortalt lidt om deres ældste Søn, den meget lovende, men tidlig afdøde Henrik Georg Clausen-Bagge. Jeg er blevet opfordret til at skrive noget mere om ham. Efter nogen Tids Forarbejde maatte jeg meddele Aarbogens Redaktion, at der vel, især ud fra gamle Breve, kunde gives et smukt lille Billede af ham og Smaabidrag til Tidens (lollandske) Historie, men at Emnet dog kunde kaldes noget spinkelt, hvorfor jeg ikke selv vilde træffe Afgørelsen. Da Opfordringen dog er blevet fornyet, følger jeg den med Glæde. Mine Kilder er mest Breve (fra og til og om ham), af hvilke der er bevaret en stor Mængde. Derimod kan der næppe nu opspores mere mundtlig Overlevering end den, jeg har fra min Fader og mine Fastre paa Sæbyholm, og et Portræt findes ikke.

Det ældste af disse Breve er næsten lige saa gammelt som han selv. Han blev nemlig født i Utterslev, hvor Faderen først var Præst, 9. Juni 1823, og Brevet — fra hans Farbroder Hans Glud Clausen i Halsted Præstegaard — er dateret 9. Juli (skal vel være: Juni). Det bringer en varm Lykønsning; Begivenheden glæder ham »usigelig«. »Give Gud, jeg maa leve og se ham som Mand eller i det mindste som Borger i Videnskabernes Rige!« Den sidste Del af Ønsket fik han opfyldt. Selv havde han ingen Sønner, men han holdt næsten som en Fader af Brodersønnen. Denne skrev efter Onklens Død i 1844: »Han har rigtignok været mig en overordentlig Farbroder lige fra lille af...« Han lignede ogsaa

Farbroderen — og vel Moderen — fuldt saa meget som Faderen ved sit livlige, meddelsomme Væsen.

Først og fremmest elskede han dog sit eget Hjem, sine Forældre og Søskende: tre Søstre og en godt 6 Aar yngre Broder. I denne Søskendeflok tog han vistnok tidlig Førerskabet. Ganske vist var en af Søstrene ældre; men hun var saa mild og tjenstvillig, at han sagde, hun var nok den, der først blev Præst. Senere blev der Fryd og Herlighed, naar Henrik i Ferierne kom hjem fra Latinskolen. Da var Familien forlængst flyttet fra Utterslev til Rubbeløkke Præstegaard i Tirsted Sogn, hvor Farfader var Præst fra 1827 til sin Død 1860. Jo mere Henrik voksede til, des mere udvidedes naturligvis ogsaa den Kreds, hvori han færdedes, og som Student bragte han nye Tanker og Interesser med sig til mange paa hele Egnen; dertil havde han stor Lyst og megen Evne.

Han gik i Vordingborgs lærde Skole; hvorfor den blev foretrukket for Nykøbings, ved jeg ikke. Den havde en vel anset Rektor i 1819—1841, J. E. Suhr; men 1846 blev Latinskolen nedlagt. Blandt dens mest kendte tidligere Elever er Digterne P. A. Heiberg og Søtoft samt Ingemanns Fader.

Fra Vordingborg-Tiden findes der 3 Breve. Et er dateret 13. Febr. 1838 og meddeler: »...jeg har faaet fri Skolegang; er det ikke rart; i Middags gik jeg hen og takkede Rektoren derfor... I Søndags løb jeg paa Skøjter til Gaabense..... Hils ... Ludvig ... at jeg har løbet til Gaabense ... Henrik«.

I et andet, af 4. December (uden Aarstal) hedder det: »Kære Moder! ... For en 14 Dages Tid siden bad en Disciple Rektoren, om de ved Komædie, Deklamation og Sange maatte underholde Byens Honoratiores en Søndag Aften. Han gav endelig ja. Først fremsatte en Discipel Molbech en dejlig Prolog, som han selv havde forfattet; derpaa deklamerede en anden Discipel noget, derpaa blev en Komædie spillet, hvori Andreas spillede med, og endelig stod nogle Disciple frem paa Teatret, hvoriblandt Henrik Clausen-Bagge var, og sang 2 Sange med 4 Stemmer; det gik udmærket, hvorfor vi fik megen Ros; vi sang først en latinsk katolsk Bøn til Kristi Moder, som er saa

nydelig, og derpaa en nydelig Sang til Rektoren, som Molbech havde digtet. Du skulde bare læse nogle af hans Digte. — Hvor jeg dog glæder mig til Ferien! — Det er dog uhyre morsomt at læse. — Vi maa skrive mange Religionsudarbejdelser; og det morer mig meget, skønt det er meget svært«. En Bog, han meget gerne vil have som Julegave, er Mynsters Betragtninger; »den er saa god til Religionsudarbejdelser«.

Den 1. Febr. 1839 kan han meddele, at hans Hovedkarakterer er saa gode, som de aldrig før har været. »I er rigtig nok gode Forældre; naar det gaar mig godt, saa glæder det eder; da det gik mig mindre godt, bar I over med mig og troede mine Forsikringer om, at jeg var flittig ...«. Om sin Skjøteløbning afgiver han en beroligende Erklæring, som vel kunde behøves: »... jeg løber kun, hvor der er sikkert; jeg tænker alt for meget paa [eder] til, at jeg kunde være uforsigtig«.

I 1840 dimitteredes han til Københavns Universitet og blev Student med Laudabilis. I 1841 tog han den saakaldte »anden Eksamen«, som var meget mere omfattende end den senere »Philosophicum«, Da jeg har hans Eksamensbevis, kan jeg oplyse, at den bestod af 2 Dele. Til 1. Del fik han (i April) 4 Laud'er og 1 Haud illaud. Til anden Del 1 Laud. præ cet. (Udmærkelse) 2 Laud'er og 1 Haud illaud. Fagene var til 1. Del Latin, Græsk, Hebraisk, Historie og lavere Matematik, til 2. Del teoretisk Filosofi, praktisk Filosofi, Fysik og højere Matematik.

Han fik en straalende Ungdomstid, rig paa Oplevelser og Tilskyndelser, netop i Studenterlivets Guldalder, da Navne som Ploug og Hostrup fik Klang, og store Ideer — Danskhed, Skandinavisme, politisk Liberalisme — optog de unges Sind. Han deltog med Liv og Sjæl i dette, ikke mindst i den skandinaviske Bevægelse (var baade i Lund, Upsala og Stockholm). Studenterbegejstringen er senere blevet spottet, fordi der fulgte for lidt Handling efter; dog var der en ægte Kærne i den, og den har været med til at bane Vej for meget, som vi nu nødigt vilde undvære.

For alt dette forsømte han ikke sit Studium; den ene Interesse holdt den anden frisk.

Det var ogsaa i høj Grad berigende og udviklende, at han kom i mange gode, ja i udmærkede Hjem. Det var ogsaa en Hjælp til at komme i et sundt Forhold til de ungdommelige Bevægelser, til en god Livsførelse og til at faa Sans for alle Dannelsesværdier, Kunst, Litteratur o. s. v. Han skriver i sine Breve ikke saa lidt om Høyen, Professor Roeds o. s. v. En Søster, Georgia Clausen-Bagge, blev dennes Elev og naaede, om ikke den store Kunst, saa dog at male smukt og indtagende.

I Professor H. N. Clausens Hjem kom han overmaade meget; Professoren var jo hans Faders Fætter og Ven (jfr. Aarbøgerne 1921, 1922 og 1941). Der kunde han altid komme »i Ligevægt«, som han skrev engang. Og (1843): »Jeg kommer meget til Clausens og Gads og kommer bestandig i et nærmere og fortroligere Forhold til dem«. Clausens omtales ofte i Brevene og i nogle Dagbogoptegnelser i smaa Kalendere. Enkelte Oplysninger er ret interessante. Der fortælles, at Professoren læste højt for Familien, en Gang »Erik og Abel«, en anden Gang Grundtvigs Oprin af Kæmpelivet. Der var altsaa ikke blot Fjendskab imellem de to Førere. I en Kalenderoptegnelse 1845 om en Universitetsfest hedder det, at »Clausen udbragte Grundtvigs Skaal og Lehmann Clausens«. Dette vil være nogle Læsere bekendt ad anden Vej.

Af de Ungdomsvenner, han fik, skal nævnes to: Poulsen (til sidst Sognepræst og Provst i Karleby paa Falster) og Lützhøft (som har været Præst i Sønderjylland og er Fader til Stiftsprovst Lützhøft i Odense). Der er bevaret Breve fra dem begge.

I et Brev fra 1842 fortæller han Forældrene om sin Læseplan. Af Forelæsningerne interesserer Martensens ham — som nok alle andre dengang — meget. Om Søndagen læser han slet intet, men gaar som Regel i Kirke. I Vartov har han i alt Fald en enkelt Gang været. Han skriver derom (i Kalenderen 1843): »Jeg fik en meget god Prædiken af Grundtvig om Fastens Betydning«. Ellers hørte han en Række andre Præster.

I et Brev, af 21. April 1843, fortælles: »I Paasken hørte

jeg udmærkede Prædikener: Mynster, Kolthoff og Tryde, den sidste 2 Gange«. I det samme Brev siges, at han kommer Clausens bestandig nærmere. Er han der til Te, gaar han gerne, naar Professoren gaar op. Kærest er dog Barndomshjemmet, og han glæder sig til Samlivet i Sommerferien.

Et Brev af 29. August 1843 begynder: »Kære Forældre! Maaske er det urimeligt af mig at skrive allerede; men naar jeg har faaet et Brev fra eder, faar jeg altid Lyst til at skrive straks«. En lille Bemærkning viser, at han har levet med i de landlige Forhold derhjemme: »Det var dog Skade med Fortunas Føl; det har rigtignok bedrøvet mig meget; jeg holdt saa meget af det lille Dyr«.

Et udateret Brev fra 1845 er særlig interessant. Der fortælles: »I Aftes var jeg til den herlige Fest, der paa Kristiania Universitets Opfordring blev fejret med alle de nordiske Universiteter; jeg har desværre ej Tid til at give nogen egentlig Beskrivelse deraf; det kunde fylde en Bog. Sangene udgjorde en lille Bog ... jeg vil kun skrive, at den gik saa udmærket, som den kunde. — Clausen og Grundtvig var inviteret som Æresgæster ... men foruden dem fandt vi næsten alt det bedste ... derefter talte Clausen og Grundtvig og derpaa flere ... Alle Talerne var udmærkede; men den bedste var dog af Ploug til Clausen og Grundtvig, der som nordiske Kæmper med hele deres Kraft var løbet mod hinanden, men som Nationalitetens Banner havde forenet som sine bedste Kæmper...«. Talen modtoges med »en uendelig Jubel«. »Clausens Tale, som fulgte derpaa, blev modtaget paa en Maade, jeg aldrig har oplevet før; da de endelig holdt op at raabe Hurra for Clausen, sagde Ploug ... og da lød Hurraerne lige saa vældigt ..., især idet Clausen rejste sig; hele Forsamlingen rejste sig derpaa stille op; hver Sætning modtoges med Hurra; Clausen begejstredes derved saaledes, at den ene Sætning blev bedre end den anden«. Umiddelbart efter saaledes at have udløst sin egen Begejstring skriver han, at nu skal alt sættes ind paa Eksamenslæsning.

Den 5. Juli 1845 blev han teologisk Kandidat med Laudabilis. Han meddelte Familien det saaledes: »Gud være lovet, at jeg kan bringe eder denne Efterretning tillige med mine

sønlige Lykønskninger til den kære Faders Fødselsdag«. Fortsættelsen viser, at Postvæsenet ikke altid var hurtigt dengang; han fortæller nemlig: »Jeg blev Kandidat i Løverdags. Jeg skrev da et langt Brev Søndag Morgen, man paa Postgaarden lovede skulde komme med Løven; men jeg fik det tilbage i Gaar; der gik ingen Post med Løven«. (!!)

»Clausen eksaminerede, da Martensen skulde prædike næste Dag; han var den eneste, hos hvem det gik mindre godt«. Ja, at eksamineres af en Slægtning (og maaske i et Fag, der plejer at være en andens) er jo ikke gunstigt.

I de to første Kandidataar dyrkede han sine allerede vakte Interesser videre og gav mange Undervisningstimer (nogle havde han vel allerede som Student).

Af et Brev fra denne Periode (7. og 8. Sept. 1846) skal en stor Del meddeles her, da det giver et godt Indtryk af ham og hans Livsførelse: »Kære Søster Georgia! Endskønt Kl. snart er 11, og jeg er temmelig træt, vil jeg dog i Aften begynde paa dette Lykønskingsbrev til dig, for at jeg desto hurtigere i Morgen kan benytte min Smule Fritid til at fortsætte. Jeg føler vel Sandheden af Ordsproget: »Natten er vor egen« i denne Tid ... .. men siden Natten er min egen, faar du heller ej mere af den. God Nat! ... — — God Morgen! Nu tager jeg fat igen, og jeg har sovet saa godt, saa jeg troede ganske vist at have drømt om dig og Rubbeløkke. Jeg skal nu i Dag forsøge, om jeg kan opskrive ligesom en Katalog med alle Navnene paa Søndagens Fornøjelser. Du maa da forsøge, om du kan bruge disse Navne ligesom Trylleformular (Galder) til at frembringe Billede af min Søndag. Først gik vi i Kirke og hørte en udmærket Prædiken af Martensen: »Saa være da det samme Sind i eder, som var i Kristo Jesu!« Han talte om de forskellige Sind, det letsindige, det tungsindige, det heftige og det dorske, viste i et meget digterisk Sprog, hvorledes disse i deres Ensidighed bliver syndige og nedbryder Livet, hvorledes ethvert af dem maatte slutte med et Klagemaal over Livet. Dernæst, hvorledes Kristi Sind var det sande lette Sind, den sande Glæde, den sande Sorg, den sande Harme og Iver (hans Tordentaaler, Uddrivelsen af Templet) og den sande Ro. Saa

være da dette Sind i eder! Hvorledes er dette muligt (Nikodemus)? Det anede alt en hedensk Vismand (Plato): Dyden er ej en Lære; den er Gudernes Gave. Vi kommer ej til Dyd, hverken ved Lære eller ved vor egen Natur, men ved Guddommens Indflydelse. Omgangen og den blotte Nærhed af en guddommeligsindet Mand hjælper os til Dyden, ligesom man i Nærheden af en behjertet og modig Mand selv bliver modig. Kristus, den guddommelige Mand, er kommet til os. — Vi beder da som Salomon om Visdom, men om endnu mere: om Kristi Sind. — Denne lille Indholdsangivelse kan dog maaske have lidt Værd ved Siden af de Prædikener, du har hørt. Nu maa jeg i Skole ..... Nu tilbage til i Søndags! I Kirken nikkede jeg til Roeds, der sad paa den gamle Plads. Joh. (d. e.: Johan Holck, hans Slægtning, senere Sognepræst paa Kristianshavn; jfr. Aarbogen 1941) og jeg havde egentlig aftalt at gaa lige fra Kirken til Fru Eckardt i Lyngby; men nu kunde han ej, da han skulde ned til Glahns Barsedaa, før Kl. 2. — Vi fulgtes alle 3 hen til Fru Hammer, hvor vi drak Kaffe. — Jeg var ej tilfreds med, at Johan først kunde gaa Kl. 2, og sagde derfor, at det ej var saa vist, at jeg saa vilde, men at jeg skulde komme til ham Kl. 2, dersom jeg vilde. — Jeg gik da til Roeds, hvor jeg blev nydeligt modtaget. Vi kom straks i Samtale om Martensens Prædiken, hvor vi gensidig hjalp hinanden til Citaterne, hun af Goethe; derfra gik vi over til at tale om Gudsdyrkelse o. s. v. Du kender jo nok vore Samtaler derom. — Netop som det gik bedst, traadte Bindsbøll ind ad Døren. — Det var just en Samtale for ham; og han greb den ret med begge Hænder; vi fik da en ualmindelig Samtale om Reformation, Katolicisme, Roskilde Kirke, Protestantisme, vor Tid (der fik paa Hovedet), Begejstring og dennes Usandhed, Middelvejens Slethed, Thorvaldsen, de 4 Figurer til Kristiansborgs Facade, Freund o. s. v. Jeg mærkede, Klokken nærmede sig stærkt til 2 og blev 2, og vilde bort; men Fru Roed sagde, at baade Bindsbøll og jeg endelig maatte blive, og vi lod begge til at have megen Lyst. — Siden kom Høyen og gjorde Visit. Der var overordentlig interessant. Bindsbøll var ganske udmærket. — Medens vi sad ved Bordet, kom

Fru Konstantin-Hansen og talte noget. — Efter Kaffen kom Tandlæge Jensen direkte fra Paris. — Kl. 5 skiltes alle ad; Roed gik op at male. — Da jeg gik, bad de mig meget at komme der oftere, og det skal jeg ej forsømme. — Jeg besluttede nu at tage til Lyngby; Kl. 5½ skulde en Omnibus gaa; men jeg var i alt for godt Humør til at ville vente og gik i det Haab at muntre mig saaledes bedst. Da jeg kom til ½-Milepælen, kom en rask Befordring med en Herre paa; jeg kom til at køre med ham lige til Lyngby, hvor jeg kom længe før Omnibussen ..... Kl. 10 gik jeg hjem med Studenterne ...« Han har aabenbart ikke kedet sig en saadan Søndag.

Han har i det hele været meget optaget. Alligevel skaffede han sig Tid til at øve en Gerning til stort Gavn for sin yngre Broder Christian.*)

Det var bestemt, at denne ikke skulde studere; han ønskede nok allerede dengang at blive Landmand. Men saa maatte han helst før den faglige Uddannelse tilegne sig saa megen Almendannelse som muligt. Da fik Henrik ordnet det saaledes, at han i længere Tid — jeg kan ikke nu faa nøje oplyst, hvor længe — skulde bo hos ham i København. Han underviste ham selv, tog ham med paa Universitetet til let fattelige Forelæsninger og søgte at give ham Kendskab til alt, hvad Hovedstaden dengang ejede af fin og god Kunst, ogsaa den dramatiske.

I et Brev, af 12. Februar 1847, hedder det: »Med Christian gaar det virkelig flinkt. Jeg kan med Sandhed sige, at jeg ej tror, at han kan være mere eller bedre beskæftiget, end han er; ellers kunde han heller ej være saa ivrig og utrætlig, som han er.« Vi faar et Indblik i Undervisningens Art ved den Oplysning: han har faaet som Opgave at bestemme en Periode af Danmarks Historie som den lykkeligste og at angive Grundene. — Ofte skriver han flere Timer om Dagen.

Det er vel nok ret sjældent, at en ældre Broder ofrer sig saa meget for en yngre. Min Fader var ham da ogsaa dybt

*) Forfatterens Fader. *Red.*

taknemmelig for denne Vejledning og Paavirkning. Den fik Betydning for hele hans paafølgende lange Liv, og da han som gammel var flyttet til København, gik han igen til visse Universitets-Forelæsninger.

Efter Københavnsopholdet skulde min Fader have den bedst mulige faglige Uddannelse. Men Landbohøjskolen eksisterede endnu ikke; Lov om den vedtoges først i 1856, og den aabnedes 1858. Han drog da til Haraldslund Landbrugsskole (ved Aarhus), hvorfra han dimitteredes i 1850. Jeg har hans Uddannelsesbevis, hvoraf fremgaar, at der var mange Fag, og at han fik Hovedkarakteren »Udmærket godt«. I 1853—1854 var han, med Understøttelse fra Landhusholdningsselskabet, i England (baade det sydlige og det nordlige) for at studere Landbruget dér; vort eget stod jo langtfra paa den Højde, der naaedes senere. I øvrigt var han Forvalter. 1861—1895 var han Forpagter af Sæbyholm ved Nakskov; han døde 1915, henved 86 Aar gammel.

Efter at have undervist sin Broder vilde Henrik gerne udvide sin egen Horisont og se sig mere om; Professor Clausen fandt ogsaa, at en ung Mand som han burde rejse ud, før han søgte ind i en fast Stilling herhjemme.

Udfærden skete derved, at han skulde være Huslærer hos den danske Gesandt i London, Grev Reventlow, og undervise hans Søn. Andre Pligter end at vejlede Drengen havde han ikke; der vilde blive megen Tid til at se sig om i den store Stad. Det saa lovende ud, og Forventningen skuffede ikke; men desværre nedbrødes Helbredet derovre, formodentlig især af Klimaet, uden at han saa, hvor alvorligt det var; man havde jo ikke det Kendskab til Tuberkulose (»Brystsyge«) og Midlerne derimod som nu.

I Efteraaret 1847 rejste han til London over Altona og Hamburg. I Altona besøgte han sin Farfaders Broder, Professor og Rektor Clausen, Lærer i Dansk ved Gymnasiet dér. Efter Ankomsten til London skrev han i sin Kalender: »Jeg beder dig, Gud i Himmelen, vær med mig, stadfæst min Gang!«

Familien Reventlow viste ham megen Venlighed, og Greven holdt af at tale med ham, ogsaa om Politik. Da han tilmed

havde Adgang til at læse »Alverdens« Aviser, fik han Indsigt i meget og Viden om adskilligt, som han — og Familien, saa vidt den fik Besked — maatte omgaas med »Diskretion«, ikke mindst i Krigstid, og han var netop i London under Treaarskrigen. Der er fra denne Periode bevaret en stor Mængde Breve fra ham, endnu flere end fra Tiden forud; men af alt dette Stof skal kun meget lidt fremdrages her — og om det udenrigspolitiske slet intet —; disse Linier skal jo kun tegne et lille Billede af ham selv med faa Strejflys over hans Tid.

Forskellen fra før i Livsførelse blev stor. Han skriver derom i et Brev af 12. Marts 1848 til sin »Kusine Grethe« (Frue paa Søllestedgaard, senere paa Søholt): »I København levede jeg jo virkelig et meget selskabeligt Liv; ikke at jeg kom i meget store og stive Selskaber; men jeg kom meget ud, til mange og højst forskellige Familier, netop paa en Maade, der var Interesse og Opmuntring i; jeg tror ellers, at ingen vidste saa godt som den gamle tro Pige, Caroline, hvor meget jeg kom ud. Og jeg satte Pris derpaa; naar jeg havde arbejdet hele Dagen, var det mig en Fornøjelse at besøge en Familie om Aftenen. Allermindst hørte jeg til de flove Uslinger, der klager over, at de kommer saa meget ud, at de altid er inviterede, at det er saa kedsommeligt o. s. v., og som dog saa intet bedre ved at foretage sig. Her er det jo ganske omvendt; jeg kommer næsten aldrig ud, medens jeg i København kun meget faa Dage ingen besøgte; nu kommer jeg sjældnere ud, end jeg dengang sad hjemme ... Men ej blot at Familieomgangen har forandret sig; men i København havde jeg saa mange Venner, som jeg daglig traf paa Universitetet o. s. v. Og i selve Beskæftigelsen var der i København saa stor Afveksling; jeg studerede selv, jeg underviste juridiske Kandidater, unge Piger af god Familie og Fattigbørn; her har jeg kun min ene Dreng; og ej blot, at jeg underviser ham; men i min Stilling er jeg jo næsten uaf-ladelig med ham ..... I København glædede jeg mig ved det selskabelige og ydre brogede Liv, fordi Forholdene gjorde det naturligt for mig; men nu glæder jeg mig ved Roen og den større Ensomhed«. Ja, et eneste Barn kan jo tage meget

vorligt og humoristisk Indhold, i »Lolland-Falsters Stiftstidende«. Jeg har derfor gennembladet Aargangene 51—53 af de 2 Aviser, i den Tanke, at han vel først er blevet dansk Journalist efter Hjemrejsen og i Præstegaardens Ro og Stillehed. Men jeg har intet fundet med hans Navns Underskrift; enten har han da ikke brugt sit eget Navn, eller han har skrevet tidligere.

Han naaede at faa udgivet en lille Bog, en fri Oversættelse af V. K. Veilødtters »Tanker over Liv, Død og Udødelighed« (København 1851). Han havde begyndt paa Arbejdet allerede før Rejsen, paa Opfordring af Grev Reventlow (Pederstrup), en Broder til Gesandten; det blev væsentlig fuldført i London. Disse »Tanker« minder om en ældre Tid; til Bogens bedste Indhold hører Vers af Klinger, Brorson, Grundtvig o. fl., tilføjede af Oversætteren.

Han vilde næppe, hvis han havde faaet Kræfter til at fortsætte, være blevet nogen Banebryder, men sikkert en ivrig og dygtig Talsmand — i Blade og vel ogsaa i Bøger — for, hvad han ansaa for Sandhed og Ret.

Men efter Hjemkomsten gik det stadig nedad. Sikkert, om end langsomt, undertiden med tilsyneladende Bedring. Han kunde, som nogle Dagbogsoptegnelser viser, nok til Tider tage Del i et og andet; til andre Tider formaaede han intet. 5. Marts 1851 skrev han: »I Gaar havde vi Soldaterselskab. Det gik fortræffeligt.« 24. Marts: »I Fredags stod Tirsted Soldatengilde og i Gaar det i Skørringe, hvor Festen begyndtes ved Gudstjenesten.«

Det er vemodigt i Dagbogen at følge den Kamp, han — med sit Mod paa Livet — maatte føre.

En Dag føler han sig aldeles »ør«, næsten »ond«; men saa lysner det igen, og han faar Kræfter. Der findes et Hæfte til en Prædikenopskrift, men kun med Indledningsbøn optegnet. — 18. Juni 51 hedder det dog, at han fik holdt en Prædiken, »hvorfor jeg ikke kan takke Gud nok«. Ja, der lægges Plan om en Københavnsrejse.

16. Juli skriver han: »Gud give mig sin Fred, som Verden ikke kan tage!« Nogle Dage senere gaar han, Forældrene

og Søstrene til Herrens Bord, og han nedskriver et Ønske om stedse mere at leve »i Jesu Navn«.

Nytaarsaften skriver han, efter en længere Sygdoms-Afbrydelse, at Gud fører ad ubegribelige Veje. »Du være hos mig og med mig, og jeg vil intet frygte! — Du være med mine kære!« »Skænker Gud mig Helbred igen, saa giver han mig mere end de fleste; men alt som det nu er, har jeg modtaget mere end de fleste«. Han har i den svære Tid modtaget »mange Beviser paa Kærlighed og Godhed af nærmeste Slægtninge og fjerneste Venner«. »Og hvor kan jeg fatte eller beskrive Plejen og Overbærenheden af alle her i Huset!« »Søstrene gav mig Juleaften Subskription paa Grundtvigs Kæmpeviser«. Magister Boisen sagde da ogsaa i Talen over ham, at han, som leder til Omvendelse og Syndernes Forladelse, kom ham nær.

Formodentlig har Smerten over at se den elskede og lovende Søn lide og hentæres bidraget meget til at nedbryde Moderens Helbred, og hun døde allerede 24. Januar 1852. Magister Boisen sagde, at det havde været svært for hende at lade ham fare udenlands; men hun gjorde det med en Selvfornægtelse, som kun Moderhjertet ejer. Under hans Sygdom blev deres Livstraad »ligesom tvundet til een«. Om-sider brast hendes Hjerte, ikke i Fortvivlelse, men i inderlig Gudhengivenhed, »fordi hun ikke kunde leve, naar den elskede døde, og fordi ogsaa det var et lifligt Lod for Moderkærligheden, naar det skulde være, da at gaa ham foran og ligesom bane ham Vej ogsaa gennem Døden, at det maatte blive ham lettere at tage sin Afsked, lettere »at sige Verden ret Farvel«.

Han overlevede hende dog i godt 1½ Aar og døde først 16. September 1853. Han bevarede endog længe Evne til at følge med, endda med fyrig Interesse (naar han ikke var alt for svag). Saaledes skriver han 18. Februar nogle indigenerede Ord om »det grundtvigske Slæng«, om Grundtvigianerne, som »ikke erkender andre for Præster eller Kristne end dem, der vil være gammeldags Lutheranere efter Grundtvigs *nymodens* Opdigtelser og Opfindelser«. Beskyldningen

minder jo noget om senere Kritik af Indre Mission. Han maa selv have følt, at Ordene er for skarpe; thi der tilføjes i Margenen, at han »med Glæde og Tak anerkender det meget smukke, der kan komme fra Grundtvig og fra nogle af hans Disciple baade i Politikken og i Religion«.

Her skal ikke gentages, hvad der i Aarbogen 1941 er fortalt om Faderens og Magister Boisens smukke Taler ved hans Jordefærd. Derimod skal der endnu meddeles lidt om det meget skønne Eftermæle, som mange Mennesker satte ham.

Benedicte Frijs kaldte ham i et Brev til Faderen »Deres dyrebare og af alle elskede Søn«, og Pastor Poulsen (senere i Karleby) skrev, at hans dødsmærkede Ven var blevet gennemstraalt af Lyset fra det høje. »Ej heller har jeg nogen Tid kendt nogen ung Mand, hvis Sjæl var mere barnlig, mere skyldfri, mindre besmittet af verdslige eller urene Tanker.«

Særlig interessant er, synes jeg, et Brev, af 25. September 1853, fra Fru Roed. Hun skriver: »De maa vide, kære Georgia, at siden jeg saa ham fra Englandsrejsen, har jeg intet Haab haft; — i det mindste ventede jeg mig kun en lidende, forkuet og lemlæstet Tilværelse for denne Ven. Jeg begreb ikke, at Holck troede paa hans Bedring i Vinter, men forstod des bedre, at den Skade, han vilde have af vor politiske Forvirring ..., og nu, da dette Budskab kom, at han havde faaet Kald og Befordring bort fra denne Jord, saa var der i vor Smerte ved Skilsmissen dog en Glæde paa hans Vegne, den, De vel ogsaa har følt. At dø ung er misundelsesværdigt, siger mange; men saa maa man ogsaa have levet saa fuldt som han og være blevet saa vel moden; saa var et kort Liv intet Brudstykke. Dette langsomme og stoppende ved Verdens Gang havde ikke længe passet til hans varme og simple (det vilde nu hedde: ligefremme helstøbte) Karakter ... Og nu, bort fra Strid, Fare, Vrøvl og Intriger, fra denne store almindelige Proces at ville alt og at formaa saa lidt og saa at komme bort med Gudhengivenhed, med barnlig Lyst til atter at træde ind i Tjenesten, hvor Guds almægtige Haand vil sætte ham — det er en dejlig Arv til os at have hans

Minde saadant! Og til det hele Billede af ham slutter sig da Erindringen om hin Tid, da vi modtog ham midt i sin herlige Ungdom, denne ædle, friske, skønne Menneskelighed, et dejligt Mønster for alle Mødre, som haaber for deres Søn; De véd, hvor uforbeholdent fuld af Tillid han gav sig hen og blev modtaget af os begge, og hvor nødig slap vi ham bort til det fremmede Land; men ... jeg gik fra ham med Haabet om atter at træffes, og at han maaske i Fremtiden vilde hjælpe mig at skaffe vor Søn en kristelig Støtte ... Livet er farefuldt, og ikke alle gaar saa uanfægtede af alt ondt igenem som han. Men det skulde nu ikke saa være«.

Man kan kalde hans Livsførelse tragisk. Det er dog nok rettere at sige, at den først betød en stor Lykke for ham selv og mange andre, dernæst en stor Velsignelse.

Noter.

Faa trykte Kilder: A. Klein: Vordingborg Købstads Hist. Vord. 1923. — Erslevs Forfatterleks. — Til H. G. C.-B.'s Minde. Mariebo 1853. — Om de 10ll.-falsterske Blade nøjagtigere Besked her end i Aarb. 1941.

Lollands sidste Haandpottemageri.

Af *Carl Petersen.*

For hened 10 Aar siden nedlagdes det sidste Haandpottemageri paa Lolland, idet min Fader, Pottemager Carl H. Th. Petersen i Juli 1933 indstillede Driften af det Haandpottemageri, som min Slægt i mere end et halvt Aarhundrede har drevet i Maribo.

Aarsagen hertil var først og fremmest Sygdom, men dertil kom ogsaa Tidernes Udvikling, der har medført, at Brugen af Lervarer er gaaet stærkt tilbage, og endelig den Omstændighed, at Fabriksdriften mere og mere gør Haandpottemageriet overflødig.

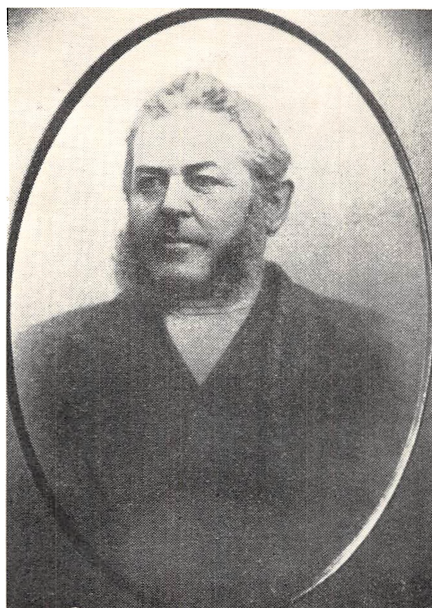
Da den Dag næppe er fjern, da Industrien helt har gjort det primitive Pottemageri til en Saga, kan det maaske have sin Interesse her at give en Skildring af det interessante Kunsthaandværk og dets Udøvere.

Pottemageriet i Maribo blev oprettet af min Farfar. Han hed *Hans Peter Petersen*, var født i København 1841 og uddannet i Pottemagerfaget i Køge og St. Hedinge, hvorefter han kom til Maribo og var Svend nogle Aar skiftevis hos Pottemagerne Siedenburg og Koretke, hvorefter han nedsatte sig som selvstændig Mester 1870. Hans første Værksted var paa Torvet (nuv. Sukkervarefabr. Pørtners Ejendom), nogle Aar senere flyttedes det dog til Hjørnet af Mellemgade og Torvegade (nuv. Chauffør A. Petersens Ejendom). Endelig i 1877 flyttedes Forretningen ned i Østergade (nuv. Trikotageh. Meyers Ejendom); her var Forholdene betydeligt større og bedre, og det er fra dette Sted, efterfølgende Beretning gives. Efter Farfars Død i 1911 overtog min Fader *Carl H. Th. Petersen* Forretningen og

videreførte denne efter samme Mønster indtil Juli 1933, da han paa Grund af Sygdom maatte indstille Driften og nedlægge Pottemageriet.

Kunsten at »lave Potter« er sikkert en af de ældste Kunstarter, Verden kender, vel nok lige saa gammel som Menneskeheden selv.

Talrige Fund i Jorden fortæller os om svundne Tidens Snilde og Opfindsomhed baade med Hensyn til Formning og Udsmykning. Og naar man tager de faa og primitive Redskaber, der stod til Raadighed, i Betragtning, maa man ofte forbavses over de skønne Ting, der er fremstillet, idet det vigtigste Redskab altid har været og stadig er Hænderne, da Formningen for Størstedelen skete ved disse, medens de faa primitive

Pottemagermester Hans Peter Petersen,
f. 10. Jan. 1841, d. 17. Jan. 1911.

Redskaber brugtes til Afpudsning af de drejede Genstande.

Den første Betingelse for at kunne fremstille gode, brugbare Lervarer var naturligvis at finde noget anvendeligt Ler, og dette var Blaaleret. Det fandtes bl. a. paa en Gaardejers Mark i Engestofte, hvor man en Gang om Aaret, i Reglen om Efteraaret, maatte opgrave dette Raamateriale. Nærmere Maribo fandtes dette Ler sikkert ikke, da man flere Steder i Omegnen havde foretaget Prøvegravninger uden at støde paa det. Det var i meget forskellige Dybder, Blaaleret blev opgravet, nogle Steder lige i Overfladen, med et tyndt Mulddække, andre Steder

krævedes der et større Gravearbejde, inden man naaede Leret. Dette var som oftest rent, men paa Steder iblandet Grus og Sten, saadant var selvfølgelig uanvendeligt. Det samme var Tilfældet, hvis der fandtes Kalkdele i Leret, da disse altid vilde være i Stand til at foretage en Spræng-

Pottemagermester Carl H. Th. Petersen,
f. 16. Februar 1871.

ning i Lertøjet under Brugen, naar dette kom i Berøring med Fugtighed, hvorved Kalkdelene altid læskede.

Naar Leret var bragt hjem i Værkstedet, blev det straks overhældt med Vand. Efter at have ligget en Dags Tid og været helt gennemtrukket, blev Leret sat i »Stak«, d. v. s. man lavede en ca. 1 m høj og 1 m bred cylinderformet Lerklump, og af denne godt sammenbankede »Stak« blev Leret med en »Lerkniv« skrællet af

i tynde Skiver, og disse, der samtidig gennemsøgte for Urenheder, blev saa trillet sammen i smaa »Baller« af ca. 10 kg Vægt. Naar hele Stakken var opskrællet, sammenbankedes Ballerne med Trækøller til ens firkantede, flade 15 cm tykke Blokke, og nu begyndte den rigtige grundige Gennemsøgning af Leret, idet Blokkene med en tynd Messingtraad blev skaaret i ganske tynde Skiver, hvorefter disse stabledes op igen ovenpaa hinanden, saa mange der kunde blive af en Blok. Det var et Arbejde, der tog sin Tid. Efter denne Findelings- og Renselsesproces var Lerblokkene klar til at gaa igennem en Valsemaskine, der bestod af to

tætsiddende Jernvalser. Denne blev i Begyndelsen trukket ved Haandkraft, senere gik man dog over til at lade en Hest overtage dette svære Arbejde. Efter Valsningen var Leret meget findelt og smidigt og omtrent klar til Fabrikation, idet der nu kun var Æltningen og den sidste Gennemsøgning tilbage. Selve Æltningen foretoges med Hænderne, om Sommeren tillige med Fødderne, efterhaanden som Fabri-

Pottemagerværkstedet som det saa ud til Nedlæggelsen 1933. I Forgrunden til venstre halvtørre Krukker færdige til „Beløbning“. Til højre Kakkellovnen med Fade til Tørring.

Fot.: M. Lundbo.

kationen skned frem ofte flere Gange om Dagen. Ved Æltningen blev Leret rullet ud i lange »Pølser«, der igen deltes i cylinderformede Stykker — »Kløse«, der varierede i Størrelse efter den bestemte Ting, der skulde frembringes, og saa var man færdig til Drejningen.

For de allerfleste, der har set det gamle Haandpottemageri, har det været en hel Oplevelse. Dette: at se en lille Klump vaadt Ler skyde i Vejret og antage Form udelukkende ved Hjælp af Hænderne og en lille Træ- eller Kobberplade til Afpudsning var for mange Mennesker næsten ufatteligt. Som Eksempel herpaa kan — fra en Rundskue-

opvisning — nævnes, at en Kone, der ikke kunde blive ked af at se paa Drejningen, i fuldt Alvor spurgte om, hvad der kom i Leret, for at det saadan kunde skyde i Vejret.

Selve Drejningen foregik paa en Skive. Det var en cirkel-

Drejning af Krukker. „Kløsene“ i Stabelen viser, hvor stor en Klump Ler der gik til en saadan Krukke.

Fot.: M. Lundbo.

rund Træ- eller Jernplade anbragt i den ene Ende af en Jernstang, der i lodret Stilling gik ned i Gulvet. Omtrent ved Gulvet var Jernstangen forsynet med en ligeledes cirkelrund, men meget større Træskive, der ved Hjælp af Benene blev sat i roterende Bevægelse. Drejeren var saaledes altid nødt til at sidde ned. For at holde hele denne Drejeskive i lodret og fast Stilling var den naturligvis afstivet med Tømmer.

Naar nu Skiven var sat i god Fart, tog Pottemageren en »Kløs« og slog denne midt paa Jernskiven, hvorefter han med begge Hænder, der først var dyppet i Vand, greb fast om Lerklumpen for at holde denne i Skivens Centrum; dette var en absolut Betingelse for den videre Udvikling. Herefter begyndte Udformningen af den Ting, man ønskede at dreje, ved Bevægelser enten med begge Hænder eller enkelte Fingre, alt efter hvad Genstanden skulde være. Ski-

Tørvekakkelovnen. I „Deserne“ ovenover Urtepotter, Bageforme og Krukker.

ven skulde under dette stadig holdes i Fart, denne varierede dog noget efter Genstandens Størrelse, idet større Ting krævede langsommere Fart paa Grund af Lerets bløde Konsistens. Men selv om Leret var meget blødt og for en ikke Fagmand ganske umuligt at holde paa Skiven, lod dette under kyndige Hænder sig let trække baade opad, udad og nedad, saalænge Skiven var i Fart. Det havde selvfølgelig sin Betydning for Tykkelsen paa de drejede Genstande, da det nærmest var en Følelsessag, og Aarenes Øvelse gav Ensartetheden. Selve Tiden, det varede at dreje en eller anden Genstand, var naturligvis afhængig af, om det var Krukker, Fade eller Vaser, man vilde fremstille, men til Eks. kan det oplyses, at en øvet Drejer nemt kunde fremstille en almindelig Urtepotte paa eet Minut.

Redskaberne, der anvendtes under Drejningen, var kun faa og meget primitive — nogle faa smaa Træ- eller Kobberplader, firkantede eller halvrunde, var det eneste, der brugtes til Formningen og Afpudsningen. Endvidere anvendtes et Stykke tynd Messingtraad til at afskære det færdigdrejede Stykke fra Skiven samt en Træstok, anbragt i en kløftet Pind til at vippe op og ned, for at holde Højden ens paa de større Ting. Iøvrigt toges saavel Højde som

Færdiglavede Planteskaale og Urtepotter klar til Brænding.

Bredde paa Øjemaal, og Øvelsen gav Ensartetheden. Hvad der eventuelt skulde være af Streger eller Tegninger, blev indridset under Drejningen med førnævnte Kobberplader eller en spids Træpind. De nydrejede Genstande blev straks forsigtigt taget fra Skiven og sat paa Brædder til Tørring. Om Sommeren blev de baaret ud i Solen til Tørring, medens de om Vinteren blev sat op i »Deserne« d. v. s. Hylder i flere Etager hele Værkstedet rundt. De var selvfølgelig hurtigt tørre om Sommeren, medens det var betydeligt senere at tørre alting paa en stor, meget bred og flad Kakkellovn om Vinteren. Der skulde megen Paapasselighed til ved begge Tørringsmaader, for at intet skulde tørre for hurtigt, hvad der kunde bevirke, at Lertøjet revnede. De fleste Lervarer skulde, naar de var halvtørre, »beløbes« (tysk be-

hobeln = tilhøvle), d. v. s. den udvendige Side og Bunden paa det enkelte Stykke blev afpudsset med et dertil bestemt Redskab. Denne Afpudsning foregik paa Skiven, da det her var lettest at faa ensartet Afskrælning under Roteringen. Naar Tørring og Afpudsning af det meste af, hvad Ovnen kunde rumme, var tilendebragt, var det raa Lertøj færdigt til at farves og glaseres. Denne Del af Arbejdet foregik i to Dele, først Farvningen, derefter Glaseringen. Naar Lervarerne efter Drejningen var tørrede til en bestemt Grad, som kun Pottemageren kunde se og føle, begyndte Farvningen. Denne maatte saaledes foregaa imellem Drejningerne.

Farvningen af Lertøjets Yderside foregik paa den Maade, at de enkelte Stykker enten blev dyppet i eller med en stor Træske overhældt med den tillavede Farve og derefter stillet til Afdrypning og Tørring. Senere kom Farvningen af Indersiden paa Krukker, Fade o. l. Disse blev saa kvart fyldt med Farven, hvorefter denne blev skyllet rundt, indtil hele Indersiden var dækket, og derefter blev Genstandene stillet til Afdrypning og Tørring. Man kunde dog ikke farve baade udvendig og indvendig samtidig, da Leret i saa Fald vilde blive opløst. Der maatte altsaa hengaa et Par Dage mellem de to Processer. Der hørte stor Øvelse til at dyppe flere Hundrede Krukker i Farven, saa de alle fik denne nøjagtig paa et lige stort Stykke, dette maatte udelukkende gøres paa Øjemaal. Alle Farvesammensætningerne blev tillavet af Pottemageren selv og var altid kun udrørt i og fortyndet med Vand. De almindeligste Farver var Rødleret og Pibeleret. Rødleret blev opgravet paa en Mark eller i egen Have, og det tørre Ler opløst i Vand og siet gennem en meget fin Silkesigte var straks klar til Brug. Pibeleret, der var af tysk Oprindelse, blev altid indkøbt borte fra. Rødleret blev mest anvendt til udvendig Farvning, men kunde ogsaa bruges til indvendig Farvning; saaledes var en stor Del Mælkefade altid rødbrune, denne Farve gav Rødleret. Pibeleret anvendtes ligeledes til baade ud- og indvendig Farvning og gav den hvide eller let gullige Tone. Foruden de her nævnte Farver brugtes selvfølgelig en Del andre, som maatte indkøbes, baade gult (Bornholmsk Lertøj), grønt,

blaat og sort, men disse Farver anvendtes for Størstedelen til Ornamenter og Udsmykning i det hele taget af forskellig Art. Farven paa de forskellige Brugsgenstande var næsten altid afhængig af, hvad det enkelte Stykke var beregnet til, og der blev ikke ændret Farve, f. Eks. skulde Krukker altid være brunrøde udvendig og hvide indeni, ligesom Smørkrukker altid var helt hvide baade ud- og indvendig, men paa Ydersiden forsynet med store blaa »Blomster«. Derimod var Syltetøjskrukker altid skrigende gule baade ud- og indvendig, men uden nogen ydre Udsmykning. En Del Lervarer var helt uden Farve, saadanne blev kun haardt tørret og brændt; det var f. Eks. Tilfældet med Urtepotter. Paasætningen af disse Farver skete først, efter at Lertøjet var behandlet enten med Rødlersfarven eller Pibeleret, altsaa ovenpaa en af disse Grundfarver, og først naar denne var tilstrækkelig tør. Fremgangsmaaden var ogsaa uhyre primitiv, idet den tillavede Farve blev fyldt i et Kohorn, der forsynet med et tilskaaret Stykke Gaasefjer gav Farven Afløb. Med dette Kohorn stod Pottemageren saa og »malede« sine Blomster e. l. Det var saaledes en meget primitiv »Pensel«, men mange smukke Ting er der dog alligevel fremstillet paa denne Maade. Almindeligvis blev flere Ting samtidig sat paa Skiven, og mens denne ganske langsomt blev kørt rundt, blev de saa paamalet bølgede Streger o. l., som man kender fra Mælkefade.

Efter at alle Farver var paasat, kom den anden og ikke uvæsentligste Del af Forskønnelsen, nemlig Glaseringen. Glasuren bestod af pulveriseret Blymønje, altsaa rød, blandet med tynd, kogt og siet Rugmelsuppe som Bindemiddel, den gav Lertøjet, efter Brændingen, et glasagtigt, skinnende Udseende. I tidligere Tider, hvor man ikke kunde købe pulveriseret Mønje, maatte Pottemagerne selv brænde Blyet til Aske og drysse dette paa Lertøjet, der i Forvejen var dypet i en Opløsning med Bindemiddel, og dette var i endnu ældre Tid Okseblod. Resultatet var selvfølgelig ogsaa derefter. Alt Lertøj, der i Forvejen havde faaet Farve, blev dypet i eller overhældt med denne ildrøde Glasur og var efter endt Tørring færdigt til at sættes i Ovnen til Brænding.

Hvor mange Stykker, der hørte til en Brænding, ahang

af Ovnens Størrelse, hjemme var Antallet omkring 2500 Stk. Selve Ovnens var anbragt umiddelbart op til Værkstedet og muret af almindelige Mursten, den var 4 Alen lang, 3 Alen bred, og største Højde var 60 Tommer, idet Ovnens havde dobbelt, hvælvet Loft. I den ene af Ovnens Endevægge foregik Fyringen igennem 3 Fyrehuller, et større i Midten og et mindre paa hver Side. Mellem Fyrstedet og det til Brænding indsatte Lertøj var en Mur gennembrudt af en Mængde Huller, ligesom hver af Ovnens Langsider var forsynet med en Kanal langs Gulvet, der ogsaa var af Mursten. Gennem disse Passager blev Ild, Røg og Varme suget igennem Ovnens af Skorstenen, der var anbragt i Ovnens modsatte Ende, hvor ogsaa Indgangen var.

Selve Ovnsætningen af alle disse mange Former for Lertøj var ogsaa noget af en Kunst og ikke noget lille Arbejde, naar man betænker, hvor mange forskellige Slags der skulde være Plads til, og at alle Ting skulde have den nødvendige Varme, men hverken mer eller mindre. At forklare, hvordan hele Ovnsætningen foregik, lader sig vanskeligt gøre, men saa meget kan siges, at alt blev stablet eller lagt tæt sammen. Fadene stilledes altid paa Højkant, det ene inden i det andet, og Krukkerne blev stablet op med Bunden i Vejret og flere mindre inden i de største. Selv om alt saaledes blev pakket tæt sammen, var der ingen Risiko for, at noget skulde undgaa at blive gennembrændt. Paa Steder, hvor der kunde være Fare for en eventuel Ødelæggelse af Lertøjet, anbragte man tidligere brændte, defekte Ting, saaledes ved Ovnens Udgang i Skorstenen, idet denne ved den store Opvarmning kunne afgive en Slags Løbesod. Naar Fyldningen af Ovnens i Løbet af 3 Dage var tilendebragt, blev Ovnens tilmuret, og saa var man klar til Brændingen. Antallet af Brændinger pr. Aar var naturligvis noget varierende, men Faderen har alene kunnet fremstille 7, medens han med Medhjælp ofte kom op paa det dobbelte Antal.

Førend Brændingen kunde foregaa, havde man ogsaa flere Dages Arbejde med Tilpasning af Brændet, der brugtes til Fyringen. Dette var i Reglen Asketræ, da det var lige anvendeligt baade grønt og tørt, men iøvrigt kunde alle Slags Træ og Kul bruges. Det var ikke Smaating, der med-

gik til saadan en Brænding, nemlig 2 Favne Brænde, skaaret og hugget til i lange, korte og tynde Stykker. Med dette fyrede man saa uafbrudt i 24 Timer fra den ene Dags tidlige Morgen indtil næste Dag, ca. hvert 20. Minut. Fra Op-tændingen og hele Dagen igennem blev der altid fyret med mindre Træstykker, nærmest secunda Kvalitet, men om Aftenen og Resten af Natten brugtes altid lange, tynde og udsøgte Stykker, der straks stod i Baal og gav den nødvendige Varme. Ind imellem Fyringerne maatte man for at skaffe Plads til nyt Ved udtage Trækullene. Disse blev baaret ud paa Jorden, slukket med Vand og senere sigtet for at anvendes om Vinteren til at tørre ved, naar Lertøjet ikke kunde komme udenfor.

Naar man tænker paa denne uafbrudte, stærke Fyring af to Mand, kan man forstaa, hvilken Varme der opstod ved denne Forbrænding, men det var heller ikke lidt, der krævedes for at faa Lertøjet blankt, omkring 11—1200 Graders Varme. Denne vigtige Proces tog sin Begyndelse, naar der var fyret saa kraftigt, at Luen stod ovenud af Skorstenen; saa først omdannede den røde Mønje sig til et blankt Panser. Efter saa stor Opvarmning maatte der selvfølgelig hengaa en tre til fire Dage, førend man kunde tænke paa at aabne for Ovnen, da en alt for hurtig Afkøling vilde bevirke, at alt sprængtes. Det var derfor helt spændende at se, hvordan alt var brændt, for under selve Brændingen var man ude af Stand til at kontrollere noget ud over, at man igennem et Par smaa Drænrør i Ovnsmuren med Glas for kunde se Ilden og enkelte Stykker Lertøj. Disse Kighuller var da ogsaa kun beregnet til at kontrollere, om der var tilstrækkeligt Fyr paa. Ved Udtagningen af Ovnen efter flere Dages langsom Afkøling var alt dog endnu saa varmt, at man maatte være forsynet med Handsker for ikke at brænde sig.

Efter Sortering og Eftersyn var der saa kun Afsætningen tilbage, og denne var ikke saa vanskelig i tidligere Tider som nu, hvor ikke blot en højere Levefod, men ogsaa selve Tidernes Udvikling, har medført, at Brugen af Lervarer er gaaet stærkt tilbage.

Fra Sprogets Verden.

Østlollandske Ord. (Fortsat*).

Af J. Jørgensen.

manaale (*manå'lə*): Ordet brugtes tidligere i Vendinger som: „det var dog Pokkers til manaale“, naar noget gik lidt kontrært eller under stor Kommers, Ballade.

manderere (*mandære'rə sæ*): manderere sig, klare sig, vejlede, hjælpe sig selv i det daglige. „Saa længe man endda kan manderere sig selv.“

mandhaftig (*mandhafðə*): et mandhaftigt Fruentimmer (Kvindfolk), kraftig, sværlemmet Kvinde med Mandfolkelader.

mandig (*mandə*): stor, velvoksen, som fører sig godt. „Han er en mandig Karl, og hun er ogsaa en mandig Pige“. Ordet bruges ogsaa om en velnæret, kraftig Hest med flot Holdning og Rejsning.

mane (*må:nə*): tvinge, besværges Aander; mane en død ned.

manerlig (*maner'lə*): medgørlig, omgængelig, skikkelig. „Det kunde sagtens gaa, naar bare Manden var lidt mere manerlig.“

mangle (*mā'lə*): glatte nyvasket Tøj ved Hjælp af Manglefjæl og Mangletræ; er nu i alt væsentlig erstattet af Rulle.

Manglefjæl (*mā'ləfə'əl - en*): Manglebræt, et glat med Haandtag (formet som en Hest) forsynet Bræt, hvormed Mangletræet (Manglestokken) med det omviklede Vadsketøj rulles frem og tilbage.

Mangleholt (*mā'ləhold - i.*): = Mangletræ og Manglestok.

Manglestok (*mā'ləsdɔg - i.*): = Mangleholt og Mangletræ.

Mangletræ (*mā'lətræ - ə*): Rundstok, hvormed Vadsketøjet vikles; jfr. Mangleholt og Manglestok.

Mangletøj (*mā'lətøj - ə*): Benævnelse paa Manglefjæl og Mangletræ tilsammen.

*) Se Aarbøgerne 1930—42 undtagen 1934.

Manke (*maŋgə, mɑ'gə - ən*): Hestens, Løvens Manke; ogsaa brugt om svært, langt Mandshaar.

mankere (*maŋke'rə*): mangle, mangle paa. Ordet er sikkert af nyere Dato og bruges kun i enkelte Forbindelser. „Hvis du kommer Søndag, skal det ikke mankere paa en Kop Kaffe og en Cigar.“

Mare (*ma'rə - i*): Maren rider ham hver Nat.

Marked (*ma'rgə - ə*): Nykøbing Sommermarked var en af Datidens store Festudflugter for Landbefolkningen. Det holdtes i to paa hinanden følgende Dage i Juli Maaned; den første Dag var beregnet for de gamle, den sidste mere for Ungdommen. Et saadant Marked afholdes endnu hvert Aar een Dag i Midten af Juli, men medens i ældre Tider Byens Torv og til Dels Gaderne var fyldt med Boder med alskens Nyttegenstande udstillede af Byens og fremmede Handlende, er dette nu saa godt som ganske ophørt. Tilbage er kun Karrusellerne og Gøglerteltene, hvori Gøglerne fremviser deres primitive Gøgl. Dog afholdes endnu paa denne Markedsdag et mer eller mindre stærkt besøgt Hestemarked.

Markedsgave (*ma'rgsgawə - ən*): Foræring, som man bringer med hjem fra Markedet til sine Venner og Kære.

Markedskærest (*ma'rgskærød - i*): Ven eller Veninde, fundet (for Dagen) paa de sædvanlige Provinsmarkeder.

Markedspenge (*ma'rgspæ:*): Penge man faar foræret f. Eks. af sin Principal eller sine Forældre til at gaa paa Markedet for og anvende der.

Marne (*ma'rnə - ən*): Øsken, Øje, Krampe. Marnen paa en Knap; Marnen paa en Dør ∘: Krampen, hvori Lukkekrogen stikkes.

Marne (*ma'rnə - ən*): Rønnebærtræet.

Mas (*ma's - ə*): bruges om noget, der er knust, slaet eller presset i smaa Stumper, kogt i Stykker o. l. „Kartoflerne er kogt ud i det bare Mas.“

masende(s) (*ma'se,ə, ma'se,ə(n)s*): vældig, voldsom. Det var dog et masende Gilde, de holdt (stort og flot). Det er masende godt Vejrr hver Dag. Han er masende(s) begærlig. Jeg morede mig noget saa masende paa Ballet. jfr. knasende, knusende.

Mask (*masg - i*): den grødlignende Masse, der bliver tilbage, naar visse Rødder, Bær og Frugter mases. Mask af Sukkerroer til Kreaturfoder; Mask af Æbler og Pærer, naar man har presset og lavet Most; Mask af det udvandede Malt ved Ølbrygningen, anvendt til Foder for Køerne.

Maskine (*masginə - ən*): Ordet bruges ogsaa om en sværtbygget Ko og om en sværlemmet, kraftig Kvinde. „Hun er en rigtig Maskine og se paa.“

Matador (*magdər - ən*): Ordet bruges om de højeste Trumfer i Rækkefølge i forskellige Kortspil, f. Eks. det i hvert Fald tidligere meget yndede Skervensel. „Jeg har 4 Matadorer“ (nl. Klør-Dame, Trumf-Syv, Spar-Dame og Klør-Knægt).

Matros (*matrows*, ældre: *matros - i*): „Først Folk og siden Matroser“ (almindelig Talemaade).

Mave (*mawə - i*): „Maven faar nok før nok end Øjnene,“ siges til Børn, der ikke forstaar at holde Maade med det, der smager dem.

mave (*mawə*): „mave sig frem“, trænge sig frem uden smaaligt Hensyn til Midlerne og Maaden, hvorpaa det sker.

Maveskind (*mawəsge, - ə*): „æd dog ikke saa meget, saa Maveskindet revner.“

Mede (*meə i*): Slæde-, Kanemedede.

Medsvoger (*məsvəwər - i*): Svoger. „De er Medsvogere“
 ɔ: Svogre. Rigsmaalets Svoger betyder derimod: Svigersøn.

Mejejærn (*mäjærn - e*): Jærnet (Leen) paa et Mejetøj.

Mejeredskab (*märesgaw - ə*): Mejetøj, Høstle med Kroge.

Mejerist (*märisd - i*): faglig uddannet Mandsperson, der i et Mejeri deltager i Fremstillingen af Smør og Ost. Ordet bruges ogsaa, hvor man mener Lederen af Mejeriet, Mejeribestyreren.

Mejetøj (*mätöj - ə*): bruges i Flæng med: Mejeredskab.

Melde (*mələ - ən*): Plantenavn. Somelde eller Svinemelde (Ukrudtsplante).

Meldyppelse (*mældøbəlsə - ən*): Dyppelse, Sovs, lavet af Mel og Mælk.

Meldyst (*mældysd - ə*): Melstøv, som sætter sig inde i Møllen.

mele (*mælə*): bestrø med Mel. „mele sin egen Kage;“ du er saa melet paa din Frakke; det er nogen underlig melede Blade, de Urter har; de Pærer er saa melede (tørre indvendig); det er saa melet (uklart) for mine Øjne.

Melgrød (*mælgør - i*): lavedes af Sigtemel og Vand, Sirup i Smørhullet.

Melklister (*mæklisdør - ə*): Klister lavet af Vand og Mel (Rugmel til Tapetsering). Ordet bruges ogsaa nedsættende om daarlig Dyppelse og Sovs.

mellemstunder (*mælmsdø,w,ər*): af og til, ved Lejlighed. „Alt det maa jeg gøre mellemstunder.“

Melodonte (*melodondə - ən*): spøgende Ord for: Melodi.

Melpap (*mælpab - ə*): daarlig Melvælling, Meldyppelse o. desl.

Menage (*mena:sjə - ən*): „det er en værre Menage (Redelighed) med dem.“

Menighed (*mē'nihe'ə - ən*): religiøst Samfund, Forsamling overhovedet, „det store Publikum“. „Jeg vilde ikke sidde og være til Grin for hele Menigheden (Forsamlingen.“)

Menneske (*mæ:sgə - ə*; Flertal: *mæ:sgən*): „du spiser ikke ret meget af et gammelt Menneske. Næ, jeg spiser slet ingen Ting“ (nl. af et gammelt Menneske).

Mente (*mændə - ən*): „husk og læg Menten til.“ „Det er et op og to i Mente,“ siges om den, hvis ene Ben er kortere end det andet, en der halter.

meragtig (*mē'ragdə*): „det smager meragtig, dette her“ ∴ smager efter mere, giver Lyst til mere af samme Slags; jfr. merlig.

Meriter (*meridør*): Forældrene maatte betale mange Penge for alle Sønnens Meriter, gale Streger af forskellig Art.

merlig (*mē'rlə*): = meragtig.

Messingstaaaltraad (*mæsi,sdø'altrə'ə*): en saakaldt sproglig Katakrese, idet Betydningen af Staaltraad er glemt og er blevet det samme som slet og ret Metaltraad.

Metaller (*metalør*): Ordet Metaller brugtes i Klink- og Kortspil blandt Skoledrenge om Knapper af højere Værdi end en almindelig Knap med Huller eller Øsken (Marne), (jfr. Dølle og Dralle), saaledes Uniformsknapper fra Marine,

Jærnbane m. m. Der skelnedes mellem en 5, 10 og 20 Metaller, alt efter Størrelse, med eller uden Krone og lignende Kendetegn.

Mette (*mædæ - æn*): Kvindenavn. Kælenavn til Faar og Ged.

Midaften (*me'awdæn - i*): Eftermiddagens Hovedmaaltid; indtoges i tidligere Tid ved 4—5 Tiden. „Vi fik en god Middaften hos Smedens forgangen.“

Middag (*medaw - i*): „Klokken er over 12, det er høj Middag“ (Middagsmaden venter). i Mids, i Middags. „Har I begyndt og sove til Mids?“

Middagsmad (*medsma - i*): „Klokken er 12, vi skal ind (og) ha' Midsmad.“

Middagsmælk (*medsmælg - æn*): Mælken, der er malket ved Middagstid, i Reglen før Kl. 12.

Middagssul (*medsøwl - æ*): saaledes kaldes enhver Kødret (ogsaa Fisk) til Middagsmaden.

Middagssøvn (*medsöjn - i*): „Vel opstaaet! har du nu faaet Mids søvnen?“

Midnat (*menad* og *menadæ - i*): „det var vist mesten Midnatte, da jeg kom hjem.“

Midsommersaften (*mesmsawdæn*): Sct. Hans Aften.

Midsommersblus (*mesmsblæs*): Sct. Hansblus.

Midsommersgilde (*mesmsjilæ - æ*): et saadant af Skolebørnene fejret, men nu forlængst ophørt Gilde, er udførligt beskrevet af Chr. Ringsing i Loll.-Falsters hist. Samfunds Aarbog, Aargang 1921.

Midtkysen (*medkysæn*, ogsaa *medkysi*): Midterflæsket. Ordet kendes endnu, men der synes kun at kunne oplyses, at det var et Stykke af Sideflæsket.

Mige (*mi'æ - i*): Tyrens Kønslem; brugtes i tørret Tilstand som „Pryglekæp“; kaldtes ogsaa: Tyremees.

mige (*mi'æ*): lade Vandet, stalde; brugt om Dyr, vel især om Heste.

Smaastykker.

Oplevelser paa Stormflodsdagen d. 13. Novbr. 1872.

I Sommeren 1869 kom en lille Københavnerpige, Sofie Lange, 12 Aar gl. ned til Sjølstofte i Errindlev Sogn, hvor hun fik Ophold hos sin Morbroder, Gaardejer Frederik Bang. Her opholdt hun sig i 11 Aar, da hun blev gift og flyttede til Falster.

1872, d. 13. Novbr., var hun Vidne til Stormflodens Hærgen der paa Stedet. Hvert Aar mindes hun denne Dag, og i sin høje Alder — hun er nu 85 Aar — har hun ofte fortalt sine Børn og andre, hvad hun saa og hørte den Dag.

Det er nu den 85-aarige Enkefru Sofie Jarløv, der meddeler Episoden fra Gaarden: Stormen begyndte d. 12. November, og Folk nærrede bange Anelser, da den i Stedet for at lægge sig tog til i Voldsomhed og Styrke. Vandet steg og steg; midt paa Natten stod den gamle Bedstefader, der boede paa Gaarden hos Fr. Bangs, op og gik ned til Stranden ved Højvandsvolden, for at se, om Vandet stod over Markerne. Saa vidt var det ikke kommet endnu.

Men lidt efter kom en gammel Husmand trækkende med sine Køer, som var vadet igennem. Alle paa Gaarden stod nu op og alarmerede Beboerne af 5—6 Bindingsværkshuse — de var oppe og sad i Spænding i Husene, hvor Vandtrykket nogle Steder havde faaet Murene til at give efter. Hvad de kunde tage med sig, blev ført op til Gaarden. Nu stod Vandet helt op til Gaarden; Dyrene: Køer, Svin og Faar blev drevet højere op i Byen. Af Heste beholdtes 2, da det var Meningen, at den gamle Bedstefader skulde køres væk. Dette protesterede han dog foreløbig mod.

Efterhaanden kom Vandet fossende ind paa Gaardspladsen, og snart strømmede det ind i Udhusene og Stuelængen. Man kom i Tanker om Gæssene, som Bang vilde frelse. Nogle lo og sagde, at de kunde da svømme. Nej, erklærede Bang, det er Fedegæs, og de er for tunge. Det viste sig, at Husbønden var den klogeste. Da man fandt Gæssene, stod de med Hovedet ovenfor Vandet og larmede. De blev taget op og reddet.

Ved Enden af Gaardens Ager laa et Hus, der tilhørte Forpagteren paa Lungholm. Manden, Konen og deres 2 Børn var kommet op paa Loftet; de havde taget deres Gaas, Faar og Gris med derop, for dem kunde Manden bære. Men galt var det jo med deres Ko, den skulde gerne reddes, og bæren op paa Loftet magtede Manden dog ikke. Men saa fandt de paa Raad: det ene Knippe Halm efter det andet blev kastet ind under Koen, der trampede op paa det og derved til sidst kom saa højt op, at den kunde hales ind paa Loftet til de andre. Godt var det; thi de malkede den og fik Tørsten slukket.

* * *

Der gik saa Bud efter Redningsbaaden, og den blev læsset af i Onkel Frederiks Gaard. Raske Mænd gik i den, og i Stormen og med største Fare for at sætte Livet til sejlede de ned over Markerne til Huset. I Læsiden blev lavet et Hul i Taget og de indespærrede befriet — dog ikke Dyrene, de blev dog senere reddet, idet Huset ikke styrtede sammen. Der kom saa Vogn fra Lungholm og hentede dem. I yderste Øjeblik blev et Par gamle Folk — en Husmand og hans Kone — reddet. De nægtede straks at forlade deres Hjem, som Gaardens Folk tvang dem til. Der var Murene vasket ud, alt sejlede rundt; heldigvis blev Stolperne staaende. Oppe paa Gaarden fik de to gamle, forkomne Mennesker lidt tørt Tøj paa og blev kørt væk. De var daarlig til at faa overtalt til at spise lidt, idet den gamle erklærede, at han havde lovet Vorherre ikke at nyde noget, før Vandet begyndte at falde! Paa Gaarden havde de ogsaa Besvær med at faa Bedstefaderen bragt væk — han vilde blive. Køretøjet med 2 Heste for — dem havde man holdt

tilbage — holdt i Gaarden, og langt om længe kom han af Sted, men det knob svært.

I de Dage skulde der lægges Tag paa en større, nyopført Gaard — den hed Saksfjed — Spærrene var rejst, men Taget ikke lagt. Folkene havde ibundet sig fast med Tove for ikke at blæse ned i den stærke Storm.

Ude ved Fælleden laa et lille, enligt Hus — uden Bindingsværk, kun lenklinet. Her reddede Beboerne, et ungt Ægtepar, sig op paa Loftet; saa styrtede Murene, og Overdelen, hvor Taget var revet af ved Stormens Magt, sejlede af Sted med de to. De sejlede saa tæt hen forbi det nyrejste Hus, at de kunde være reddet, hvis man havde haft Midler dertil — de raabte til hinanden — og snart forsvandt det unge Par i Bølgerne. Det var vistnok de eneste Mennesker der i Sognet, som satte Livet til.

Gærder var væltet, Brænde sejlede rundt, Høns var druknet — ingen større Dyr omkom der paa Stedet. Heldigvis led Sognets Jorder ved denne Lejlighed ikke større Skade, idet Vandet trak sig saa hurtigt tilbage og ikke sank i Jorden, den efterfølgende Høst var ikke saa daarlig. Det hele kom ret hurtigt — oppe i Skolerne i Errindlev og Sjelstoftø anede de længe ikke, hvor galt det var. Højvande og Storm kendte man nok fra tidligere Tid — men Stormfloden hin 13. November 1872 kan jeg aldrig glemme.

Her slutter min Svigermors Beretning. Gaarden, hun var paa som Barn og Ungmø, brændte senere og blev ikke genopført, men dens Jorder udparcelleret.

Man mærker den Dag i Dag, at Fru Sofie Jarløv — den Gang Sofie Lange — med Ungdommens friske Modtagelighed har indsuget — og bevaret — de stærke Indtryk fra hin Efteraarsdag og -nat.

V. Møller.

En Nemaaning.

Faa manne Aar sien døe Kounen paa ie Gaar i Raastee, aa Maaei giftee sej ijen kort øtter. Men dei døe Koune ku enne la dei nøy Koune vaare i Fre, men faafulte heie alle Stæer.

Naa va dæ paa dei Ti ie Præst i Raastee, dæ va saa jennemtæskiens lært. Om ha hue gaue i dei sorte Skole, ve jenne, men ha ku da bue læse aa primsine, aa ha ku bue maane aa besvære. Ham jik dæ Bu øtter, aa ha kom saa tæ Gaari ie Avten aa sa eie i Stoen, da dei nøye Koune, dæ hue vaat ue aa mælke, kom fariens ein med dei døde Koune bætter sej. Da Præsti saae de, stillee ha sej faaan Faastoe-dæren, saa Kounen enne ku komme faabi, aa bjønte aa læse, men dei døde Koune løv in aa dei aen Dær ud i Stejset, faafult aa Præsti. Tæsist kom di ud i Framsee, aa da dæ enne va noen aen Uvgæ, saa mutte Kounen bleie dær, aa Præsti maanee heie ner henne i de jenne Hørne, men da hun va komme saa lænt ner, a kun Hoe va ovenfor, saa ku Præsti enne faa heie læere ner aa mutte haale op.

Da de enne saae saa got uv aa haa Hoe sidde saan, ble dæ lavee ie Trækasse, som ble sat oer hie, aa deroer ble saa Søuleaalen sat.

Ie Avten Folkne va borte, kom Kaali aa Peien te aa snakke om de, aa di enies om aa prøie aa se, om de va sant, vad Rygte faatalte om Saen. Kaali lyttede Søuleaalen op, aa Peien skulle saa se, om Hoe sa der enaa. Aa meje redi, dæ sa Kounen aa rakte Tonge aa dom.

Chr. Ringsing.

Gamle Bonde-Vejrregler.

Naar meget det regner i Januar,
bliver Skoven tynd og Marken bar.
I Februar man helst vil se
hæftig Blæst og megen Sne.
Hvis Marts bringer Ploven til at gaa,
April faar den atter til at staa.
For April er der et heldigt Tegn,
naar den gi'r Varme og dygtig Regn.
Hvis der i Maj er køligt og vaadt,
fylder Høet og Kornet i Laden godt.
I Juni Regn og Varme dertil,
saaledes Bonden have det vil.

Naar i Juli Jacobus*) er varm og klar,
 som oftest i Julen Kulde vi har.
 Er i August den første Uge hed,
 saa varer Vinteren længe ved.
 Har September Tidsler med Hoveder store,
 et smukt Efteraar man da vil spore.
 Vil Oktober ej lade Løvet fare,
 bli'r Vintren streng, tag dig i Vare.
 Er Mortensdag i November vaad,
 vil Vinteren ikke vise sin Braad.
 Gi'r December megen Sne og Kulde,
 af Korn bliver Last og Lade fulde.

Meddelt af Enkefru Lene Olsen, Lenesgave,
 ved *Helene Strange*.

Hvad siger Nattergalen?

Saa Byg! Saa Byg!
 A' dig om, fra dig om!
 Staa stille!
 Prr.....!

(Meddelt Provst *Olivarius*, Maribo, af en gammel
 Mand i Maribo).

En Gravskrift.

Ifølge Rask: Morskabslæsning for Den Danske Almue,
 Aarg. 1839, S. 546 findes paa en Kirkegaard paa Lolland
 følgende Gravskrift:

I Jylland er jeg barnefødt
 i Verden vidt omtravet;
 i Fyen og Lolland fandt jeg Brød,
 her ligger jeg begravet!

Mon en eller anden af vore Læsere skulde vide, hvor
 denne Gravskrift findes eller fandtes?

Meddelt af Adjunkt Frk. *Gregersen*, Sønderborg.

---

*) 25. Juli, Jacobus' Dag.

Fra gamle Dage.

»I gamle Dage var der mange, der *samlede Aks*, baade Børn og Voksne. Og de stod og saa efter, naar vi var begyndt at høste og spurgte saa, om de maatte samle — og de fik ogsaa Lov, naar bare de ikke gik hen til »Hovene«. De samlede saa det hele sammen, til vi skulde tærskke. Saa kom de med det for at faa det tærsket og rensset. De kunde undertiden samle mere end een Sæk Aks om Dagen. En Sæk Aks gav en Skæppe rent Korn. Og saa købte vi det til Saa-korn — især Rug og Hvede. Det var jo rent. Nogle af dem, der samlede Aks var med til Høstgildet sammen med Høst-folkene«.

*

»Naar en *Stubgaas* vejer 11 Pund, saa er det en god Gaas. En *Stubgaas* er en Gaas, som gaar paa Stubben, naar der er høstet«.

*

»Vi kaldte det i gamle Dage »*Ny*« og »*Nær*«; det var »*Ny*«, naar det var Nymaane og »*Nær*«, naar det var ved at gaa tilbage.

(Meddelt af Julie Juul, f. 1860 d. 1941,
ved *Vict. Juul Petersen*).

*

In Memoriam.

Ved vor Meddelerske Fru *Julie Juuls* Begravelse fra Stokkemarke Kirke d. 2. Jan. 42 udtalte hendes Søn, Pastor *Vict. Juul Petersen*, *Usserød*, bl. a. følgende:

»Moder var dybt rodfæstet i gammelt lollandsk Folkesind. Støt og roligt gik hun den Vej, hun var ført ind paa i sit Barndomshjem. Hvad hun havde hørt af Lærer og Præst, det stod for hende urokkeligt fast. Stilfærdigt og ydmygt lagde hun hele sit Liv ind i Guds Vilje.«

Fra Bogverdenen.

Harald Jørgensen og Fridlev Skrubbeltrang: Det Classenske Fideicommis gennem 150 Aar.

I Anledning af 150 Aarsdagen for dets Oprettelse har Det Classenske Fideicommis udsendt et stort og pragtfuldt udstyret Mindeskrift — spredt i Teksten er der saaledes ialt 133 udmærkede Illustrationer — *Det Classenske Fideicommis gennem 150 Aar af Harald Jørgensen og Fridlev Skrubbeltrang*. Den førstnævnte Forfatter redegør for Fideicommisets almindelige Historie, delt i 3 Tidsafsnit, og kommer herunder ogsaa ind paa dets Stilling til Børneforsorgen og Asylbevægelsen, der gav sig Udslag i Oprettelsen af Institutionerne: *Karleby Børnehjem* (1863), *Corselitze Børnehjem* (1866), *Hjortebjerg Skole* (1866), *Børneasylet i Sdr. Kirkeby* (1871) og *Karleby Plejehjem* (1877). Det er dog de af Dr. phil. Fridlev Skrubbeltrang forfattede Afsnit om Godshistorien og Agerbrugsskolen paa *Næsgaard*, der har størst Interesse for vore Læsere. Vi faar herigennem god og fyldig Besked om Classens Erhvervelse af de falsterske Godser, om Opførelsen af Bygningerne paa *Carlsfeldt* (1767—71) og *Corselitze* (1775—90) og om Bøndernes Forhold før og efter Generalens Død 1792. Som bekendt havde Classen i sit Testamente udtalt Ønsket om Udskiftning paa de falsterske Godser, om Gennemførelse af Arvefæste og Fastsættelse af Hoveriet »paa den allerømmeste og lemfældigste Maade, endog mildere end Forordninger og Love foreskriver«. Forfatteren lægger ikke Skjul paa, at Virkeligheden knapt kom til at svare til Løfterne, og at Fideicommisset til Tider kunde være vanskeligere at forhandle med end mangan Herremand. Paa en udmærket Maade redegøres der for Hoveriordningen og Arvefæstetil-

budget af 1804, som Bønderne forkastede, om »Forsikringsbrevet« af 1810 og om de aarlange Stridigheder, som der til sidst gik Politik i, og som gjorde, at Tanken om Selveje først blev virkeliggjort efter 1850 (se iøvrigt herom Helene Stranges Afhandling om Folketingsmand D. N. B. Sidenius, pag. 78 ff.). — Af Bogens øvrige righoldige Stof er der Grund til at fremhæve Afsnittet om Færge- og Lods-væsen, de personalhistoriske Oplysninger i Bilag 3 samt sidst, men ikke mindst den 100 Sider store Redegørelse for Næsgaards Historie. — Det store, smukke Værk er helt igennem en Guldgrube for enhver, der interesserer sig for vor Landsdels Historie, og burde — sammen med Astrid Paludan-Müllers gode Arbejde fra 1923 »Generalmajor Classen 1725—1792« — staa i hvert eneste offentligt lolland-falstersk Bibliotek. Hvad om Fideicommisset skænkede et Eksemplar til hvert af disse?

I Tidsskriftet *Acta Philologica Scandinavica* Bd. 12 (1937—38) har den polske Stednavneforsker *Stanislaw Sawicki*, Warszawa, skrevet en Afhandling: *Über die lechitischen Ortsnamen in Süddänemark* (Om de vendiske Stednavne i Syddanmark). Forfatteren redegør indledningsvis for de forskellige Forskeres Stilling til Spørgsmaalet. Allerede for mere end 100 Aar siden forsøgte F. Hammerich i »Historiske Skizzer«, Brage og Idun II (1839) og i »Danmark i Valdemarernes Tid« I (1847) at sætte lollandske Stednavne i Forbindelse med Venderne. Den første, der foretog en grundig Undersøgelse, var imidlertid Fr. Schiern i »Historiske Studier« II (1857). Han anfører en lang Række Paralleler til de bekendte itze-Navne, som han dog i mange Tilfælde tyder vilkaarligt, og kommer til det Resultat, at alle de mistænkte lolland-falsterske (og mønske) Navne er af slavisk Oprindelse. J. Steenstrups Undersøgelser i »Venderne og de Danske før Valdemar den Stores Tid« (1900) og »De danske Stednavne« (1818) benægter vel ikke det vendiske Indslag, men advarer mod at tilskrive dette altfor stor Betydning og konkluderer sluttelig i Opfattelsen, at det er tvivlsomt, om der overhovedet findes vendiske Stednavne paa dansk Grund. Marius Kristensen var den første,

Acta Philologica Scandinavica
1937—38.

der underkastede Spørgsmaalet en filologisk Behandling. Det skete i den bekendte Afhandling »Lålands og Falsters Stednavne« i vore Aarbøger for 1921—23. Ved Omtalen af Marius Kristensens Undersøgelse begaar Sawicki dog lidt af en Tilsnigelse — eller maaske rettere Fejltagelse — idet han skriver: »Die wendische Abstammung von Korselitze wird von M. Kristensen nicht in Frage gestellt« (Korselitzes vendiske Afstamning drages af M. Kristensen ikke i Tvivl), medens Marius Kristensen i Virkeligheden hævder (Aarhøg 1921 pag. 39): »*Korselitze* er vel, som man længe har antaget, et vendisk navn, i så fald vist nu det eneste paa øen«. Sawickis Fejltagelse maa vel begrundes i manglende Kendskab til Styrken af de to Ord *vel* og *vist*, der imidlertid i denne Forbindelse er meget betegnende. Iøvrigt anfører Sawicki fuldstændig rigtigt Marius Kristensens Tvivl om de lollandske Navnes vendiske Oprindelse: »En del navne på Låland regnes med større eller mindre sandsynlighed for oprindelig vendiske« (Aarhøg 1922 pag. 35). Sawicki forbigaar heller ikke den Omstændighed, at V. Brøndal i »Danernes Navn«, Danske Studier (1920) tyder *Kramnitze* som Kramnæs, Næset med Kramboderne. Endelig omtales et Arbejde af den polske Historiker L. Koczy »Polska i Skandynawja za pierwszych Piastow« (1934), der nøje støtter sig til de af Schiern anførte Paralleler og endvidere hævder, at det vendiske Indslag paa Lølland-Falster først kan have fundet Sted efter Danskernes Indtagelse af Pommeren og Rygen.*) — Sawicki fastslaaer først ud fra en nøje Gennemgang af de paagældende Steder i Saxo, at denne Antagelse ikke kan være rigtig, men at det vendiske Indslag paa de syddanske Øer maa være foregaaet i første Halvdel af det 12. Aarh. Derefter foretager Forfatteren en meget lindgaaende filologisk Undersøgelse af alle de syddanske Stednavne, der i denne Forbindelse kan være Tale om. I denne Undersøgelse inddrager han — som noget nyt — og-

*) For en Fuldstændigheds Skyld skal der tillige anføres Lollands Historiker C. C. Haugners Stilling til Spørgsmaalet. Den er kort udtrykt i Ordene: »Med Venderne har disse Byer intet at gøre«. (Lollands Oltidsminder, 1941).

saa de gamle Marknavne fra Matriklerne 1662 og 1688, idet han iøvrigt kritisk viderefører Schierns Metode med Sammenligningen af de danske og slaviske Navne, og det maa erkendes, at det er lykkedes Forfatteren at fremføre adskillige endogsaa meget slaaende Paralleler til de særprægede lolland-falsterske og mønske Navne. — Skønt Forfatteren er yderst forsigtig med at fastslaa Resultater, mener han dog at kunne drage følgende Slutninger vedrørende itze-Navnene: *Korselitze* er det eneste sikre slaviske Stednavn paa Falster, da *Jerlitze* synes yderst tvivlsomt. *Tillitze*, *Binitze* og *Kuditze* har slaaende slaviske Paralleler. *Kramnitze* kan være Kram-næs, men sandsynligvis ligger et ældre vendisk Navn til Grund for Stednavnet. *Billitze* maa anses for tvivlsomt, da lignende Navne findes andre Steder i Landet. Med *Glukse* ved Forfatteren intet at stille op, men Muligheden for slavisk Afstamning kan ikke afvises. *Tran- nesse* kan næppe opfattes som vendisk, og om *Revise* kan intet bestemt siges.

Et pragtfuldt Værk er *M. Mackeprang: Danmarks middelalderlige Døbefonte*, udgivet af Selskabet til Udgivelse af danske Mindesmærker, der er Resultatet af en Menneskealders System med Emnet. Ifølge dette er der henved 1600 middelalderlige Fonte i Behold i Danmark, og af disse er de fleste af Granit. Paa Lolland-Falster er bevaret 62, medens 28 er af nyere Dato (Renæssance, Barok eller helt nye). Opgørelsen omfatter kun Fonte fra Landsbykirker. (Forøvrigt er alle de lolland-falsterske Købstadkirkers Fonte efterreformatoriske).

M. Mackeprang: Danmarks middelalderlige Døbefonte.

Af disse Fonte er 33 af hjemlig Oprindelse. Tallet paa de hjemlige romanske Fonte er altsaa forholdsvis ringe, og Kvaliteten er heller ikke høj, »jævn-sidede med Vendsyssels er de ubetinget de ringeste i vort Land«. De lollandske Stenmestre, som vi kender fra *Halsted*, *Ringsebølle* og *Hunseby Kirker* har altsaa aabenbart ikke været Fontehuggere. Enkelte falsterske Kirker (*Vaalse*, *Torkilstrup*, *Tingsted*, *Nr. Ørslev* og *Veggerløse*) har Fonte, der minder om de sjællandske Kirkers; men langt stærkere er dog Forbindelsen med Fyen.

30 Fonte paa Lolland-Falster (oprindelig 36 eller maaske endda flere) er af gotlandsk Oprindelse og fremstillet af Sandsten eller Kalksten fra denne Ø. Der findes her i Danmark ialt 9 højromanske Fonte, der maa tilskrives de store gotlandske Mestre. Af disse 9 Fonte findes de 2 paa Lolland-Falster — nemlig i *Løjtofte* og i *Skelby*.

Løjtoftefonten skyldes en navnløs Kunstner, som den svenske Forsker Rossvall har kaldt Magister Majestatis paa Grund af den i hans Produktion meget hyppig tilbagevendende Fremstilling af Christus i sin Herlighed (Majestatis domini). Den pragtfulde Fonts Relieffer skildrer foruden Christus paa Regnbuen Jesu Barndomshistorie. Skelbyfonten skyldes ligeledes en navnløs Mester, som Rossvall har givet Navnet Anonymus Calcarius (den navnløse Kalkstensmester). Den naar ikke i kunstnerisk Henseende op paa Siden af Løjtoftefonten, dertil er dens Menneskeskikkelser for plumpe — de ligner nærmest udstoppede Tøjdukker. Men den har skønne Enkeltheder i Fremstillingen af Christi Liv fra Fødselen til Korsfæstelsen, og den har især nogle henrivende Dyrebilleder bl. a. af et Egern.

Løjtoftefonten stammer antagelig fra Aarene omkring 1150, medens Skelbyfonten er noget yngre. Den maa antages at være fra omkring Aar 1200.

Den eneste absolut daterede middelalderlige Døbefont paa dansk Grund — bortset fra de støbte Malmfonte — er forøvrigt falstersk. Egentlig er det dog kun en Del af en Font, nemlig en i Nationalmuseet værende Fontefod fra *Sdr. Kirkeby*. Den er ved sin Indskrift dateret 1300. Antagelig har den hørt til Kirkens endnu bevarede Font.

Lis Jacobsen og Erik Moltke: Danmarks Runeindskrifter.

Foruden det store Runeværk *Danmarks Runeindskrifter* har vore to Runeforskere *Lis Jacobsen* og *Erik Moltke* nu udsendt en særdeles praktisk og billig Lommeudgave af samme Værk. Bogen bringer paa sine 152 Sider en fuldstændig Oversigt over det til Dato kendte Runemateriale. For Lollands Vedkommende er dette Runestenene fra *Til-litze, Skovlænge, Vesterborg, Tirsted, Sædinge, Taagerup* og *Bregninge* samt et Relikviegemme fra *Stokkemark*. Paa Falster kendes kun een Runesten — *Sønder Kirkeby Stenen*.

I Hans H. Fussings Doktordisputats *Herremand og Fæstebonde. Studier i dansk Landbrugshistorie omkring 1600* — et stort anlagt og vel funderet Arbejde — tegnes der os et fortrinligt Billede af dansk Storlandbrug omkring Aar 1600. Skønt Forfatteren — mærkværdigt nok — kun i forsvindende Grad henter sit Materiale fra det herregaardsrige Lolland-Falster, omtaler han dog i Forbigaaende det energiske Ægtepar *Christoffer Gøye* og *Birgitte Bølle* paa *Orebygaard*, som han nævner som Eksempel paa Storgodsejere, der personlig tog Del i Styret af deres Gods og især interesserede sig for selve Hovedgaardens Drift. Saaledes skrev Christoffer Gøye i 1567 til sin Hustru om Kvæg, han havde købt, og om, at hun skulde tage sig af Salget af Landbrugsprodukterne, medens han var i Felten; og efter Høsten gav han hende Besked om Tærskningen. Hun maatte ogsaa give ham Besked om, hvordan Olden og Korn var, ligesom han diskuterede med hende, hvornaar det var bedst at sælge Gaardens Produkter. Breve vekslet mellem Ægteparret og dets Fogeder handler ganske overvejende om deres Hovedgaardens Drift og viser ligeledes, at Herskabet har fulgt med i, hvad der foregik. Fogeden paa Orebygaard raadede saaledes 1566 Christoffer Gøye til at lade sin Skude føre Gaardens Korn til Nordtyskland. 1569 maatte Skrивeren samstedes oplyse, hvor meget Korn og Hø der var paa Gaarden, og 1571 fik den samme Mand Ordre til at sælge Mælk. (Se iøvrigt Gustav Bang: Breve til og fra Christoffer Gøye og Birgitte Bølle, 1897).

Hans H. Fussing: Herremand og Fæstebonde.

I 1928 udsendte C. C. Haugner, Lollands dygtige og utrættelige Historiker, Bogen om Rødby og Fuglse Herreds søndre Del (Lolland V).

C. C. Haugner: Maribo og Fejø Birker (Fuglse Herreds nordre Del).

Forfatteren bebudede da et følgende Bind, der skulde omfatte Maribo Købstad og Fuglse Herreds nordre Del, og som snart vilde foreligge.

Det kom imidlertid til at gaa helt anderledes. 1934—36 kom i Stedet Nakskov Købstads Historie I—III og 1937—38 Maribo Historie I—II, ubestridt C. C. Haugners Hovedværker, der vil bevare hans Navn, og som placerer ham i første Række blandt danske Lokalhistorikere.

Derefter fulgte i Fjor Lollands Oltidsminder, og saa først genoptog den flittige Forsker Arbejdet med Fuglse Herreds Historie.

Som en Forsmag paa, hvad det afsluttede Arbejde vilde bringe, er tidligere udsendt de 2 Hæfter: Stokkemark Sogn og Øerne. Nu foreligger det fuldt færdige Arbejde i en stor og statelig Bog — paa 323 Sider — *Maribo og Fejø Birker (Fuglse Herreds nordre Del)*.

Har Fuglse Herreds nordre Sogne saaledes maatte vente længe paa deres Skildring, har de nu til Gengæld faaet Sognebeskrivelser, der i enhver Henseende er mønstergyldige. Skulde man fremhæve en enkelt Skildring, maa det blive Afsnittet om *Østofte-Bandholm*, der indtil 1881 var eet Sogn og indtil 1925 een Kommune, hvorfor Forfatteren ogsaa med fuld Ret behandler de to Sogne under eet.

Yderst læseværdige er saaledes Skildringerne af Østofte Kirke med dens sjældne Kalkmalerier og Inventar, af Nørreballe Hospital og af Koleraepidemien i Bandholm 1850. (Maa det iøvrigt her være Anmelderen tilladt at gøre opmærksom paa en meningsforstyrende Trykfejl: Den kendte Læge Panum døde 1885 og ikke som anført 1861, hvad ogsaa fremgaar af det foran meddelte). Ikke mindre end 53 ypperlige Fotografier, Kort og Tegninger, vel anbragt i Teksten, illustrerer alene Afsnittet om Østofte-Bandholm.

Af Bogens øvrige Stof er der Grund til at fremhæve Skildringen af *Knuthenborg* og Knuthenborg Park samt i Afsnittet om Øerne Kapitlet Lov og Ret. Heri er bl. a. en udførlig Omtale af den i sin Tid saa stærkt drøftede Barne-mordssag fra *Fejø*.

For en Fuldstændigheds Skyld skal sluttelig anføres, at Bogen har fyldige Kildehenvisninger og et godt Navne-register.

Alt i alt har C. C. Haugner med Bogen om Maribo og Fejø Birker beriget vor Lokalhistorie med et smukt og dygtigt Arbejde, der fortjener at blive kendt i vide Kredse. Det siger sig selv, at enhver, der beskæftiger sig med Lollands Historie, bør have Bogen staaende.

Paa Grundlag af en forbløffende Mængde gennemgaaet — trykt — Kildestof og paa en charmerende og yndefuld Maade viser *Hugo Matthiessen* os i *Det gamle Land. Billeder fra Tiden før Udskiftningen* det danske Landskab for halvandet Hundrede Aar siden netop paa det Tidspunkt, da Landboreformerne satte ind og i Løbet af kort Tid helt forandrede Landets Udseende. — I vor Landsdel viser han os det uberørte Oldtidslandskab paa *Kongsnæs* ved Stubbe-købing, de skønne — men mishandlede — Skove med aabne Sletter, hvor Vildt og Kreaturer græssede, med Kæmpe-træer som Falkeegen, Adam og Baggesens Eg i *Christians-sæde Skove*, og han fortæller om de store Overdrev — eller Heder, som de kaldtes paa Lolland — stundom med døende Skov. Sluttelig viser han os de gamle Landsbyer med Tre-vangsbruget og fortæller om den Plage, Vildtet stundom kunde være, som da en rejsende ved *Vignæs* var Vidne til, hvordan en utrolig Mængde Vildgæs opsøgte Sæden for at æde og trampe den ned. — Men hvorfor skriver Forfatteren bestandig Laaland, naar han dog kalder Indbyggerne Loll-
liker?

Hugo
Matthiessen:
Det gamle
Land.

Holeby Sogns Historiker, Gaardejer *Jens Wolsing*, har i en smuk Bog, *Holeby*, der er Resultatet af et langt Livs utrætte-
lig Forskeriver, samlet en Række historiske Oplysninger om sin Hjemegn. Vi faar her en Del at vide om Sognets Gaarde — saavel de nuværende som de forsvundne — Huse, industrielle Foretagender o. m. a. Men det er dog især Per-
sonalhistorien, der interesserer Forfatteren, og paa dette Omraade er han forbavsende vel orienteret og røber en glimrende Hukommelse. Bogen, der er paa 207 Sider og forsynet med Navneregister, er udgivet af Biblioteket for Holeby og Omegn.

Jens
Wolsing:
Holeby.

Det nye smukke Tidsskrift *Danmark* er i sine Skildringer af danske Egne og Byer naaet til Lolland-Falster. Hæfterne 17—19 i 2. Aargang bringer saaledes en Række udmærkede og interessante Artikler om lolland-falsterske Emner ledsaget af en Righed af fortrinlige Billeder. Af særlig Interesse for vore Læsere nævner vi saaledes *C. M. Smidt: Lolland-Falsters middelalderlige Kirker, Vilh. Lorenzen:*

„Danmark“,
2. Aargang
Nr. 17—19.

Lolland-falsterske Herregaardstyper, Fridlev Skrubbeltang: Statsminister Christian Ditlev Reventlow, V. Thorlacius-Ussing: Pederstrup og Reventlow-Museet og Fridlev Skrubbeltang: Det Classenske Fideicommis.

Fortegnelse over Rigsdagsvalgene m. m. For den, der beskæftiger sig med vor Landsdels politiske Historie, er der fornylig fremkommet et ypperligt og let overskueligt Hjælpemiddel i et 99 Sider stort Hæfte med Titelen *Fortegnelse over Rigsdagsvalgene, Ministerierne, Rigsdagens Formænd, Medlemmerne af den grundlovgivende Rigsforsamling og af Rigsdagen 1848—1941 ved Rigsdagens Bureau*. Den omstændelige Titel angiver med tilstrækkelig Tydelighed Arten af de Oplysninger, der vil kunne hentes i Hæftet.

N. Clausen-Bagge: Grundtvigske Banebrydere. Ny Samling. Fhv. Frimenighedspræst *N. Clausen-Bagge* har udsendt en ny Samling *Grundtvigske Banebrydere*. Bogen indledes med en udmærket Skildring af den bekendte Magister *Jakob Christian Lindberg*, der 1844—1857 var Præst i *Tingsted*. Forfatteren gør rigtigt opmærksom paa, at det utvivlsomt var Lindbergs nære Tilslutning til Grundtvig, der spærrede den smukke videnskabelige Løbebane, man ellers havde spaaet ham. Medvirkende hertil var vel ogsaa hans Stridbarhed. Saaledes kom han i 1845 i Strid med den samme Aar udnævnte Biskop over Lolland-Falsters Stift *P. C. Stenersen Gad*, som Lindberg i sin Tid under Gads Præstetid i København havde angrebet paa det skarpeste. Allerede samme Aar, som Udnævnelsen havde fundet Sted, kom Biskoppen paa Visitats, og det var aabenbart, at han ikke havde glemt dette Angreb. Lindberg havde i 1843 udgivet en Samling Salmer til Husandagt »Rosenkæden«, som han anvendte ved Gudstjenesten. Dette forbød Biskoppen, og da Lindberg alligevel overtraadte Forbudet, indgav Biskoppen Klage over dette saavel som andre Forhold. Der blev nedsat en Provsteret, hvis Kendelse Lindberg imidlertid ikke vilde bøje sig for. Han førte Sagen videre og slap til sidst med en Bøde paa 100 Rdl., som vist aldrig blev betalt. Men »Rosenkæden« blev aldrig helt fjernet fra Tingsted Kirke. Langt over 60 Aar efter hans Død er der i alt Fald fundet Eksemplarer af Bogen i Kirken.

Til Trods for, at *Kaj Munks* nylig udsendte *Foraaret saa sagte kommer. Erindringer* i nogen Maade tangerer Skønlitteraturen, og til Trods for, at en 44-aarigs Erindringer vel ikke helt kan siges at være blevet Historie, skal Bogen dog nævnes her, fordi den i hvert Fald i Fremtiden vil blive en rig Kilde for vore Personalhistorikere. De første Kapitler er naturligvis helliget Slægten. Den Utryghed, man i Indledningskapitlet faar ved at læse, at Forældrene havde Bryllup i *Stokkemark* Kirke Søndag den 13. September 1896, og at Moderens »gamle Husbond, Pastor *Galschiøt*, gjorde dem til Mand og Kone« — han døde 1883! — fortager sig snart under Indtrykket af den forbavsende Hukommelse og den Sikkerhed i Personskildringen, som Forfatteren i det følgende lægger for Dagen. Det gælder ikke mindst Skildringen af Personerne omkring Barndomshjemmet i *Opager* — først og fremmest den elskelige gamle Bedstemoder Trine. Hende — og forøvrigt hele Kredsen i *Opager* — kommer man ikke udenom, naar man fremtidig vil skildre lollandsk Folkesind. Ypperlig er Skildringen af forlængst afdøde Pastor *Bachevold* i *Rubbeløkke*, og fornøjelig er Beskrivelsen af Præmielæsningen paa *Christianssæde* og Skolegangen i den gamle reventlowske *Opager Skole*. Da Præmielæsningen forlængst er ophørt, og *Opager Skole* nedlagt for mere end 35 Aar siden, er de fornøjelige Skildringer tillige Historie. Om *Nykøbing Latinskole* erklærer Forfatteren her som andetsteds i sin Produktion, at han ikke vil spille flere Ord paa den end allerhøjest nødvendigt. »Dixi. Saa har jeg talt. Og hermed være Nykøbing Latinskole, som den var i hine Aar, overgivet til glørværdig Forglemmelse«. Hvorefter Forfatteren saa paa de følgende 50 Sider fortsætter med at skildre — *Nykøbing Latinskole!*

Fuglsangs kendte Ejerinde, Fru *Bodil Neergaard*, har i Bogen *Spredte Træk af mit Liv* tegnet et smukt Billede af det Hjem, som hun og hendes i 1915 afdøde Mand, Godsejer *R. V. Neergaard*, har dannet paa *Fuglsang*, og som blev Midtpunktet for et rigt aandeligt Liv, der især prægedes af Værternes og de mange Gæsters Kærlighed til Tonekunsten. Med Glæde læser man ogsaa om Sønderskovhjemmets og de kendte Sommerlejres Tilblivelse. Sv. J.

Kaj Munk:
Foraaret
saa sagte
kommer.
Erindringer.

Bodil
Neergaard:
Spredte
Træk af mit
Liv.

Aarsberetning.

Paa Generalforsamlingen den 2. December 1942 i Maribo aflagde Formanden, Stiftamtmand Greve *F. Reventlow*, følgende Beretning for Aaret 1941—42:

Ligesom de to foregaaende Aar har Aarene 1941—42 staaet i Krigens og Dyntidens Tegn, og Trafikforholdene og andre Forhold har ogsaa vanskeliggjort vor Virksomhed.

Alligevel har vi i det forløbne Aar — Traditionen tro — afholdt to Møder, eet paa Falster og eet paa Lolland, og vi har haft den Glæde, at disse har været overordentlig vel besøgte. Dette gælder først og fremmest Mødet den 10. August 1941 i Grønsund og paa Næsgaard.

Ved Grønsund Færgegaard talte Ingeniør cand. polyt. *Axel Petri*, København, om Marie Grubbe og redegjorde for sine Bestræbelser for at fastslaa, hvor Bonnehuset har ligget — Bestræbelser, der nu er kronet med Held, hvad en Artikel i vor kommende Aarbog vil vise. Mødet fortsattes derefter i den smukke Have foran Næsgaard, hvor Forstander *N. P. Gaardmand* talte om Stedets og Egnens Historie.

Men ogsaa Mødet den 31. August paa Berritsgaard, hvor Lektor Dr. phil. *Vilh. Lorenzen* talte, var besøgt af mange Mennesker.

I Begyndelsen af Aaret udsendte vi vor 30. Aarbog, der trods de høje Trykkeripriser alligevel blev paa 10 Ark. Dermed afsluttedes 3. Række (hver Række er paa 10 Bd.) af vore Aarbøger. Til den sidst afsluttede Række har Centralbiblioteket nu udarbejdet et fyldigt Register, der vil komme Medlemmerne i Hænde sammen med Aarbogen for 1943. Som Gave fik vore Medlemmer sammen med sidste Aarbog tillige 1. og 2. Hefte af Amtsudgaven af Danmarks Riges Breve udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab.

Men alt dette har kostet mange Penge, ogsaa mere end vi egentlig havde Raad til. Det kan derfor ikke undre, at vi indtil videre har maatte skrinlægge vore Planer om Rejsning af Mindestene for historiske Begivenheder og Personer i vor Landsdel. — Alligevel har vi maattet tære af vor beskedne Formue, der egentlig var til-

tænkt bestemte Formaal. Trods en ikke ubetydelig Fremgang i Medlemstal — fra 813 til 838 — slutter Aaret alligevel med et Underskud paa 970 Kr., der er dækket af Formuen.

Uden den Række af rundelige Tilskud, som vi oppebærer fra Staten og en Række Institutioner, vilde det derfor være os ganske umuligt at opretholde vor Virksomhed i det Omfang, som sket er. Vi takker saaledes Undervisningsministeriet, Maribo Amtsråd, Det Classenske Fideicommiss, Lollands Spare- og Laanebank, Nakskov, Den lollandske Landbostands Sparekasse, Nakskov, Landbostandens Sparekasse, Nykøbing F., Landmandsbanken, Nykøbing F., Sparekassen for Nykøbing F. og Omegn samt Maribo Byråd for de meget velkomne Tilskud.

Vor Forening er tilsluttet Dansk historisk Fællesforening. Denne har afholdt Aarsmøde i Odense i Dagene 20.—22. Juni 1941 og vort Samfund var ved denne Lejlighed repræsenteret ved Viceinspektør *L. Kring*, Nykøbing F.

Vi ihentleder sluttelig Opmærksomheden paa vort Oplag af tidligere Aarbøger. De faas ved Henvendelse til Kassereren, dog er Aargangene 1913, 1915, 1916, 1917 og 1920 udsolgte.

Kassereren, Lærer *Svend Jørgensen*, fremlagde derefter det reviderede Regnskab (se omstaaende Uddrag). Saavel Beretning som Regnskab godkendtes.

Til Bestyrelsen genvalgtes Førstelærer *Fr. Hansen*, Horbellev, Redaktør *C. C. Haugner*, Nakskov, og Rektor *Willesen*, Nykøbing F. I Stedet for Sogneraadformand *H. Knudsen*, Birket, der havde frabedt sig Genvalg, nyvalgtes Sognepræst *Tage Lunn*, Birket. Revisorerne, Direktør *V. Knudsen*, Maribo, og Amtsforvalter *O. E. Sonne*, Maribo, genvalgtes.

Uddrag af *Regnskabet* for 1941—42:

<i>Indtægt:</i>	Kr. Ø.	<i>Udgift:</i>	Kr. Ø.
Fornue $\frac{1}{4}$ 1941	5067 30	Administration	978 12
Renter	189 47	Publikationer	3771 85
Tilskud	930 00	Møder	486 50
Medlemsbidrag	2920 40	Mindestene o. lign.	44 50
Salg af Aarbøger	231 41	Fornue $\frac{31}{3}$ 1942	4097 61
Indkommet ved Møder	40 00		
	<u>9378 58</u>		<u>9378 58</u>

Nye Medlemmer (indtil 1. April 1942).

Forstanderinde Frk. M. Neymann, Gunslev.	Adjunkt Frk. Flensborg, Nakskov.
Mejerist Andreas Christensen, Langesø Skole.	Kommunelærer P. Maigaard, Nakskov.
Sognepræst I. C. Roed-Jensen, Rødby.	Rektor, Dr. phil. Karl N. Book, Nakskov.
Ladelund Landbrugsskole, Brørup.	Tandlæge A. Schrøder, Stubbekøbing.
Forpagter A. Jensen, Ødegaard, Saxkjøbing.	Gaardejer V. Gerhardt, Rødby.
Professor P. Grunth, København.	Sognepræst Lindqvist, Saxkjøbing.
Bankbogholder Aage Herskind, Rødby.	Læge Sørensen, Nr. Alslev.
Kaldskapellan Johs. Nielsen, Ringsebølle.	Carl Bøteling, Bursø.
Vognmand Hans Rasmussen, Rødby.	Læge C. Noe Tang Petersen, Bellinge.
Sognepræst Tage Lunn, Birket.	Gaardejer Ove Nielsen, Taars.
Sparekassebestyrer C. Jansen, Ernindlev.	Gaardejer Gregers Petersen, Ud Stolpe.
Gaardejer Laurits Olsen, Gerringe.	Sognepræst Rørdam, Tonkildstrup.
Gaardejer Karl Danielsen, Hillested.	Maler Asger Høy, Maglebrønde.
Gaardejer Aage Pugerup, Hillested.	»Falsters Minder«, Nykøbing F.
Bankdirektør K. Seyer Hansen, Rødby.	Gaardejer Emil Jørgensen, Kildebjerg, Naarup, Fyn.
Maskinformand Kr. Jensen, Saxkjøbing.	Gaardejer Lars Bertelsen, Stødstrup.
Bibliotekar Frk. Ostenfeld, Maribo.	Gaardejer Harald Christensen, Petersminde, Juelsminde, Jylland.
Kredslæge O. Henriksen, Saxkjøbing.	Landsretssagfører Ole Blak Wested, Maribo.
Kommunelærer Ejlersen, Rørbæk.	Fisker Chr. Nielsen, Maribo.
Folketingsmand, Statsrevisor A. M. Hansen, Roskilde.	Medhjælper Poul Lintner, Sørup, Nørreballe.
Gaardejer Fr. Mikkelsen, Ringsebølle.	Valdemar Hansen, Humlebækgade 5, København.
Købmand Hjalmar Jørgensen, Rødby.	

Sted- og Personregister

Aarbøger XXI—XXX

Udarbejdet af Centralbiblioteket for Maribo Amt
Nykøbing F.

- Aagaard, D. H. (Kammerraad) XXI 63, XXVII 70
Aageby Kirke XXVII 94—97
Aalevad XXV 18, XXVII 41
Aalholm XXI 13, 24, 116, 121, 160, 204, XXII 39, XXIII 33, XXIV 24, XXVII 44
Aalholm Amt XXX 76
Aalholm Len XXVIII 87, 120 XXVIII 56
Aalstrup XXVII 102
Aarestrup, Emil XXIX 59
Aaris, Karen Sarine XXVI 95
Aarsmarksgaard XXI 71
Aastrup XXI 19, 91 XXIII 68, 70—71 XXV 101
Aastrup Kirke XXI 43, 95 XXIII 70, 71 XXV 123
Abeds Otting (Stokkemark) XXI 15
Abigael Nielsdatter (Klodskov) XXIV 115
Abildgaard, Anna (Sædlinge) XXV 113
Abrahamsen, (Lærer) Vaabensted XXV 7
Abrahamsen, f. Schou (Fru Lærer) Vaabensted XXV 14
Abrahamsen, Anton (Læge) Maribo XXV 14
Ajdelaer, Nicolaj (Landsdommer) XXI 27
Adler, Jak. Georg Chr. (Professor) XXVI 63
Adrian (Slægten) XXX 132—33
Adrian, Hans (Musiker) XXX 133
Adrian, Hans (Væggerløse) XXX 88, 90
Adrian, Jørgen (Musiker) XXX 133
Adrian, Lars, senior (Musiker) XXX 132
Adrian, Lars, junior (Musiker) XXX 133
Adrian, Lars Larsen (Musiker) XXX 132
Adrian, Peter (Musiker) XXX 133
Adrian, Peter Larsen (Musiker) XXX 132—33
Adrian, Rasmus (Musiker) XXX 133
Agenkilde (Nr. Vedby) XXI 96
Agerup XXX 20, 21
Ahlefeldt, Hans von (Kammerjunker) XXVIII 15
Ahlefeldt, Hans Adolph von (Landraad) XXVIII 25
Ahlefeldt, Ulrich Carl von (Kapitajn) XXVIII 31
Ahmann, Hans Vilh. (Arkitekt) XXIV 14
Aktiehaven (Maribo) XXIII 100, 103, 104
Albert, Greve XXVIII 61
Albrekt, Jørgen (Kalø) XXI 83
Alhildas Høj (Bønned) XXIII 70
Allers, Professor, se: Adler, Jak. Georg Chr.

II

- Allert, Peter (?) XXVI 45
 Allert, Peder (Bruntofte) XXVI 46
 Allerup, L. (Borgmester) Nykøbing F. XXX 77, 90
 Alm (Slægten) Rødby XXIV 79
 Alminde XXI 15
 Als, Peter (Portrætmaler) XXX 10—12, 19—20
 Alsbach, Laurits Jacobsen (Præst) Stubbekøbing XXIV 30
 Alslev XXI 171
 Alslev, Nørre XXI 90 XXII 18 XXIII 57, 125, 128 XXV 101 XXVII 134
 Alslev, Nørre Kirke XXI 197 XXV 91 XXVII 72—75 (Kalkmalerier) XXVIII 34, 35, 37, 38, 42
 Alslev, Sønder XXI 21 XXIII 60 XXIV 87 XXV 101 XXVII 131 XXIX 60
 Alslev, Sønder Kirke XXI 41 XXIV 5
 Alstrup XXII 15 XXIII 74
 Alterstenen (Østøfte) XXIII 134
 Amager, Tønnes Christensen (Stubbekøbing) XXIV 25
 Amages Huk (Hesnæs) XXX 51
 Ammentorp, Anders (Præst) XXIX 25
 Ancher, Peter Kofod (Provst) XXVI 87, 88
 Anchersen, Hans Peder (Filolog) XXVIII 3
 Ancker-Jensen, K. (Lærer) XXVIII 158
 Ancker-Jensen, K.: Oldtidsminder i Fiskebæk Skov. XXIII 86—95
 Ancker-Jensen, K.: Vore Forfædre befolkter Falster XXV 95—102
 Ancker-Jensen, K.: En »Rune- sten« ved Gedsergaard Strand paa Sydfalster XXVII 102—6
 Ancker-Jensen, K.: »Stenræk- kerne« i Fiskebæk Skov XXVIII 97—99
 Ancker-Jensen, K.: Gehejmekon- ferensraad Edward Tesdonpf, Ourupgaard XXIX 130—139
 Anders Sjællænder XXVIII 138
 Anders Skræder (Lidstrup) XXVI 46
 Anders Smed (Alstrup) XXIII 81
 Anders Smed (Nr. Kirkeby) XXVI 47
 Anders Væver (Tingsted) XXIV 81, 91, 92
 Andersen, (Købmand) Guldborg XXIII 79, 81
 Andersen, F. A. (Gartner) Ny- købing F. XXIII 101
 Andersen, Hans (Hunseby) XXVII 9
 Andersen, Helle (Præst) Rødby XXVII 42
 Andersen, Henrik (Musiker) Skelby XXX 139, 140
 Andersen, K. P.: Bedstefaders Erindringer fra Krigen 1864. Snedkermester Peder Ander- sens Dagbog. XXVI 115—24 XXVIII 76—84
 Andersen, Karl (Vaalse) XXVI 104
 Andersen, Laurits (Musiker) XXX 140
 Andersen, Mogens (Guldborg) XXII 13
 Andersen, Ole Chr. (Dyrlæge) Sakskøbing XXV 48
 Andersen, P. (Musiker) Fugl- sang XXX 140
 Andersen, Peder (Godsforvalter) XXX 114
 Andersen, Peder (Lommelev) XXVI 46
 Andersen, Peder (Norre) XXVI 21
 Andersen, Peder (Snedkerme- ster): Dagbog fra Krigen 1864. XXVI 115—24 XXVII 76—84
 Andersen, Peder (Særslev), se: Skov, Peder Andersen
 Andersen, Povl (Stiftsskriver) Maribo XXIII 51, 52
 Andersen, R. C. (Overlærer) Stubbekøbing XXII 44—57 XXIII 100, 103 XXVIII 83, 84, 87
 Andersen, Rasmus (Branup) XXIII 79
 Andersen, S. XXIV 73
 Andersen, S.: Cypressegaarden. XXVII 99
 Andersen-Suhr, Hs. (Flintinge) XXI 14

III

- Anderssøn, Margrethe (Stubbe-
købing) XXII 16
- Andreasen, Niels (Lærer) XXVI
133
- Andreasen, Peter (Sundeby)
XXVI 116
- Andrup, Otto (Museumsdirek-
tør) XXIII 58 XXX 1, 3
- Andrup, Otto: Portrætter af
Dronning Sofie. XXI 97—112
- Ane Per Jørgens (Holeby) XXI
186
- Ane Sofie Gottfredsdatter (Ting-
sted) XXVI 40
- Anger, Edvard Julius (Præst)
Horslunde XXV 5
- Anna, Kurfyrstinde af Sachsen
XXI 119 XXIII 133
- Anna Cathrine, Grøvinde af
Brandenburg XXI 119
- Anne Baltzersdatter (Guldborg)
XXII 13
- Anne Børre (Lillebrænde) XXIV
120, 122
- Anne Christensdatter (Stubbe-
købing) XXIV 20
- Anne Jensdatter (Ondløse) XXIV
64
- Anne Larsdatter (Hillested)
XXVII 93
- Anne Madsdatter (Lommelev)
XXIV 155
- Anne Margrethe Hansdatter
(Haulykke) XXIV 158—62
- Anne Marie (Nykøbing F.) XXX
84
- Anthon, (Kystbefalingsmand)
XXVII 13, 14, 15, 18, 19
- Anthoni in der Grentze (Guld-
smed) XXI 147
- Antonsen, Hans (Kalø) XXI 83
- Appel, F. E. (Møller) Maribo
XXVI 72, 82
- Appel, Fred. Chr. (Møller, se-
nior) Maribo XXVI 86
- Appel, J. (Købmand) Maribo
XXVI 93
- Archimbald (pavelig Nuntius)
XXIV 25
- Arentfeldt, Anne Sophie XXI
152, 160
- Arentz, Anna Schelderup XXX
14
- Arninge XXI 15 XXVII 123
- Arninge Kirke XXI 186, XXVII
12, 21, 114
- Arnkiel, Hans Anton Klinge
(Færgemand) Gaabense XXI
63—64, XXVII 68—71
- Arnkiel, Hans Michael (Fæрге-
mand) Gaabense XXI 60—63,
XXIII 18, XXVII 68
- Arnkiel, Thora (Gaabense)
XXVII 70
- Arnkiel, Ultima Beate (Gaaben-
se) XXVII 69, 70
- Arnoldus (Gedesby) XXIII 66—
67
- Arntzen, H. P. (Snedkemester)
XXVIII 86
- Arup, Erik (Historiker) XXX
95, 97
- Asgunne XXIII 130
- Askø XXI 15, 17, 22, 23, 28, 71,
XXVI 11 XXVIII 22
- Aspern, Matthias von (Kancelli-
raad, Livlæge) XXVIII 16
- Asschenfeldt-Hansen, C. (Præst)
XXI 205—6
- August, Kurfyrste af Sachsen
XXI 46
- Augusta (Prinsesse) XXI 104,
111, 114
- Avernakke (Fejøl) XXI 195
- Avnede XXI 17
- Avnede Kirke XXVII 12
- Avnede Strand XXI 186
- B**ache, (Farversvend) Kalund-
borg XXX 79
- Badhevold, Kristian Jul. Alex.
(Præst) XXIX 25
- Bagge, Severin (Præst) XXIX
12
- Bagge, Søren Christensen
(Præst) XXIX 11
- Balle, Nic. Ed. (Biskop) XXI
204
- Balloni, g. m. Caspar B. (Ny-
købing F.) XXIX 93—94
- Balloni, Caspar (Manufaktur-
handler) Nykøbing F. XXIX
76, 77, 93
- Bandholm XXI 188 XXV 143
XXVII 10
- Bang, Herman (Fonfatter) XXV
140
- Bang, Gustav (Historiker) XXI
66
- Bang, P. G. (Professor) XXV
133

IV

- Bangs Have (Maribo) XXIII 96, 100
 Bannerup XXIII 126
 Barbra Olufsdatter, se: Christoffersen, Barbra Olufsdatter
 Barbrend, Frue til Berritsgaard XXI 72
 Bardenfleth, Johann Friedrich von (Generaløjtnant) XXVIII 11
 Barfod, Aage (Departementschef) XXV 14
 Barfod, Anna (Vaabensted) XXV 9
 Barfod, Benjamin (Præst) XXV 8, 9, 11
 Barfod, Frederik (Historiker, Politiker) XXV 1 XXVI 95 XXX 34, 42
 Barfod, Hans Peter (Dr. med.) XXV 14
 Barfod, Hans Peter (Hospitalforstander) XXV 14
 Barfod, Hans Peter (Provst) XXV 1, 14 XXIX 30
 Barfod, Immanuel (Provst) XXV 1—14, XXX 159
 Barfod, Johanne Thomsen (Vaabensted) XXV 1, 5, 8—9
 Barfod, Kr. (Præst) XXV 13
 Barfod, Olaf O. (Boghandler) XXV 14
 Barfod, Viggo (Forfatter) XXV 14
 Barnehøj (Ildstrup) XXI 90
 Barnehøj (Kalø) XXVIII 47
 Barnehøj (Maglebrænde) XXI 89
 Barnehøj (Skelby) XXIII 66
 Barnehøj (Øverup) XXI 89
 Barnekow, Johan XXI 118
 Barstorff, P. (Lensmand) XXVIII 50
 Bartholin, Thomas (Antikvar) XXV 127
 Bartholin-Eichel, Caspar (Forpagter) Nielstrup XXV 7, 10
 Bauck (Slægten) Rødby XXIV 79
 Bavnehøj (Gedsergaard) XXI 89
 Bavnehøj (Skelby) XXIII 66
 Bavnehøj (Taars) XXVIII 45
 Bavnehøj (Vaalse) XXI 89, 94
 Bay, Axel (Dampmøller) Nakskov XXIII 106
 Bech, Andreas Lorentzen (Apoteker) Kalundborg XXX 79
 Bedmann, Axel (Præst) Vindeby XXIII 136
 Beck, (Major af Landmilitsen) Nykøbing F. XXVIII 17
 Becker, Johan Nikolaus (Læge) Nakskov XXV 40, 41
 Beckett, Francis (Kunsthistoriker) XXI 31 XXIII 132 XXIV 50 XXVII 28 XXX 2
 Beckmann, Peter (Færgemand) Gaabense XXI 47
 Beldenak, Jens Andersen (Biskop) Odense XXIII 83 XXVII 86, 87
 Belling, Rasmus (Ønslev) XXVI 44
 Bellinge XXI 210 XXIII 126 XXIV 143 XXVII 132
 Bendsen, A. H. (Lærer) XXVIII 157
 Bendtsen, Anders (Nykøbing F.) XXV 88
 Bendtsen, Knud (Nykøbing F.) XXV 86—87
 Bengtsson, Sophus XXVIII 56
 Bente (Nykøbing F.) XXIV 117
 Bentofte (Taars) XXVIII 46, 60
 Bentsen, Jørgen (Ønslev) XXVI 47, 50
 Benzon (Slægten) Stubbekøbing XXIV 30, 35
 Benzon, A. N. (Apoteker) København XXIV 35
 Benzon, B. (Konsul) Stubbekøbing XXIII 12
 Benzon, C. B. (Konsul) Stubbekøbing XXIV 35 XXVI 99 XXVIII 80, 90, 93
 Benzon, C. N. (Byfoged) Stubbekøbing XXIV 30, 35
 Benzon, E. C. (Skibsbygger) Nykøbing F. XXIII 24 XXVI 99
 Benzon, Edvard (Købmand, Konsul) Nykøbing F. XXIII 101, XXIX 73
 Benzon, Lorenz Jacob (Agent) Stubbekøbing XXIII 14, 16 XXIV 21, 22, 28, 29, XXV 26, 27, 28, 30 XXVIII 94, 95
 Berg, Christen (Politiker) XXVI 100 XXVIII 106, 107
 Berg, F. (Landinspektør) XXV 31

V

- Berg, Fr. (Stubbekøbing) XXX 101
- Berg, R.: Omkring Kalkmalerierne i Nr. Alslev og Tingsted Kirker. Nr. Alslev Kirke: XXVII 72—75. Tingsted Kirke: XXVIII 34—44
- Bergenhøffer, Peter (Præst) Maribo XXII 59—60 XXVI 69, 81, 88, 89, 93 XXIX 23
- Berggreen, H. (Boghandler) Nykøbing F. XXVI 93, 96
- Bernstorff, Andreas Gottlieb XXVIII 7
- Bernstorff, J. H. E. (Udenrigsminister) XXV 127 XXVIII 7, 8, 27, 72
- Berntsen, Klaus (Politiker) XXV 140
- Berntsen, Rasmus (Holeby) XXVIII 135
- Berrit XXVIII 45, 50, 61, 66
- Berritsgaard XXI 72 XXVIII 46, 47, 50, 52, 54, 57, 58, 61, 66—73, 75, 77 XXX 155
- Berthelsen, (Degn) Maribo XXII 59
- Berthelsen, Hans (Virket) XXVI 45
- Berthelsen, Ole (Stødstrup) XXVI 47
- Bertouch, Anna Weylin de XXX 5—6
- Bertouch, Fr. Julian Chr. von (Kammenherre) Søholt XXVI 75
- Beulwitz, Maria Catharina Henriette von (Hoffrøken) XXVIII 16
- Bibau, Chr. Ludewig von (Kammerjunkker) XXVIII 14
- Bielke, Chr. (Viceadmiral) XXVIII 124
- Biering, Chr. Henrik (Præst) XXIX 153, 155 XXX 115, 129
- Biering, Vitus (København) XXIII 43
- Bille, Axel (Etsraad) XXVIII 3
- Bille, Christen (Justitsraad) XXVIII 22
- Bille, Eske (Rigshofmester) XXVII 89
- Bille, Henrik (Landsdommer) Egeskov XXI 27
- Bille, Knud (Justitsraad) XXVIII 22, 25
- Birch, Indvor Rudolph Daniel (Dyrlæge) Ø. Kippinge XXIII 80
- Birgitta, svensk Dronning XXIII 130—31
- Birkedal, Vilhelm (Valgmenighedspræst) Ryslinge XXV 8
- Birkedommermosen (Taars) XXVIII 63
- Birket XXI 16, 17, 24 XXV 144 XXVII 111
- Birket Kinke XXVII 12
- Birket-Smith, S. (Historiker) XXIII 47 XXVII 125
- Bispensø XXV 17—18
- Bjerrøby XXI 25
- Bjerregaard XXIX 114
- Bjørn (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
- Bjørup XXI 20
- Blands Otting (Stokkemærke) XXI 15
- Blauenfeldt, Henrik Louis (Præst) XXVI 105
- Blicher, Bodil Marie Elisabeth (Gunslev) XXIX 171 XXX 119, 129
- Blicher, Didenik Nicolai (Provst) XXX 116, 118, 129
- Blicher, Hans Jacob (Overlærer) XXX 125—26, 129
- Blicher, Jens Peder (Læge) (Gunslev) XXX 158
- Blicher, Povel Høy (Præst) XXV 7
- Blicher, St. St. (Præst, Forfatter) XXX 117, 128, 129
- Blishøj (Væggerløse) XXI 96 XXIII 61—63
- Bloch, S. N. J. (Rektor) Nykøbing F. XXI 199
- Bloch, Tønne (Biskop) Odense XXVI 65 XXVII 128
- Blome, Hans (Lensmand) Haderslev XXI 113
- Blume, Adser Hansen (Præst) Stubbekøbing XXIV 32
- Boas, C. (Købmand, senior) Stubbekøbing XXII 44—45, 49, 52, 54, 56 XXIII 19 XXIV 25 XXVIII 94
- Boas, C. (Købmand junior) Stubbekøbing XXII 54, 55, 56 XXIII 20
- Bobé, Louis: Peter Otto Rosenørn. Amtmand over Nykøbing

VI

- p. F. Amt, Konferensraad. 1708—51. XXVIII 1—33
- Boberg, Inger Margrethe: Falsters Gravhøje i Sagnoverleveringen. XXI 84—96 XXIII 57—72
- Boch de Walle (Slægten) XXVI 61
- Bodenhagen, (Smed) Kraghave XXIX 83
- Bodenupgaard (Ønslev) XXVIII 136
- Bodil Andersdatter (Sædinge) XXVI 133
- Bodil Pedersdatter (Sundby) XXVI 40
- Boding, Karen Pedersdatter (Skovby) XXVIII 105
- Boding, Ole (Skovby) XXVI 45
- Boeck, Carl C. (Etatsraad, Herredsfoged) XXVI 63, 64
- Boeck, Carl Fred. (cand. pharm.) XXVI 95
- Boeck, Christine (f. Scou) XXVI 81.
- Boeck, Emanuel (Sagfører) Maribo XXVI 94, 95
- Boeck, Emil (Præst) XXVI 96
- Boeck, Erich Jørgen (Justitsraad) XXVI 94
- Boeck, Hector (Kaptajn, Kammerjunkker) XXVI 96
- Boeck, Hector: Konsistorialraad J. F. Boeck og Maribo Domkirke med Præstegaard paa Frederik VI's Tid. XXVI 57—96
- Boeck, Hector Friderich (Premierløjtnant) XXVI 72, 81, 95
- Boeck, Jens Mathias (Farver) XXVI 95
- Boeck, Johan Chr. (Regeringsraad) XXVI 77, 80, 81, 95
- Boeck, Johan Chr. (Sdr. Onsild) XXVI 95
- Boeck, Johan Chr. von (Major) XXVI 61
- Boeck, Joh. Fred. (Kirkeinspektør) Maribo XXIII 118—19
- Boeck, Johan Friderich (Konsistorialraad) Maribo XXVI 57—96
- Boeck, Johann Friederich von (Oberstløjtnant) XXVI 61
- Boeck, Julius Cæsar (Overlæge) XXVI 95
- Boeck, Maria Christina Hansdatter (Kolding) XXVI 61
- Boeck, Marie Christine (Svenstrup) XXVI 95
- Boeck, Sophie (Konsistorialraadinde) Maribo XXVI 58, 83, 85, 93—94, 96
- Boesen, Cathrine (Roskilde) XXIX 95
- Boesen, Hans (Sognefoged) Sdr. Kirkeby XXIX 61
- Boesen, Jens (V. Kippinge) XXVI 45
- Boesen, John (Manufakturhandler) Nykøbing F. XXIX 95
- Boesen, Lars (Soesmanke) XXVI 46
- Boesen, Ole (Alstrup) XXIII 79
- Boesen, Ole (Skipper) Nykøbing F. XXIV 115—19
- Bogø XXIII 3, 19, 20
- Boineburg, Hofdame, se: Bojnensburg, Louisa Friderica von
- Boisen, C. C. (Præst) Nebbelunde XXIX 31
- Boisen, Frederik Engelhart (Præst) XXI 205 XXV 128 XXX 159
- Boisen, Lars Nannestad (Præst) XXI 194 XXVI 87 XXIX 26, 31 XXX 159
- Boisen, Nanna (Bispinde) XXV 128
- Boisen, Otto Harald Benedictus (Præst) XXV 7
- Boisen, Peder O. (Biskop) XXV 128—29 XXVI 59, 66—68, 74, 134 XXIX 18
- Bojesen, Laura (Kommunelærerinde) XXIV 87
- Bojnensburg, Louisa Friderica von (Hofdame) XXVIII 30, 32, 33
- Bojsen, Frede (Politiker) XXV 69—71
- Bonde, Claus Olsen (Særslev) XXX 108
- Bondekirkerne (Vaalse) XXI 93, 94 XXIV 93
- Bondemarken (Fiskebæk) XXIII 87
- Bondesen, Eskild XXVIII 92
- Bondskov (Vaalse) XXI 93
- Bonnesen, Bonne (Prokurator) XXV 131

VII

- Borch, Jens Chr. (?) Aalborg XXVI 73
- Borchers Vænge (Stubbekøbing) XXIV 29
- Borella, Juliane (Sakskøbing) XXIX 75—76
- Borella, Niels (Sakskøbing) XXIX 76
- Borella, Niels Bastian (Sakskøbing) XXIX 75—76, 95
- Borella, Therese (Sakskøbing) XXIX 76
- Borella, Vibeke (Sakskøbing) XXIX 76
- Borello, Christine (Nykøbing f.) XXIX 95
- Borello, Dominico (Glashandler) Roskilde XXIX 76, 94, 95
- Borello, Theodor (Nykøbing f.) XXIX 94—95
- Borello, Therese (Nykøbing f.) XXIX 94—95
- Borre Kirke (Møn) XXI 37, 39
- Borre Slot XXIII 57
- Borregaard (Vaalse) XXVI 106
- Borrehuset (Grønsund) XXIX 174 XXX 158
- Borrehøje (Nr. Alslev) XXIII 57
- Borremose-Fundet XXVII 112—113
- Borris, (Guldsmed) København XXVIII 8
- Bortvig, (Skovrider) Toreby XXVI 137
- Botmer, Knud (Guldborg) XXII 13
- Boudelin, Jacob Christensen, se: Laaland, Jacob Christensen
- Boye, P. H. (Forfatter) XXVI 28
- Boye, V. (Ankæolog) XXVIII 46, 47
- Braband, (Købmand) Maribo XXVI 79
- Brackel, (Kammerherre) XXVIII 10
- Brahetrolleborg XXV 128
- Brammer, Gerh. Peter (Præst) XXVI 81
- Brammer, P. G. (Biskop) XXII 58—60 XXVI 87
- Bramsen, E. (Frk.) Stubbekøbing XXIV 35
- Bramsted, Iven (Egeby) XXVII 40
- Bramtoftegaard XXVIII 54, 64—65, 69, 70
- Brand, R. L. (Degn) Toreby XXI 184
- Branderslev XXI 15, 16, 24, 25, 171
- Branderslev Kirke XXVII 12
- Brandes, Edvard (Politiker) XXV 140
- Brandes, Georg (Litteraturhistoriker) XXV 140, 141
- Brandforsikringselskab, De mindre Landejendomsbesidderes i Lolland-Falsters Stift XXVI 135
- Brandin, Philip (Bygmester) XXI 118
- Brandt, August Frederik (Præst) Væggeløse XXV 3
- Brandt, Lars (Kalø) XXI 81, 82
- Brandt, Rasmus (Kalø) XXI 83
- Brangstrup, Wilhelmine Augusta XXVI 95
- Bransager, Niels Peter Nielsen (Redaktør) XXVIII 108
- Brants, Johan Poul (Viceborgmester) København XXIII 43
- Brarup XXI 49, 92 XXII 12
- Brarup Kirke XXI 40, 41, 43, 45 XXIII 15, 16 XXV 121 XXVII 21
- Brasen, Anders (Orehoved) XXVI 46
- Brasen, Jørgen (Lundby) XXVI 46
- Brask, R. H. (Kunsthistoriker) XXX 2
- Brechling, Johan (Ingeniør) XXV 125
- Bredbæk (Ringsebølle) XXVII 55, 57
- Bredfjed (Rødby) XXIV 95, 106
- Bredgade (Toreby) XXI 178
- Bregninge XXI 24 XXIII 126 XXIV 147 XXV 97, 119
- Bregninge Kirke XXI 36, 38 XXV 122, 123
- Bremersvold XXI 204 XXVII 126
- Bringell, svensk Oberst XXI 19
- Broager Kirke (Sønderjylland) XXI 38
- Broberg, Chr. (Grosserer) XXX 39
- Brockenhuus, Oluf (Hjulebjærg) XXI 13
- Brodth, Chr. (Alstrup) XXIII 81

VIII

- Brodt, H. L. (Vaalse) XXVI 47
 Brodt, Hans (Alstrup) XXVI 46
 Broholm, H. C. (Museumsinspektør) XXIII 126, 127, 128 XXVIII 153 XXIX 174
 Brun, Knud Christensøn (Præst) XXVIII 49, 51
 Brun, Peder Rasmussen (Grænge) XXI 18, 29
 Bruntofte XXI 86—87 XXVI 49
 Bruzen, Hans (Brandstrup) XXVIII 115
 Bruserup XXVII 130
 Bruun, Carl (Historiker) XXX 75
 Bruun, I. B. (Jernstøber) Nykøbing F. XXIX 92
 Bruun, Kr. (Byskov) XXI 90
 Bryle (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
 Bryndeagre (Ringsebølle) XXVII 57
 Brünniche, Andreas (Maler) XXX 12—13
 Brünniche, Andreas (Provst) Skovlænge XXV 129
 Brynning, R. (Nykøbing F.) XXIV 122
 Brødelands Bæk (Taars) XXVIII 46
 Brøndsted, Johs. (Professor) XXIII 129 XXIX 168
 Brøndsted, Johs.: Vikingesmykke. XXII 8—9
 Buch, (Fotograf) Nakskov XXVIII 148
 Buch, Bernt Frederik XXI 160
 Buchhalf, Peder Henningsen (Regimentsskriver) XXVIII 17, 28
 Buchwald, Frederik von (Kaptein) Anneberggaard XXIX 39, 40
 Buchwald, Johs. (Læge) XXIV 61, 62
 Budtz, Carl (Elysium) Nr. Vedby XXX 119, 128
 Budtz, P. E. (Tandlæge) Stubbekøbing XXII 55
 Bugge, Thomas (Professor) XXVI 63
 Buk, (Forpagter) Vennerslund XXIII 78
 Bulkehavegaard (Nebbelunde) XXVI 136
 Bunkeflod, Hans Chr. (Apoteker) Stubbekøbing XXIII 52 XXV 35
 Buntzen, Edouard (Højesteretsadvokat) XXX 26, 27, 32
 Buntzen, Johan Jacob (Byfoged) Stubbekøbing XXII 50 XXIII 12, 16 XXIX 54, 59, 61 XXX 24
 Burseby XXI 22
 Bursø XXI 15
 Bursø Kinke XXII 42, 43 XXVII 12
 Busch, Karen (Hersomgaard) XXVIII 25
 Byfogedholm (Rødby) XXIV 106
 Byhave Skov, se: Højbygaard Skov
 Bülow, Engelke von (Fru Etatsraadinde) XXVIII 33
 Byskov Skov XXI 90
 Byøm (Præst) Majbølle XXIII 84
 Bæksted, Anders (mag. art., Runolog) XXVII 103, 104
 Bærentzen, Em. XXI 111
 Bøckmann, Fr. (Proprietær) Eje-god XXVI 46 XXIX 64, 67, 111
 Bølle, Birgitte (Orebygaard) XXI 66 XXVIII 68, 77
 Bølle, Erik Madsen (Orebygaard) XXI 66, 72
 Bønved XXIII 126 XXIV 25
 Bønved Ruin XXX 161, 162
 Bønvedgaard XXI 21, 118, 120 XXV 62
 Bøntofte, se: Bentofte
 Bøtø XXI 21, 121 XXIII 126
 Bøtø Nor XXIX 135—36
 Bøtøgaard XXIX 135
 Bøtøminde XXIII 7
 Canaris, P. (Byfoged) Stubbekøbing XXIV 29, 31
 Cappel, Christen (Raunse) XXII 60—61
 Carl, Prins af Hessen XXIX 155
 Carl Ludvig, Hertug af Holstein-Beck XXVIII 5
 Carlsen, H. (Tømrermester) Stubbekøbing XXIII 28
 Carlsen, Olaf: Et Brev fra Biskop P. G. Brammer til Chr. Molbech om Leonora Christinas Gravkammer. XXII 58—60

IX

- Carlsen, Olaf: Da Nakskovs Ar-
viv blev reddet. XXVI 23—30
- Carlsen, Peder (Alstrup) XXIII
80
- Carlsfeld XXIX 155
- Caroline Amalie (Chr. 8.s Dron-
ning) XXI 206 XXIII 15
- Carstensen, (Lærer) Bøtø XXIII
80
- Carstensen, Chr. (Vejleby)
XXVIII 115
- Carstensen, Hans (Sognefoged)
Nr. Ørslev XXIX 57
- Carstensen, Hemming (Cypres-
segaard) XXVII 99
- Carstensen, K. N. (Dr.) XXIV 62
- Caspersen, Mads (Hunseby)
XXVII 10
- Cederfeld de Simonsen, Hans
Vilh. (Kammerherre, Stiftamt-
mand) XXVIII 16
- Charlotte (Prinsesse) XXVIII
10, 14, 15, 30—31
- Christen Degn (Tingsted) XXIX
162
- Christen Snedker (Nr. Vedby)
XXVI 46
- Christensen, (Købmand) Nykø-
bing F. XXIX 80
- Christensen, Allert (Borgmester)
Stubbekøbing XXIV 26
- Christensen, Anders (Torkil-
strup) XXX 86
- Christensen, Balthazar (Lands-
overretsprokurator) XXV 133,
134
- Christensen, Carl (Prokurator)
Nykøbing F. XXX 70
- Christensen, Claus (Døllefjelde)
XXVI 138
- Christensen, Hans (Nykøbing
F.) XXIV 26
- Christensen, Henrik (Døllefjel-
de) XXVI 138
- Christensen, J. C. (Stationsfor-
walter) Nakskov XXIII 106
- Christensen, Jacob (Borgmester)
XXV 88—89
- Christensen, Jørgen (Bentofte)
XXVIII 76
- Christensen, Michel (Rødby)
XXVII 49
- Christensen, P. (Grønnegade)
XXII 28
- Christensen, P.: En Mordsag.
XXI 191—92
- Christensen, P.: Branden paa
Pederstrup. XXIII 120—23
- Christensen, P.: Et Hustrumord.
XXIV 158—62
- Christensen, Peder (Branup)
XXVI 54
- Christensen, Peder (Døllefjelde)
XXVI 138
- Christensen, Peter (Musiker)
Branup XXX 136—38
- Christensen, Vald.: De gamle
Slægter i Døllefjelde. XXVI
137—40
- Christian I XXVIII 67
- Christian II XXVI 74 XXVII 85
- Christian III XXVI 74 XXVII
117, 124 XXVIII 68
- Christian IV XXI 112, 113, 115,
116, 117, 118, 119, 122, XXIII
133 XXIV 23, 34 XXV 124
XXVIII 9 XXIX 140—42 XXX
1, 2, 3
- Christian V XXVII 97 XXVIII 9
XXX 98
- Christian VI XXVIII 10—17, 24
- Christian VII XXV 127 XXVI
134
- Christian VIII XXIII 15, 33 XXVI
26, 109 XXVIII 80 XXIX 38,
48 XXX 29
- Christian IX XXVII 107
- Christian, udvalgt Prins XXI 120
XXIII 133 XXV 86, 124
XXVIII 70 XXIX 142, 144
XXX 1—2, 3, 154
- Christian, Kurfyrste af Sachsen
XXI 120
- Christian Albrecht, Hertug af
Holstein-Gottorp XXI 160
- Christian Bødker (Riserup)
XXVI 44, 45
- Christiani, Carl Emil Anton
(Præst) Nysted XXV 9 XXX
159
- Christiansborg Slot XXVIII 10
- Christiansen, (Lærer) Kraghave
XXVI 46
- Christiansen, Anders (V. Tir-
sted) XXIII 107
- Christiansen, Chr. (Nykøbing F.)
XXVI 53
- Christiansen, Georg (Kommune-
lærer, cand. theol.) XXVI 40
- Christiansen, Georg (Nykøbing
F.) XXVI 53

- Christiansen, Hans (Ønslev) XXVI 54
- Christiansen, Karen: Lars Boisens Digt. XXI 194
- Christiansen, Karen: Fra gamle Dage. XXIV 163—64
- Christiansen, Karen: Niels Jensen Povlsen, Gaardmand i Nøbbølle pr. Søllested fra 1836 til 1864. XXVII 99—102
- Christiansen, Ole (Branddirektør) XXVI 53, 54
- Christiansen, Rasmus (Musiker) Eskilstrup XXX 133, 136
- Christiansholm (Nysted) XXIII 97
- Christiansminde (Døllefjelde) XXVI 138, 140
- Christiansminde (Nøbbølle) XXVII 99, 100
- Christiansminde (Systofte) XXX 119
- Christianssæde XXI 12, 204 XXVII 128
- Christiern (Præst) Nysted XXIII 83
- Christiensen, Jørgen (Provst) XXVII 47
- Christina, svensk Dronning XXVII 125
- Christoffer, Hertug til Lolland XXIII 83—85
- Christoffer, Guldsmed (Maribo) XXI 202
- Christoffersen, Albents (Maribo) XXI 192
- Christoffersen, Barbra Olufsdatter (Maribo) XXI 192
- Christophersen, Bjarnina Louise (Sæbyholm) XXIX 26
- Christophersen, Rasmus (Lommelev) XXIV 155
- Classen, Elisabeth (Generalmajorinde) XXIX 109, 112
- Classen, Johan Frederik (Generalmajor) XXV 127, 128 XXIX 102—6, 108, 110—113, 114, 153—55 XXX 101
- Classen, Justine Constance (Ejogod) XXIX 111
- Classen, Michael (Geheimelegationsraad) XXIX 109—11, 117
- Classen, P. H. (Kammerjunkker) XXIX 117
- Classen, Peter Hersleb, den ældre (Geheimeraad) XXIX 105—9, 111
- Classen, Peter Hersleb, den yngre (Geheimekonferensraad) XXIX 110, 112—16
- Classenske Fideikommis XXV 3, XXVIII 85, XXIX 41, 42, 103—4, 108, 109, 113, 114, 115, XXX 101—4
- Clausen (Slægten) XXIX 170
- Clausen (Kystbefalingsmand) XXVII, 11, 12
- Clausen (Tømrermester) Nykøbing F. XXIII 24
- Clausen, Ane Margrethe (f. Langballe) XXIX 10—11
- Clausen, Axel Rye (Forpagter) Raahavegaard XXVIII 136
- Clausen, Christoffer (Hunseby) XXVII 9
- Clausen, E. C. (Etatsraad) Altona XXIX 30
- Clausen, H. N. (Professor, Dr. theol.) XXV 136, XXIX 14, 23—24, 30, 35
- Clausen, Hans Glud (Præst) XXIX 11, 13, 15, 29
- Clausen, Henrik Georg (Stiftsprovst) XXV 130, XXIX 14, 29, 30
- Clausen, Holger (Maler) Ø. Torrey XXIV 139
- Clausen, Jacob (Provst) XXI 127—37
- Clausen, Jens (Rødby) XXII 38
- Clausen, Johan Jensen (Præst) Stadager-Kirkeby XXIV 156—58
- Clausen, Juliane (f. Jørgensen) XXIX 15
- Clausen, Jørgen (Fanver) XXX 68
- Clausen, Lars (Klodslov) XXVI 47
- Clausen, Mads (Døllefjelde) XXVI 138
- Clausen, Niels (Rødby) XXVI 18
- Clausen, Niels (Vaalse) XXIII 79
- Clausen, Poul Chr. (Godsejer) XXIX 31
- Clausen, Poul Chr. (Præst) XXIX 10
- Clausen, R. B. (Proprietær) XXI 205
- Clausen, Rs. (Erikstrup) XXI 193

XI

- Clausen, Rasmus (Møller) Paarup XXV 134
 Clausen-Bagge, Annette Severine (Rubbeløkke) XXIX 25
 Clausen-Bagge, Chr. Ditlev Fred. (Sæbyholm) XXIX 26
 Clausen-Bagge, Georgia Margrethe Elisabeth (Rubbeløkke) XXVI 132—33, XXIX 15, 17, 25, 27, 28
 Clausen-Bagge, Henrik Georg (cand. theol.) XXIX 25, 26—27
 Clausen-Bagge, Marie Nicoline (Rubbeløkke) XXIX 22, 26, 34
 Clausen-Bagge, Nicolai, senior (Præst) Tirsted XXV 138, XXVII 132, XXVII 132, XXIX 2, 10—36.
 Clausen-Bagge, N., junior (Præst) XXIX 170, XXX 159
 Clausen-Bagge, N.: Et Brev fra Ludvig Schrøder som seksaarig. XXVI 132—133
 Clausen-Bagge, N.: N. Clausen-Bagge senior og Hustru. Et Iøllandsk Præstehjem 1819—60. XXIX 10—36
 Clausholm (Døllefjelde) XXVI 138
 Claussen, Rasmus (Politiker) XXIV 69—70, XXV 140, XXVI 14
 Claussen, Sophus (Forfatter) XXV 140, XXVI 14
 Clement (Skovrider) XXX 147
 Clement, Anton (Portrætmaler) XXI 108
 Clementin, Henrik Jespersen (Præst) XXVIII 52
 Colbjørnsen, Chr. (Politiker) XXVII 128
 Colbjørnsen, H. Chr. (Hofjægmester) Gl. Kirstineberg XXVI 40
 Colbjørnsen, J. E. (Konferensraad) XXIX 108
 Collin, Jonas (Finansdeputeret, Konferensraad) XXV 132, XXIX 115
 Conrad (Præst) Nakskov XXVII 40
 Conrad (Sdr. Kirkeby) XXV 121
 Coppel, Mathias v. (Major) XXVIII 11, 13, 17
 Confitzen (Købmand) Stubbekøbing XXV 28
 Confitzen, Michael (Lærer) Bregninge XXIII 136
 Corselitze, se Korselitze
 Coulthard, (Forvalter) Pederstrup XXIII 121
 Cypressegaard (ved Sakskøbing) XXIII, 126, 127, XXVII 99, XXVIII 46
Dahl, G. (Proprietær) Holgershaab XXIX 95
 Dahlstrøm, Ove Chr. (Prokurator) Nykøbing F. XXX 111
 Daldorff, Henning XXI 158, 160
 Dall, Frederik Julius (Præst) XXV 7
 Dam, C. E.: Vor Frue Kirke i Nykøbing. XXVIII 100—04, XXX 149
 Danielsen, (Priorskov) XXVI 117
 Danielsen, A. L. (Bødiker) Stubbekøbing, XXV 36
 Dannemann, XXI 15, 25
 Dannemare Kirke, XXI 40, 45, XXVII 12
 Danneskiold-Laurvigen, Ferdinand Anthon (Geheimeraad) XXVIII 10, 26
 Danneskiold-Samsøe, Friderich (Greve) XXVIII 23
 Dansted, Petersen (Proprietær) XXVIII 111, 112
 David, Chr. Georg Nathan (Politiker) XXX 34, 48
 Davout, fransk Marskal, XXVIII 151
 Degenkolv, Ove: Magister Bierings Mindedigst over Generalmajor Classen. XXIX 153—55
 Degenkolv, Ove: Lidt om ældre Tids Navneskik. XXIX 163—65
 Degerbøl, Magnus (Arkæolog) XXX 148
 Degn, Knud Oluf Jessen (Ingeniør) XXIII 28
 Dehn, Conrad Detleff (Greve, Geheimeraad) XXVIII 25
 Dejstenen, se: Disetings-Stenen
 Denner, Balthasar (Maler) XXX 7, 8, 10

XII

- Detharding, Georg (Læge, Professor) XXIV 61, 62
 Detlefsen, Marie Christine (Rubeløkke) XXIX 29
 Detlev Valstorp XXI 192—93
 Dibbern, Mons. XXI 144
 Dichmann, Andreas von (?) Løjtnant XXVII 13
 Didrichsen, Hans (Vintersborg) XXX 89, 92
 Diechmann, Hans Anton Severin Lobedanz (Præst) XXVIII 92
 Dippel, Johann Konrad (ty. Teolog og Læge) XXIV 62
 Disetings-Stenen (Meelse) XXIII 69
 Djævehulen (Torkilstrup) XXIII 60
 Dobbeltsteen, Karen, se: Haagen, Karen
 Dobbeltsteen, Thomas (Gæstgiver) XXI 159
 Doordt, Jacob van (Portrætmaaler) XXI 108, 111
 Dorph, A. (Maler) XXVII 33
 Dorph, Oluf Frandsen (Provst) XXII 17
 Dorte (Mortensdatter (Egense) XXI 191
 Dortevej (Øverup) XXI 87—88
 Douchette, R. (Ingeniør) XXVII 121
 Drachmann, Holger (Forfatter) XXV 140
 Drage, Christen (Stødstrup) XXVII 46
 Drage, Lars (Nr. Ørslev) XXVI 47
 Dragsminde XXII 12, XXIV 106, 110
 Dragsminde Havn XXIV 78
 Dragsminde Toldbod XXVI 17—22
 Dresler, Frederik (Præst) XXI 184
 Drewsen, Johan Christian (Papirfabrikant, Politiker) XXV 132, 133, XXIX 37—44, 50—51, 61, XXX 32, 39
 Drosselpeter (Nr. Ørslev) XXIII 67
 Drucken (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
 Drucken, Peder (Ringsebølle) XXVII 44
 Due (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
 Dukkenup XXI 19
 Dunch, Rasmus (Skovby) XXVI 21
 Dybet (Vaalse Vig) XXVI 105
 Dyygve, Einar (Arkitekt) XXIII 55
 Dylhr, Jeppe (Krungerup) XXIII 29
 Dylhr, Jørgen (Nr. Radsted) XXIII 29
 Dyrefoden (ved Orehoved) XXVI 113
 Døllefejlede XXIV 85, XXVI 137—40
 Døllefejlede Kirke XXV 122, 141, XXVII 12
 Døllefejlede Præsteembede XXIII 83—85
 Døllefejlede Præstegaard XXVII 24
 Dølv-Jakob (Ø. Kippinge) XXIII 79
 Ebbe, Niels (Døllefejlede) XXVI 140
 Ebbe, Rasmus, se: Jepsen, Rasmus
 Eckersberg, C. W. (Maler) XXX 22
 Edmond, Franciskus (Oberst) Nakskovs Kommandant XXVII 122
 Egebjerg XXI 21, 22
 Egeby, se: Ringsebølle
 Eged XXI 20
 Egede, Chr. Thestrup (Premierløjtnant) XXX 122, 124, 125, 129
 Egede, Hans XXI 204, XXX 118
 Egelev XXI 171, XXIII 125
 Egelevgaard (Nr. Vedby) XXII 9—11
 Egen, Geert van (Billedhugger) XXI 105
 Egense XXI 19
 Egetmose (Tingsted) XXIV 91
 Eggeling, C. C. W. (Musiker) Nykøbing F. XXX 140
 Eggers, Ingeborg (Nykøbing F.) XXIV 116—19
 Eggers, Oswald (Nykøbing F.) XXIV 116—19, 122
 Eggert, (Musikelev) Ørslev, 1855, XXVI 51

XIII

- Ehrenreich, Carl Ludvig (Præst) XXVIII 147, 148
- Ehrenreich, Karoline (Nakskov) XXV 144
- Eidenberg, Svend (Rødby) XXVI 19, 21
- Ejegod XXIX 64, 110, 111
- Ejegodmøllen XXIX 63—101
- Eligius, Sankt (Biskop) XXIV 28, 36—38
- Elisabeth, dansk Prinsesse, 14. Aarh. XXI 69
- Elisabeth, dansk Prinsesse, 16. Aarh. XXI 102
- Elisabeth, Hertuginde af Brunsvig XXI 112
- Elisabeth, Hertuginde af Mecklenborg-Schwerin XXI 97, XXV 58, 60
- Elkenøre XXI 21, 173
- Ell, (Gæstgiver) Stubbekøbing XXVI 100
- Ellas Hule (Kalø) XXVIII 46
- Ellehammer (Slægten) XXVII 97—114
- Ellehammer, Chr. (Opfinder) XXVI 97, 107, 108, 110—12
- Ellehammer, Lars (Skipper) XXVI 100—01
- Ellehammer, Trine (Storholmen) XXVI 100, 101
- Ellekilde, Hans (Folkemindeforsker) XXVII 39
- Ellekilde, Hans: Goen og Høsejageren i falstersk Sagndigtning og Folketro. XXIV 80—94
- Ellekilde, Hans: Folkesagn fra Ringsebølle Sogn. XXV 15—24
- Ellen Hansdatter (Dragsminde) XXVI 18, 19
- Ellen Pedersdatter (Guldborg) XXII 16
- Ellen Sophie (Husholderske hos Farver Feilberg) Nykøbing F. XXX 71
- Eller, Mathias (Amtsforvalter) Maribo XXIII 103, XXVI 78, 79
- Ellermann, Joh. Bengt (Major) Nykøbing F. XXVIII 17, 21, XXX 69
- Ellermann, Kirstine Nielsdatter (Majorinde) Nykøbing F. XXVIII 20, XXX 69, 91
- Ellers Trekant (Maribo) XXIII 100, 103
- Elmelunde Kirke (Møn) XXIV 52, XXVII 26—28, XXVIII 35
- Else Forskrækkers XXIV 86
- Elvers, Chr. Frederik (Partikulier) Stubbekøbing XXIII 9, 14, XXIV 21, 22, 28, 29, XXV 25—29, XXVIII 87, 88, 95
- Elvers Minde (Stubbekøbing) XXV 27
- Elvers Vænge (Stubbekøbing) XXV 25, XXVIII 83
- Elysium (Nr. Vedby) XXX 119
- Enelhøj (Gunslev) XXIII 59
- Engberg, Jørgen David (Købmand, Borgerkaptajn) Maribo XXI 200, XXVI 78
- Engel, Line el. Nathalie (Frk., Pigeskoleleder) Nykøbing F. XXIX 77
- Engelbreth, Wolf Frederik (Provst) XXV 136
- Engelholm XXV 2
- Engestofte XXI 139—40, 142, 159, 204, XXIV 146, XXV 2, XXX 16
- Engestofte Kirke XXVII 13
- Eremitagen (Taars) XXVIII 63
- Erichsen, Hans (Stokkemanke) XXVIII 94—96
- Erik af Pommern XXII 37, XXVIII 51
- Erik Degn (Kippinge) XXIX 162
- Erik Klipping XXX 93
- Erik Kristoffersen (Erik Menveds Medkonge) XXI 69, 70
- Erik Menved XXI 68—69, XXVIII 61
- Erik Sjællandsfar XXI 67—72
- Eriksen, Gert (Præst) XXI 126—37
- Eriksen, Hans (Ø. Kippinge) XXVI 102
- Eriksen, M. (Systofte) XXVIII 139—41
- Eriksen, Mads (Oreby) XXI 72
- Eriksen, Mads, se ogsaa: Mormand, Mads Eriksen
- Erikstrup XXI 193
- Eriksvolde XXI 193, XXIV 162
- Erling, Matzen (Nakskov) XXIII 98
- Erlings Minde (Nakskov) XXIII 98

XIV

- Ernst, Max: Provincialmedicus W. Hahn. XXIV 55—62
 Erpel, (Postmester, Hofraad) Halle XXVIII 4
 Errebo, Hans (Orehoved) XXVI 46
 Errindlev XXI 171, XXIII 92, 141, XXIV 169, XXVII 53, XXIX 8
 Errindlev Kirke XXVII 13
 Errindlev Præstegaard XXVII 131
 Erslev, Kr. (Historiker) XXI 67, XXVII 88
 Erstad-Jørgensen, E. (Havearkitekt) XXIII 100
 Eske, L. Larsen: Musiker og Væver Hans Christian Hansen, Ønslev. XXVI 40—56
 Eske, L. Larsen: Den sidste (Henrettelse paa Ønslev Galgebakke). XXVIII 136—38
 Eske, L. Larsen: Gamle falster-ske Spillemand. XXX 130—40
 Eske, Lars (Ønslev) XXVI 43, 45
 Eske, Niels Hansen (Ønslev) XXVI 45
 Eskilstrup XXI 86, XXIII 126
 Eskær Vænge XXVIII 53
 Estrup XXI 73, 74
 Estrup, J. B. S. (Politiker) XXIV 69—71, 73
 Ewaldsen, C. (Præst) XXV 1
 Eygaard, (Postkontrollør) Nakskov XXV 48
- Faaborg**, Th. C. (Oberst) XXVIII 141
 Faber, A. A. XXVIII 58
 Fabricius, Jacob (Guldsmed) København XXX 10
 Fabritius, Albret (Genealog) XXV 130
 Fallkerslev XXI 91, 172, XXIII 68—69, XXVII 131, 132
 Falmer, Jeppe (Tingsted) XXVI 47
 Falster, Chr. (Filolog) XXI 199
 Falsters Landsting XXIII 59
 Fanefjord Kirke (Møn) XXVIII 35, 37, 39, 103
 Fang, Fanny: Fra Ejegodsmøl-ten ved Nykøbing. Et Tids-billede af Hjemmelivet i en Møllenfamilie. XXIX 63—101
- Fanggaard, se: Bøtogaard Farnæs XXV 97, 99
 Faske, H. Steen Michelsen (Præst) XXV 1
 Faurstedgaard XXVIII 65, 69, 70, 76
 Faxe, Morten (Herredsfoged) XXIV 120
 Faxø, J. (Gørtler) Stubbekø-ving XXV 33—34
 Feilberg, Anna Birgitte (Nykø-ving F.) XXX 84, 90—91
 Feilberg, Bertel Fæster (Nykø-ving F.) XXX 84, 90
 Feilberg, C. G. (Museumsinspek-tør) XXX 82
 Feilberg, Chr. (Farver) Rødby XXX 73, 91
 Feilberg, Fred. (Farver) Viborg XXX 91
 Feilberg, H. F. (Præst, Forfat-ter) XXV 3
 Feilberg, H. F.: Peter Pedersen Feilberg. Farver i Nykøbing F. fra 1743 til 1765. XXX 68—92
 Feilberg, Henrik (Farver) XXX 79
 Feilberg, Jens (Farver) XXX 68, 79—80, 90
 Feilberg, Jørgen Henrik (Nykø-ving F.) XXX 77, 84, 90
 Feilberg, Kirstine (Aarhus) XXX 79
 Feilberg, Peter (Student) Ka-lundborg XXX 79, 91
 Feilberg, Peter Jensen (Farver) XXX 68
 Feilberg, Peter Pedersen (Far-ver) Nykøbing F. XXX 68—92
 Fejø XXI 22, 28, 71, 126—37, 195, 200—01, XXIII 137, XXIV 82, 85, XXVI 11, XXVII 113, XXVIII 22
 Fejø Birketing XXI 126
 Fejø Østerskov XXV 126
 Femø XXI 22, 28, XXIII 127, 137, XXV 114, XXVI 11, XXVIII 22
 Ferdinand, Hertug af Brunsvig-Bevern XXVIII 8
 Ferrari (Handelsmand) Nykø-ving F. XXIX 76, 94
 Festpladsen (Fiskebæk Skov) XXIII 86
 Fibiger, (Møllejer) Stubbekø-ving XXVIII 90

- Fibiger, Jac. Scavenius (Oberst-løjtnant) XXVIII 75
 Fiedler, Fr. (Grosserer) XXX 39
 Finkiusch, Nicolaus (Abbed) XXVIII 51
 Fiskebæk XXI 21, 22, XXV 97
 Fiskebæk Skov XXIII 65, 86—95, XXVIII 97—99
 Fiskebæk Sø XXIX 135
 Fjord, Niels J. (Forsøgsleder) XXIX 135
 Fjælde Kirke XXVII 13
 Filaanup XXVIII 133
 Flechner, Daniel (Prokurator) Saksøbing XXX 88
 Fleischer, Anne Marie (Stadager) XXVI 137
 Fleischer, Georg Chr. (Præst) XXVI 137
 Fleischer, Joh. Lor. (Hofraad) XXVIII 5
 Fleischer, Tobias (norsk Bjergraad) XXVI 137
 Fleischer, Ursula Sofie (Toreby) XXVI 137
 Fleury, A. H. (Kardinal) XXVIII 6
 Flindt, Frederik Henriksen (Provst) XXVIII 17
 Flindt, Mette Christine (Nykøbing F.) XXX 69
 Flint (Familien) Stubbekøbing XXIV 30
 Flintinge XXI 14, 15, 18, 26, 172, XXIV 147, XXV 144, XXVIII 131
 Fode (Sagnfigur) XXI 86
 Fogh, Frederik Adolf (Lærer) Brarup XXIII 80
 Folehaven (Taars) XXVIII 57, 60, 64
 Folketidende, se: Lolland-Falsters Folketidende
 Fonneby XXIV 147
 Fos, Michel (Dragsminde) XXVI 18, 21
 Franck, Fred. Christopher Mogens Jakob von (Kaptajn) XXVII 11, 17
 Francke, (lybsk Høvedsmand) Nykøbing F. XXVIII 55
 Francke, August Hermann (Teolog) XXVIII 3
 Frederik I XXVI 74, XXVII 85, XXVIII 66
 Frederik II XXI 97—98, 105, 115, 118, 125, XXII 13, XXIV 34, XXV 59, 60
 Frederik III XXI 48, XXII 13, XXV 86, XXX 154
 Frederik IV XXIII 42, XXV 65, XXVI 74, XXVII 53, XXVIII 24
 Frederik V XXV 127, XXVIII 24, XXIX 155, XXX 75
 Frederik VI XXIII 34, XXIV 58, 62, XXV 127, XXVI 78, 79, 83, XXVII 17, XXIX 45, 48, 55, XXX 29
 Frederik VII XXIII 15, 21, XXIV 31, 35, XXVI 76, 79, 135, XXVII 107, XXVIII 81, XXIX 35
 Frederik, Anveprins XXIV 56, 62, XXV 127
 Frederik, Kronprins XXIX 116
 Frederik, Prins af Hessen XXVIII 151
 Frederik Christian, Prins af Augustenborg XXIV 60, 62
 Frederiksberg Slot XXVIII 10, 11, 13, 16
 Frederiksborg Slot XXV 93, XXVIII 8—9, XXX 1, 2, 3
 Frederiksen (Lærer) Stubbekøbing XXVIII 84
 Frederiksen, C. A. (Baadebygger) Stubbekøbing XXVI 109
 Frederiksen, Hans (Højreby) XXV 45
 Frederiksen, J. (Bysmed) Søndersby, Femø XXV 114
 Frederiksen, Lars (Alstrup) XXVI 45
 Frederiksen, Ole (Brarup) XXIII 81
 Frederiksen, Peder (Hunseby) XXVIII 10
 Frederiksen, Rasmus (Roskilde) XXIX 95
 Frederiksen, V. C.: Lolland-Falsters Stednavne paa -lev. XXI 171—73
 Frejlev XXI 14, 15, 24, 26, 172, XXIII 95, 126, XXIV 84, 147, XXV 144, 145, XXVIII 109, XXX 152
 Frejlev Skov XXI 15, XXIII 71, 86, 127
 Freuchen, O. E. A. (Købmand) Nakskov XXV 48

XVI

- Frey (Købmand) Stubbekøbing XXV 25
 Freys Hotel (Stubbekøbing) XXV 25, 38
 Fribrødrebakkerne (Stubbekøbing) XXIII 62
 Friderichsen, Johan Ditlev (Godsejer) XXX 147
 Fridericia, J. A. (Historiker) XXVIII 88
 Friederich Færgemand, se: Mortensen, Friedrich (Gaabense)
 Friheden (Stubbekøbing) XXIII 99
 Friis, Anne Cathrine XXII 159
 Friis, Christian (Greve, Geheime- raad) XXVIII 25
 Friis, Christian (Fru Grevinde) XXVIII 9
 Friis, Christian Frederik (Etats- raad) Gedsenggaard XXV 131
 Friis, F. R. (Forfatter) XXIII 72, XXX 3
 Friis, Jacob Jørgen Frederik (Lærer, Forfatter) Nakskov XXVI 23—30
 Friis, Lars (Nagelsti) XXIV 147
 Friis, Lisbeth (Berritsgaard) XXVIII 52, 54, 57, 62, 64, 68, 69, 76, 77
 Friis, Niels (Lensmand) XXI 122, XXV 60
 Friis-Johansen, K. (Arkæolog) XXIII 60
 Frijs, Benedicte Reventlow Krag Juel Vind (Grevinde) Juellinge XXV 49
 Frijs, Julius (Greve) Juellinge XXIX 31
 Frijsenborg XXVII 124
 Frimodt, Rudolf (Præst) XXIX 35
 Frisenette, (Købmand) Nykø- bing F. XXIII 102
 Frisenfelt XXIX 133
 Fritscher, Christian (Bygme- ster) XXVII 32
 Fruens Gang (Fiskebæk Skov) XXIII 87
 Fugl, Jens (Abbed) Halsted XXIII 83
 Fugl, Peder (Sundby Færge- gaard) XXI 184
 Fuglebjerg XXV 13
 Fuglsang XXIII 135, XXVI 2, XXVIII 72
 Fuglsang, Anth.: Vægmalriet i Stubbekøbing Kirke — Sankt Eligius XXIV 36—38
 Fuglse XXI 15, XXIV 90
 Fuglse Herred XXVIII 89
 Fuglse Kirke XXI 200, XXV 17, 18, 19, XXVII 13, 21
 Fulda, Just Valentinsen de (Rek- tor) Nykøbing F. XXI 199
 Funch Jydske (Postkontrollør) Nakskov XXV 48
 Funck, (Urmager) XXIV 19
 Fursman, Gothard (Højesterets- advokat) XXX 74—75, 78
 Fyhrer, (Kystbefalingsmand) XXVII 11
 Førstlev XXV 13
Gaabense XXIII 8, 12, 22, XXIII 7, 17, 18, 19, 126, XXV 44, 48, XXVI 77, XXVII 60—71, 113, 134
 Gaabense Færgegaard XXI 46—65, 191, XXII 13, 18, XXVII 62
 Gaard, Morten (Systofte) XXX 86
 Gaard, Ole (Oustrup) XXVII 44
 Gad, P. C. S. (Biskop) XXIX 29
 Gademose (Ulslev) XXIV 81
 Gadow, Frue XXVIII 32
 Galgekroen (Ønslev) XXVIII 137
 Galle, Jens (Ø. Kippinge) XXVI 45
 Gamleholm XXX 152
 Gammel, Anders (Købelev) XXI 17
 Gammel, Anders J. R. (Sdr. Als- lev) XXIV 87
 Gammelgaard XXIV 24, 140, XXVII 94, 95, XXIX 131
 Gammel-Kirsten (Nykøbing F.) XXIX 85—86
 Gamst, Chr. Rosenberg (Justits- raad) XXVII 11
 Garboe, A. (Dr. phil.) XXIV 57
 Gasser, Simon Peter (Profes- sor) XXVIII 4
 Gedesby XXI 22, XXII 13, XXIII 66—67, XXIV 86, XXV 97, 101
 Gedesby Kirke XXV 62—64
 Gedesby Kro XXI 123—124, XXV 57—67
 Gedesskov XXI, 21, 22
 Gedser XXII 12, XXIII 21, XXV 97
 Gedsergaard XXI 21, 22, 123—34, XXIII, 86, 90, XXV 58, 60,

XVII

- 61, 62, XXVII 102, XXIX 41, 133, XXX 158
 Gedsør (Væggerløse, Skelby og Gedesby Sogne) XXI 21
 Geertsen, Montén (Borgmester) Aarhus XXX 79
 Gegers Vænge (Stubbekøbing) XXV 34
 Genschau, von (Overjægermester) Württemberg XXIII 16
 Germansen, (Forvalter) Aageby XXVII 94,95
 Gern, G. (Fuldmægtig) Stubbekøbing XXII 53
 Giegengack, Valentin (Boghandler) Maribo XXVI 96
 Gier, Dorte (Dragsminde) XXVI 18—20
 Gier, Hendrich (Dragsminde) XXVI 18—21
 Giske, Peter (Rødby) XXII 16
 Gisse, Peter (Ringsebølle) XXVII 32
 Gjellerup, Karl (Forfatter) XXV 141
 Gjerstrup, E. (Skipper) Stubbekøbing XXIII 18
 Gjøe, Christoffer (Oreby) XXVIII 68
 Glahn (Slægten) XXX 117, 128
 Glahn, Adam Willhad (Præst) XXVIII 50, XXX 119
 Glahn, Gjertrud Kirstine (f. Egede) Riserup XXX 118, 119, 128
 Glahn, Gjertrud Rask (Hannevov) XXX 119
 Glahn, Hans Egede (Apoteker) Sorø XXIX 171, XXX 119, 123, 126—27
 Glahn, Henrik Christopher (Provst) XXX 116—129
 Glahn, Inger Christine (Elysium) Nr. Vedby XXX 119, 120, 128
 Glahn, Marcus (Generalmajor) XXX 119, 121—25
 Glahn, Marie Elisabeth (Riserup) XXX 120, 124, 129
 Glahn, Pauline Marie Amalia (Christiansminde) Systofte XXX 119
 Glahn, Poul Egede (Præst) XXX 119
 Glahn, Tønne Bloch (General-krigskommissær) XXX 120, 125—26
 Glenstrup XXV 8
 Glinset (Lillebrænde) XXVI 141
 Gloslunde XXI 15, 25, XXX 155
 Gloslunde Kirke XXI 43, 201, XXVII 12
 Glostrupgaard XXI 16
 Glumsø XXIII 128
 Glühr, tysk Arkitekt XXIX 133
 Glæsel, Edv. (Gartner) Nykøbing F. XXIII 101
 Godsted XXVII 109
 Godsted Kirke XXI 36, 40, XXV 122, 123, XXVIII 13
 Godsted Mose XXIII 128
 Godsted-Fundet XXX 148
 Goe, Peder (Brygger) XXVIII 27
 Goen XXIV 90—91
 Goll, Melchior Koch (Præst) XXV 7
 Goos, Aug. Herman Ferd. Carl (Politiker) XXVIII 108
 Gosmann, Casper (Prokurator) XXII 61
 Gottesgabe XXIII 45
 Gottleber, Anna (Gedesby) XXV 62, 64
 Gottleber, Chr. Gedesby) XXV 62, 64
 Gottleber, Georg (Gedesby) XXV 62—64
 Gowertz, (Bongerkaptajn) Maribo XXVI 71, 78
 Gowertz, (Snedkenmester) Maribo XXVI 93
 Gowertz-Jensen, C. (Redaktør) Nakskov XXX 147
 Goye, Eline XXI 69
 Goye, Kristoffer XXI 66, 68, 73
 Goye, Mette XXI 67, 70, 71
 Graae, Gomme Frederik August (Præst) XXV 3
 Gram, Friederich von (Geheime-raad) XXVIII 10
 Gram, Friedrich Carl von (Hofmarskal) XXVIII 11, 12, 13, 14 33
 Gram, Hans (Geheimearkivar, Justitsraad) XXVIII 11, 14
 Grandjean, Poul Bredo (Arkivar) XXX 117, 128
 Graver (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
 Green, Fr. (Forstander, Borgmester) Nykøbing F. XXVIII 20
 Green, Peder (Skerne) XXVI 45

XVIII

- Green-Andersen, A. (Guldborg) XXII 18, 21
 Green-Andersen, A.: Træk af Livet i Guldborg Færgesgaard i Midten af forrige Aanhundredede. XXII 21—22
 Gregersen, Jens Peter (Organist) Stubbekøbing XXIV 33
 Gregersen, Karen (Lommelev), se: Madsen, Karen Gregers
 Grejsen, Frederik: Lidt Erindringer om det gamle Rødby. XXIV 74—79
 Grejsen, Frederik: Lægevæsen i ældre Tider. XXI 185—86
 Grejsen, Fred.: Lægemidler i Fortid. XXIII 123—24
 Grejsen, Fred.: En Gravsten (i Sædinge Kirke) XXV 113
 Grethe Eriks (Ønslev) XXVI 46
 Griffenfeld, Peder (Storkansler) XXVII 124, XXX 4, 5
 Grimstedgaard XXV 125, XXVII 122
 Grimstrup XXIII 137
 Groothe, L. P.: Af en Nakskovarbejders Erindringer. XXV 39—56
 Grubbe, Ejler (Rigskansler) Lystrup XXI 101
 Grubbe, Lauers (Lensmand) Aalholm XXIV 24
 Grubbe, Marie XXIV 25
 Grundtvig, Frederik Theodor Vilh. (Apoteker) Sakskøbing XXIII 136
 Grundtvig, N. F. S. XXIX 171, XXX 117, 128
 Grundtvig, Sv. (Folkemindeforsker) XXI 85
 Grüner, Ebba Ovidia (g. Schøller) XXVIII 21
 Grüner, Eva Margrethe (g. Rosenørn) XXVIII 21
 Grüner, Frederik Carl Ferd. von (Oberst) XXVII 11, 13, 15
 Grüner, Gustav (General) XXVIII 21, XXX 17—18
 Grædebanken (Taars) XXVIII 45, 65
 Grænge XXI 14, 15, 18, 24, 25, XXIII 31, 33, XXIV 89, XXVII 134
 Grængegaard XXX 159
 Grængegaardens Teglværk XXX 160
 Græshave XXI 15
 Græshave Kirke XXVII 12
 »Grøn« (Aastrup) XXIII 70
 Grøn, A. Howard (Professor) XXIII 139
 Grønsund XXIII 7, 17, 18, 20
 Grønsund Færgesgaard XXIX 50
 Gudmarsson, Ulf XXIII 131
 Guldbeck, Christence XXI 58
 Guldborg F. XXII 12, XXIII 7, XXV 48
 Guldborg Færgesgaard XXI 18, 29, XXII 12—22, XXV 44, 48
 Guldborg Færgesgaard XXII 12—22
 Guldborg L. XXIII 12, XXIII 126, XXV 48, XXVIII 48
 Guldborgland (Baroniet) XXVIII 73
 Guldborgsund XXV 18—19
 Gundeling, Nikolaus Hieronymus (Jurist) XXVIII 4, 5
 Gundersen, Ole (Bursø) XXVI 21
 Gunner Jensdatter (Nykøbing F.) XXX 86
 Gunnarsø, A.: Præstebillederne i Vindeby Præstegaard. XXVIII 147—49
 Gunslev XXI 19, 20, 92, 172, XXIII 58, 103, XXV 101, XXIX 123
 Gunslev Præstegaard XXX 116, 117, 125—26
 Gunslevmagle XXI 19
 Gurreby XXI 15
 Gurreby Kirke XXI 40, 42, XXVII 12
 Güldenchrone, Wilhelm (Baron) XXVIII 7
 Gyldensteen, Johann Heinrich (Greve) XXVIII 9, 10, 23
 Gyldenstjerne, Jytte XXIII 59
 Gyldenstjerne, Knud (Biskop) XXVIII 52, 66
 Gøye, Henning (Lensmand) XXI 47
 Gøye, Henrik XXI 118
Haagesen, Karen Dobbelsteen XXI 139—59
 Haarlem, Gert Cornelisz van (Portrætmaler) XXI 107
 Haase (Slægten) Rødby XXIV 79
 Hage, Alfred (Hofjægmester) Øremandsgaard XXIV 70

XIX

- Hage, C. F. (Købmand) Nakskov XXIII 106
Hage, Christopher (Politiker) XXV 140
Hage, Gertrud XXX 21
Hage, Peter Alfred Anton (Købmand) XXV 143
Hagerup, Eiler (Præst) XXV 3, 4
Hagerup, H.: Immanuel Barfod. Minder fra Vaabensted 1874—96. XXV 1—14
Hahn (Slægten) XXIV 62
Hahn, Jørgen (Provincialmedicus) Odense XXIV 58, 61, 62
Hahn, W. (Provincialmedicus) XXIV 55—62
Hald, Chr. (mag. art.) XXIV 108
Hald, Margrethe (Museumsinspektør) XXIX 166
Hallagergaard (Sjælland) XXI 61
Hallengreen, Helmuth (Fabrikant) Stubbekøbing XXII 48, XXV 37
Hallengreen, Peter Wilhelm (Fabrikant) Stubbekøbing XXV 33—38
Halskov Vænge XXV 97
Halsted XXI 16, 17, 205, XXIV 133, XXV 144, XXIX 10, 15
Halsted Kirke XXVII 12
Halsted Kloster XXII 13, 24, 116, 160, XXV 89, 125, XXVII 114, 124, XXX 4, 5, 18
Halsted Klosters Amt XXX 146
Halsted Len XXVII 120, 123
Hamborg, Jacob (Hamborggaard) XXVII 133
Hamborggaard (Toneby) XXI 18, 133
Hamborggaard (Østofte) XXVII 133
Hamborghuset XXVII 133
Hamborgskoven XXVII 133
Hammer, Morten (Borgmester) Nykøbing F. XXVIII 18
Hammerich, Angul (Musikforfatter) XXIX 144
Hammershus XXI 67
Hammershøj, Vilh. (Maler) XXV 141
Hannenov Skov XXI 94, 212, XXIV 91, 92, XXV 142, XXVII 112
Hannæus, Georgius, se: Hahn, Jørgen
Hans (Biskop) Odense XXVII 41
Hans, dansk Prins, Chr. 4.s Broder XXI 116, 120
Hans (Præst) Nebbelunde XXIII 84
Hans (Sagnkonge) Vaalse XXVI 106
Hans Billedgyder, se: Schardt, Hans von der
Hans Hjulmand (Ønslev) XXVI 43, 46
Hans Mathias (Slutter) Nykøbing F. XXIV 120
Hans Skomager (Skerne) XXVI 45
Hans Smed (Gunslev) XXVI 45
Hans Tydsk (Lommelev) XXVI 44, 45
Hans Øbo (Orehoved) XXVI 46
Hansen, A. M. (Folketingsmand) XXIX 118, 123—24
Hansen, Aleth (Kultusminister) XXV 3
Hansen, Andreas Chr. (Lærer) Gunslev XXIX 118—24
Hansen, Ane (Nr. Ørslev) XXIV 87
Hansen, Ane Kathrine (Højreby) XXV 40—41
Hansen, Axel Borello (Manufakturhandler) XXIX 95
Hansen, Bernt (Holeby) XXVIII 135
Hansen, C. A. (Stiftsfysikus) Nysted XXI 188, XXIX 6
Hansen, Catrine (Ønslev) XXVI 43
Hansen, Christen (Knuthenborg) XXVII 126
Hansen, Christen (Købmand) XXIX 59
Hansen, Christian (Musiker) Ønslev XXX 136
Hansen, Christian Erhard (Præst) XXVI 44
Hansen, Constantin (Maler) XXX 22
Hansen, Edvard (Vognmand) Nakskov XXV 46
Hansen, Einar (Farver) Vejle XXX 92
Hansen, Emil (Manufakturhandler) XXIX 95

- Hansen, H. P. (Glarmester) Stubbekøbing XXIII 56
Hansen, Hans (Amtsforsvalter) XXI 145, 160
Hansen, Hans (Præst) XXVII 44—46
Hansen, Hans (Toldkasserer) Stubbekøbing XXIV 33
Hansen, Hans (Vaabensted) XXVII 10
Hansen, Hans Chr. (Ønslev) XXVI 40—56
Hansen, Hans Jørgen (Sørup) XXVI 46
Hansen, Heinrich (Maler) XXI 111
Hansen, Henrik (Vaalse) XXVII 102
Hansen, Jacob (Horbelev) XXX 114
Hansen, Jens (Brede) XXIX 121, 122
Hansen, Jens (Kromand) Gedesby XXV 62
Hansen, Jens (Hunseby) XXVII 10
Hansen, Kai Bahne (Nr. Vedby) XXII 9
Hansen, Kornelius (Sønderborg) XXVI 115
Hansen, Kristen (Skipper) XXVI 101—02
Hansen, Lars (Hillested) XXVI 93
Hansen, Lars (Musiker) Eskilstrup XXX 133, 136
Hansen, Lars Peder (Ønslev) XXVII 54
Hansen, Lauritz (Præst) Fejø XXI 126—37
Hansen, Mads (Præst) Taars XXVIII 52—53
Hansen, Mads (Storholmen) XXVI 98—114
Hansen, Mathias (Kalø) XXI 83
Hansen, Mikkel (Horbelev) XXX 114
Hansen, Niels (Adjunkt) Nykøbing F. XXV 2, XXIX 50, 59, XXX 30
Hansen, Noline (Gaabense) XXVII 63, 70
Hansen, Niels (Hunseby Skov) XXVII 9, 13
Hansen, Ole (Særslev) XXX 108—12
Hansen, Otto (Skibsbygger) Stubbekøbing XXIII 27
Hansen, P. (Musiker) Øverup XXX 133
Hansen, Peder (Gaabense) XXI 55
Hansen, Peder (Købmand) XXVII 133
Hansen, Peter (Ulkebøl) XXVI 115
Hansen, Peter (Ønslev) XXVI 51
Hansen, Rasmus (Elkenøre) XXIV 82
Hansen, Rasmus (Kalø) XXVIII 74
Hansen, Rasmus (Særslev) XXX 114
Hansen, Simon (Præst) XXV 3
Hansen, Th. J. XXI 65
Hansen, Vilh. (Musikdirektør) Nykøbing F. XXX 134
Hansen, Vilh. (Møller) Vaalse XXV 140
Harboe, Kathrine Marie (Torkilstrup) XXV 130
Hardenberg XXI 204, XXIV 66, XXVII 134, XXVIII 144, 148, XXX 7, 8
Hardenberg-Reventlow, Chr. Heinrich August (Greve) Hardenberg XXV 131, XXX 20, 21
Harder, Johan (Stiftsprovst) XXVI 70
Hare, Hans (Stødstrup) XXVI 46
Hare, Hans Jørgen (Sørup) XXVI 46
Hare, Lars Pedersen (Bønved) XXX 114
Hare, Peder (Alkestrup) XXVI 45
Hare, Peder Nielsen (Brejninge) XXX 114
Hare, Stine (Bønved) XXIV 88
Harpelunde XXI 15, 25
Harstall, Hans Wilhelm von (Kammerjunker) Bernitsgaard XXVIII 66, 69, 70
Harstall, Ulrik von (Overstaldmester) Bernitsgaard XXVIII 63, 64, 65, 70
Hartvig, Poul (Skipper) XXX 89
Hasenhart, Hans (Borgmester) Stubbekøbing XXIV 24
Hasselmann (Huslærer) Vosmæsgaard XXVIII 26

XXI

- Hasselø XXIII 101, 138
Haste, Peder Horrebøw (Litterat)
XXX 157
Hau, Gregers Hansen (Træn-
kusk) XXVIII 66
Hauch-Fausbøll, Th. (Genealog)
XXI 67, XXX 128
Haugner, C. C. (Redaktør) Nak-
skov XXVII 39, XXVIII 153,
XXIX 6, 171, 174, XXX 155—
56
Haugwitz-Hardenberg-Revent-
low, Curt (Greve) Harden-
berg XXV 7
Haundorf, Peter Nicolaj (Kæm-
ner) Nykøbing F. XXX 91
Havnsø XXIII 57
Hedvig, Prinsesse XXI 104, 120
Hee, Peder (Købmand) Stubbe-
købing XXV 30
Heebo, Jørgen (Prokurator, Fær-
gemand) Gaabense XXI 60
Heespen, von (Landraad) XXVIII
25
Hegelund, A. (Lærer) XXV 22
Hegelund, Carl Sofus Emil (Læ-
rer) XXVII 55
Hegelund, E. (Lærer) XXV 16,
XXVIII 58
Hegelund, Helge (Lærer) XXVII
58
Heiche, Claus (Præst) XXIX 161
Heiche, Hans (V. Kippinge)
XXIX 161—63
Heineth, Antonin (Præst) XXIX
163
Heise, H. (Tjørnebjerggaard)
XXIV 95, 100, 112, 113
Heje, N. (Skovbølle) XXV 6
Hejrede XXVII 11
Hejrede Sø XXVIII 110
Heldt, Peder (Kalø) XXVIII 52
Helhesten XXVIII 53, 60
Heli (Præst) Rødby XXVII 41
Helms, Jacob (Kunstarkæolog)
XXI 32
Helveg, Fr. (Præst) XXV 5
Hemmingsen, Niels (Teolog)
XXIII 140, XXVII 119, XXIX 8
Hemmingsøn, Larnitz (Ringse-
bølle) XXVII 44
Hendrik Skomager (Lundby)
XXVI 46
Hendriksen, Niels (Forneby)
XXVII 18
Henningsen, H. (Gæstgiver)
Nakskov XXV 55
Henningsen, P. (Rødby) XXVII
58, 59
Henningsen, P. (Urmager) XXV
17
Henrichsen, A. J. (Købmand)
Maribo XXVI 78
Henrichsen, Niels (København)
XXIII 43
Henrik (Præst) Rødby XXVII 40
Henrik (Præst) Tirsted XXV 22
Henrik (Billedhugger) Ørby
XXV 141
Henriksen (Skomagemester)
Nykøbing F. XXX 135
Henriksen, Christen (Døllefjelde)
XXVI 138
Herlufsholm Klosterkirke XXV
91, XXVII 21, 22
Henmansen, V. (Museumsinspek-
tør) XXX 161
Herredskirke XXV 2, 5, XXVII
117
Herredskirke Kirke XXI 40, XXV
8, XXVIII 12
Herritslev XXI 172, XXIV 82,
85, 147
Herritslev Kirke XXVII 13
Hesnæs XXI 22, XXX 50—57
Hessen, Carl von (Landgreve)
Statholder i Slesvig-Holsten
XXIII 98
Hestekær (Ringsebølle) XXVII
57
Hillerup, Oscar (Kirstineberg)
XXIX 96
Hillested XXIV 72, 73, XXVI 73,
78, XXVII 131
Hillested Kirke XXVI 60, 64—65,
XXVII 12, 21
Hillestrup XXII 92
Hilt, M. (Kirkevæрге) Toreby
XXI 184
Hinckeldey, Chr. (Nykøbing F.)
XXX 77, 91
Hind (Skoleholder) XXV 130
Hindestenen (Soesmarke) XXIII
135
Hjordt, F. (Maler) XXX 17—18
Hippolyta Passov XXI 124
Hirschholm Slot XXVIII 24
Hjelholt, H. (Arkivar) XXVIII
154, XXIX 174, XXX 157
Hjelm XXI 18, XXIII 33, XXVIII
64, 69

XXII

- Hjort, F. (Proprietær) XXIX 169
Hjort, F.: Det Classenske Firkløver. XXIX 102—17
Hjort, P. (Professor) XXX 46
Hjorth, Mine (Rødby) XXIX 33
Hoby XXIII 128, XXIV 109, XXV 17
Hoby-Fundet XXI 196, XXVII 111, XXVIII 153, XXIX 174
Hoff-Hansen, Torkild (Apoteker) Stubbekøbing XXII 56
Hoffmand, Wichmand Pedersen (Kaptajn, Færgemand) Gaabøense XXI 50, 55, 56
Hoffmann, P. (Provst) XXIX 116
Hofgaard, Laurits Martin Fred. Søgaard (Præst) XXV 7
Hofman, Hans de (Topograf) XXI 84, 85, XXIV 8
Holberg, Ludvig XXVIII 27
Holck, Axel (Amtsforvalter) XXVIII 154—58, XXIX 1—9, 173
Holck, A.: Nykøbing Slots Møbel-Inventarium 1755. XXI 189—91, XXIII 61—65, XXIV 166—68
Holck, A.: Vore gamle og deres Minder (om Helene Stranges Bog: Den ældste Generation). XXII 66—67
Holck, Chr. Christopher (Greve) Orebygaard XXVIII 23, 48
Holck, Eilert (Baron) XXVIII 32
Holck, Iver von (Baron) XXVIII 25
Holck, Iver von (Fru Baronesse) XXVIII 32
Holck, Joh. Christopher, senior (Præst) Kristianshavn XXIX 2, 29, 36
Holck, Joh. Christopher, junior (Præst) Nakskov XXIV 169, XXIX 2
Holck, Launine (f. Jørgensen) XXIX 2, 30
Holck, Søren (Præst) XXIX 2
Holck, Søren Hagerup (Præst) XXIX 2
Holck-Winterfeldt, Sophie Louise (Grevinde) XXX 18—19
Holeby XXIV 140, 147, XXV 18, 19, 108—10, XXVI 9, XXIX 171, XXX 150, 151
Holeby Dieselmotorfabrik XXX 160
Holeby Galgebakke XXVIII 134—36
Holeby Kirke XXI 36, 37, XXV 122, XXVII 12
Holgersen, Oluf (Lensmand el. Biskop) XXVII 87
Holgershaab XXI 63
Holleby XXI 15, 187
Hollenæsgaard (Arninge) XXVII 114
Holm, Andreas (Præst) XXVIII 21
Holm, Viggo (Kordegner) Nykøbing F. XXX 89, 91, 92
Holmstrup (Slægten) XXX 130—32
Holmstrup, Carl (Musiker) XXVI 54, XXX 130—31
Holmstrup, Jørgen (Musiker) XXVI 54, XXX 130—31, 136
Holmstrup, Ludvig (Musiker) XXVII 54, XXX 130—31, 138
Holmstrøm, Anne Marie (Guldborg) XXII 18
Holse, Morten (Alstrup) XXVI 46
Holst, Anna (Gedesby) XXV 64
Holst, Matthias Jenssen, senior (Kromand) Gedesby XXV 64
Holst, Matthias Jenssen, junior (Kromand) Gedesby XXV 66
Holst, Peter (Kusk) XXIX 134
Holstein, Catharina Magdalena (Storkanslerinde) XXVIII 9
Holstein, Friedrich Conrad von (Fru Generalmajorinde) XXVIII 33
Holstein, Hans Fridrich von (Ovenhofmester) XXVIII 10, 14, 25, 26, 33
Holstein, Sophie Hedevig von (g. Gram) XXVIII 13
Holstein, Ulrich Adolph von (Storkansler) XXVIII 10
Holstein-Ledneborg, Johan Ludv. (Lensgreve, Politiker) XXVIII 106
Holsten, Berner Schilden (Baron) XXV 130
Holsten, Jochom (Rersø) XXVII 18
Holstensen, Ditlev (Hunseby) XXVII 9

XXIII

- Holten, Just (Skovrider) XXX 146
- Hominde (Rødby Fjord) XXIV 95—114
- Hørbelev XXI 172, XXIII 69—70, 103, 125, XXIV 88, XXIX 113
- Hørbelev Kirke XXIII 70, XXVII 21, 22, 24
- Hørbelev Præstegaard XXV 138
- Hornemann, J. W. (Botaniker) XXIV 57, 62
- Hørreby XXI 172, XXII 14, XXIII 60
- Hørreby Kirke XXVII 21, 25—28
- Horsejageren XXIV 91—94
- Horslunde XXI 205, XXIII 134, XXIV 140, 142, XXVII 130
- Horslunde Kirke XXI 200, XXVII 12
- Horslundegaard (Raa) XXV 111
- Hosum, Knud (Ønslev) XXIX 162, 163
- Hovmand, Lars Hansen (Kalø) XXI 83
- Hudleback (Slægten) Rødby XXIV 79
- Hugge, Niels (Sullerup) XXVI 44
- Hugge, Oluf (Kirkevænge) Nr. Vedby XXI 50
- Hvitfeldt, Arild, se: Hvitfeldt, Arild
- Hullebæk XXI 20
- Humble, Chr. Reitzer (Præst) XXX 118, 129
- Humle, Hans (Ønslev) XXVI 50
- Humle, Rasmus (Oustrup) XXVI 45
- Hummingen, se: Hominde
- Hunscherr, Friderich (Nykøbing F.) XXX 77
- Hunseby XXVII 12
- Hunseby Kirke XXVII 12
- Hunseby Skov XXVII 13
- Husby, Mathias XXX 73
- Hvenegaard (Maler) XXVII 100
- Hvidtfeldt, Johan: To Bidrag til Orebygaards Historie. XXI 66—75
- Hvidtfeldt, Johan: Dragsminde Toldbod under Vandfloden 1694. XXVI 17—22
- Hvidtfeldt, Johan: Antallet af Landbrug paa Lolland-Falster i 1524 og 1525. XXVII 85—89
- Hvitfeldt, Arild (Rigskansler, Historiker) XXI 67, XXVIII 55, 64, 68, 77
- Hvitfeldt, Barbara (Berritsgaard) XXVIII 51, 53, 64
- Hvitfeldt, Christoffer (Berritsgaard) XXVIII 52, 53, 66, 67, 68
- Hvitfeldt, Claus (Berritsgaard) XXVIII 52
- Hvitfeldt, Henrik (Berritsgaard) XXVIII 69
- Hvitfeldt, Jakob (Berritsgaard) XXVIII 61, 62, 68
- Hvitfeldt, Otto Clausen (Berritsgaard) XXVIII 51, 66
- Hvitfeldt, Poul XXVIII 64
- Hyldtofte XXIII 127, XXVII 54
- Hyldtofte Skov XXVII 57
- Hyll (Sagnfigur) XXV 20
- Hyllehøj (Rødby) XXV 20
- Hyllekrog XXI 172, XXVI 71
- Hængestenen (Vignæs) XXIII 135
- Härtel, Friederich (Færgemand) Gaabense XXI 48—50, XXII 13, XXVII 66
- Härtel, Maria (Gaabense) XXVIII 66
- Häusser, Elias David (Generalbygmester) XXVI 32
- Høegh, Stygge (Landsdommer) Gjorslev XXI 127
- Høferman (Slægten) Rødby XXIV 79
- Høffer (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
- Høg, Just (Gesandt) XXVII 124
- Høgh, Anders, (Toreby) XXI 183
- Høj, Hans Jakobsen (Bakkebølle) XXVI 99, 106
- Høj, Jakob Hansen (Storholmen) XXVII 100
- Høj, Lars Frederiksen (Musiker) XXX 130—31
- Højbakkegaard (Døllefeldt) XXVI 139
- Højby XXVII 54
- Højby, Vester XXVII 59
- Højby, Øster XXVII 59
- Højbygaard XXV 18, XXVII 40, 53, 54, XXVIII 72, 73, 135, 136
- Højbygaard Skov XXVII 29, 54
- Højer (Kromand) Stokkemarke XXV 48

XXIV

- Højestenmark (Kalø) XXVIII 48
 Højmølle XXV 142
 Højreby XXV 39, 41
 Høm, Niels Peter (Apoteker)
 Stubbekøbing XXV 28
 Hønehøj (Taars) XXVIII 46, 47
 Hørman, Mads Peter (Raa) XXV
 111, 112
 Hørner, Johan (Maler) XXX 13
 —15
 Hørup, Viggo (Politiker) XXVIII
 106
 Høserich, Joh. Baltazar (Lands-
 dommer) Maribo XXII 41
 Høvænge XXX 147
 Høyelse, P. (Rektor) Nykøbing
 F. XXI 199
 Høyen, Niels Laurits (Kunst-
 historiker) XXI 104, 106, XXIII
 47, 53, 54, XXX 48
- I**bsen, Hans (Dejn) Ringse-
 bølle XXVIII 42
 Ibsen, Rasmus (Ønslev) XXVI 44
 Ibsøn, Peder (Maribo) XXIII 54
 Idestrup XXI 90, 92, 95, XXIII
 63—65, 126, XXV 101, XXIX
 15, 138, XXX 140
 Idestrup Kirke XXIV 48, XXVII
 21
 Isted, Peter Vilh. (Maler) XXV
 141
 Ingemann, Bernh. Sev. XXI 85,
 XXV 130, XXIX 171, XXX
 117, 120, 128, 129
 Ingemann, Søren Sørensen
 (Provst) XXVI 140—41, XXX
 118, 129
 Isachsøn, Rasmus (Nykøbing F.)
 XXIV 122
 Isak, Chr. (Sundby) XXVII 92
 Isidore Montelone (Marquise)
 XXVIII 9
 Ivar (Biskop) XXX 96
 Iversen, Niels (Aarsmarksgaard)
 XXI 71
- J**acobi, Carl Ludv. Theodor
 (Præst) XXVIII 92
 Jacobsen, C. P. (Præst) XXV 20
 Jacobsen, Hans (Kancelliraad)
 XXX 13—14
 Jacobsen, Jens (Præst) Skov-
 længe XXI 202
 Jacobsen, Jørgen (Tingskriver)
 XXVI 18
- Jacobsen, Lauritz (Superinten-
 dent) XXVII 50
 Jacobsen, P. V. (Historiker)
 XXVI 30
 Jakobs Vænge (Stubbekøbing)
 XXV 29—30, 31
 Jakobsen, H. J. (Lærer, Redak-
 tør) XXV 6, 140
 Jakobsen, Jørgen (Vaalse) XXIII
 80
 Jakobsen, P. (Lærer) Taars
 XXVIII 45
 Jakobsen, Peter (Guldsmed)
 Maribo XXI 202
 Jansen, Rasmus (Biskop) XXVI
 63
 Jappe, Asmus (Lübeck) XXIX 99
 Jappe, Camilla Sophie Noline
 (Ejegd Mølle) XXIX 73, 74,
 93, 95
 Jappe, Carl Conrad Vilh. (Eje-
 god Mølle) XXIX 73
 Jappe, Carl Vilh. (Lærer) XXIX
 80
 Jappe, Chr. (Fiskemester) XXIX
 99
 Jappe, Conrad Kragh (Ejegd
 Mølle) XXIX 74
 Jappe, Elise Amalie, senior (f.
 Kragh) XXIX 64—98
 Jappe, Elise Amalie, junior (Eje-
 god Mølle) XXIX 74
 Jappe, Hans (Fiskemester)
 XXIX 99
 Jappe, Heinrich (Overingeniør)
 XXIX 99
 Jappe, Heinrich (Tømrer) XXIX
 100
 Jappe, Henrik Marcus Jonas
 (Ejegd Mølle) XXIX 73, 87
 —88
 Jappe, Jens Nicolaj (Ejegd Møl-
 le) XXIX 64—98
 Jappe, Johan (Fiskemester)
 XXIX 99
 Jappe, Juliane Marie (Ejegd
 Mølle) XXIX 73, 100—101
 Jappe, Juliane Therese (Ejegd
 Mølle) XXIX 74, 91
 Jappe, Justine Louise Kirstine
 (Ejegd Mølle) XXIX 73, 97,
 98
 Jappe, Mariane (f. Biering)
 XXIX 79
 Jappe, Niels Peter Chr. (Ejegd
 Mølle) XXIX 73, 74, 91—92

- Jappe, Oscar (Roskilde) XXIX 96
- Jappe, Peter (Fiskeforpagter) XXIX 79, 99
- Jappe, Peter (Møller) Kongskilde v. Sorø XXIX 77, 79
- Jappe, Peter (Nykøbing F.) XXIX 77, 78
- Jappe, Peter Chr. (Ejegod Mølle) XXIX 74
- Jappe, Reimer (Broncestøber) XXIX 99
- Jappe, Sophie (Ejegod Mølle) XXIX 63—99
- Jappe, Sophie Vilhelmine Conrachine (Ejegod Mølle) XXIX 73, 74
- Jappes Mølle (Nykøbing F.) XXIX 77
- Jens (Præst) Toreby XXIII 84
- Jens (Præst) Vaabensted XXIII 84
- Jens Benmand (Sundby) XXIII 81
- Jens Blegmand (Kraghave) XXVI 40
- Jens Sjællandsfar (Færgemand) Gaabense XXI 46
- Jens Skinder XXI 127
- Jens Skomager (Eskilstrup) XXVI 45
- Jens Smed (Lommelev) XXVI 46
- Jens Smed (Ulslev) XXIX 60
- Jens Væver (Alstrup) XXVI 45
- Jens Væver (Thorebro) XXVI 47
- Jensen (Lærer) Kalø XXI 82
- Jensen, Anders (Alstrup) XXVI 46
- Jensen, Anders (Nakskov) XXV 46
- Jensen, Anders (Guldsmed) Nykøbing F. XXI 202
- Jensen, Carl (Fisker) Staureby XXVII 102
- Jensen, Christen (Fejøl) XXV 127
- Jensen, Christian Axel (Museumsinspektør) XXIII 132
- Jensen, Chr. Axel: Et Smykkebælte fra Renaissance-tiden. XXII 9—11
- Jensen, Chr. Axel: Fra Bruskstilens og Jørgen Ringnis' Tid. Nyerhvervede Snitværker i Maribo Stiftsmuseum. XXV 83—94
- Jensen, Claus (Vaalse) XXVIII 65
- Jensen, Frederik (Bysmed) Sønderby, Femø. XXV 113—14
- Jensen, H. P. (Steffensminde) XXIII 79, 80
- Jensen, Hanne (Stengaarden) XXVIII 106—07
- Jensen, Hans (Brede) XXIX 121
- Jensen, Hans (Dyrlæge) XXII 45, 48, 56, XXV 32, 35, XXVIII 86, 90, 91
- Jensen, Hans (Kraghave) XXVI 40
- Jensen, Jacob (Riserup) XXVIII 105
- Jensen, Jens (Kalø) XXI 83
- Jensen, Jens (Lundegaard) XXVII 53
- Jensen, Jens (Taastrup) XXX 114
- Jensen, Johan (Ringsebølle) XXV 16, 22, XXVII 58
- Jensen, Johannes (Biskop) XXX 96
- Jensen, Johannes (Hillestolpe) XXV 18
- Jensen, Jonas (Ønslev) XXIV 88
- Jensen, Jørgen (Vaabensted) XXVII 18
- Jensen, Lars (Bruntofte) XXV 68—82
- Jensen, Lars (Killerup) XXVIII 74
- Jensen, Lars (Taastrup) XXX 114
- Jensen, Lars Peter (Lærer) XXVII 55
- Jensen, Laurits (Øreby) XXI 72
- Jensen, M. P. (Musiker) Nykøbing F. XXX 139, 140
- Jensen, Mads (Hjulmand) Pederstrup XXIII 120—23
- Jensen, Marqvand (Smed) Hillested XXVI 93
- Jensen, Michel (Kirkevænge) Stubbekøbing XXIV 24
- Jensen, N. P. (Sortsøl) XXIII 103
- Jensen, Niels (Alstrup) XXVI 51
- Jensen, Niels (Farver) XXX 69
- Jensen, Niels (Nykøbing F.) XXIV 122
- Jensen, Niels Peter (Nr. Kirkeby) XXVI 51
- Jensen, Ole (Ønslev) XXVII 47
- Jensen, P.: Den hvide Ugle paa Skørringgaard. XXVI 140—41

XXVI

- Jensen, P.: 7 ihovedløse Præster ved Lillebrænde. XXVI 141
 Jensen, Peder (Alstrup) XXIII 73—82
 Jensen, Rasmus (Præst) Rødby XXIII 84, XXVIII 43
 Jensen, Stine (Taareby) XXIV 165
 Jensen, Søren (Præst) Askø XXI 127—28
 Jensen, Thomas (Lærer) XXV 129
 Jensen-Kepp, E. (Stubbekøbing) XXII 56
 Jensen-Stengaarden, Peder Jacob (Landstingsmand) XXVIII 105—09
 Jensøn, H. Anders (Præst) Stubbekøbing XXIV 24
 Jeppenhøj (Gedsergaard) XXVII 102
 Jeppesen, Niels Huus (Sølyst) XXVIII 110
 Jeppesen, Oluf (Fejø) XXI 127
 Jeppesen, Peder (Fejø) XXI 127
 Jepsen, Rasmus (Krungerup) XXIII 30
 Jerlitse XXV 102
 Jespersen (Kaperkaptajn) Stubbekøbing XXIII 10
 Jespersen, Jeppe (Raadmand) Stubbekøbing XXIV 24
 Jespersen, Magnus (Geolog, Overlærer) Nykøbing F. XXI 207—08
 Jespersen, Niels (Biskop) Odense XXI 30
 Jessen, Mathias Reinhard von (Stiftamtmand) XXI 61, XXIII 16, 102, XXV 131, XXIX 52, 61, XXX 24
 Jochumsen (Købmand) Døllefjelde XXVI 140
 Jochumsen (Købmand) Maribo XXVI 79
 Jochumsen, Carl Chr. Klingenberg (Døllefjelde) XXVI 140
 Joensen, Peder (Rektor) Nykøbing F. XXVIII 17
 Johan (Præst) Taars XXVIII 52
 Johan, Greve af Holsten XXIX 125
 Johan Adolf, Hertug af Gottorp XXI 113—15, 117
 Johanne Conradsdatter (Nr. Vedby) XXX 87
 Johanne Larsdatter (Kraghave) XXVI 40
 Johannes (Præst) Ryde XXI 192—93
 Johannessen, Niels (Væggerløse) XXIII 71
 Johannsen, Burchard (Lærer) XXIV 72, 73
 Johannsen, Friedrich (Lærer, Matematiker) XXIV 72
 Johannsen, Gustav Heinrich (sønderjysk Politiker) XXIV 72, 73
 Johannsen, Johann (Forvalter) Tostrupgaard XXIV 72
 Johannsen, Johs. Peter (Lærer) XXIV 72, 73
 Johannsen, Marquard (Lærer) XXIV 72
 Johannsen, Th. Fr. J. (Lærer) Hillested: Th. Fr. J. Johannsen og Forliget 1894. Efter Johannsens Optegnelser. XXIV 69—73
 Johansen, A. (Skovfoged) Høvænge XXX 147
 Johansen, Hans Jørgen (Alstrup) XXIII 79
 Johansen, Lars (Skelstrup) XXVII 18
 Johansen, Peter (Købmand) XXX 88
 Johne, Joh. Gottlieb (Postfører) XXIV 60
 Jokumsen, Fr. (Abed) XXIII 119
 Jomfrustenen XXIII 135
 Juel, Jens (Maler) XXX 12, 19, 20—21
 Juel, Niels (Kammerherre, Oberstløjtnant) Taasinge XXVIII 25
 Juel, Niels (Latinskolelærer) XXVI 62
 Juel, Niels (Søofficer) XXVIII 121—26
 Juel, Ove (Ritmester) XXVIII 7
 Juellinge XXIII 128, XXV 119, XXVII 11, 114
 Juellinge-Fundet XXVII 111, XXIX 166
 Juliane Marie (Enkedronning) XXV 127
 Jungersen, Henrik Gerner Helm (Præst) XXV 7
 Jungersen, S. (Landinspektør) XXVIII 153
 Jungshoved XXI 71

XXVII

- Justesen, Ole (Sædinge) XXVI 133
- Juul, Julie (Abed) XXV 116, XXVII 106, XXVIII 150, 151, XXIX 165, XXX 153
- Juul, Tønne (Thorupgaard) XXI 139—40, 154, 159
- Jürgensen, Chr. (Matematiker) XXVII 125
- Jægersborg (Taars) XXVIII 63
- Jøns, Thomas (Bondefoged) XXIV 72
- Jørgen (Superintendent) XXVII 44
- Jørgen Blymester, se: Clausen, Jørgen (Farver)
- Jørgen Brygger (Nykøbing F.) XXIX 60
- Jørgen Buk (Næbbelunde) XXI 193
- Jørgen Engelskmand XXI 188—89
- Jørgen Smed (Sortsø) XXVII 62
- Jørgensen, Chr. Minor (Gartner) Nykøbing F. XXIII 101
- Jørgensen (Lærer) Vaalse XXIII 79
- Jørgensen, Anne (Fejøl) XXV 126
- Jørgensen, Chr. (Redaktør) XXV 140
- Jørgensen, Chr. (Sædinge) XXVII 53
- Jørønsen, Chr.: Instruktion for Skovfogder under Krenkerup. XXVIII 144—47
- Jørgensen, Dorothea (Toreby) XXIV 89
- Jørgensen, Frants (Præst) XXII 16
- Jørgensen, Frederik (Vindeby) XXV 131, 132, XXX 157
- Jørgensen, Frovin: Orla Lehmanns Tale i Nykøbing Falster den 30. Jan. 1841 og Generalfiskalsagen imod ham. XXIX 37—62, XXX 23—49
- Jørgensen, Hans (Kraarup) XXVII 10
- Jørgensen, Hans (Rødby) XXVII 44
- Jørgensen, Hans Aug. (Lærer) Ønslev XXVI 44
- Jørgensen, J. (Toreby) XXIV 89
- Jørgensen, J.: Nogle Smaating vedrørende Toreby Kirke. XXI 183—84
- Jørgensen, J.: Fra Sprogets Verden. Østholandske Ord. XXI 174—82, XXIII 111—17, XXIV 150—54, XXV 103—07, XXVI 125—31, XXVII 90—93, XXVIII 127—33, XXIX 156—59, XXX 141—45
- Jørgensen, Jakob (Væver) Mariibo XXIII 54
- Jørgensen, Jens (Gaabense) XXVIII 66
- Jørgensen, Jens (Hørreby) XXVI 21
- Jørgensen, Jørgen (Døllefjelde) XXVI 140
- Jørgensen, Jørgen (Fejøl) XXI 131, 134
- Jørgensen, Jørgen (Søllestedgaard) XXIX 15
- Jørgensen, Karen Margrethe Elisabeth (f. Kølle) XXIX 15
- Jørgensen, Karen Marie (g. Clausen-Bagge) XXIX 2, 15—17
- Jørgensen, Lars (Gaabense) XXVII 60, 62—65
- Jørgensen, Lars (Hunseby) XXVIII 9
- Jørgensen, Lauritz (Etatsraad) Søllestedgaard og Søholt XXV 40, XXIX 2, 16—18, 29, 30
- Jørgensen, Maren (Toreby) XXIV 88
- Jørgensen, Margrethe (f. Clausen) Søllestedgaard XXIX 30
- Jørgensen, Niels (Fejøl) XXI 127, 130, 132, 134
- Jørgensen, Niels (Lærer) XXV 43
- Jørgensen, Oluf (Fejøl) XXI 134, XXV 126
- Jørgensen, Poul Johs. (Professor, Retshistoriker) XXX 91, 94, 97
- Jørgensen, Rasmus (Flintinge) XXV 19
- Jørgensen, Rasmus (Rødby) XXVII 49
- Jørgensen, Simen (Færgemand) Vordingborg XXI 47
- Jørgensen, Svend (Lærer) XXVI 16, XXVII 66, 97
- Jørgensen, Svend: Færgegaarde og Landevejskroer paa Lolland-Falster: Gaabense Færg-

XXVIII

- gaard XXI 46—65, Guldborg
Fængegaard XXII 12—20, Ge-
desby Kro XXV 57—67
- Jørgensen, Svend: Hr. Johannes
i Ryde. XXI 192—93
- Jørgensen, Svend: »Gammel-An-
dens» Vise. XXIV 165
- Jørgensen, Svend: Amtsforvalter
(Axel Holck. 1863—1940. XXIX
1—9
- Jørgensen, Svend: Af Riserup-
præsten, Professor Hennik
Christopher Glahns Breve.
XXX 116—29
- Jørgensen, Th. (Godsforvalter)
XXVII 9
- Jørgensen, Troels G. (Højeste-
retsdommer) XXIX 167
- Jørgenssøn, Ole (Fejø) XXI 129
- Kaalund, C. S.** (Stubbekøbing)
XXIV 23
- Kaalund, Christopher (Torkil-
strup) XXIX 162, 163
- Kaas, Niels (Kansler) XXI 117,
118
- Kabel, Henning (Thostrup) XXI
12
- Kall, Abraham (Professor) XXVI
63
- Kallhavegaard (Døllefjelde)
XXVI 138
- Kalls Høj (Taars) XXVIII 45,
48—49
- Kalø XXI 18, 76—83, XXVIII
46, 48, 49—50, 55—57, 58—60,
63, 69, 72, 76, 77
- Kalø Høj, se: Kalls Høj
- Kamper, Jul. L. (Raa) XXV 112
- »Kanaabukdatteren« (klog Kone
i Binnitse) XXI 186
- Kappe, Hans (Sørup) XXVI 43
- Kappe, Niels (Sørup) XXVI 45,
46
- Kappel Kirke XXVIII 12
- Kappel Stubmølle XXVIII 153
- Kappel, H. P. (Alstrup) XXIII
80, XXVI 46
- Kappel, Peder (Alstrup) XXIII
79, XXVI 46
- Kapnevænget (Taars) XXVIII
57, 64
- Karen Lommelev, se: Madsen,
Karen Gregers
- Karen Povlsdatter (Ønslev)
XXIX 161
- Karen Rasmusdatter (Raunse)
XXII 60—61
- Karl (Ærkebiskop) Lund XXI 67
- Karleby XXIII 60, XXIX 113
- Karleby Kirke XXVII 12
- Karleby, Vester XXI 16, XXV 5
- Karleby, Øster XXI 16, 25
- Karpeland, Frøken XXVIII 27
- Karsebæk XXI 200
- Karstensen, (Lærer) Bøtø XXIII
136
- Karstensen, Asger (Politiker)
XXX 160
- Karstensen, Jens (Præst) Taars
XXX 160
- Kaufmann, Georg (Ønslev) XXIV
88
- Kehlet, Chr. (Kommerceraad)
XXII 60
- Kej, Catharina Hedevig XXI 58
- Kejs, Ludvig (Hotelejer) Stubbe-
købing XXII 50
- Keiser, Mademoiselle XXVIII 27
- Kejs, Ole (Sundby) XXIII 79
- Kejs, R. (Nebøllegaard) XXVI
47
- Keldby (Møn) se: Kjeldby
- Kettinge XXI 18, 25, XXIII 126,
XXVII 109, 111, XXVIII 77,
XXX 152
- Kettinge Kirke XXVII 12
- Keyssler, Johan Georg (Hovme-
ster) XXVIII 7
- Kierkegaard, P. (Biskop) XXV
129
- Kierulf, S. (Birkedommer) Ny-
købing F. XXII 61
- Killerup XXVIII 46, 48, 50, 52,
54—56, 60, 69, 70, 75, 77
- Kingo, Didrik Thomsen (Farver)
XXX 76—77
- Kingo, Thomas XXVIII 126
- Kippinge XXI 19, XXIII 125,
XXV 101, 144, XXVI 102
- Kippinge Helligkilde XXIII 69,
XXVIII 22, 53, 153
- Kippinge Kirke XXII 92, XXV
89, 90, XXVI 113
- Kirkeby XXIV 156, XXV 101
- Kirkeby, Nørre XXI 92
- Kirkeby, Sønder XXI 22, XXIII
60, 129, XXIV 87, XXV 99,
102
- Kirkeby, Sønder Kirke XXV 94,
121

XXIX

- Kirkeby, Sønder Præstegaard XXV 138
 Kirkebjerg, Peder (Købmand) Hobro XXVI 64
 Kirsten Pedersdatter (Guldborg) XXIII 15
 Kisby, Rasmus (Nykøbing F.) XXIV 122
 Kiøn, Hans (Knomand) Gedesby XXII 13, XXV 59—61
 Kjeldby Kirke (Møn) XXVIII 35, XXIX 166
 Kjeldsen, N.: Af Taans Sogns Historie XXVIII 45—77
 Kjeldsen, Niels (Dragon) XXVII 77
 Kjerulff, Poul (Præst) XXVIII 75
 Kjørstrup Skov XXX 147
 Klavsen, Hans (Ulslev) XXIV 82
 Kleinholt, Peder (Guldborg) XXIII 17
 Klevenfeldt, Terkel (Genealog, Samler) XXI 102, XXX 5
 Klinge (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
 Klunge, Anna Elisa Mathea XXI 61
 Klungemark (Kalø) XXVIII 56
 Klungenberg, Christen Graae (Præst) XXVI 140
 Klinke (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
 Klodskov XXI 90—91, XXIV 83
 Kloppenborg, Christoffer (Berider) XXVIII 64
 Klotz (Tømrermester) XXVIII 88
 Knieper, Hans (Portrætmaler) XXI 99, 104
 Knub, Jens (Prokurator) XXX 90
 Knubbeløkke XXIII 45
 Knud VI (Valdemarssøn) XXX 96
 Knudsen, H. (Bager) XXVIII 90
 Knudsen, Kr. (Væggenløse) XXIII 61, XXIV 86
 Knudsen, N. P. (Bagemester) Stubbekøbing XXIII 12
 Knudsen, Poul (Nakskov) XXV 48
 Knuth, Adam Wilh. (Knuthenborg) XXV 7
 Knuth, Eggert (Lensgreve) XXX 159
 Knuth, Eggert Christopher (Knuthenborg) XXX 11—12
 Knuth, F. M. (Lensgreve) XXV 133, 134, 136, XXVII 107
 Knuth, Maria (f. Numsen) XXX 12—13
 Knuthenborg XXI 204, XXIII 97, XXIV 141, XXV 116, XXVI 78, XXVII 11, 12, 126, XXX 9, 10, 11, 12, 13, 159
 Knuthenborg Godsarkiv XXVII 9, 19
 Knuthenlund XXIV 159, 162
 Knutsøn, Jørgen (Præst) Døllefjelde XXIII 84
 Knækkerygstenen XXIII 135
 Koch, Carl Bendix (Præst) XXV 7
 Koch, Emil (Præst) XXV 138—39, XXX 116, 117, 128
 Koch, Hans Christopher Elers (Præst) XXX 115
 Koch, Hans Peter Gyllembourg (Præst) XXV 2
 Koch, Johs. Theodor (Major, Toldkasserer) Stubbekøbing XXIII 12, 16
 Koch, Peter (Provst) XXV 139
 Koefoed-Hansen, Hans Peter (Stiftsprovst) XXV 7
 Kogangen (Taans) XXVIII 46, 60, 62, 64
 Kok, Anders XXVI 117
 Kolbye, V. (fhv. Fabriksbestyrer) Maribo XXIX 6
 Kongsnes (v. Stubbekøbing) XXIII 3
 Konradsen, Otto Glud (Skovrider) XXX 146
 Korff, Otto Josva von XXI 138—60
 Kornerup, Jacob (Arkæolog) XXI 2, XXIV 26, 27
 Korselitse XXIII 126, XXV 102, 119, 127, XXIX 104, 105, 112, 117, 155
 Korshøje (Nr. Alslev) XXIII 57
 Koustrup, J. (Agent) XXIX 105—07, 116—17
 Koven (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
 Krabbe, Oberst (Vejle) XXVI 63
 Kradepohl, Cornelius Heinrichsen (Binkedommer) XXI 27
 Krag (Slægten) Ringsebølle XXVII 57

- Krag, Frederik (Baron) Stensballegaard XXVIII 124, XXX 5
 Krag, Niels (Nr. Alslev) XXVI 45
 Kragshøj (Nr. Alslev) XXIII 57
 Kragg, Ib (Ringsebølle) XXVII 44
 Kragh, Niels Frederik (Roskilde) XXIX 69, 70, 78—79, 80, 97
 Kragh, Vibeke Sophie (f. Biering) XXIX 69, 79, 97, 98
 Kraghave XXIII 126
 Kramnesse Gab XXIV 95, 106, 110
 Kramnitse XXI 187
 Kranget XXI 92
 Krebs, Axel Andreas Gabriel (Præst) XXV 5
 Krenkerup, se: Hardenberg
 Knetzschmer, Chr. Fred. (Farver) XXX 91
 Kreyer (Justitsraad) XXVIII 9
 Krieger, A. F. (Politiker) XXV 136
 Kring, L. (Viceskoleinspektør) XXX 161
 Kring, L.: Grævlingen paa Lolland-Falster i tidligere Tider. XXX 146—49
 Kristensen, Marius (Filolog) XXIII 136
 Kristoffer, III XXI 70
 Kristrup Kirke XXIX 149
 Knog, Gjerlev Chr. (Provst) XXI 205
 Krog, Lars (Skriver) Orebygaard XXI 66, 70
 Krog, Mads (Raunse) XXII 60
 Krog, Peter (Idestrup) XXV 75
 Krogh, Andreas Laurits (Præst) XXV 5, 141
 Krohn, Conrad Johan Martinus (Præst) XXV 7
 Kronborg XXX 2
 Krumpen, Otto (Lensmand, Rigsmarsk) Aalholm XXVIII 55—56
 Krungerup XXIII 29, 33
 Kruse, Anne (Alslev) XXIV 115, 120, 122
 Kruse, Vilh. (Raadmand) Nykøbing F. XXVIII 17
 Krænkerup, se: Hardenberg
 Krøll, Peter (Hasselø) XXX 86
 Krønge Kinke XXV 91, 93, XXVII 12
 Knøyer, Chr (Købmand) Maribo XXII 2, 41
 Krøyer, H. C. (Agent) Maribo XXIII 59, XXVI 74, 78, 79, 93
 Krøyer, J. V. (Præst) XXVI 84
 Kudese XXI 15, 16
 Kuld, Otte Jensen (Skovbølle) XXI 16, 17
 Kule, Chr. (Lensmand) Aalholm XXVIII 65
 Kvandløse (v. Holbæk) XXIII 130
 Kyllingehøj, se: Hønehøj
 Küssow, Frederikke Henriette von XXIII 45
 Kældernæs Otting (Stokkemærke) XXI 15
 Kæmpegaarden (Langdysse ved Egholm) XXI 172
 Købelev XXI 15, 17, 25, 172, XXVIII 11, 117 XXVIII 148
 Købelev Kirke XXVII 12
 Køie, Lars (Tingsted) XXVI 47
 Kølle, Claus (Birkedommer) XXVIII 74, XXX 88
 Kølle, D. L. (Købmand) Maribo XXVI 93
 Kølle, Jacob (Farver) XXX 90
 Kølnehuset (Fejø) XXIII 137
 Kørber, Jochum (Oberst) Nakskovs Kommandant XXII 14—15, XXVII 123
 Laaland, Jacob Christensen (Præst) XXI 145, 160
 La Beaumelle (Litterat) XXVIII 27
 Labenwolf, Billedhugger XXI 100
 la Cour, Albert Philip (Næsgaard) XXX 158—59
 la Cour, Jørgen XXV 14
 la Cour, L. F. (Historiker, Akademikasserer) Sorø XXX 156
 la Cour, Vilh. (Historiker) XXIX 168
 Ladefoged, Rasmus (Skerne) XXVI 45
 Ladegaard, Nørre, se: Stadagergaard
 Landdorph, Jørgen (Generaliskat) XXVII 53
 Landet XXIV 85
 Landet Kirke XXI 192, XXVII 12, 95
 Landorph, Hans (Amtmand) Nykøbing F. XXVIII 18, 28

XXXI

- Landonph, Magdalene Christine (Amtmandinde) Nykøbing F. XXVIII 18
 Lang (i Rødby Fjord) XXI 206
 Lang, Christen Hansen (Døllefjelde) XXVI 138
 Lang, Christian (Døllefjelde) XXVI 138
 Lang, Hans, senior (Døllefjelde) XXVI 138
 Lang, Hans, junior (Døllefjelde) XXVI 138
 Lang, Kr. (Flintinge) XXIV 89
 Lang, Peder (Døllefjelde) XXVII 140
 Lang, Rasmus (Døllefjelde) XXVI 140
 Langbjerg (Nr. Alslev) XXIII 57
 Langbjerg (Taars) XXVIII 45
 Lange (Garvemester) Maribo XXVI 85
 Lange (Købmand, Kirkevænge) Maribo XXVI 78, 79
 Lange, Axel (Ovengartner) XXV 116
 Lange, Chr. Carl August (Præst) XXV 7
 Lange, Fjederik (Rektor) XXV 1
 Lange, Ludvig Michael Peter Hersleb (Classen (Korselitse) XXIX 117
 Lange, M. J. L. (Ejegod) XXIX 85, 111
 Lange, Michael Classen (Ejegod) XXIX 98, 111
 Langebjerg XXX 147
 Langet XXVIII 69, 77
 Langgaarden (Døllefjelde) XXVI 139
 Langillierne, Nicolas de (Portrætmaler) XXX 6—8
 Lars (Præst) Fuglse XXIII 84
 Lars Pottmager (Soesmarke) XXVII 45
 Lars Skrædder (Tingsted) XXIV 91, 92
 Lars Smed (Nr. Vedby) XXVI 45, 46
 Lars Vægter (Kalø) XXII 83
 Larsen (Proprietær) Sparregaard XXIII 78, 80
 Larsen, Anders (Rødby) XXVI 18
 Larsen, Chr. (Nakskov) XXV 39—56
 Larsen, Gottfred (Tingsted) XXVI 40
 Larsen, Hans (Møller) Horbelev XXX 108, 114
 Larsen, Hans (Meelse) XXX 114
 Larsen, I. C. (Prokurator, Bladudgiver) XXVII 80, 82
 Larsen, Johan (Musiker) XXX 131
 Larsen, Jørgen (Torslunde) XXVI 21
 Larsen, Jørgen (Ønslev) XXIX 161
 Larsen, Jørgen: Midsommertræet i Raa. XXV 110—112
 Larsen, Jørgen Aug.: Bønderne og Ridefogden paa Nielstrup. XXII 65—66
 Larsen, Jørgen Aug.: Den fredløse Kvinde (i Østofte). XXIII 119
 Larsen, Jørgen Aug.: Hoppen og Føllet. XXI 193
 Larsen, Jørgen Aug.: Spøgeni paa Ringsebøllevejen. XXI 193
 Larsen, Jørgen Aug.: Strigholts Agre. XXI 193—94
 Larsen, Jørgen Aug.: Lollandske Folkesagn. 1. Svenskerne i »Tangerne«. XXIV 162, 2. Den lille grønne Mand. XXIV 162—63
 Larsen, Lars (Musiker) Nykøbing F. XXX 133—34, 136
 Larsen, Lars (Politiker) XXIV 73
 Larsen, Lars (Skjoldrup) XXX 114
 Larsen, Lars Godtfred (Tingsted) XXVI 44
 Larsen, Maren (Oreby) XXV 68
 Larsen, N.: »Lollands Lyksalighed«. XXI 195
 Larsen, N. I. (Folketingsmand) XXIX 120
 Larsen, Niels (Gedesby) XXX 86
 Larsen, Niels: Fra Fejø. XXI 195
 Larsen, Ole (Musiker) Moseby XXX 138—39
 Larsen, P. (Borregaard) XXIII 81
 Larsen, Peder (Soesmarke) XXVI 46

XXXII

- Larsen, Peder (Vaalse) XXIII 80
 Larsen, Rasmus (Døllefjelde) XXVI 139
 Larsen, Rasmus (Hoby) XXIX 174
 Larsen, Rasmus (Musiker og Skrædder) Skelby XXX 140
 Larsen, S. (Christianssæde) XXV 116
 Lassen, Alexander Frederik (Præst) XXV 5
 Lassen, Andreas (Kirurg) Nykøbing F. XXX 71—72
 Lassen, Frederik Stoud (Apoteker) Nykøbing F. XXIX 97
 Lassen, Thøger de (Dybvad) XXVIII 22
 Laub, Vilh. Fr. (Redaktør) XXIX 50
 Lauesen, Peder (Krenkerup) XXI 145, 160
 Lauretson, Jørgen (Ringsebølle) XXVII 44
 Lauridsen, Niels (Kromand) Gedesby XXV 62
 Laurits Pottemager XXIII 134
 Lauritsen, Ib (Ø. Ulslev) XXI 27
 Lauritsøn, Anne (Oreby) XXI 72
 Lauritsøn, Sigfred (Oreby) XXI 69, 71, 72
 Lauritzen, V. (Stubbekøbing) XXIV 29
 Laursen, Jens (Lommelev) XXIV 155
 Laursen, Oluf XXI 72
 Laursen, Sigfred (Oreby) se: Lauritsøn, Sigfred
 Lautrup, Jørgen XXI 158, 160
 Lehmann, Orla (Politiker) XXV 133, 135, XXVIII 89, XXIX 37—62, 167, XXX 23—49
 Lehn, Abraham (Berritsgaard) XXVII 53, XXVIII 65, 66, 70—72, 76
 Lehn, Poul Abraham (Orebygaard) XXVIII 58, 59, 64, 68, 72—73
 Lemming, Chr. (Guldborg) XXII 17
 Lendel, Lucas Fr. (Ingeniør) XXV 125
 Leonora Christina, se: Ulfeldt, Leonora Christina
 Lerche, Cornelius (Stiftamtmand) XXI 156—58, 160, XXV 126
 Lerche, Vincent von (Overceremonimester) XXVIII 33
 Lermunt, Thomas (Kvartermester) XXII 16
 Leth (Havne- og Fyrinspektør) XXIII 12
 Lidstrup XXII 19, 20
 Lilleager XXI 172
 Lillebrænde XXI 19, 90, XXIII 59, XXV 99, XXVI 140, 141
 Lilleholm (Ringsebølle) XXVII 57
 Lillie, Jonas (Opsynsmand, Skrædder) Maribo XXVI 70
 Linnkilde (Hardenberg) XXVIII 147
 Lind, Egmont: Om Kalkmalerierne i Vester Tirsted Kirke. XXI 1—12, 211
 Lind, Jakob (Købmand) Nykøbing F. XXVIII 18
 Lindberg, Elise (Tingsted) XXI 85, XXIII 64, XXIV 80, 91
 Lindberg, Jacob Chr. (Præst) XXI 85, XXV 2, 132, XXIX 61
 Lindberg, Niels XXI 85, XXIII 59, XXIV 83, 92
 Lindenov, Christoffer (Lensmand) XXVIII 154, XXIX 174
 Lindenow, Hans XXI 153, 160
 Lindeskoven (Idestrup) XXIII 65, XXV 97
 Line Olsdatter (Havlykke) XXIV 159—60
 Linstow, Hugo von (Løjtnant, Postassistent) Rødby XXIV 95, 96, 112, XXVII 34, 58
 Lisbeth Hansdatter, se: Troelsen, Lisbeth Hansdatter
 Lisbeth Røver (Gedesby) XXV 61, 62
 Lise, Anders (Hjelm) XXVI 45
 Lise, Marius (Kraghave) XXX 147
 Lise, Niels (Eskilstrup) XXX 86
 Lise, P. Petersen (Stubberup) XXX 147
 Lise, Peder (Gaabense) XXVII 63
 Lisebet Jensdatter (Lommelev) XXIV 155
 Logelund (Rørbæk) XXVIII 67
 Lojus (Biskop) XXX 96
 Lolland-Falsters Folketidende XXVII 134, XXIX 120
 Lolland-Falsters Stiftsmuseum

XXXIII

- XXIV 47—54, 78, 113, XXV 83—94, 110, XXVI 107, XXVIII 21—28, 109, 114, 129, XXVIII 46, 47, 48, 49, 153, XXIX 4, 5, 32, XXX 1—22, 150
- Lolland-Falsters Stiftstidende XXV 2, 6, 140, XXVI 24, XXVII 99, 134, XXIX 61, 62, XXX 48
- Lolland-Falsters Venstreblad XXVII 135
- Lollands Landboforening XXVI 134—35
- Lollands Landsting XXVIII 51, 67, XXX 93, 94, 96
- Lollands og Falsters Stifts Adresse-Comptoirs Efterretninger XXVI 65, 71, 73, 79—80
- Lollands-Posten XXV 143, XXVI 80, 82, 86
- Lollesgaard, Johs. (Lektor) XXI 197—98
- Lollike, Hans (Gunsemagle) XXVI 45, 46
- Lollike, Hans Hansen (Grimmelstrup) XXX 114
- Lollike, J. (Hullebæk) XXVI 47
- Lollike, Jens (Lommelev) XXVI 44
- Lommelev XXI 173, XXIII 66, XXIII 126, XXIV 155, XXV 99
- Lorentz, Joh. (Orgelbygger) XXIX 142
- Lorentzen, C. A. XXIX 110
- Lorentzen, P. E. XXX 23
- Lorenzen, Vilh. (Dr. phil.) XXX 155
- Louise, Frederik 4.s Dronning XXVIII 24
- Louise, Prinsesse, Datter af Frederik 5. XXVIII 14, 23, 26, 30
- Louise Augusta, Prinsesse XXV 127
- Lous, Andr. (Kommandørkapitajn) XXIV 105
- Lovin, Catharina Hedevig (Gaabense) XXVII 65
- Lovin, Frederik (Fængemand) Gaabense XXI 58, XXVII 65
- Ludewig, Johan Peter (Professor) XXVIII 4
- Luds-Mads-Engen (Taars) XXVIII 68
- Ludvig XV, af Frankrig XXVIII 6
- Ludvig, Christian (Guldborg) se: Meyer, Chr. Ludvig
- Ludvigsgave XXIX 133
- Ludvigslund (Ønslev) XXVIII 136
- Luenhøj (Nr. Ørslev) XXIII 67
- Lund, F. C. (Maler) XXI 111
- Lund, Jakob Johan (Provst) XXI 204
- Lundby XXII 13
- Lunddahl, Andreas Peter (Præst) XXVIII 92
- Lunddahl, Hans Peter (Maribo) XXV 49
- Lunde, P. F. (Jernstøber) XXX 39
- Lundegaarde XXII 6—7, XXV 23, XXVII 29, 39, 52, 54, 56, 57
- Lundt, Oluf Nickelsen (Raadmand) XXV 86—87
- Lungholm XXI 204, XXIII 128, XXVIII 73, XXX 5, 6
- Luskebakken (Fuglse) XXV 19
- Lybeck, Rasmus von (Guldborg) XXII 13
- Lydersen, Gasten (Bongmester) Nykøbing F. XXIV 116
- Lühe, Adolph Andreas von der (Hofmarskal) XXVIII 15
- Lykke (Mejeriforpagter) Nielstrup XXV 20
- Lykke, Dorethe XXI 152, 160
- Lymann, J. S. (Kobberstikker) XXI 108
- Lysmose XXX 148
- Lütken, Augusta (kgl. Operasangerinde) XXV 14
- Lüttichau, C. V. F. (Løjtnant) XXVII 13
- Lüttichau, Chr. Ditlev (Politiker) XXIV 70—71
- Lützen (fihv. Godsfuldmægtig) Mageltving XXI 206
- Lützw, Chr. Fred. (Oberstløjtnant) Søholt XXVIII 19
- Lützw, Henning Ulrich von (Stiftamtmand) Søholt XXI 51, XXVIII 18
- Løffler, J. B. (Ankæolog) XXVII 37, XXIX 149
- Løje (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
- Løjtofte XXI 16, 25, XXV 2, 5
- Løjtofte Kirke XXI 41, 42, 43, XXVII 12

XXXIV

- Lønborg, Adolf (Fotograf)
XXV 8
- Løve, Andreas Ludvig (Præst)
XXX 158
- Løvenborg XXX 12
- Løvenskiold (Konferensraad)
XXVIII 25
- Løvenørn, Poul Vendelbo (General)
XXVIII 8, 10, 12, 30, 33
- Løved (Slækten) Ringsebølle
XXVIII 57
- Mackeprang, J. W.** (Forpagter)
Ourupgaard XXIX 131
- Mackeprang, M. (fhv. Museumsdirektør)
XXI 31, XXIX 150, 151
- Macmann (tysk Skipper) XXIV 76
- Maderne XXI 173
- Mads (Præst) Ryde XXIII 84
- Madsen, A. P. (Kaptajn) XXVIII 46
- Madsen, Borchert (Musiker) Nykøbing F. XXX 134—35, 136, 139
- Madsen, Chresten (Døllefjelde)
XXVI 138
(Madsen, Christian): Brev fra 64. XXVIII 142—44
- Madsen, Edvard (Døllefjelde)
XXVI 138
- Madsen, Gregers (Lommelev)
XXIV 121, 122, 123
- Madsen, Hans Chr. (Hardenberg)
XXIV 67
- Madsen, Henning (Forneby)
XXVII 12
- Madsen, J. Chr. XXX 159
- Madsen, Jacob (Biskop) Odense XXIX 127
- Madsen, Jens (Byskriver) Nykøbing F. XXIV 120
- Madsen, Jørgen (Bursø) XXVI 21
- Madsen, Jørgen (Døllefjelde)
XXVI 138
- Madsen, Jørgen (Skovby) XXVII 12
- Madsen, Karen Gregers (Lommelev)
XXIV 115—27, XXIX 161—63
- Madsen, Marius (Musiker)
Kraghave XXX 135—36
- Madsen, Niels (Krungerup)
XXIV 89
- Madsen, Ole (Vaalse) XXI 94, XXIV 83, 84
- Madsen, Paul (stud. mag.)
XXVI 39
- Madsen, Peder (Oustrup) XXVI 54
- Madsen, Rasmus (Nr. Ørslev)
XXIX 57, 59, XXX 31
- Madsen, Rebekka la Cour XXX 158
- Madsen, Thorvald (Ringsebølle)
XXV 18
- Madsen, Wederckinck (Politiker)
XXIV 73
- Madsen (Bølle) Erik (Oreboggaard) se: Bølle, Erik Madsen
- Magdalena Sibylle, Prinsesse
XXVII 97, 125, XXIX 142, XXX 1—2, 3
- Magdalene Andersdatter (Stubekøbing)
XXIV 25
- Magetving XXI 206
- Magerstædt, Andres (Maler)
XXX 1
- Maglebrænde XXI 19
- Maglebrænde Kirke XXI 40
- Magleby (Langeland) XXIII 128
- Maglehøj (Vaalse) XXI 94
- Maglemø XXVI 17, 20
- Majbølle XXI 18, XXIV 89, XXVIII 131, XXVIII 56, 61, 69, 77
- Majbølle Kirke XXVII 13
- Mander, Carel van (Maler)
XXX 3, 5
- Marcher, E. (Godsinspektør)
Aalholm XXX 147
- Maren Hansdatter (Knuthenlund)
XXIV 159
- Margaard (ved Odense) XXVIII 21
- Margrethe Albrechtsdatter (Maribo)
XXVI 33
- Margrethe Jacobsdatter XXI 67
- Margrethe Jørgensdatter (Dragsmunde)
XXVI 19, 20
- Maribo XXI 17, 110, 192, 202, 204, XXII 22, 41, 43, XXIII 96—97, 100, 103—06, 118—19, XXIV 64, 134, 141, 142, XXV 43, 48, XXVI 71—73, 79, 96, XXVII 12, 13, 17, 134

- Maribo Borgerskole XXIV 72, XXVII 69, 81
 Maribo Borgervæbning XXVI 71
 Maribo Domkirke XXI 196, 200, XXII 58, XXIII 46—56, XXIV 52, XXVI 31—39, 59—60, 72—76, 78, 88, XXVIII 12, 21, 116
 Maribo Hospital XXVI 69
 Maribo Kloster XXI 13, XXII 1—5, 38, 41, XXIII 46, XXV 124, XXVI 33, XXVIII 115
 Maribo Landsting XXI 126—27, 158
 Maribo Præstegaard XXVI 58, 65—66, 70
 Maribo Stiftsbibliotek XXVI 73, 75, 79
 Maribo Stiftsmuseum, se: Lolland-Falsters Stiftsmuseum
 Maribo Sukkerfabrik XXX 160
 Maribo Sø XXVII 108
 Maribo Amts økonomiske Selskab XXIX 137
 Maribo—Bandholm Jernbane XXIX 119
 Marie, præjsisk Prinsesse XXI 119
 Marienborg XXIX 50
 Markdanner, Sophie Frederiksdatter XXIII 133
 Marrebæk XXIII 126, XXIV 87, XXIX 136
 Martensen, H. L. (Biskop) XXV 4
 Massau, Chr. Albrecht von (Geheimeraad) XXVIII 25
 Mathias Røver (Kromand) Gedesby XXI 124, XXV 61, 62
 Mathiasen, Peter (Væver) Hillested XXVI 73
 Mathiesen, A. W. (Barber) Stubbekøbing XXII 55
 Mathiesen, Christen (Maribo) XXII 59
 Mathiesen, H. C. (Vognmand) Nakslov XXV 46
 Mathiesen, L. (Smedemester) Stubbekøbing XXVIII 86
 Mattheson, Johann (Musikforfatter) XXIX 143
 Matthiessen, Hugo (Museumsinspektør) XXIII 132, XXVIII 152, XXIX 174
 Matzen, C. (Lysestøber) Nykøbing F. XXIII 101
 Matzen, Henning (Jurist, Politiker) XXIV 70
 Matzøn, Brennicke (Præst) XXIII 83
 Møding, Frk. (Stubbekøbing) XXVIII 93
 Meelse XXI 20, XXIII 69
 Mejer, C. C. (Præst) XXIX 11, 29—30
 Mejer, Peter (Øverup) XXVII 45
 Mekker, Jørgen (Ellingsted) XXVI 120
 Mertins, Johan Carl (Bygmester) Maribo XXVIII 88
 Mette Madsdatter (Lommelev) XXIV 155
 Mettestenen (Horslunde) XXIII 134
 Meyer, Abel Cathrine (Guldborg) XXIII 16
 Meyer, Casper Ebenhard (Skovrider) XXI 49
 Meyer, Chr. Ludvig (Guldborg) XXII 16
 Meyer, Cort (Guldborg) XXII 16
 Meyer, Ellen Cathrine (Guldborg) XXII 17
 Meyer, Inger Marie (Guldborg) XXIII 16
 Meyer, Margrethe (Guldborg) XXII 16
 Michaëlis, C. B. (Professor) XXVIII 5
 Michel (Aalstrup) XXVII 12
 Michelsen, Daniel (Gaabense) XXI 55
 Michelson, H. Sten, se: Fiske, H. Steen Michelson
 Mikkelsen, Hans (Biskop) XXVII 119
 Mikkelsen, Lars (Vaalse) XXI 93, 94—96, XXIV 92, XXV 114—16
 Mikkelsen, M. (Ø. Kippinge) XXVI 47
 Mikkelsen, P. (Sørup) XXX 138
 Mincke (Løjtnant af Landmilitsen) Nykøbing F. XXVIII 17
 Mingotti, P. (Operadirektør) XXVIII 26
 Mocenigo, venetiansk Ambassadør XXVIII 7
 Moesting, Alexander Friedrich von (Hofmester) XXVIII 10, 15

- Mogens Færgemand, se: Andersen, Mogens (Guldborg)
- Mogensen, Hans (Kornhandler) Vaalse XXVI 102
- Mogensen, Jens (Fejø) XXV 126
- Molbech, Chr. (Professor) XXII 58—60, XXV 2, XXVI 24—30
- Moldenhaver, D. G. (Teolog) XXVI 63
- Møltke, A. G. (Lensgreve) XXV 127, XXVIII 95, 96, XXVIII 27
- Møltke, Erik (Museumsinspektør) XXIII 129
- Mønrad, D. G. (Biskop) XXIV 14, XXV 7, 134—36, 141, XXVII 132, XXIX 31, XXX 159
- Mønmand, Mads Eriksen (Sædinger) XXV 113
- Morten Bøddker (Vaalse) XXI 95—96, XXV 115—116
- Morten Fjerdemand (Gaabense) XXVII 62—63
- Morten Svering (Gaabense) XXI 47
- Mortensen, Carl (Lærer) Jonstrup Seminarium XXI 206
- Mortensen, Friedrich (Fængemand) Gaabense XXI 47, 48
- Mortensen, H. (Botaniker) XXI 206
- Mortensen, Jørgen (Lommelev) XXIV 155
- Mortensen, Laurids (Borgmester) XXV 88
- Mortensen, Morten (Rødby) XXVI 19
- Mortensen, Morten (Ø. Kippinge) XXIII 80
- Mortensen, Ole (Særlev) XXX 114
- Mortensen, Peder (Borgmester) Nakskov XXVII 28
- Mortensen, Simon (Askø) XXI 17
- Mortensen, Valentin (Vaalse) XXVI 106, 107
- Morup, Cornelis Andersen (Kaptajnløjtnant) XXI 56, XXVII 65
- Moseby XXIII 103
- Moseby Præstegaard XXIX 113
- Mossin, Karen Birgitte XXIV 156—58
- Muderspach, Frederik Chr. von (Major) XXVII 13
- Muultge, Adrian (Maler) XXV 124, XXX 2—3
- Munch, Chr. (Skolemester) Stubbekøbing XXIV 32
- Munch, Jørgen (Askø) XXI 23
- Munk, H. (Fuldmægtig) Stubbekøbing XXII 52, 54, 55, 56
- Munthe af Morgenstjerne, O. von XXX 12
- Musse Herred XXVII 89, XXVIII 58, 64
- Musse Kirke XXVII 12, 21, 23, 24
- Muus, Jacob Nielsen (Biskop) XXVIII 16
- Müller, Chr. Malta (Præst) XXIII 81
- Müller, Johan Georg (Kaptajnløjtnant) Gaabense XXI 56
- Müller, Severin Lund (Prokurator, Landvæsenskommissær) Nykøbing F. XXVIII 113, 116, 118
- Müller, Sophus (Arkæolog) XXIII 64, 128, XXIX 167
- Münster, Carl (Forpagter) Nielstrup XXV 7, 10
- Münster, J. P. (Biskop) XXV 129
- Münter, Balthasar (Provst) XXIX 13, 17, 32
- Münter, Friedrich Chr. Carl Hinrich (Biskop) XXIX 13
- Myssen, H. (Bruntofte) XXVI 47
- Myssen, P. (Dukkerup) XXVI 47
- Myø Skov XXVIII 54—55, 76
- Møldrup, Anna Elise (cand. mag.) XXX 158
- Møllehuset (ved Maribo) XXIV 66
- Møller (Forvalter) Skørtinge XXIX 55
- Møller, Kaptajnløjtnant (Gaabense) se: Müller, Johan Georg
- Møller, Prokurator (Nykøbing F.) se: Müller, Severin Lund
- Møller, C. (Gaabense) XXI 55
- Møller, Caspar Ernst (Ridfoged) XXIV 123, XXV 66
- Møller, Chr. (Nakskov) se: Larsen, Chr.
- Møller, E. (Vindeby) XXVIII 148

XXXVII

- Møller, Fischer (Læge) XXIII 128
 Møller, Jakob (Præst) XXI 205, XXV 7
 Møller, Jeppe Andersen (Busterrappe) XXIX 59
 Møller, Kr. (Skomager) Nykøbing F. XXX 83
 Møller, Lars (Højreby) se: Sørensen, Lars
 Møller, Lars (Kippinge) XXVI 44
 Møller, Mathias (Borgmester) Nykøbing F. XXIX 54, XXX 24
 Møller, Morten (Nr. Alslev) XXVI 45
 Møller, Niels (Binkedommer) Nykøbing F. XXX 70
 Møller, Niels Larsen (Troelse) XXV 53
 Møller, P. (Byfoged) Maribo XXIII 118—19, XXV 111
 Møller, Rasmus (Biskop) XXV 136, 137, XXVI 59, 68—69, 79, 81, 83, 85, 86—87, 89, 96, XXVIII 148, XXIX 31
 Møller, Svend-Ove: Matthias Weckmann og det prinselige Kapel paa Nykøbing Slot. Nogle Musikbetragtninger. XXIX 140—45
 Møllerhuset (Rødby) XXIV 74
 Mønboe, Laurits Pedersen (Borgmester) Stubbekøbing XXIV 19, 20, 34
 Mørck, Erhard (Ønslev) XXVI 44, 51
 Mørk-Hansen, Mounitz (Præst) XXV 2, 3
 Mørup, Kaptajn!øjtnant (Gaabense) se: Mørup, Cornelis Andersen
 Møss, Jens (Hunseby) XXVII 9
 Møsting, Hofmester, se: Møsting, Alexander Friedrich von
 Nachtgall, Vivat Vict. Fred. Franciscus (Professor) XXVI 96
 Nafne (Biskop) Odense XXVII 41
 Nagelsti XXI 18, XXIV 147, XXVII 113
 Nakskov XXII 14, 15, 22, 40, 41, XXIII 11, 97, 98, 100, 106—07, 109—10, 132, XXV 39—56, XXVI 96, XXVII 121, 134
 Nakskov Arkiv XXVI 23—30
 Nakskov Avis XXII 23
 Nakskov Bønger- og Realskole XXVI 23
 Nakskov Fæstning XXV 124—25, XXVII 121, 122—23
 Nakskov Havn XXV 50—51
 Nakskov Kirke XXI 201, XXV 90, 91, 141, XXVII 12, 119
 Nannestad, Nanna, se: Boisen, Nanna (Bispinde)
 Naurus, tysk Skipper XXIV 76
 Nauschütz, Anna Cathrine (Nr. Vedby) XXX 91
 Nauschütz, Elisabeth Marte (Risenup) XXX 70—73
 Naver, Peder (Nr. Alslev) XXVI 46
 Neander, Anna Jacobsdatter (Maribo) XXX 73
 Neander, Gedske (Maribo) XXX 73, 85, 89, 90
 Neander, Johan Samuel (Kirurg) XXX 88
 Neander, Jørgen Henrik (Maribo) XXX 73
 Neander, Marie Margrethe (Vintersborg) XXX 89, 92
 Nebbelunde XXI 201, XXIV 79
 Nebbelunde Kirke XXV 123, XXVII 12
 Neble XXIII 126
 Neble, Frederik David (Lærer) Ringsebølle XXV 16, 20, XXVII 55
 Neble, Maren (Stubbekøbing) XXV 25
 Neergaard, J. F. (Amtmand) Fuglsang XXV 133
 Neergaard, P. (Etatsraad) Fuglebjerg XXV 13—14
 Neergaard, Th. (Proprietær) XXX 157
 Nellesmann, Ludvig Peter (Skovrider) XXX 147
 Neumann, Moses Nathan (Skuespiller) XXVI 76
 Neve, Maren (f. Norup) Nykøbing F. XXVIII 23
 Neve, Peter (Stiftamtmand) XXVIII 23
 Nickelsen, Oluf, se: Lundt, Oluf Nickelsen.

XXXVIII

- Niels (Kansler) Biskop i Slesvig XXI 44
 Niels Engelskmand XXI 188—89
 Niels Hjulmand (Ø. Kippinge) XXIII 80
 Niels Nordmand (Stubbekøbing) XXIV 119
 Niels Skovfoged (Ønslev) XXI 90
 Niels Skytte (Nørregaard) XXI 146
 Niels Smed (Nr. Vedby) XXIII 81
 Niels Smed (Ønslev) XXVI 44
 Niels Strandrider (Tønder) Nykøbing F. XXIV 120
 Niels Tømmermand (Branup) XXVI 46
 Nielsen (Lærer) V. Kippinge XXIII 80, 81
 Nielsen, Anders (Havlykke) XXIV 158—62
 Nielsen, Anders (Tønder) Rødby XXII 38
 Nielsen, Anders (Taars) XXVIII 74
 Nielsen, Christen (Egelev) XXI 47, 48
 Nielsen, Christen (Guldborg) XXII 15
 Nielsen, Christen (Ønslev) XXIX 161
 Nielsen, Christen Lundsgaard (Præst, Dr. phil.) XXV 5
 Nielsen, Else (Hesnæs) XXX 50, 51
 Nielsen, Fr. Th. (Overlærer) XXV 2
 Nielsen, Hans (Sdr. Alslev) XXIX 60
 Nielsen, Hendrik (Hunseby) XXVII 9
 Nielsen, Iver (Nysted) XXIII 40
 Nielsen, Jens (Foged) Oreby XXI 73
 Nielsen, Lars (Kalø) XXI 83
 Nielsen, M. C. B. (Præst) XXV 7
 Nielsen, N. M. (Fotograf) XXVI 16
 Nielsen, N. P. (Redaktør) Nykøbing F. XXIII 132, 139
 Nielsen, Niels (Gaabense) XXI 55
 Nielsen, Niels (Sølyst) XXVIII 110
 Nielsen, Niels (Tirstedgaard) XXVIII 110
 Nielsen, Niels (Ø. Tirsted) XXV 131, 132
 Nielsen, Niels Peter (Ønslev) XXVI 51
 Nielsen, Ole Raahauge (Tirstedgaard) XXVIII 110—20
 Nielsen, Otto: Bysmeden (i Sønderby paa Femø) XXV 113—14
 Nielsen, P. (Døllefjelde) XXVI 139
 Nielsen, P. (Forsøgsleder) Tystofte XXIX 135
 Nielsen, Per (Skjoldenæs) XXI 71
 Nielsen, Peter (Hesnæs) XXX 50, 51
 Nielsen, R. H. (Lærer) Soesmarke XXIII 135
 Nielsen, R. P. (Lærer) Klodskov XXIX 124
 Nielsen, Rasmus (Gaabense) XXI 59
 Nielsen, Rasmus (Musiker) Egelev XXX 139, 140
 Nielsen, Rasmus (Taars) XXVIII 74
 Nielsen-Klodskov, Lærer, se: Nielsen, R. P., Lærer, Klodskov
 Nielsen, Jens (Præst) XXVII 118
 Nielsson, Jacob (Præst) XXVII 52
 Nielsson, Thorkild (Fejø) XXI 129, 134
 Nielstrup XXII 65—66
 Nielsøn, Jørgen (Præst) Hillested XXIII 83
 Nikolajsen, Karen Kirstine (Torrig) XXV 52
 Nilsen, Niels Kai (Nielstrup) XXII 66
 Nissen, Stine (Ønslev) XXVI 44
 Nobel, E. (Fabrikant) Nykøbing F. XXV 2
 Nobel, H. (Fabrikant) Nykøbing F. XXVIII 102
 Nolte, Wilhelm (Tønder, Husfoged) Nykøbing F. XXVIII 17
 Noltossen, Gedesby, se: Arnoldus
 Norby, Margrethe (Abbedisse) XXVI 75

- Norby, Peder (Unupgaard) XXVI 75
 Nordlunde XXI 17, XXIV 131, 147
 Nordlunde Kirke XXVII 12
 Norling-Christensen, H. (Arkæolog) XXVIII 97, 98
 Norn, Otto (Museumsinspektør) XXIX 166
 Nostitz, Komtesse XXVIII 32
 Numsen, Frederikke XXX 12
 Numsen, Michael von (Feltmarskal) XXX 12
 Numsen, Michael von (Feltmarskalinde) XXX 12
 Nyblom, Helene (f. Roed) XXIX 32
 Nybøllegaard XXV 19
 Ny Fredsskov XXX 147
 Nyholm, Jens Brandt (Forpagter) Carlsfeld XXIX 117
 Nykøbing F. XXI 21, 72, 147, 205, XXII 12, 38, 39, 40, 42, 43, XXIII 18, 21, 79, 101—02, 132, XXV 2, 48, XXVI 71, 96, XXVII 61, 119, 120, 121, 134, XXVIII 17, 28, 55, 64, 94, 104, XXIX 41, 45, 51, 54, 58, 61, 62, 64, 77, 82, 129, 140, 142, 143, XXX 24, 48, 51, 69, 77, 81—83, 90, 91, 139—40, 154
 Nykøbing F. Birketing XXII 60—61
 Nykøbing F. Borgerskole XXV 2
 Nykøbing F., Chr. 9.s Bro XXII 21
 Nykøbing F. Gasvænk XXV 35
 Nykøbing F. Graabrødrekloster XXI 198, XXII 38
 Nykøbing F. Havn XXV 126
 Nykøbing F. Hospital XXI 125, XXII 39, 40, XXVIII 28
 Nykøbing F. Katedralskole XXI 198—99, 207, XXVI 66
 Nykøbing F. Kirke XXI 108, 124, 197—98, 201, XXV 86, 88, 89, 91, XXVIII 28, 29, XXX 154—55
 Nykøbing F. Landemode XXI 129, 135
 Nykøbing F. Len XXVII 87
 Nykøbing F. Ligbærenlav XXI 202
 Nykøbing F. Raadhus XXVIII 96
 Nykøbing F. Slot XXI 13, 46, 47, 110, 116, 117, 119, 120, 122, 189—91, XXII 13, 39, 61—65, XXIV 24, 166—68, XXVII 120, 121, XXIX 142, XXX 3
 Nykøbing F. Sukkerfabrik XXIX 136, 139
 Nykøbing F. Vesterskov XXIII 101
 Nykøbing F., Vor Frue Kirke XXVIII 100—04, XXX 149
 Nyrop, Christopher (Provst) XXIV 131
 Nysted XXI 19, 188, XXII 38, 40, 43, XXIII 34, 97, 101, 108—09, XXVI 17, XXVIII 48, XXX 78—91
 Nysted Kirke XXVII 12
 Nysted Kloster XXIII 38
 Næs XXI 19, XXIX 113,
 Næsby XXVII 11
 Næsbaek (ved Rødby) XXIV 76
 Næsgaard Agerbrugsskole XXI 206, XXIII 126, XXV 142, XXIX 104, 108—09, 114—15, XXX 158, 159
 Nøbølle XXI 17, XXVII 99
 Nørlund, Poul (Museumsdirektør) XXIII 130
 Nørlund, Poul: En Nonnering fra Maribo Kloster. XXII 1—5
 Nørregaard (ved Maribo) XXI 139, 155
 Odsbjerg, Frode (Provst) XXIX 128
 Oertzen, Friderich (Greve) XXVIII 25
 Offenberg, Charlotte Amalie von (Helsingør) XXX 88
 Offesen, Niels (Præst) Rødby XXVII 41
 Ohre, Knud Knudsen (Pederstrup) XXIII 120—23
 Oldeland, Hennik (Hofjunkker) Rydal XXIII 133
 Oldeland, Octavius von (Major) Bandholm XXVIII 10, 11, 13, 14, 17, 19
 Ole Bøssemager (Nykøbing F.) XXIX 88—91
 Ole Snedker (Aislev) XXVI 44
 Ole Tærsker (Taaderup) XXVI 46
 Ole Væver (Eskilstrup) XXVI 44
 Olesen, Hans (Landvæsenskommissær, Folketingsmand) XXVI 133—36

- Olsen, Anders (Særslev) XXX 114
 Olsen, Carl (Kordegner) Nykøbing F. XXIX 68, XXX 135
 Olsen, Christen (Engestofte) XXVII 13
 Olsen, Georg (Proprietær) Trudstolpe XXV 7
 Olsen, Hans (Gaabense) XXI 59
 Olsen, Hans (Hasselø) XXIV 115—16
 Olsen, Jens (Kustode) XXVI 107
 Olsen, Jens (Lommelev) XXVI 44
 Olsen, Jens (Fisker) Staureby XXVII 102
 Olsen, Jens (Sdr. Kirkeby) XXIV 87
 Olsen, Karl: Et Ægteskabsdrama paa Lolland i det 17. Aarh. XXI 138—60
 Olsen, Lars (Kalø) XXVIII 48
 Olsen, Lars (Underbefalingsmand) Skelstrup XXVII 12, 13, 15, 18, 19
 Olsen, Mads (Raunse) XXII 60
 Olsen, Niels (Bønned) XXX 114
 Olsen, Niels (Færversvend) Nykøbing F. XXX 84
 Olsen, Niels (Oustrup) XXVI 46
 Olsen, Niels (Ønslev) XXVI 46
 Olsen, Ole (Direktør) XXVIII 107
 Olsen, Ole (Politiker) XXIV 73
 Olsen, Oluf (Amtslæge) XXVII 134
 Olsen, Oluf: Ligsten (i Maribo) XXI 192
 Olsen, Peder (Kalø) XXI 83
 Olsen, Peder (Rødby) XXVI 19, 21
 Olsen, Peder (Sognefoged) Sdr. Vedby XXIX 51
 Olsen, Rasmus (Klodskov) XXVII 45
 Olsen, Rasmus (Trudstolpegaard) XXV 131
 Olstrup Kirke XXVII 13
 Oluf Degn (Lommelev) XXIV 155
 Olufsen, Chr. (Professor, Forstander) Næsgaard XXIX 109, 110
 Olufsen, Erik XXI 72
 Olufsen, Jacob XXI 72
 Olufsen, Jørgen XXI 72
 Ondløse Kirke (ved Holbæk) XXIII 130
 Onsild (ved Hobro) XXVI 64
 Opager XXI 206
 Ore XXI 15
 Oreby XXVIII 72
 Orebygaard XXI 66—75, 111, 197, XXVIII 46, 48, 58, 60, 63, 69, 72, 73, XXX 1, 2, 5, 17, 19
 Orehoved XXIII 126, XXV 93, XXVII 61, 68
 Orehoved Færgehavn XXI 63
 Orehøj (Nr. Aalslev) XXIII 57
 Orehøj (Vaalse) XXI 94, XXIII 57, XXIV 83—84
 Orzelska, Anna (Grevinde) XXVIII 5
 Osten, Jacob Frantz von der (Konferentsraad) XXVIII 14
 Ottesen, Christen (Vaabensted) XXVII 18
 Otto, Prins af Danmark XXI 69—70
 Ottosen, Hans (Kalø) XXI 83
 Oure XXII 19
 Ourup XXIII 126
 Ourupgaard XXI 47, XXV 2, 130, XXIX 130—38, XXX 158
 Oustrup XXIII 125, XXV 97, 99
 Oustrup Skov XXI 86
 Ovesen, Jens XXVII 59
 Oxe, Alibert (Aalholm) XXVIII 56
 Oxe, Johan (Rigsraad) XXVII 89
 Oxenbøll, Vilh. Mich. Chr. (Byfoged) Stubbekøbing XXIII 22, XXV 34, XXVIII 88, 90, XXX 104
 Oxenbølle (Kystbefalingsmand) XXVII 11, 12, 18
 Pa Post (Nielstrup) XXII 66
 Paarup XXI 15
 Paaske, Hans (Portrætmaler) XXI 102
 Palladius, Peder (Biskop) XXI 77
 Palle, Anne (Taaderup) XXIV 115
 Palle, Chr. (Raunstrup) XXVII 47
 Paludan-Müller, C. (Rektor) Nykøbing F. XXI 199
 Paludan-Müller, Caspar (Histo-

XLI

- riker) XXV 141. XXVI 23, 24, 26
 Pandebjerg XXV 97, XXIX 133, XXX 22
 Panton, Johan (Musiker) XXX 139
 Panton, Ludvig (Musiker) XXX 133, 138, 139
 Panum, Peter Ludv. (Læge) XXV 143
 Pappenheim, Chr. von XXI 139—59
 Pappenheim, Georg von XXI 160
 Pappenheim, Just Frederik von XXI 159
 Pappenheim, Knud Alexander von XXI 143, 159
 Pappenheim, Magdalena Sibylla von XXI 138—60
 Paproczy, Bartholomeus (Maler) XXV 87
 Pas, Simon de XXX 3
 Pauli, Fr. (Urtekræmmer) XXX 83, 89
 Paurenfeindt, W. E. (General) XXVIII 7
 Peder (Præst) Taagerup XXIII 84
 Peder (Skrædder (Lundby) XXVI 47
 Peder Syv XXI 67, XXIII 59
 Peder Tærsker (Nr. Kinkeby) XXVII 47
 Pedersen (Postkontrollør) Nakskov XXV 48
 Pedersen, Charlotte Lucilie XXVI 95
 Pedersen, Chresten (Raa) XXV 111
 Pedersen, Christen (Dølmefjelde) XXVI 139
 Pedersen, Christen (Hunseby) XXVII 10
 Pedersen, Christen (Byfoged) Stubbekøbing XXIV 24
 Pedersen, Christine (g. Boeck) XXVI 95
 Pedersen, Else Marie (Sundby, senere Askov) XXIX 170
 Pedersen, H. J. (Elisabogaard) XXVI 45, 46
 Pedersen, Hans (Skjoldrup) XXX 114
 Pedersen, Henrik (Historiker) XXVII 88, 89
 Pedersen, Jørgen (Væver) Manibo XXIII 54
 Pedersen, Kristine (Bredde) XXIX 121
 Pedersen, Mikkel (Købelev) XXVII 117
 Pedersen, Mogens (Komponist) XXIX 141
 Pedersen, Niels (Degn) Nykøbing F. XXIV 120
 Pedersen, P. K. (Lærer) XXIX 170
 Pedersen, P. Vald. (Lillebrænde) XXIV 85
 Pedersen, Peder (Bødkermester) Holeby XXI 188
 Pedersen, Peder (Højby) XXVII 54
 Pedersen, Peder (Gæstgiver) Nykøbing F. XXIII 79
 Pedersen, Peder (Stænderdeputeret) XXIX 122
 Pedersen, Peder (Væver) XXX 109
 Pedersen, Rasmus (Lærer) Torrey XXIII 136
 Pederstrup XXIII 120—23, XXVIII 153
 Pedersøn, Launitz (Ringsebølle) XXVII 44
 Pedersøn, Michel (Præst) Købelev XXIII 83
 Pedersøn, Rasmus (Degn) Rødby XXVII 44
 Per Knages Nakke (Taars) XXVIII 45
 Per Smed (Taaderup) XXI 89
 Per Teglstryger XXI 72—75
 Perlestikker, Anders Pedersen (Præst) XXVI 30
 Perlestikkerbogen XXVI 28, 30
 Pernille Jacobsdatter XXI 144
 Perssen, Jørgen (Præst) XXVII 117
 Peter den Store, Czar af Rusland XXV 65—66
 Peters (Mejeriforpagter) Ejegod XXIX 64
 Petersen (Brygger) Stubbekøbing XXV 25
 Petersen (Høker og Gæstgiver) Vaalse XXVI 105
 Petersen (Smed) Ejegodssmeden XXIX 77, 83
 Petersen (Smedemester) Manibo XXIX 100

XLII

- Petersen, C. (Bankbestyrer) Nykøbing F. XXIX 100
 Petersen, Carl (Erikstrup) XXI 193
 Petersen, Chr. (Byskov) XXVI 45
 Petersen, Clemens (Præst) XXV 9
 Petersen, H. (Teglbrænder) Klodskov XXVII 46
 Petersen, I. P. (Nykøbing F.) XXIX 60
 Petersen, J. (Brygger) XXVIII 90
 Petersen, Jakob (Nebbelunde) XXVI 134
 Petersen, Joachim (Guldborg) XXII 17—18
 Petersen, L. P. (Tømremester) Stubbekøbing XXVIII 86
 Petersen, Niels P.: Ole Raahauge Nielsen. Et Tidssbillede fra Retsplejens Overdrev og en Livsskæbne. XXVIII 110—20
 Petersen, Ove (Orebygaard) XXVIII 69
 Petersen, Peter (Viceskoleinspektør) Nykøbing F. XXIV 88, XXVIII 58, XXIX 100
 Petersen, Victor Juul: Sæbyholm. XXIII 119—20
 Petersen, Victor Juul: Andre Tider! XXIV 164—65
 Petersen, Victor Juul: »Tormandshilje«. XXV 116
 Petersen, Victor Juul: Lollandske Ordsprog. XXVII 106
 Petersen, Victor Juul: Helligtrekongersdrengene. XXVIII 150
 Petersen, Victor Juul: Morfar. XXVIII 150—51
 Petersen, Victor Juul: Fra gamle Dage. XXIX 165
 Petersen, Victor Juul: Fra gamle Dage: Tiggere. XXX 152—53
 Petersen, Victor Juul: Fra gamle Dage: Skrive for Feber. XXX 153
 Petri, Axel (Ingeniør) XXIX 174, XXX 158
 Pfeiffer, Barbara Maria XXVI 94
 Pfiuhl, Major XXVIII 30, 31
 Piepenbring, Dorothea Magdalena (Kammerjomfru) XXVIII 16
 Pihl (Sognefoged) Moseby XXIX 42
 Pihl, Henrik XXX 73
 Pille, Niels (Øverup) XXVI 44, 45
 Pilo, Carl Gustav (Portrætmaler) XXX 10, 17, 19
 Pipenbringen, Kammerjomfru, se: Piepenbring, Dorothea Magdalena
 Plat, Peter Henrik Claudi du (Divisionsgeneral) XXVI 119
 Plelo, Greve XXVIII 10
 Plenge, Johs. Chr. Ludvig (Præst) XXV 3
 Plesner, M. (cand. theol.) XXIX 36
 Plessen, Carl Adolph von (Overhofmester) XXVIII 9, 10, 25, 30, 32
 Ploug, Carl XXX 39
 Ploug, Chr. (Lundegaarde) XXII 6
 Plugmacher, Johan Peter (Apotheker) XXX 126, 129
 Plötz, Carl Frederik von (Major) Gottesgabe XXIII 45
 Pompiati (Operasangerinde) XXVIII 27
 Pontoppidan, Enik (Teolog, Historiker) XXI 85, XXIV 8
 Pontoppidan, Erik Peter (Birkedommer) XXIX 54, 55, XXX 24
 Pors, Klaus (Øllingsø) XXI 202
 Pors, Otto (Øllingsø) XXI 202
 Posselt, Slægten XXIX 168—69
 Posselt, Helene (Holeby) XXIX 169
 Posselt, Henrik (Provst) XXVI 93, XXIX 168—69
 Posselt, O. G. (Ingeniør) XXIX 168, 169
 Posselt, Theodor Frederik (Forvalter) XXIX 169
 Pougdahl, Jørgen (Præst) XXIII 83
 Poulsen, Chr. (Provst) XXX 70—73, 91
 Poulsen, Hans (Nr. Vedby) XXVI 45
 Poulsen, Mads D. (Ønslev) XXVI 47

XLIII

- Poulsen, Otte (Rødby) XXVI 19, 21
 Poulsen, P. (Skelby) XXVII 133
 Poulsøn, Mads (Tønder) XXVIII 49
 Povl Tærsker (Nr. Vedby) XXIII 80
 Povlsen, Niels Jensen (Nøbbølle) XXVII 99—102
 Povlsen, Rasmus (Skelby) XXIII 66
 Pregehøj (Idestrup) XXIII 65
 Presinge Vraa (ved Rødby) XXVII 42
 Preuss, Jørgen (Guldsmed) XXI 111
 Prier, Hans (Ø. Kippinge) XXVI 47
 Prier, Lars (Vaalse) XXIII 80
 Prier, Marie (V. Kippinge) XXX 136
 Prierskov XXVIII 72
 Prinsholm XXIII 102
 Præst, Frederik (Vaabensted) XXVII 10
 Præsteholm (Rødby Fjord) XXIV 106
 Prætorius, Jacob (Musiker) XXIX 143
 Pulshøj (Nr. Alslev) XXIII 57
 Pyndt, Hans (Alstrup) XXIII 81
 Pærregaard, P. N. (Væggerløse) XXIII 61, 63, XXIV 86
 Pøiske, Marquard (Berritsgaard) XXVIII 54, 66
- Q**vade, Carl Anton (Købmand) Manibo XXV 49, XXX 160
 Quistgaard, Erhard: En ung Præsteenkes sørgelige Endeligt 1728. XXVI 137
 Quistgaard, Erhard: Præstekalender paa Lolland-Falster fra Reformationen til vore Dage. XXIX 125—29
 Quitzow, Anna Margrethe XXI 159
- R**aa XXV 110—12
 Raadt, Hans (Medaltjør) XXI 105
 Raee, Ellen XXIII 135
 Raee, Rasmus (V. Kippinge) XXVI 46
 Raahavegaard XXVIII 135
- Raben, Chr. (Greve) Aalholm XXIII 33
 Raben, Frederik (Stiftamtmand) Aalholm XXVIII 28, XXX 76—77
 Raben, Fridrich von (Geheimeraad) XXVIII 17, 30, 31, 32
 Raben-Lewetzau, Fr. (Geheimkonferensraad) XXVII 125
 Raben-Lewetzau, Frederik (Lensgreve) Aalholm XXIII 108
 Raben-Lewetzau, Carl Vilh. (Lensgreve) Bremersvold og Restrup XXV 134
 Radbjerg XXV 99
 Radbjerg Møder XXIII 126
 Radsted XXI 15, XXIII 33, XXIV 89, XXV 145
 Radsted Kirke XXVII 13
 Radsted, Nørre XXIII 29
 Rafvert, Jacob (Rødby) XXVI 21
 Ragell, Agnette Sophia, se: Rumohr, Anna Sophia
 Rager, Hans Peter (Læge) Ø. Kippinge XXIII 80
 Rajdbjerg (Fejð) XXIII 137
 Rakkerkulen (Holeby) XXVIII 136
 Rammel, Henrik (Hofmester) XXI 117
 Ramus, Chr. (Præst) XXI 110
 Rantzau, Chr. (Fru Grevinde) XXVIII 32
 Rantzau, Johan (Statholder) XXI 114
 Rask, Anne Else (Gedesby) XXV 65
 Rask, Jens Pedersen (Kromand) Gedesby XXV 64—66
 Rask, Karen Marie (Kraghave) XXI 88
 Rasmus (Bjernisse) XXVI 21
 Rasmus (Kromand) Bandholm XXI 134
 Rasmus (Nykøbing F.) XXIX 85—86
 Rasmus (Præst) Dannemarre XXIII 84
 Rasmus Godtfred (Nykøbing F.) XXIX 88—90
 Rasmus Klokker (Systofte) XXIV 87
 Rasmus Skrædder (V. Kippinge) XXIII 79
 Rasmus Snedker (Fejð) XXI 127

XLIV

- Rasmussen (Fotograf) Stubbekøbing XXII 53
Rasmussen (Politibetjent) Rødby XXVIII 115, 116, 117
Rasmussen, A. C. (Jernstøber) Stubbekøbing XXIII 24, XXV 29—33, 38, XXVIII 86
Rasmussen, A. C. (Tømrermester) Stubbekøbing XXVIII 84
Rasmussen, A. Kall (Præst, Forfatter) XXIII 47, 51, XXVI 31
Rasmussen, Anders (Hunseby) XXVII 10
Rasmussen, Anders (Præst) Tirsted XXIII 84
Rasmussen, Bendt (Ringsebølle) XXIV 90
Rasmussen, Bent (Prokurist) XXII 50
Rasmussen, Carl C. (Fabrikant) XXV 32
Rasmussen, Chr. (Musiker og Parcellist) Eskildstrup XXX 130
Rasmussen, Christoffer (Sognefoged, Stænderdeputeret) XXV 134, XXIX 41, 44—47, 56, 60, 61, XXX 32
Rasmussen, Fr. (Gaabense) XXI 59
Rasmussen, H. J. (Forstander) Næsgaard XXX 159
Rasmussen, Hans (Sognefoged) Egense XXIX 42, 57, XXX 31
Rasmussen, Hans (Halskov) XXX 114
Rasmussen, Hans (Lærer) Karleby XXI 206—07
Rasmussen, Hans (Vaalse) XXVI 46
Rasmussen, Holger (stud. mag.) XXX 51
Rasmussen, J. P. (Raa) XXV 112
Rasmussen, Jens (Stubbekøbing) XXII 45, 53
Rasmussen, Jens (Vaabensted) XXV 14
Rasmussen, Jens (Vaalse) XXIII 82
Rasmussen, Jens Peder (Raa) XXII 65
Rasmussen, Jørgen (Skelstrup) XXVII 18
Rasmussen, Karl (Krungerup) XXIV 89
Rasmussen Karl (Toreby) XXIV 88
Rasmussen, Karl: Historien og Folket. XXIII 29—41
Rasmussen, Karl: Krongodser og Selvejere. Af Jordebøger fra 1660 og 1671. XXI 13—30
Rasmussen, Lars (Musiker) Skelby XXX 140
Rasmussen, Lars (Systofte) XXIV 87
Rasmussen, Mads (Kinkeværgje) Stubbekøbing XXIV 24
Rasmussen, Mads (Væggerløse) XXX 134
Rasmussen, O. (Proprietær) Gaabense XXI 63
Rasmussen, Ole (Bursø) XXVI 21
Rasmussen, Ole (Gaabense) XXI 63, XXVII 70, 71
Rasmussen, Ole (Trudstolpe) XXVII 13, 18
Rasmussen, Ole (Nr. Ørslev) XXIV 87, XXIX 173
Rasmussen, Peder (Alstrup) XXVI 51
Rasmussen, Peder (Havlykke) XXIV 160
Rasmussen, Peder (Hillested) XXVI 93
Rasmussen, Peder (Krungerup) XXIV 89
Rasmussen, Peder (Meelse) XXX 114
Rasmussen, Peder (Orehoved) XXVI 45, 46
Rasmussen, Rasmus (Ønslev) XXIX 160—61
Ravnsborg XXI 16, 24, 201, XXII 39, XXIII 130, XXIV 162, XXVII 115
Ravnsborg Løn XXVII 87, 88, 89, 123
Ravnsby XXI 16
Ravnsbybakke XXVI 135
Ravnse Høje XXIII 57
Reddelien, Christopher Heinr. Nic. (Apoteker) Stubbekøbing XXIX 6
Reedtz-Thott, Kjeld Thor Tage Otto (Lensbaron, Politiker) XXIV 71, 73

- Reenberg, Peder (Magister, Præst) XXI 184
 Reersø XXVIII 69
 Refshale XXVI 73, XXVIII 15
 Regenbug, Th. A. J. (Amtmand) XXV 5
 Reimer, Corfitz (Guldborg) XXII 17
 Reimer, V. (Muremester) Stubbekøbing XXVIII 86
 Rendebjerg (Taars) XXVIII 45
 Rersnæs XXI 17
 Resen, Peder Hansen (Historiker) XXI 84
 Reuss, Beata Henrietta (Grevinde, f. de Söhlenthal) XXVIII 30, 32, 33
 Revarius, Rasmus Hansen (Præst) XXVII 43—44
 Reventlow, Benedicte (Christianssæde) XXIX 31
 Reventlow, Chr. Ditlev (Kammenherre) XXIX 31, XXX 159
 Reventlow, Chr. D. Fr. (Statsminister) Christianssæde XXI 210, XXIII 122, 138—39, XXIV 137, XXV 131, 132, 137, XXVI 1, XXVII 126—29, XXVIII 19, XXIX 18, 26, 31
 Reventlow, Conrad Ditlev (Greve) Hardenberg XXVIII 19, XXX 7
 Reventlow, Einer (Alstrup) XXVII 102
 Reventlow, Joh. Christoph (Generalmajor) XXIII 45
 Reventlow, Johan Ludvig (Greve) Brahetrolleborg XXIII 138—39
 Reventlow, Ludvig (Greve) XXVII 128
 Reventlow, Wilhelmine Augusta (Hardenberg) XXX 8
 Rhode, P. XXI 86
 Richardt, Adolph Ferdinand (Lærer) XXVII 55
 Ring (Sagnkonger) Egeby XXV 16, 20, XXVII 35, 59, XXIX 152
 Ringerink, Henrik (Billedskærer) XXV 90
 Ringnis, Jørgen (Billedskærer) Nakskov XXI 183, XXIV 19, 20, XXV 88—94
 Ringseby XXI 16, 25
 Ringsebølle XXIV 90, XXV 15—24, XXVII 29, 39—59, XXIX 152
 Ringsebølle Kinke XXV 16—24, XXVII 12, 30—39, XXIX 40—52, 146—52
 Ringsebølle Præstegaard XXVII 42—43
 Ringsebølle Skov XXV 23
 Ringsebøllegaard XXV 15, 17
 Ringsing (Familien) Døllefjelde XXVI 138—39
 Ringsing, Chr.: Præsti aa Jernfæret. XXX 152
 Ringsing, Hans (Døllefjelde) XXVI 139
 Ringsing, Niels (Døllefjelde) XXVI 139
 Ringsing, Peder (Døllefjelde) XXVI 139
 Risby Kirke (ved Slesvig) XXI 37, 45
 Riserup XXI 55, XXIV 131
 Riserup Præstegaard XXV 138, 139, XXX 116, 117
 Ritz, Albert Albertsen (Nykøbing F.) XXII 202
 Ritz, Jacob (Rektor) Stubbekøbing XXI 202
 Rode, Købmand (Nykøbing F.) se: Roed, C. S.
 Rode, Ole (Sillestrup) XXIX 56, 59, 62, XXX 31
 Rodrigues, F. Chr. Carlsen (Nakskov) XXVII 119
 Roed, C. S. (Købmand) Nykøbing F. XXVIII 140
 Roed, Jørgen (Maler, Professor) XXIX 25, 32
 Rogent, Poul Andersen (Præst) XXIX 125
 Rohan, Louis R. E. (Kardinal) XXVIII 6
 Rolykke XXI 25
 Romme, Kristen (Kalø) XXI 83
 Romme, Niels (Radsted) XXIII 29
 Rose, Erik Anders Chr. (Guldsmed) Nykøbing F. XXIII 101
 Rosen, Chr. Heilmann (Præst) XXI 93, XXIV 92
 Rosen, Chr. Heilmann: Skattegravning i Vaalse. XXV 114—16
 Rosenberg, Caspar (Raadmand) København XXIII 43
 Rosenberg, G. (Konservator)

XLVI

- XXIII 88, 92, XXIV 94, XXVIII 97
- Rosenberg, G.: Ældre Jernaldens Urnegravsplads ved Lundegaarde, Fuglse Herred. XXII 6—7
- Rosenborg, Albret von (Guldborg) XXII 13
- Rosenborg Slot XXX 3
- Rosendahl, L. C. (Murermester og Postholder) Nykøbing F. XXIV 9, XXV 48
- Rosenkrantz, Christopher (Geheimeraad) Schousboe XXVIII 8, 10, 30, 31, 32
- Rosenkrantz, Helvig XXI 143, 159
- Rosenkrantz, Jørgen XXI 160
- Rosenkrantz, Mette Amalia von (Hoffnøken) XXVIII 32
- Rosenkrantz, Mogens (Spøttrup) XXI 27
- Rosenlund XXX 160
- Rosenpalm, Andreas von (Admiral) XXVIII 9, 10
- Rosenstand, Otto Frands (Skovrider) XXX 147
- Rosenørn, Anne Lisbeth (Hersomgaard) XXVIII 25
- Rosenørn, Carl Gustav (Stiftamtmand) Hersomgaard XXVIII 21, XXIX 39
- Rosenørn, Chr. (Nykøbing F.) XXVIII 21
- Rosenørn, Johan Nic. (Meilgaard) XXVIII 2, 22, 25
- Rosenørn, Matthias Peder Otto (Katholm) XXVIII 21, 28
- Rosenørn, Peder (Hersomgaard) XXVIII 25
- Rosenørn, Peder (Major) Katholm XXVIII 22
- Rosenørn, Peter Otto (Amtmand) Nykøbing F. XXVIII 1—33
- Rosenørn, Povl (Generalmajor) Katholm XXVIII 26
- Rosenørn, Povl (Meilgaard) XXVIII 2
- Rosenørn-Lehn, Chr. Conrad Sophus (Oreby) XXV 7
- Rosenørn-Lehn, Henrik Chr. (Oreby) XXV 131, 133, XXVIII 66
- Rosenørn-Lehn, O. D. (Udenrigsminister) XXV 3, XXVIII 29
- Rosling, Jørgen H.: Leonora Christinas Grav og Stol i Maribo Domkirke. XXIII 46—56
- Rosling, Jørgen H.: Om Blegning af Linned paa Maribo Kirkegaard. XXIII 118—19
- Ross, C. W. (Kantor) Maribo XXIII 47, 49, 50, 53, 118, XXVI 81, 86
- Rossing, C. P. (Købmand) Stubbekøbing XXII 56
- Rostrup, Hans Fred. (Læge) (Stubbekøbing XXII 45, 46, XXVIII 93
- Rostrup, Hans Fred. (Fru Læge) Stubbekøbing XXVIII 93
- Roth, Henrik (Præst) XXIII 53
- Rothé, E. (Maler) XXVII 35, XXIX 146
- Rubbeløkke Præstegaard XXVII 132, XXIX 2, 19, 22, 28, 32
- Rud, A. J. (Biskop) XXX 117, 128
- Rud, Borchard (Utterslev) XXI 159, XXVII 119
- Rudolf, tysk Kejser XXI 115
- Rullendøngstener (Arninge) XXI 186—87
- Rumohr, Anna Sophia (Dragsminde) XXVI 18—21
- Rumohr, Peder (Herredsskriver) XXVII 22
- Runge, Conrad (Overførster) Nykøbing F. XXVIII 17, 18
- Ruud, Daniel (Nykøbing F.) XXX 89
- Ruus, Poul: Om et Lotteri i Lolland. XXIII 42—45
- Ruus, Poul: Kystmilicen 1801—1814. Et dansk Hjemstavnsvorsvar. I. Organisationen. II. Praksis paa Lolland. XXVII 1—20
- Ryde XXI 15, 192, XXIV 165
- Ryde Kirke XXIV 24, XXV 123, XXVII 12, 95—96, 97
- Ryde Skov XXVII 100
- Rye, Niels (Oreby) XXI 74
- Rye-Clausen, Axel, se: Clausen, Axel Rye (Raahavegaard)
- Rysse, Lars (Væggenløse) XXIII 63
- Rysse, Rasmus (Væggenløse) XXIII 61
- Rødby XXI 17, 29, 187, XXII

XLVII

- 12, 38, 41, 43, XXIII 101, 107,
XXIV 74—79, XXV 22, XXVI
17, XXVII 121, XXIX 152
Rødby Fjord XXIV 95—114
(Hominde) XXV 17, XXVIII
29
Rødby Kirke XXI 187, XXVII
12, 40—52
Rødby Præstegaard XXVII 42
Rødbyhavn XXIII 101, XXV 18
Rødsand XXIII 34
Røgh, Johan (Korporal) XXVI
119
Røgterstrædet (Kalø) XXVIII
53, 60
Rørbæk XXI 18, 24, XXIV 72,
85, XXVIII 50, 52, 60—62, 69,
72, 76, 77
Rørdam, Holger (Kirkehistori-
ker) XXV 4
Rørdam, Valdemar XXIX 171
Rørmose (Taars) XXVIII 57, 64
Rønmoserbæk (Taars) XXVIII
53, 57
- Saabye, Harald Georg (Præst)**
XXV 7
Sadolin, Jørgen (Teolog)
XXVIII 52
Saksøbing XXII 24, 83, 205,
XXII 22, 40, 41, 43, XXIII 97,
107—08, 132, XXV 48, XXVII
116, 134, XXVIII 52, XXX 78,
91
Saksøbing Kirke XXI 41, XXVII
13
Saltvig Otting (Stokkemanke)
XXI 15
Samuel, Christen (Skelstrup)
XXVII 18
Samuelsen, Nathan (Rødby)
XXIV 79
Sandager XXVII 109
Sandby XXI 15, 17, 25, 110,
XXV 144
Sandby Kirke XXI 41, 42, 43,
XXVII 12
Sandbæk (Taars) XXVIII 57
Sander, O. G. (Færver) XXVIII
90
Sandrue, Erik Jørgen (Stads-
bedemand) XXVI 64
Sandrue, Sophia Charlotte (Kø-
benhavn) XXVI 54
Sandvaagen (Byskov Skov) XXI
90
- Sankt Oles Høj (Væggenløse)**
XXI 93
Sara Jensdatter (Nykøbing F.)
XXX 84
Sars, J. E. (norsk Historiker)
XXVII 89
Sasser XXIII 130
Schack, Otto (Greve) XXVIII 7
Schandorph, Sophus (Forfatter)
XXV 140
Schardt, Hans von der (tysk
Billedhugger) XXI 99—100
Schaumburg, Fred. Jak. Leopold
(Løjtnant) XXVII 13
Scheel (Familien) Stubbekøbing
XXIV 30
Scheel, Cathrine Magdalene
(Guldborg) XXIII 17
Scheel, Jørgen (Byfoged) Stub-
bekøbing XXIV 30
Scheffel, J. H. (Maler) XXX 14
Scheidemann (Hamburg) XXIX
143
Schinkel, Joh. (Orlogskaptajn)
XXVIII 121—24, 125
Schiær, Hans Chr. (Gaabense)
XXI 59
Schiødte, E. (Arkæolog) XXIII
64
Schiøler, I. F. (Billedhugger)
Maribo XXIX 174
Schiørt, Hans Jacobsen (In-
geniør) XXVII 121
Schiøttz, A. (Havnefoged) XXV
126
Schjerbeck, Maud (Stiftskasse-
rer, Frue) XXIX 128
Schjønning, Ludv. Jensenius Nic.
(Kateket) Nykøbing F. XXX
31
Schlösser, Caspar Wülh. (Dr.)
XXIV 61
Schmidt, August F. (Forfatter)
XXIII 134, XXVI 30
Schmidt, Chr. Fred. (Apoteker)
Maribo XXVI 93
Schmidt, F. L. XXVI 94
Schmidt, Margarethe (f. Boeck)
XXVI 77
Schmidt, Peter (Grosserer)
XXVI 77
Schmidt, Philip (Arkitekt)
XXVIII 85, 86
Schnadenbach, Friedrich (As-
sessor) Halle XXVIII 5

XLVIII

- Schnell, Maria Magdalene von XXVI 95
- Scholten, Hinrich von (General-løjtnant) XXVIII 10, 11
- Schou, Chr. (Distriktslæge) Saksøbing XXI 185, XXVII 10
- Schou, Sophie Christine XXVII 95
- Schougaard, Jens Larsen (Præst) XXV 7
- Schow, N. O. W. (Fru Forpagter) Bjerregaard XXIX 114
- Schrøder (Forvalter) Søholt XXX 147
- Schrøder (fhv. Overjæger) Pedersenstrup XXX 147
- Schrøder (Postmester) Nykøbing F. XXVIII 17
- Schrøder (Slagtermester) Nykøbing F. XXIX 89, 90
- Schrøder, Chr. (Skørringe) XXVI 132
- Schrøder, Ejler Abelsen (Billedskærer) XXV 91
- Schrøder, Jens Pedersen (Skovrider) Christianssæde XXIII 107, XXVI 132, XXIX 19, 28
- Schrøder, Johs. (Christianssæde) XXVI 132, XXIX 28, 31
- Schrøder, Laurits (Kaptajn, Købmand) Maribo XXIX 4
- Schrøder, Louise Hviid (Christianssæde) XXVI 132, XXIX 28
- Schrøder, Ludvig (Højskoleforstander) XXV 137—38, XXVI 132—33, XXIX 27, 28
- Schrøder, Methner (Stationsforstander) Høleby XXX 147
- Schrøder, Poul Benedict (Kammerraad) XXVII 95
- Schulenburg, Carl von der (Generalauditør) XXVIII 25
- Schultz, C. G.: Hominde og Pælevænket i Vestre Skarholmsrende. XXIV 95—114
- Schultz, Chr. Eisenbroch (Præst, Redaktør) XXVI 65, 69, 73, 74, 75
- Schultze, Johan (Geheimeraad) XXIX 105
- Schwensen, P. (Kammerraad) Karenslyst XXV 131
- Schwenin, svensk Oberstløjtnant XXII 14
- Schytte, Anders (Livmedicus) XXV 86
- Schytte, C. A. V. (Postmester, Stationsforstander) Nr. Alslev XXVIII 66
- Schytte, Karen Andersdatter (Nykøbing F.) XXV 86—87
- Schütz, Heinrich (Komponist) XXIX 141, 142, 143
- Schøder, Hans (Bruunsbæk) XXVI 119
- Schøller, Chr. (Generalmajor) Margaand XXVIII 21
- Schönheyder, Ulrich Anthon (Viceadmiral) XXIV 105
- Sootus, Hans Andersen Montross (Borgmester) Stubbekøbing XXIV 25
- Seehusen, H. Daniel (Forpagter) Vintersborg XXX 87—88, 92
- Sehested, Chr. von (Geheimeraad, Ambassadør) XXVIII 6
- Seide (Slægten) Rødby XXIV 79
- Seidelin (Proprietær) Hallagergaard XXI 61
- Seidelin, Claus (Apoteker) Nykøbing F. XXV 65, XXVIII 17
- Selby, Charles Borne (Baron) XXV 130, XXIX 131
- Selby, Charles Joseph (Baron) XXV 130
- Semback, Margrethe (Hulløbæk) XXIV 87
- Severin (Præst) Hunseby XXIII 84
- Sleydlitz, Jo. Aug. (Stiftspræst) Vaillø XXVIII 33
- Sibrandt, Winhold (Kansler) XXI 113
- Sidenius, A. (Nykøbing F.) XXIII 101
- Sidenius, Chr. (Præst) Nykøbing F. XXIX 68, 73
- Sidenius, Isak (Brændevinsbrænder) Nykøbing F. XXV 131, 134, XXIX 39, 41, 59, 60, 61, XXX 42
- Sidenius, Isak (Stadthauptmann) Nykøbing F. XXIII 102
- Sidenius, J. (Prinsholm) XXV 133
- Sidenius, J. (Stiftsprovst) XXVI 70
- Sidenius, Knud Bredenberg (Købmand) Maribo XXV 131,

IL

- 132, 133, XXVI 79, 93, XXIX 39, 61
- Sidenius, R. (Købmand) Nykøbing F. XXV 131
- Sidenius, Vilh.: Dagbog fra 1864. XXI 161—70
- Siersted, Niels (Byfoged) Mariibo XXIII 53
- Sievers, Timm (Skovrider) XXX 119
- Sigfredsen, Sigfred (Oreby) XXI 69—70
- Sillestrup XXI 21, XXVII 131
- Sillingebæk (Taars) XXVIII 57, 59
- Simon Laurits (Præst) XXV 1
- Simonsen, Hans (Væggerløse) XXIII 61
- Sjælstoft XXI 15
- Sjöblad, Erik, svensk Admiral XXVIII 121—26
- Skaaning, Ole (Stubbekøbing) XXIII 58
- Skaarup XXI 19
- Skaarup, Vald. (Musikdirektør) Nykøbing F. XXX 139—40
- Skafte (Proprietær) Trudstolpe XXV 7
- Skafte, H. (Bjørup) XXVIII 140
- Skafte, Hans: Erindringer fra min Barndom, med særligt Henblik paa Julen. XXII 23—35
- Skafte, Hans: Rullendøngstening. XXI 186—87
- Skalø (Fejøl) XXI 131, 135
- Skammelsøn, Ebbe XXI 92
- Skarholm (Rødby Fjord) XXIV 95—114
- Skelby XXI 22, 90, XXIII 65—66, 86, XXV 101
- Skelstrup XXI 17
- Skerne XXIII 126
- Skerne Sø XXIII 57, 58
- Skidtø (Gaabense) XXVII 70
- Skindregaard (Ildstrup) XXIII 65
- Skjoldenæs XXI 71
- Skjoltrup XXI 19
- Skjøl-Pedersen, H.: Hertug Kristoffers Gavebrev til Døllefjelde Præstebord. XXIII 83—85
- Skottemarke XXVII 133
- Skottemarke-Fundet XXVII 108
- Skov, A. (Efterstigaard) XXVII 47
- Skov, Anders (Særslev) XXX 107, 115
- Skov, Claus (Særslev) XXX 105
- Skov, Karen Pedersdatter (Særslev) XXX 105, 106
- Skov, Margrethe Olsdatter (Særslev) XXX 105—15
- Skov, Niels XXIII 30
- Skov, Ole Clausen (Særslev) XXX 105, 106
- Skov, Ole Peder (Særslev) XXX 107, 115
- Skov, P. (Nr. Ørslev) XXVI 47
- Skov, Peder Andersen (Særslev) XXX 105—15
- Skov, Sigvard: Søslaget under Falster og Møn 1677. Et samtidigt Digt. XXVIII 121—26
- Skov, Sigvard: Valdemar Sejrs lollandske Lov om Manddrab. XXX 93—97
- Skov Ottring (Stokkemarke) XXI 15
- Skovby XXI 19, 172, XXIII 129
- Skovbølle XXI 16, 25, 172
- Skovbøllegaard XXI 16
- Skovhøven (Ringsebølle) XXVII 57
- Skovlænge Kirke XXI 40, 42, 202, XXIV 47, 48, 50—53, XXVII 12, 21, 25
- Skovridengaarden (Christianssæde) XXV 137
- Skovsmose (Ringsebølle) XXVII 56
- Skram, Peder (Søofficer) XXVIII 66
- Skrædder, Anders (Gaandmand) Lidstrup XXIX 59
- Skulesøn, Eskil XXV 120
- Skytte, Borger (Sognefoged) Systofte XXVI 135, XXIX 59
- Skytte, Hans (Herredsfoged) Majbølle XXVIII 76
- Skytte, Hans (Sognefoged) Ørslev XXVII 45, XXIX 59
- Skytte, Niels (Uislev) XXIV 81
- Skytte, Ole (Klodskov) XXVI 45
- Skytte, Peder Pedersen (Sognefoged) Brejninge XXX 114
- Skyttegaarden (Moseby) XXIII 68
- Skørringe XXI 19, 204, XXIII 137, XXV 99

L

- Skørringe Kirke XXVII 12, XXIX 20
 Skørringgaard XXVI 140, XXVII 132, XXX 13, 14, 15
 Stemminge XXI 14, 206
 Stemminge Kirke XXVII 13
 Stengerik, Carl (Redaktør) XXIX 120
 Sløsse XXI 15
 Smauch (Forpagter) Gaabense) XXII 60
 Smed (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
 Smede-Jørgen (Nykøbing F.) XXIX 82—85
 Smede-Maren (Nykøbing F.) XXIX 82—85, 87
 Smidt, C. M. (Arkitekt) XXI 31, XXII 1, XXIII 46, 130, XXIV 95
 Smidt, Johan (Idestrup) XXV 74, 75
 Smidt, Thomas (Kancelliraad, Inspektør) XXX 106, 113, 114
 Smidth, (Ingeniør) Stubbekøbing XXV 32
 Smidth, Ellen (Professorinde) XXIX 113
 Smidth, Jens Hansen (Præst, Professor) XXIV 136, XXIX 163, XXX 157
 Smith (Farver) Næstved XXX 87
 Smith, Daniel Peter (Provst) XXI 205, XXVI 68, XXIX 16, 18, 32
 Smith, Johan Georg Pedersen (Præst) XXIX 160
 Smith, L. (Justitsraad, Byfoged) Rødby XXVIII 111—120
 Smørum, P. (Nykøbing F.) XXX 90
 Snallemosen (Ringsebølle) XXVII 57
 Snekkenhøj (Taars) XXVIII 47, 50
 Snipmarken (Fejøl) XXIII 137
 Snogshøje (Vaalse) XXI 94
 Soesmarke XXI 18, 24, XXII 12, 15, XXIII 135, XXVIII 57, 63
 Sommer, Hans XXI 87
 Sommer, Niels (Brarup) XXVI 46
 Sommer, Rasmus (V. Kippinge) XXIII 81
 Sonne, Chr. (Forpagter) XXX 159—60
 Sonnichsøn, Magnus (Raadmand) Stubbekøbing XXIV 24
 Sontum, Ulrich Arntsen (Provst) XXI 92
 Sophie, Prinsesse XXVIII 30
 Sophie af Pommern, Frederik 1.s Dronning XXI 47
 Sophie af Mecklenborg-Schwerin, Enkedronning (Frederik 2.s Dronning) XXI 97—112, 113—25, 199, XXII 13, XXIII 133, XXIV 24, XXV 57—62, XXVII 120, 123, XXX 100
 Sophie Amalie af Brunsvig-Lyneborg, Frederik 3.s Dronning XXI 13, 19, 21, 23, 28, 29, 199, XXV 127, XXVIII 9
 Sophie Frederikke (Arveprinsesse) XXV 127
 Sophie Hedvig af Nassau-Dietz XXI 112
 Sophie Madsdatter (Vaabensted) XXV 1
 Sophie Magdalene, Chr. 6.s Dronning XXVIII 3, 24, 72
 Sontsø XXI 19, XXII 66, XXIII 103
 Sosmad, se: Soesmarke
 Sparre, Anna (Aalholm) XXIV 24
 Sparre, Emmiche (Opager) XXVII 97
 Spannebjørgs Høj (Torkilstrup) XXIII 59
 Splittorps Høj XXVIII 46
 Spurre, Maria (Lundby) XXVI 44
 Spärck, R. (Professor) XXX 146
 Staal (Familien) Stubbekøbing XXIV 30
 Staal, Chr. (Organist) Stubbekøbing XXIV 22
 Stackentrædt (Gartner) Nykøbing F. XXIII 101
 Stadager XXI 92, XXIII 126, XXIV 156, XXV 97, 101
 Stadager Kirke XXII 35, 41, 43
 Stadager (Familien) Stubbekøbing XXIV 30
 Stadagengård (d. s. s. Nr. Ladegaard) XXI 21
 Stael, Svensk Oberst XXVIII 72
 Stahl, tysk Skipper XXIV 76

LI

- Stampe, Henrik (Etatsraad) Skørringe XXVI 45
- Stampen (Stubbekøbing) XXIII 9, XXV 38, XXX 98—104
- Stang, Rasmus (Alstrup) XXVI 47
- Stanislaus Lesczinski, polsk Konge XXVIII 7
- Staphensen, Niels (Glostrup-gaard) XXI 16
- Stauning, Jørgen (Provst) XXI 204—05, XXVI 64
- Staurneby XXI 21, 22, XXV 101
- Steen, Jørgen (Hunseby) XXVII 10
- Steenberg, Jan: Lolland-falstersk Kirkearkitektur. XXI 31—45
- Steenberg, Jan: Korbuekrucifikser paa Lolland. XXIV 47—54
- Steenberg, Jan: Lauritz Thura og Maribo Domkirke. XXVI 31—39
- Steenberg, Jan: Lolland-falsterske Korbuekrucifikser. XXVII 21—28
- Steenfeldt, Niels: En Historie om Mosegrisene paa Fejø 1664—65. XXI 126—37
- Steenfeldt, Niels: En stor Trolldomssag i 1692—93. XXIV 115—27
- Steenfeldt, Niels: En Gildescene i Lommelev 1644. XXIV 155.
- Steenholdt, Jens Lauritsen (Tolde) XXVI 18—21
- Steensen, Anna XXI 160
- Steensen, Christoffer (Oberst) XXV 125
- Steenstrup, Mathilde Sophie XXVI 95
- Steenwinkel, Hans, senior (Billedhugger) XXIII 133
- Steenwinkel, Hans, junior (Billedhugger) XXIII 133
- Steenwinkel, Lourens (Billedhugger) XXIII 133
- Steenwinkel, Morten (Arkitekt og Maler) Nykøbing F. XXIII 132—33, XXV 124, XXX 2, 3
- Steenwinkel, O. (Arkitekt) XXIII 133 XXV 125
- Steffensen, Hans Chr. (Politiker, Generalauditør) XXIV 70
- Steffensen, Jens (Alstrup) XXIII 80
- Steffensen, P. (Gdr.) XXVI 136
- Steffensen, P. (Guldborg) XXII 22
- Steffensen, Peder (Alstrup) XXV 134, XXVI 45, XXIX 39, 44
- Stegmann (Maribo) XXIII 118—19
- Stejlerne (Holeby) XXVIII 136
- Stengaarden XXVIII 107
- Stenhøjen (Fiskebæk Skov) XXIII 88—89
- Stenow, Hans (Grimsted) Oberstløjtnant XXI 140—41, 159
- Stenrækkerne (Fiskebæk Skov) XXIII 91, XXVIII 97—99
- Stensballegaard XXVII 124, XXX 5
- Stenstrup, Johan Pedersen (Rektor) Nykøbing F., senere Præst XXI 199
- Stensø (ved Nakskov) XXV 125
- Stenwinkel, Hans (Arkitekt) XXI 72
- Stiftsavisen, se: Lollands og Falsters Stifts Adresse-Comptoirs Efterretninger
- Stiftstidende, se: Lolland-Falsters Stiftstidende
- Stine Holstener (Raa) XXV 111
- Stine i Sæby XXIX 25
- Stockfleth, Chr. (Justitsraad) Brahesholm XXVIII 21
- Stokkemanke XXII 15, 24, 25, 110, 172, XXIII 128, XXIV 159, XXV 48, XXVII 12, XXIX 171
- Stokkemarken Kirke XXV 141, XXVII 12, XXIX 125, 126
- Stolberg, Chr. Günther (Overhofmester) XXVIII 3, 15
- Stolberg, Louise (Grevinde) XXVII 126
- Stolle, Ph. (Musiker) XXIX 143
- Stolpe, Nic. Jacob (Farver) Slagelse XXX 87
- Storck, H. (Professor, Arkitekt) XXIV 3, 12, 14, XXVII 35
- Storeager XXI 172
- Storeholm (Ringsebølle) XXVII 57
- Storholmen (Vaalse) XXVI 97—114
- Storm, A. (Fuldmægtig) Rødby XXVIII 115
- Storfloden 1872 XXIX 136
- Storskoven, se: Kialø Skov

- Stouby XXIII 63
 Strandgaard, C. (Organist)
 Stubbekøbing XXVIII 87
 Strandgaard, C.: Stubbekøbing
 Lystanlæg 1882—1932. XXII
 44—57
 Strandgaard, C.: Stubbekøbings
 Havne. Afsnit af Stubbekø-
 bings Historie. XXIII 1—28
 Strandgaard, C.: Stubbekøbing
 Kirke. XXIV 1—35
 Strandgaard, C.: Tre Stubbekø-
 bing-Haandværkere i det 19.
 Aarh. og lidt af Byens Hi-
 storie. XXV 25—38
 Strandgaard, C.: Bidrag til Stub-
 bekøbings Historie i det 19.
 Aarhundrede. De kommunale
 Bygninger. XXVIII 78—96
 Strandgaard, C.: Vandmøllen
 ved Stubbekøbing. XXX 98—
 104
 Strandnæs, Børge (Forfatter)
 XXIX 170
 Strange, Frederik (Alstrup)
 XXIII 80
 Strange, Helene XXIII 137, 138,
 XXIV 84, XXVIII 126, XXIX
 172, XXX 160
 Strange, Helene: Dronning So-
 fie af Mecklenburg. II. XXI
 113—25
 Strange, Helene: Heksedom fra
 Sdr. Ørslev. XXII 60—61
 Strange, Helene: En gammel
 vestfalstersk Haandværker
 (Hjulmand Peder Jensen, Al-
 strup) XXIII 73—82
 Strange, Helene: Oldemors Jul.
 Smaatræk af gamle Dages Jul
 i en nordfalstersk Bonde-
 gaard. XXIV 39—46
 Strange, Helene: En falstersk
 Soldats Dagbog i tysk Fæn-
 genskab. XXV 68—82
 Strange, Helene: Familien paa
 Stonholmen (Slægten Elle-
 hammer). XXVI 97—114
 Strange, Helene: Smaatræk af
 Gaabense Historie. XXVII 60
 —71
 Strange, Helene: Peder Jensen-
 Stengaarden. XXVIII 105—09
 Strange, Helene: Den falsterske
 Dragons Sorg og Sange fra
 64. XXVIII 139—41
 Strange, Helene: Falsterske Ta-
 lemaler. XXVIII 149—50
 Strange, Helene: Lærer A. C.
 Hansen, Gønslev. XXIX 118—
 24
 Strange, Helene: Mordbrand i
 Ønslev. XXIX 160—61
 Strange, Helene: Sørslev-Mor-
 det. XXX 105—15
 Strange, J. P. (Bønved) XXX
 162
 Strange, L. (Guldborg) XXII 22
 Strange, Ole XXI 88
 Strange, Peder Olsen (Grimmel-
 strup) XXX 114
 Strange, Vilh. (Alstrup) XXIII
 80
 Stredser (Slægten) Rødby XXIV
 79
 Stridshule (Taars) XXVIII 46
 Strigholts Agre XXI 193—94
 Struckmann, Carl Reinhold (Læ-
 ge) Nykøbing F. XXIX 87,
 88, 91—92
 Stryg, Anna (Gønslev) XXIX
 123
 Stryg, Chr. (Sørup) XXVI 47
 Stryg, Lars (Gønslev) XXIX
 123
 Stub (Fornær) Nykøbing F.
 XXIX 92
 Stub, Dorthea (Nykøbing F.)
 XXIX 92
 Stub, J. (Nr. Vedby) XXI 96
 Stub, Jens C. XXI 64
 Stub, Ole (Grimmelstrup) XXVI
 45
 Stub, Ole (Sundby) XXIII 80
 Stubbekøbing XXI 19, 204, XXIII
 43, XXIII 99, 100, 102—03,
 XXIV 7, XXV 25—38, 141,
 144, XXVII 61, 118, XXX 30,
 76, 91
 Stubbekøbing Borgerskole XXIV
 32—33, XXVIII 80, 81—83,
 84, 85
 Stubbekøbing Børneasyl XXVIII
 92, 93—94
 Stubbekøbing Fattiggaard
 XXVIII 91, 93
 Stubbekøbing Havn XXIII 1—28
 Stubbekøbing: Hestevandingen
 XXVIII 86
 Stubbekøbing Kirke XXI 200,
 XXIII 63, XXIV 1—35, 36—
 38, XXV 91

- Stubbekøbing Kirkegaard XXVIII 95
 Stubbekøbing Kommuneskole XXVIII 83
 Stubbekøbing Latinskole XXIV 32, XXVIII 82
 Stubbekøbing Lystanlæg XXII 44—57, XXIII 103, XXVIII 81
 Stubbekøbing Posthus XXVIII 84
 Stubbekøbing Præstegaard XXVIII 81, 90, 91—92
 Stubbekøbing Raadhus XXVIII 79—81, 87—91
 Stubbekøbing Realskole XXVIII 83
 Stubbekøbing St. Knuds Gilde XXIII 132
 Stubbekøbing Sygehus XXVIII 94—95
 Stubbekøbing tekniske Skole XXVIII 83—87
 Stubbekøbing Ting- og Arresthus XXVIII 79, 92
 Stubbekøbing Torv XXVIII 79—81
 Stubbekøbing Vandmølle XXX 98—104
 Stylinge Bæk, se: Rørmosebæk
 Stærkodder XXV 16
 Stöcken, Chr. von (Geheimeraad, Kammerherre) Gammelgaard XXVIII 23, 27
 Støjer (Proprietær) Sparregaard XXIII 81
 Suderballe XXI 15
 Suhr, P. Fr. (Historiker) XXI 69, XXIV 56, 57, 58—60, 62
 Suhr, Jochum Evan (Rektor) Vordingborg XXV 1
 Suhr, Lars (Gerringe) XXV 21
 Suhr, Laurits: Sommer i By. Sommerridningen i Kalø 1872. XXI 76—83
 Sullerup XXI 19, XXVI 141
 Sundby (Falster) XXV 19, 105, XXVII 134, XXIX 170
 Sundby (Toreby Sogn) XXVII 91—92
 Sundby Færgegaard (Lolland) XXII 12
 Sunesøn, Anders (Ærkebisp) XXX 94, 96, 97
 Sunke, P. (Raa) XXV 112
 Supstock (Familien) Rødby XXIV 79
 Svan, Hans (Bruntofte) XXVI 43, 45
 Svan, Hans (Oustrup) XXVII 45, 47
 Svan, Ole (Oustrup) XXVI 46
 Swane, Hans Jørgen (Biskop) Viborg XXV 2
 Svane, Julie XXIX 16
 Swane, Leo: Et Par Ord i Anledning af Udstillingen i Lolland-Falsters Stiftsmuseum 1940. XXX 1—22
 Sveistrup (Slægten) XXIX 169—70
 Sveistrup, Frantz Johs. (Premierløjtnant) XXIX 169
 Sveistrup, Hans (Biblioteksraad) XXIX 169
 Svendsen, Grønlund (Proprietær) Ringsebølle XXV 17, XXVII 56
 Svendsen, Jørgen (Oustrup) XXVI 47
 Svendsen, Ole (Borgmester) Rødby XXIV 90, XXV 15, 16
 Svendsen, Ole: Træk af Ringsebølle Sogns Historie. XXVII 29—59
 Svendsen, Ole: Fra Ringsebølle Sogn. Om Kirkens Ornamenter. XXIX 146—52
 Svenshøj (Ønslev) XXI 90
 Svingelen (Nakskov) XXV 53
 Sværke, Peder (Orehoved) XXVI 46
 Synderborg, Jacob (Guldsmed) Nykøbing F. XXI 202
 Sypsgaarden, se: Cypressegaarden
 Systofte XXI 20, XXIII 60, XXIV 87, 144, XXV 99, XXVII 117
 Syvbjerg (Gunslev) XXIII 58
 Sæbyholm XXI 186, XXIII 119—20
 Sæbyholm Skov XXV 52
 Sædinge XXI 18, XXIII 133, XXIV 74, XXV 113, XXVII 131
 Sædinge Kirke XXV 113, XXVII 12, 31
 Sædingegaard XXIX 133, XXX 158
 Sædingemøllen XXIV 75
 Sædingestenen XXV 119—20, XXVIII 59, 98

- Særslev XXI 173, XXIII 125
 Særslev-Mordet XXX 105—15
 Søborg Slot XXI 67
 Söhlenthal, Barbara Maximiliana (Baronesse) XXVIII 14
 Söhlenthal, Georg Wilhelm (Baron) XXVIII 33
 Søholt XXI 143, 145, 159, XXII 41, XXV 40, XXVIII 19—20
 Söllested XXI 15, 17
 Söllested Kirke XXVII 12
 Söllestedgaard XXV 39—40, XXIX 14, 15, 16
 Sölvbjergghøj (Lolland) XXVIII 138
 Sølyst (paa Øen Lang i Rødby Fjord) XXVIII 110
 Sønder, R. S. (Præst) XXVIII 148
 Sønderby (Femø) XXV 114
 Sønderup, Ludvig (Alstrup) XXIII 78
 Sønderup, Vilh. (V. Kippinge) XXIII 79, 81
 Sønen Smed (Alstrup) XXIII 80
 Sørensen, H. (Garvemester) XXVIII 86, 90
 Sørensen, Henning (Halskov) XXX 114
 Sørensen, Jakob (V. Kippinge) XXIII 80
 Sørensen, Jens (Sløkkortdirektør) XXIV 105, 106
 Sørensen, Lars (Højreby) XXV 39—41
 Sørensen, M. (Gartner) Nysted XXIII 108
 Sørensen, Nis (Bommand) XXVI 116
 Sørensen, Rasmus (Lærer) XXV 133
 Sørensen, Rasmus (Præst) Vaalse XXI 198
 Sørensen, Rasmus (Præst) Ønslev XXVII 118
 Sørensen, Søren (Borgmester) Maribo XXIII 60
 Sørup XXI 21
 Sørupgaard XXI 21
 Søtoft, Nic. Bierfreund (Præst) XXVIII 148, XXIX 32
- T**aaderup XXV 95
 Taagense XXX 150
 Taagerudsgaard XXIV 160
 Taagerup XXVIII 53, 54
- Taagerup Kinke XXI 43, XXV 122, 123, XXVII 13
 Taars XXI 199, XXIII 137, XXVIII 45—77
 Taars Kinke XXIV 5, XXV 123, XXVII 13, XXVIII 45, 50—53
 Taderud, se: Tuderød
 Tage, H. (Provst) Maribo XXII 43
 Tang Kristensen, Evald (Folkemindesamler) XXI 85
 Tauber, Johan (Rektor) Horsens XXVI 61
 Tegner, Hans (Maler) XXV 141
 Teichmann, Ditlev (Amtsforvalter) XXV 66
 Teilborg (Færver) Maribo XXIII 97
 Tersling, Jørgen (Vennerlund) XXIV 83
 Tesdorpf, Adolf (Købmand) XXIX 131
 Tesdorpf, Agnes (Kammerherreinde) Gedsengaard XXIII 88
 Tesdorpf, Axel (Gedsengaard) XXVII 103, 104, XXVIII 98
 Tesdorpf, Edward (Ourupgaard) XXV 2, XXIX 130—39, XXX 159
 Tesdorpf, Vilh. (Sædingegaard) XXX 158
 Teuffel, Frk. (Hofdame) XXVIII 31, 33
 Thal, Rasmus Samuel (Professor, Læge) XXIX 17
 Thaning, Jens Iskow (Forfatter) XXVI 76
 Thaning, Thyra Elisabeth Christine Thomine (g. Holck) XXIX 2
 Thiellesen, Fred, Conrad (Færgemand) Gaabense XXI 58, XXVII 65
 Thiellesen, Fred, Poggenberg (Færgemand) Gaabense XXI 57—58, XXVII 65
 Thiellesen, Mogens (Gaabense) XXVIII 65
 Thierry, Jens Peter Fr. (Boghandler) Nakskov XXV 134, XXVI 93, 96
 Thodberg, Bertel Kjerumf (Lærer) XXVII 54
 Thoderyd, se: Tuderød
 Tholle, Johannes: Haver og Havedyrkning i Lollands og

- Falsters Kjøbstæder til ca. 1800. XXII 36—43
- Tholle, Johannes: Haver og Havedyrkning i Lollands og Falsters Kjøbstæder fra ca. 1800. XXIII 96—110
- Tholle, Johannes: Flora og Folketno, især paa Lolland-Falster. XXIV 128—49
- Thomasius, Chr. (Jurist) XXVIII 3, 4
- Thommesen, Jørgen Peder (Skipper) XXVII 66
- Thomsen, A. P. (Etatsraad, Justitiarius) XXX 34
- Thomsen, Andr. (Forpagter) Fuglebjerregaard XXV 10
- Thomsen, Carl (Maler) XXV 141, XXVIII 92
- Thomsen, Carl J. (Gæstgiver) Nvkkøbing F. XXVI 44
- Thomsen, Chr. Albert Fr. (General, Politiker) XXIV 70—71
- Thomsen, Chr. Jürgensen (Arkæolog) XXI 111
- Thomsen, Ejnar (Professor) XXX 157
- Thomsen, Fr. Anna Gentr. Birkedal (Fuglebjerger) XXV 9
- Thomsen, Hanne (Vaabensted): se: Barfod, Johanne Thomsen
- Thomsen, Marie (Slørup) XXV 5
- Thorning, Peter Andr. (Ingeniør) XXV 34
- Thorsen, Mine (Frk., København) XXV 20, 21
- Thorupgaard XXI 139—40
- Thostrup, se: Christianssæde
- Thott, Otto (Conferentzraad) XXVIII 25, 26, 27
- Thurah (Slægten) XXIX 169
- Thurah, Laurids de (Arkitekt) XXI 84, 85, XXVI 31—39
- Thurah, Laurits Petersen (Provst) XXIX 169
- Thy (Gdr.) Alstrup XXIII 79, 81
- Tietgen, J. H. (Arrestforvarer) Nakskov XXV 49
- Tillitze Kirke XXVII 12
- Tillitze Vesterskov XXVII 11
- Tillitzestenen XXV 120
- Tinghuset (Holeby) XXVIII 134
- Tinghusrenden (Sædinge) XXVII 97—98
- Tinghøj (Lillebrænde) XXIII 59
- Tingsted XXI 85, 86—89, 93—94, XXIII 59, 125, 128, XXV 101
- Tingsted Kirke XXV 91, XXVII 72, XXVIII 35—44, XXIX 166
- Tingsted Præstegaard XXX 117
- Tirsted XXVII 40, XXIX 19
- Tirsted Kirke XXI 36, 40, 43, XXIII 84, XXV 22, 122, 123, 141, XXVII 12
- Tirsted, Vester Kirke XXI 1—12
- Tirstedgaard XXVIII 110
- Tirstedstenen XXVII 59
- Titley, Walter (Resident) XXVIII 27
- Tjennemarke XXIII 137
- Tjennemarke Otting (Stokkemarke) XXI 15
- Tjæreby XXI 21
- Tjørnbjerg (ved Rødby Fjord) XXIV 95, 110, 113
- Tobiesen, Christopher Leberecht (Præst) XXV 5
- Toelshøj (Nr. Alslev) XXIII 57
- Toft, Hans (Nysted) XXX 101
- Tollkene (i Grønsund) XXIII 25
- Tordenskjold XXVIII 72
- Toreby XXI 14, 15, 18, 25, 178, 179, 208, XXIII 33, 126, 137, XXIV 88—89, 90, 140, 142, 147, XXV 145, XXVI 137, XXVII 133, 134, XXVIII 132
- Toreby Kirke XXI 183—84, XXIV 48, XXVIII 12, 21, 73, XXX 143
- Torebysten XXI 135
- Torkild Venstermand XXIII 59
- Torkilstrup XXIII 59, 126, 128, XXV 101, 130, XXVI 140
- Torkilstrup Præstegaard XXX 117
- Torkilstrupgaard XXI 118, XXIII 59
- Tornæs, se: Taars
- Torslunde Kirke XXIV 47, 48, 49—50, XXVII 13, 21
- Torstrup (Døllefjelde) XXIII 83—85
- Toste (Sdr. Kirkeby) XXV 121
- Tostrupgaard (Døllefjelde) XXVI 140
- Tovelille XXI 67
- Toxværd, Karen (Væggerløse) XXI 86, XXIII 60, 65, XXIV 82, 86, 87

- Toxværd, Rasmus (Væggerløse) XXIII 61, XXIV 81, 82
 Toxværd, Severin (Højet) XXIII 62
 Trane, H. P. (Maglebrænde) XXVI 47
 Trap (Slotsmurenimester) Nykøbing F. XXX 82
 Trap, C. A. (Godsforvalter) Orebygaard XXI 83
 Treschow, Gerhard (Præst) XXVI 137
 Treschow, Henman XXX 14
 Treschow, Willum Fred. (Etatsraad, Generalfiskal) XXIX 52, 54
 Treville, Anne Elisabeth (Korselitse) XXIX 111
 Troelseby XXI 15
 Troelsen, Hans (Egense) XXI 191—192
 Troelsen, Hans (Gaabense) XXI 60
 Troelsen, Lars (Brarup) XXIV 117
 Troelsen, Lisbeth Hansdatter (Egense) XXI 191—192
 Troen, Lars (Lundby) XXVI 45
 Trojel, Peter Leonhand (Præst) XXX 158
 Trojel, Thomas (Provst) XXI 193, XXVI 87, 134, XXIX 18
 Troldkrogen (Holeby) XXVIII 136
 Trolle, Fru XXVIII 32
 Tromnæs XXIX 106, 112
 Trudsen, Gregers (Estrup) XXI 73
 Trulcken, Lars (Virket) XXVI 45
 Tryde, A. (cand. theol.) XXIII 136
 Tryhus XXI 15
 Tuderød XXVIII 50, 52, 54, 60—62, 69, 70, 76
 Turcotti (Operasangerinde) XXVIII 27
 Tuxen, S. C. A. (Forstander) Næsgaard XXIX 6
 Tvede XXI 25
 Tvede, V. (Arkitekt) XXIV 9, 10, XXVIII 88, 89, 90, 93, 95, 96
 Tycho Brahe XXI 100, 120
 Tydsk, Hans (Lommelev) XXVI 50
 Tykatbanken (Sædinge) XXVII 98
 Tyre (Sædinge) XXV 120
 Tyreholmen (Stubbekøbing) XXIII 2—3, 8, XXV 30, XXVIII 87
 Tønnesen, Mikkel (Sognefoged) Horbelev XXIX 61
 Tørveskærkonen (klog Kone) Maribo XXI 186
 Ugglas, Carl R. af (svensk Kunsthistoriker) XXIII 131
 Ugleholtsgaard, se: Knuthenlund
 Uglehøj (Gunslev) XXIII 58
 Uldahl, Ernst (Ingeniør) XXI 68, 71
 Uldahl, Kai C. (Museumsinspektør) XXIII 134, XXIV 83
 Ulfeldt, Anna Cathrine XXIII 51
 Ulfeldt, Confitz (Rigshofmester) XXVII 125
 Ulfeldt, E. C. XXIII 51
 Ulfeldt, Flemming (Orebygaard) XXVIII 55
 Ulfeldt, Leonora Christina XXII 41, 58—60, XXIII 46—56, XXV 142, XXVI 33, 60, 78, XXVII 125, XXIX 9
 Ulfeldt, Sofie (Orebygaard) XXV 142, XXVIII 57
 Ulfstand, Hak (Stiftslemsmand) XXVIII 43, XXVIII 61
 Ulfstand, Oluf Holgersen (Bønmed) XXIV 25
 Ulferslev XXI 171, XXIII 138
 Ulnik, Hertug af Mecklenborg-Schwerin XXI 109, 111, 116, 118, 119, 124, XXV 58, 60
 Ulrik, Prins (Chr. 4:s Broder) XXI 104, 116, 120
 Ulslev XXI 171, XXIII 64, XXIV 80—82, 140, XXV 97, 99, 101
 Ulslev, Vester XXIV 147, XXV 135, XXVII 11, 109, XXX 148
 Ulslev, Vester Kirke XXII 13
 Ulslev, Øster XXI 14, 15, 27, XXIII 125, XXIV 72, 73, 147, XXVII 117
 Ulslev, Øster Kirke XXI 36, XXV 122, XXVII 13, XXVIII 102
 Ulsøe (Student) XXX 92
 Underup Kirke XXVII 12
 Urne, Ellen XXI 159

- Urne, Jørgen (Sanderumgaard) XXI 153, 160
 Urne, Knut (Lensmand) XXVII 123
 Urne, Regitze XXI 145, 158, 159, 160
 Urup, Axel (Ingeniør) XXVII 121
 Ussing, Henrich (Kordegne og Klokker) Maribo XXVI 65
 Ussing, I. S. (Kordegne og Klokker) Maribo XXI 200, XXIII 118
 Uttermøhlen, Ole Chr. (Gaabense) XXI 58, 60, XXX 128, 129
 Ufterslev XXI 173, XXVII 11, XXIX 14
 Ufterslev Kirke XXVII 12, 119, XXIX 13
 Ufterslev Præstegaard XXIX 17
Vaabensted XXV 1—14
 Vaabensted Kirke XXI 31, 36, 37, 40, 41, 45, XXV 8, 122, 123, XXVIII 13
 Vaalse XXI 19, 89, 93, 197, 204, XXIII 125, 126, XXIV 84, XXV 97, 114—16, XXVI 102
 Vaalse Kirke XXV 91, 94
 Vaalse Nakke XXII 14
 Vaalse Vesterskov XXI 93, 94, XXIV 92
 Vaalse Vig XXV 95—96, XXVI 49, 102—06, 109—13
 Wacklin, Isak (Maler) XXX 15—17
 Wahl, J. S. (Portrætmaler) XXX 9, 10
 Vahl, Martin (Professor) XXIII 125, XXV 95
 Vaillant, B. (Maler) XXVII 124
 Valdemar (den 4.) af Sønderjylland XXI 68
 Valdemar Attendag XXI 67—68
 Valdemar Sejv XXX 94
 Valdemar den Store XXI 67
 Valdemarslot XXX 2
 Waldt, Mohr von (Præst) XXIII 64
 Valentin, Peter Chr. (Byfoged) Maribo XXVI 78
 Valentiner, P. A. (Godsforvalter) Korselitse XXX 147
 Valentinsen, Lars (Vaalse) XXVI 107
 Valentinsen, Ole (Ø. Kippinge) XXVI 51
 Wallmoden, Christopher Georg von (Amtmand) Fuglsang XXI 184
 Wamberg, Niels (Kancelliraad, Sørenskriver) XXVI 63
 Wandel, Casper (Nykøbing F.) XXX 77
 Vandmøllekrogen (Kalø) XXVIII 53
 Vandmøllemarken (Taars) XXVIII 53
 Vantore XXVII 131
 Vande, Niels Hansen (Præst) XXVII 44
 Wardenberg, Henrik (Egeby) XXVIII 31, 40, 41, 59
 Wasserschleben, Joachim (Deputeret) XXVIII 3
 Vater, Daniel Christjern (Præst) XXV 7, 10
 Watzdorf, E. von XXIII 133
 Weber (Major) XXVII 13
 Wechlen, Anna Maria von (Gaabense) XXI 49, 50, 55
 Weckmann, Matthias (Orgelmester) XXIX 143—45
 Vedby, Nørre XXI 50, 56, 90, 96, XXII 9, 11, XXIII 137, XXIV 84, XXVI 102, XXVII 70
 Vedby, Nørre Bjerg XXI 94, 96, XXIV 83—84
 Vedby, Nørre Kirke XXI 49, 50, 57, 58, XXIV 48, XXV 90, 91, 93, XXVII 21, 66
 Vedby, Sønder XXI 22
 Vedby Kilint XXVII 102
 Vedel, Anders (Højskolelærer) XXV 18
 Vedel, Jacob Madtzøn (Biskop) XXVII 45
 Wedsted, Laurits Mortensen (Provst) XXIX 169
 Wegener, C. F. (Geheimarkivar) XXVII 125
 Wegener, Joh. Jørgen Stiller (Præst) XXV 5
 Wegge (Skovrider) Pederstrup XXIII 121, 122
 Wegner, Thomas (Hofpræst) XXVIII 13
 Veitager, Johannes: Et Par Træk af Himmelsbrevenes Historie. XXIV 63—68
 Vejthøj (Tonkilstrup) XXIII 60

LVIII

- Vejle, Hans Knudsen (Biskop) XXVII 119
 Vejleby XXI 15, 25, XXX 148
 Vejleby Kirke XXIX 18, 21
 Vejringe XXI 19, XXIII 71, 103, XXV 97, 101, XXIX 113
 Vejrø XXI 22
 Wellejus, Peder Paaske (Præst) XXIII 84
 Wendt, C. (Dr. med.) XXIII 138—39
 Veng (Forpagter) Valnæs XXIII 81
 Vennerstund XXII 17, 18, XXIX 42
 Wenløg, Laurits (Præst) XXIX 162, 163
 Werner (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
 Venninge, Rasmus (Venninge) XXV 46
 Wesenberg-Lund, C. (Professor) XXVI 13
 Wesensten, Michel von (Kromand) Gedesby XXV 61—62
 Vest, H. P. (Stødstrup) XXVI 46
 Vest, Karen (Grænge) XXIII 31
 Vest, Peder Jensen (Stænderdeputeret) Nr. Ørslev XXV 131, 132, 133, XXIX 39, 42, 43, 44, 51, 56, 57, 59, 60, XXX 31
 Vest, Povl (Grænge) XXIII 32
 Westen, Chr. Ulrich von (Kon-sistorialraad) XXI 58
 Vestenskov Kirke XXVII 12
 Vester Otting (Stokkemarke) XXI 15
 Vesterbo XXI 25
 Vesterborg XXI 16, 17, 24, XXIV 145, XXV 128
 Vesterborg Kirke XXVII 12
 Vesterborg Seminarium XXI 205, XXV 129, XXVI 66, 71
 Vesterby (Fejøl) XXI 195
 Vesterland (ved Rødby Fjord) XXIV 106
 Vesternisse XXI 16
 Vesternæs XXI 24
 Westrup, Emil Thomas Jensen (Præst) XXIX 33
 Wibeke (Forpagter) Gammelgaard XXIX 131
 Wiberg (Nykøbing F.) XXVI 44
 Wiborg, P. (Købmand, Kirkeværg) Stubbekøbing XXIV 21, 23, 29, XXV 25, 27
 Wiborgs Gaard (Stubbekøbing) XXV 25, 26
 Wichfeld, Bolette Bartholde de (Vaabensted) XXV 1
 Wichfeld, Henning (Godsejer, Oberstløjtnant) Engestofte XXV 131, XXVI 75, XXVII 11, 17
 Wichfeld, Jørgen (Engestofte) XXV 7, 134, XXVII 108
 Wichmand, Jørgen (Landsdommer) XXX 16
 Wichmand, Pedersen Hoffmand (Kaptajn) XXI 50, 55—56
 Wichmand, Poul (Præst) XXV 1
 Wichmann, Caspar (Tølder) Nykøbing F. XXV 86
 Widding, Ole XXIII 136
 Widding, Ole: Fiskeriet ved Hesnæs i Selvforsynningens Dage. XXX 50—67
 Widsted, Laurids Montensen (Præst) XXVI 28, 29
 Wied (Købmand) Stubbekøbing XXVIII 90
 Wied (Fru Købmand) Stubbekøbing XXVIII 93
 Wied, Gustav (Forfatter) XXIX 95
 Wiedewelt, Johs. (Billedhugger) XXV 127, XXIX 110
 Wiese, Antoni (Metalstøber) XXV 87
 Vigsnæs XXI 18, XXIII 135, XXVIII 52, 57, 63, 76, 77
 Vigsnæs Kirke XXI 95, XXVII 13
 Vilbjerg Kirke XXIX 149
 Wilcken (Politibetjent) Nykøbing F. XXIX 89
 Wilcken, Andreas (Føldmægtig) XXIX 56, 59, 60, XXX 30
 Wilcken, Johannes (Brændevinsbrænder) Nakskov XXV 41
 Vilder, Jacob (Rødby) XXVII 49
 Vildtbanegrøften (Soesmarke) XXVIII 57
 Wilhelmine Augusta, Prinsesse af Holstein-Pløn XXVIII 19
 Wilhelmine Maria, Frederik 7.s Dronning XXVI 76
 Vilhelmsdal XXII 17, 22
 Vilhelm, Mathias Hamborg (Øllingsøgaard) XXV 131

LIX

- Wille, Kaptajn von (Hannover) XXIX 169
- Wille, A. S. (Stadsingeniør) Nykøbing F. XXV 126
- Wille, Marianne (Gloslunde) XXIX 169
- Willel (Slægten) Ringsebølle XXVII 57
- Willent, C. (Lærer) Maribo XXIV 89
- Williams, Margrethe Jacobsdatter (Stubbekøbing) XXIV 25
- Willumsen, Anna Cathrine Bernhoft (Skørninggaard) XXX 13, 15
- Wiltfang, Gjørrel Ewert XXI 152, 160
- Winckelmann, Joh. Joachim (Maler) XXX 19
- Wind, Sophie Amalie (g. Grüner) XXVIII 21
- Vindeby XXI 16, 17, XXVIII 77
- Vindeby Kirke XXI 41, 42, XXVII 12
- Vindeby Præstegaard XXVIII 147—49
- Vindemose (Taars) XXVIII 46, 57, 60
- Vindemosegaard (Kalø) XXVIII 58
- Vinderød Kirke XXIX 113, 115
- Winge, Herluf (Zoolog) XXX 146
- Winstlow, Jacob B. (Læge) XXIV 61, 62
- Winter, Michel Svendsen (Foged) Rødby XXVII 49
- Vinter, Rasmus (Vaabensted) XXVII 18
- Winterfeldt, Frue XXVIII 32
- Winther, Chr. XXI 64, XXVIII 71
- Wirke, Hans (Alstrup) XXVI 44
- Winke, Hans (Lommelev) XXVI 44
- Virket XXI 172, 212, XXIII 68, 126, XXIV 82—83
- Virket Sø XXIII 57
- Vissenbjerg XXI 27
- Wirth, Joh. Albrecht (Stiftamtmand) XXVIII 25
- Wiwet, Lorents (Provincialmedicus) XXIV 58, 62
- Vognsted, se: Vaabensted
- Volchersen, Abraham (Præst) XXX 118, 129
- Wolfsen, Hans (Herredsfoged) XXVI 18
- Voller, Anna Kirstine (Kalundborg) XXX 68
- Voller, Jens Andersen (Farver) XXX 68
- Wolsing, Jacob: Pilehegn paa Lolland. XXVI 1—16
- Wolsing, Jens (Holeby) XXVI 16
- Wolsing, Jens: Fra Napoleonskrigens Dage. XXI 187—89
- Wolsing, Jens: Sommerfester i Holeby. XXV 108—10
- Wolsing, Jens: Baalfærden ved Tinghusrenden. XXVII 97—98
- Wolsing, Jens: Galgebakken i Holeby. XXVIII 134—36
- Wolsing, Jens: Frængulvet. XXX 150
- Wolsing, Jens: Daabsdragter for 100 Aar siden. XXX 150—51
- Wolsing, Jens: Vejanlæg for 100 Aar siden. XXX 151—52
- Voltelen, Carl Jul. (Læge) Nykøbing F. XXV 2
- Vordingborg XXI 68, 69, 70, 71, XXIII 17, 18, 19, XXV 44
- Wonn, O. (Rektor) Horsens XXIX 11—12
- Wonn, Ole XXI 84
- Worsaae, J. J. A. (Arkæolog) XXIV 3, XXVII 107—08
- Woyda, Friderich Ludwig von (Étatsraad, Kammerherre) XXVIII 25
- Wuchters, Abraham (Maler) XXX 5
- Vulf, Niels (Præst) Nysted XXII 38
- Wulff, Anna Henrikke (f. Hahn) Vesterborg XXIV 60, 61, 62
- Wulff, P. W., senior (Købmand) Stubbekøbing XXIII 10, 17, 19, XXIV 29, XXVIII 89—90, XXX 30, 42
- Wulff, P. W., junior (Købmand) Stubbekøbing XXII 44—45, 49, 50, 52, 54, 56, XXIII 19, XXIV 23, 25, XXV 36, XXVIII 83
- Wyck, Johan van (Portrætmaler) XXI 107
- Væggenløse XXI 85, 92, 96, XXIII 60—63, 86, 125, XXIV

LX

- 86, 131, 140, 141, XXV 101, XXVIII 130
 Væggerløse Kirke XXIV 48, XXVII 21
 Wæver, Jens (Alstrup) XXVI 45
 Wæver, Jens (Guldborg) XXII 22
 Wæver, Niels Jensen (Alstrup) XXIII 79
 Wæver, Rasmus (Soesmarke) XXVI 45
 Wøldike, Jeremias (Student) Vordingborg XXV 2
X: Hans Olesen. XXVI 133—36
 Xenia, russisk Prinsesse XXI 120
Zacho, Peder Jensen, (Gammel-eje) XXV 6
 Zachriessen, Jens (Foged) Fejø XXI 129
 Zahntmann, Mar. K. (Professor) XXI 67—68
 Zidse! XXI 71
 Ziikov (Slægten) Rødby XXIV 79
 Zimmer, Gregorius (Præst) Nykøbing F. XXIV 115, 120, 122
 Zimmermann, S. F. (Præst) Gunstev XXIII 58
Ærtebjerg (Nr. Alslev) XXIII 57
Ødegaard (Rørbæk) XXVIII 65, 77
 Øllingsø XXI 202
 Øllingsøgaard XXV 41
 Ønslev XXI 90—91, 173, XXIV 88, 156, XXVII 118, XXIX 160—61
 Ønslev Galgebakke XXI 60, XXVIII 136—38, XXX 115
 Ønslev Præstegaard XXV 141
 Ønslev Storskov XXI 90
 Ørbech, Lars (Forstskriver) XXX 119
 Ørnehøj (Aastrup) XXIII 70
 Ørslev XXI 173, XXIII 63
 Ørslev, Nørre XXI 20, 173, XXIII 67, 125, XXIV 87, XXV 97, XXX 24
 Ørslev, Nørre Kirke XXVII 21
 Ørslev, Sønder XXII 60—61, XXIII 64
 Ørsted, A. S. (Jurist) XXIX 167, XXX 33, 36, 48—49, 156
 Ørtzen, Greve, se: Oertzen, Friderich
 Øster Otting (Stokkemark) XXI 15
 Østerballe XXI 25
 Østerby (Fejø) XXI 195
 Østergaard (Købmand) Alstrup XXIII 81
 Østengaard (Tømremester) Stubbekøbing XXVIII 91, 96
 Østofte XXI 15, 24, XXIII 119, 134, XXVII 12, 130
 Østofte Kirke XXIV 48—49, XXVII 12, 21
 Øverup Stubbemølle XXVI 40

Tidligere Aarbøger m. m.

Ved Henvendelse til Samfundets Kasserer, Lærer Svend Jørgensen, Toreby pr. Søllested, faas:

Aargangene 1913—1931 (med Undtagelse af 1913, 1915, 1916, 1917 og 1920, der er udsolgte) á	Kr.	1.00
Aargangene 1932—1941 á	—	2.00
Aargang 1942	—	3.00
Norvin, William: Kilder og Hjælpemidler til Studiet af Lollands og Falsters Historie I—II	—	1.00
Litteratur om Lolland-Falsters Historie og Topografi	—	0.50
Beretning om Hjemstavnskursuset paa Søllested Højskole 1926	—	2.00
Jørgensen, J. og Ussing H.: Lollandsk Landsbyliv	—	2.00
Hjelholt, H.: Faisters Historie I—II (Kun nogle enkelte Eksemplarer til Rest)	—	10.00
Haugner, C. C.: Maribo Historie I—II	—	7.00

Ovenstaaende Tilbud gælder *kun* for Samfundets Medlemmer.

Vore Medlemmer kan ved Henvendelse til Dansk historisk Fællesforening, Askov pr. Vejen (Postkonto 20185), bestille Tidsskriftet *Fortid og Nutid* til Favørpris 2.50 Kr. aarlig (Bogladepris 5.00 Kr.).